

NÜDEM

No 7 - 1993

Kovara Hunerî, Edebî û Çandî

XELATA NÜDEM YA ÇIROKAN

Wek me berê jî dabû xuyakirin, wê kovara me NÜDEM xelateke edebiyatê bide. Niha diyar bû, ku em ê sala pêşî ji nava şaxên edebiyatê, xelata kurteçirokan bidin. Di salên pêş de jî, bi jûriyên cihê cihê, em ê di warê helbest, roman, lêkolîn û resim de jî xelatan bidin.

Kurteçirokênu ku besdarî xelata NÜDEM'ê bibin, divê berê li tu cihan nehabin weşandin, bi kurmanciya alfaba latinî bin, bi celebekî ku xweş bêne xwendin (daktîlo, computur, an jî bi destniviseke zelal) hatibin nivîsandin.

Ji bo besdarêni li derveyî welêt û yên li Ewrûpa şes kopyayêñ çirokê, ji bo yên li welêt jî, ger îmkan tune be, kopyayeke çirokê têr dike. Her besdar divê resimekî xwe û bi kurtayî jiyana xwe, di zerfeke piçûk de, di hundurê zerfa xwe ya mezin de bişîne.

Xelatgirê yekemîn **4 000 000** Lîrayêñ Tirkîyê.

Xelatgirê duwemîn **2 000 000** L.T.

Xelatgirê sîyemîn salek abonetiya NÜDEM'ê û şes pirtûkên Weşanên NÜDEM.

Kurteçirokênu ku xelatê bigirin, ew ê an di eynî hejmara NÜDEM'ê de, an jî di hejmaren cihê cihê de bêne weşandin. Yen ku xelatê negirin, lê hêjayî çapê bin, ew ê bi hilbijartina jûriyê û bi hersê xelatgiran re mîna pirtûkekê bête çapkîrin.

Xelata NÜDEM ya çirokan wê ji salê carekê di demsala payizê de bête belavkirin.

Ji bo demsala 1994'an, divê çirok derengtirîn heta dawiya tûrmeha 1994'an bigihîjine me.

Ji bo enformasyoneke hê zêdetir, hûn dikarin ji NÜDEM'ê re binivîsinin.

Jûriya NÜDEM'ê ya kurteçirokan ji van kesan pêk tê:

Nacî KUTLAY (Nivîskar)

Mehmed UZUN (Nivîskar)

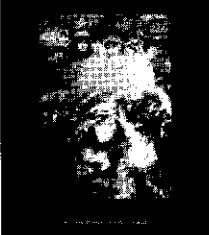
ROHAT (Lêkolîner)

Şahînê Bekirê SOREKLÎ (Nivîskar)

Fawaz HUSSAIN (Nivîskar)

Firat CEWERÎ (Nivîskar)

NÜDEM

Xwedî û Berpirsiyarê Gişê
Chief Editor

Firat CEWERÎ

Hejmar 7
Payiz 1993

Şerdîn abonetiyê (Salek):
Swêd: 190 Skr.
Amerîka û Australya bi ba-
lafirê: 49 \$
Welatên din: 39 \$

Postgiro: 636 36 25-2
ISSN: 1103-1964

Reklam: Rûpelek 500 Skr.
Nîv rûpel 300 Skr.

Wêneya bergê: Z. Hesîb

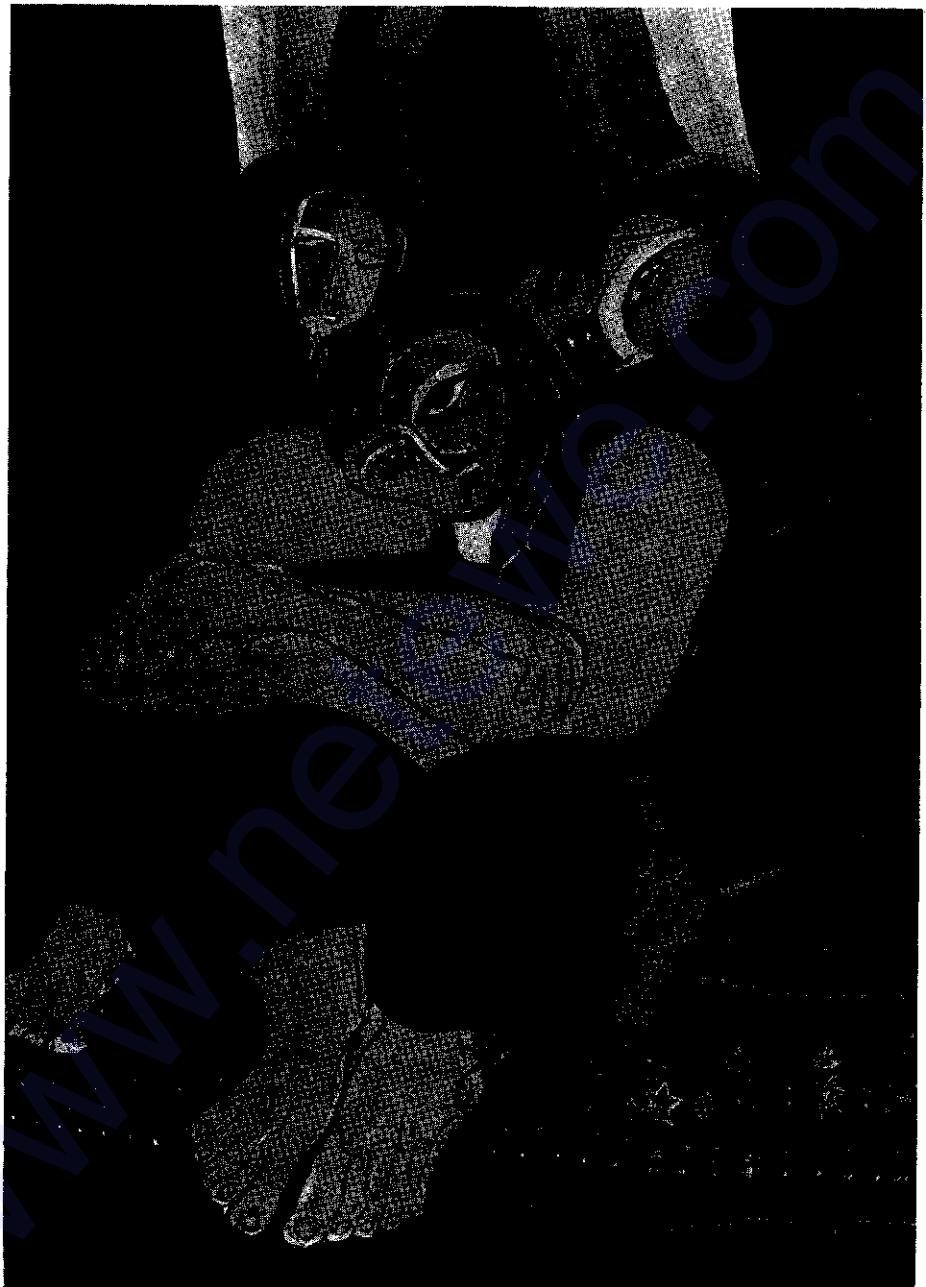
Niviskarêñ Berdewam:
M. Uzun, Rohat, Z. Zinar, S. B.
Soregli, Hafiz Qazî, X. Dihokî,
H. Dîzen, M. Ferio, F. Hus-
sain, F. Pîrbal, B. Epözdemir, H.
Hebeş û gelekêñ din.

Navnîşan

Termov, 52
175 77 Järfälla
SWEDEN
Tel û Fax:
08-583 564 68

NAVEROK

- KOVAR Û ROJNAMEYÊN KURDİ / Firat CEWERÎ, 3
BERSIV I / M. ELÎ, 5
BERSIV II / Remzi BİLGİT, 8
BERSIV III / İkramettin OĞUZ, 12
BERSIV IV / Sabah KARA, 15
SÊ HELBEST JI / Rojen BARNAS, 18
YAŞAR KEMAL DIKEVE 70 SALIYA XWE / ROHAT, 20
HETAV BÛN / Mervanê KELEŞ, 38
ÇIROKA EVîNEKE BÊMIRAD / Felat DILGES, 40
BENDEWARÎ, BIYANÎ / Rizoyê XERZÎ, 44
NEYNIKA BINEFŞÎ ... / Dilower MÊQERÎ, 45
J. LONDON
Û XWÊDANA ENIYÊ / Mustafa AYDOĞAN, 51
HOZANEKÎ WELATPARÊZ Û MÊRXAS; SEYDAYÊ KELEŞ /
Bedirxan EPÖZDEMİR, 68
ALBERT CAMUS Û BIYANÎ / Fawaz HUSSAIN, 73
SEDSALIYA MAYAKOVSKÎ / Süleyman DEMİR, 84
FEDÎ / Edip POLAT, 87
SEVBUHÎRKEK LIMALA MUSA ANTER
/ Jan DOST, 89
ŞAHÊ NEXŞEBEND / Zeynelabidin ZINAR, 93
STRANA GULANÊ / J. W. GOETHE
/ Werger: Husêن HEBEŞ, 103
ŞEREFNAME; ÇAVKANIYEK DİROKÎ DI CÎHANA KURDNA-
SAN DE / Hafîz QAZÎ, 105
GORISTANA BÊGOR
Û RÜXWEŞE ZÎVAR/ Heyder OMER, 110
MEHKEMEKIRINA SELAHEDİNÊ EYUBÎ
/ Ahmed CANTEKİN, 116
BAYÊ HAVİNÊ / Latif EPÖZDEMİR, 118
DANASINA PIRTÜKAN, 121

Rebwar Said

KOVAR Û ROJNAMEYÊN KURDÎ

Firat CEWERÎ

Berî niha bi sed salî, gava rojnameya kurdan ya pêşî derketibû, gelek neteweyê ku îro xwedî dewlet in, ew jî mîna kurdan bê dewlet bûn, ji rojname û çapemeniyê bêpar bûn. Lê îro ew netewe ji bin nîrê zordestiyê azad bûne, dewletên xwe ava kirine, bûne xwediyyê welat, çapxane, kovar, rojname û pirtûkan. Heçî em in, em îro jî, bi dengê rojnameya xwe ya ku berî niha bi sed salî li biyanîstanê derdiket, bang dîkin. Doz û armanca rojnameya me ya pêşî hişyarbûn, zanebûn û azadiya kurdan bû. Niha, pişti bi sed salî, bi sedan kovar û rojnameyê kurdan, li derveyî sînorêن Kurdistanê, bi wê armancê derdi-kevin.

Hişyarî, zanyarî û azadiya miletêkî bi xwendin û nivîsandinê, bi çapemenî û ilim dikare mimkun be. Xwendin û nivîsandin mirov medenî û nûjen dike, mirov ji cîhana nezanî û tarîtiyê vedi-qetûne, dixe cîhanekê hemdem.

Hejmara ronakbîrêن kurd, yên ku ji bo vê cîhana hemdem li ber xwe didan, kêm bûn. Lê wê hejmara kêm jî gelekî guh didan xwendin û nivîsandinê, zanebûn û hişyariyê. Loma, hema kengî fersend ketiye destêن wan, wan xwestine ew bi riya çapemeniyê bigihîjin miletê xwe, wî ji wê nezaniya kirêt rizgar bike, bike xwediyyê rûmet û serbilindahiyê.

Hin ji wan zana û ronakbîrêن kurdan ji bo vê doza pîroz serê xwe dan, hin di zîndanan de rizîyan, hin li welatên xerîbiyê di nava tenêti û bêdengiyê de bi hesreta dîtin û vegera welêt, li goristanan bûne mîvan.

Ew rewşa kambax hê jî berdewam e. Hê jî kurd bindest in, hê jî kurd bê welat û dewlet in. Ronakbîrêن kurdan hê jî têne kuştin, ew hê jî ji ber fîkrêن xwe yên pak, di zîndanan de dirizin, ew li welatên xerîbiyê hê jî bi hesreta vegera welêt û bi çavêن tijî hêşir serên xwe datînin. Pirraniya weşanêن kurdan hê jî li

derveyî sînorê welatê wan derdi Kevin, bang û qîra wan ya ji bo zanebûn, hişyarî û jiyanek azad hê jî di guhan de dikine zingînî.

Rewşa weşanên kurdan, rewşa kovar û rojnameyên wan her bi rewşa wan ya siyasi ve girêdayî ye. Ji bilî Kurdistanâ Iraqê, li perçeyên din yên Kurdistanê, kurdan tu caran bi firehî fîrsend nedîstine ku ew bi ziman û edebiyat, weşan û çapemeniya kurdî dakevin, ji bo têkûzkirin û bi pêşdebirina wan sazgehêن xwe yên mîna akademî û ensituyan ava bikin.

Mixabin, welatên ku Kurdistan dagir kirine, biyaniyê demokrasî û mafêن mirovantiyê ne, ew pirraniya caran bi sistemên yekparî û nedemokratik, an jî bi ideolojîne kufukgîrî hatine idarekirin. Di bin van sazûmanê nedemokratik de, ger carinan çîrûskên demokrasiyê pê ketibin, kurdan lez dane xwe, li gorî imkanên xwe kovar û rojnameyên xwe derxistine. Ji ber berxwedana dirêj û bi destxistina otonomiyê li Kurdistanâ Iraqê, liv û tevgerek di edebiyata kurdî de çêbûye, gelek kovar û rojname derketine, gelek pirtûk hatine çap kirin. Kurdên me yên Kevne-Sovyetê jî, li gorî imkanên ku ji wan re hatibûn dayîn, tevgeriyane, di warê çapemeniyê de xebaîen baş kirine. Heçî kurdên Sûriyê ne, wan jî di warê çapemeniyê de gavên baş avêtine. Ji bilî kovara Hawarê, di van salên dawî de di warê çapkirina kovar û pirtûkan de teqînek heye, ev teqîna han jî hêviya edebiyateke xwirt û nemir dide me. Li perçê herî mezin yê welatê me, li bakurê Kurdistanê, ji ber ku iro qanûnê taybetî hene, destûra çapkirina kovar, rojname û pirtûkên kurdî tune ne. Lê kurd mîna dema Meşrûyetê, ji Kurdistanê dûr, li bajaren mîna Stembol û welatên Ewrûpa karêن xwe yên intelektuelî dikin, kovar, rojname û

pirtûkên xwe çap dikin. Ji ber dûrbûna ji welêt, ji ber stem û qanûnê taybetî yên li welêt, weşanên kurdan nagibijin Kurdistanê, xelkê li welêt ji xwendina berhemên xwe bêpar dimînin. Sedema vê yekê vekirî û eşkere ye. Dev ji derxistina weşanî berde, jiyan li hevwelatiyên me hatiye herimandin, welatê me seranser bûye mîna zîndaneke tarî. Li derveyî sînorêن vê zîndanê hin mafêن demokratik ketine destêن kurdan, wan di demen kurt de gavên mezin avêtine. Ev mafêن demokratik yên bi sînor jî bi surgûna kurdan ve girêdayî ye. Wek tête zanîn dîroka rojnamevaniya kurdî bi dîroka surgûn û ji welêtderketina kurdan ve girêdayî ye. Rojnama kurdan ya pêşî Kurdistan û bê hejmar kovar û rojnameyên kurdan ên din bi hezaran kilometre ji Kurdistanê dûr derketine.

Lê, digel ku ev sed sal in di ser rojnameya kurdan ya pêşî re derbas bûye jî, hê rojnameyeke kurdî ya rojane derneketiye. Rojnameyeke rojane ya xwerû bi kurdî, wê bibe neynika civaka me, wê zimanê me bi me şêrîn bike, wê bal û meyla me bikişîne ser çand û edebiyata me, wê bibe destipêka şikandina zincîra koleşî û nezaniyê.

Ji bo fêrbûna rewşa kovar û rojnameyên kurdan yên iro, rewşa xwendin û nîvîsandina kurdî û imkanên derxistina rojnameyeke kurdî ya rojane, me nîrînên berpirsiyarê giştî yê rojnameya *WELAT Abdullah KESKIN*, berpirsiyarê *ARMANC'ê M. ELİ*, berpirsiyarê giştî yê kovara *NEWROZ'ê Remzi BILGET*, xwedî û berpirsiyarê *AZADÎ İkramettin OĞUZ*, berpirsiyarê giştî yê kovara *NÜBIHAR S. KARA* girtin.

Ji ber pirsên teknîkî bersivên rojnameya *WELAT* negîhiştin me. Em ji xwendevanê xwe lêborînê dixwazin û pirsên ku ji rojnameya *WELAT* re hatibûn şandin, diweşînin.

Berpirsiyarê Rojnameya ARMANC'ê

M. Elî

NÜDEM: Wek tê zanîn, berê Armanc bi du zimanani; bi tirkî û bi kurdi derdiket. Lî ev demek dirêj e ku ew bi tenê bi Kurdi derdikeve. Gelo we ji bo çi pêwisiya vê guhertinê dît?

M. Elî: *Armanc kovareke Kurdan bû, ji bo xwendevanê Kurd derdiket. Çapbûna wê ya bi Kurdi û Tirkî belkî ji ber hîn zerûretan bû, lê ne tebî bû. Ya tebî ew e ji bo kovar an rojnameyekê ku xwendevanê wê bi çi zimanî diaxivin ew jî bi wî zimanî derkeve. Sedemê guhertinê yek jê ev e: me xwest *Armanc* were ser rewşa xwe ya tebî.*

Sedemê din jî ew berpirsiyarî ye ku rewşa civaka Kurdi dixe ser milên ronakbîrên Kurdan û çapemeniya Kurdi.

Kurd mileteki bindest e. Ji maf û aza-diyêñ xwe bêpar e. Riya avakirina dezge-hêñ civakî ku civakekê dikin milet li ber hatiye girtin. Loma jî ji alî kultur, edebiyat û ramanwerî de Kurdi hîn hemâ hemâ dewra berî diroka nivîskî dijî. Ji ber vê yekê ji zimanekî yekgirtî yê Kurdi yê nivîskî zêde pêş de neçûye, nekemîlî ye. Di demeke wiba de çawa li ser hemû ronakbîr û çapemeniya Kurdan her wisa jî li ser *Armanc'ê berpirsiyarî* bû ku ji bo pêşdeçûna xwendin û nivîsandina Kurdi, avabûna zimanekî yekgirtî yê nivîskî çi ji destan bê bike. Di vî warî de tiştê ku ji destê *Armanc'ê* dihat, ew bû ku dev ji Kurdi û Tirkîtiya xwe berde, hemû rüpelîn xwe heta ku dikare bi Kurdiyeke sade, durist û rojane dagire da ku Kurdêñ sade bikaribin jê fehm bikin. Hewes û hêviya xwendin û nivîsandina Kurdi li ber wan vebe. Bi awayekî gelekî basit *Armanc* bibe yek ji wan wasiteyêñ xwendin, nivîsandin û pêşdexistina zimanê Kurdi.

*- Di van 10-12 salêñ dawî de gelek kovar û rojname derketin, lê dîsa hatin girtin, di jiyanâ çapemeniyê de temenekî kurt jiyan. Lî *Armanc* hê jî berdewam e. Hun dikarin bi kurtayî behsa çîroka *Armanc'ê* ya ji derketina wê û bi vir de bikin?*

- Heke mirov li gorî rewşa dinyayê biflikire, jiyana Armancê ne tu jiyanekê dûr û dirêj e. Lê li gor rewşa me Kurdan rast e *Armanc* yek ji wan kovar û rojnaman e ku bi dijwarî, tahl û tûji be jî heta fro li ser piyan maye.

Çiroka Armancê jî wek çirokên kovar û rojnamên Kurdan yên din e. Kêm zêde berî panzdeh salan, bi bîryardana çend xorîn Kurd ên dilsoz, fedakar û bêvîpîrr dest bi jiyanê kiriye. Pêşiyê bi Kurdi û Tirkî derdiket. Kovareke siyâsî û kulturi bû. Organa Komeleyeke Kurdan bû, lê xeteke siyâsî ya partîyeke Kurdi ji bo xwe kiribû esas. Gava garba leşkerî ya 12 ê Ilona 1980'yi hat rola wê ya siyâsî û partizanî diyartir bû, heta şerî wê bi li-hevnekirinê grubî û fraksiyonî gelek êşîya. Carinan wek çapên zêde bû, mehê de -du-sê *Armanc* derketin. Carnan jî ji ber sedemên siyâsî an aborî yan teknîkî yan jî bê kadrotî çend mehan li ser hev derneket. Lê demek hat, kadroyên Armancê, rûniştin bîryara gubertin û rîyeke nû ya bi îstîkrar ji bo *Armanc* girtin. Ji wê rojê vir de *Armanc*, kêm zêde bi îstîkrar dijî. Her ku diçe gurtir xwe nêzî rojnamegeriya rastîn dike, her ku diçe xwe nuhtir dike.

Yên ku *Armanc* heta niha jiyandin çend tişt in:

Yek, fedekarî û realistiya xebatkarên Armancê.

Xebatkarên Armancê, ew kesin ku hem li aliyeke bi awayekî kar dikin ji bo domandina jiyana xwe hem jî bê heq, bi dilxwaziya dilê xwe û berpirsiyariya ronakbîriya xwe ji bo derketina Armancê kar dikin. Gelek dijwarî û bêimkaniyet derdi kevin pêşberî şexsê wan bixwe û pêşberî dezgeha Armancê jî lê ew tehamulî van dijwarî û bêimkaniyan dikin, dev ji muhawela derxistina Armancê bernadin.

Ji aliye din ve jî realist in. Di rewşa iro de Armanc dikare bi ci awayî û ji çendê carekê derkeve, wê didin berxwe. Dizanin cih û rola Armancê di rojnamegeriya Kurdi de li ku ye. Wê ne ji vê piçûktir dixin ne jî mezintir dikin. Ne xwe û ne ji xwendevanê xwe dixapînin.

Sedemê duduyan jî piştgiriya xwendevanê Armancê û xwendevanê Kurd bi giştî ye. Ew bi vi yan wi awayî didin nişandan ku Armanc ne rojnameyek bêfêde ye, xizmeta ziman, edebiyat û kultura Kurdi dike, jê tê hezkirin. Ev yek piştgiriyeke manewî ya mezin e ji bo xebetkarên Armancê.

Sedemê sisiyan jî ew e ku, ji alî aborî, pisporî û tiştîn maddî yên din de çend kîmasî û bêimkanî hebin jî derketina *Armanc* ya li Ewrûpayê bivê nevê Îmkana jiyanê li ber hiştiye. Heke li hundirê wêlêt bûya, ji sedî sed ev îmkan tunebû.

- *Bi a we rola kovar û rojnamên Kurdi di pêşdexistina ziman û edebiyata Kurdi de ciye? Ew divêni di vi warî de ci bikin? Armanc dikare ci bike?*

- Rola kovar û rojnameyan di pêşdexistina ziman û edebiyatê de li nik her mileşî roleke esası ye. Lê ji bo Kurdan rojname û kovar hema hema tenha ew wasite ne ku ziman û edebiyata me tê de dijin Kurdistanâ Iraqê ne tê de, ji bîşî rojname, kovar û çend çapxanên me tu dezgeh û wasiteyên din ninin ku ziman û edebiyata me di warê nivîskî de bişî û pêşkeve.

Di warê zimanî de du pîrsyarên esası li ber ronakbîriya Kurd in. Yek jê, berfirehkîrina xwendin, nivîsandin û axaftina Kurdi ye. Ya din jî pêşxistin û dewlemendkirina zimanê nivîskî ye û berbelavkirina vê dewlemendiyê ye di nav xelkê de, ku insan karibin di hemû warêni jiyana madî û manewî de xwe tam ifade

bikin, ji yê ûfademkirî tê bigihêن.

Helbet rojname û kovar nikarin barê hemû ronakbiriya Kurdi bigrin ser milên xwe û xwe têxin şûna her tiştî. Lê dikarin bi rola xwe ya kovar û rojnamegeriyê ya rastin rabin û di vê riyê re muhawela çareserkirina herdu pirsîyâren zañîn bikin. Ji bo wê jî divê berî her tiştî, kovar û bi taybetî jî rojnameyêن Kurdan bi zimanê Kurdi derkevin. Ya duduyan Kurdiye ka, durust, rast û gelek sade bikarbînin, bi navê xwerûtiyê ji Kurdiye ka, çêkirî ya naylon birevin. Ji bo ku ji alî kurdiye ka mezin a hemwelatiyêن xwe bêñ xwendin, ziman sade bin, xebatkurt, gîrrwêne û hw.d. bin. Ji bo pêşdexistina ziman û berfirehkirina wî di nav mileti de, dikarin wan wasite û wesileyêن teşwîqkirinê jî (musabeqe, konferans, munazere, pêşanga û hw.d. din) amade bikin. Ev tiştîn me gotin her ji bo Armancê jî likar in.

- *Xwendevanêن we kî ne? Tiraja Armancê çığas e?*

- Xwendevanên Armancê, ew Kurd in ku dikarin bi elfeba latînî bixwînin û binivisin. Ji alî meslekî û unsur ve xwendevanêن wê gelek têvel in. Heta van salen dawîn kutleya esasî ya xwendevanêن me Kurdên welatên Ewropa bûn, lê Armanc kêm be jî digihaşt destê hin Kurdên her çar perçen welêt û yên Cumhuriyetên Sovyeta kevin. İro berfirehtir digihiye destê Kurdên hundirê welêt. Giraniya xwendevanêن wê yên dewamîn, ronakbîr û şagirtên medresan yên Kurd in. Lê Armanc yek ji wan (belkî jî tenha) rojname ye ku dikare ji alî hemû kutleyêن civakê bi azamî bê xwendin. Loma jî hezkiriyê wê di nav civakê de gelek in.

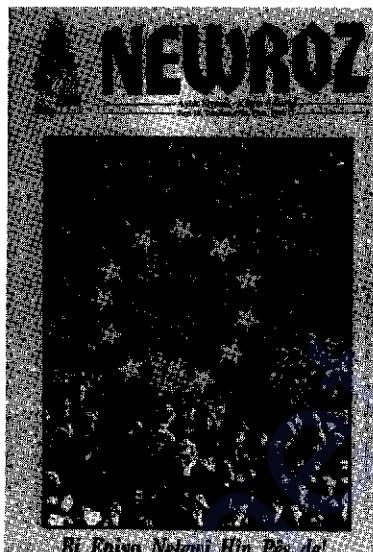
Tiraja Armancê ne zêde ye. Li gor şertîn Ewropayê dertê. Li dora 2000'î tê çapkirin. Lê warê belavkirin û hejmara

xwendevanêن wê bi gelek qatan ji vê zêdetir e.

- *Hun di derheqa rojname û kovarên kurdan yên ku nîvî bi kurdî nîvî bi tirkî derdiekvin de ci difikirin?*

- Rojname û kovarên ku nîvî bi Kurdi û nîvî bi Tirkî dertêن xuya ye, ji ber zerüretan û bêimkaniyetan dertêن. Lê heta ew xwe bi tevayî nekin Kurdi ew nikarin rola xwe ya siyasî û kulturî ya Kurdiîtiyê bilizin. Têkoşîna rizgarî û serxwebûnê ji bo me Kurdan êdî ne ew e ku bi riyêن klasik, şoreşekê bikin, dijmin ji welatê xwe bavêjin, dewleteka serbixe-we avabikin û piştre dezgehêن xwe yên Kurdiîtiyê damezrinin. Em Kurd divê ji niha ve, di her war û hucreyêن civakê de, di şûna dezgeh, wasite û wesileyêن Tirkî de yên Kurdi ava bikin, dezgeh bi dezgeh wasite bi wasîte, (yanî malik bi malik) xwe rizgar bikin, bi vê rêveçûnê serxwebûna civaka xwe ya rêkxitî bi destxin. A mesela Tirkî- Kurdiîbûn û bi tevayî Kurdiîbûna rojnamên Kurdi jî divê di vê çerçowê de bê fikirin.

Sekreterê Çapemeniyê yê Kovara NEWROZ'ê

Remzi BİLGET

NÜDEM: Hûn dikarin Kovara NEWROZ'ê bi me bidine naskirin ? We kengî dest bi weşandina wê kiriye, tîraja wê çiqas e, ew xîtabî kê dike ?

NEWROZ: *Newroz kovareke konevanî û çandî ya mehî ye. Hejmara wê ya taybetî ya nasandinê di hezîrana 1991'ê de derket. Hejmara yekemîn jî di tebaxa 1991'ê de derket.*

Kovara me 10 000 heb tê çap kirin. Firotin net 5000 e. 1000 jê li Ewrûpa tê firotin.

Bêşik ji ber zordestiya dewletê, tîraja me ne bilind e. Tabloya jér, di derheqa nebîlîndiya tîraja me de dê fikrekê bide we:

Me bi temamî 7 hejmarên taybesî derxistine. 5 heb hatin berhev kirin û dawe kirin. Salnama ku me ji bo sala 1992'an derxistibû hate qedexe kirin û hate dawe kirin.

Kovara me heta niha bi temamî 18 hejmar derketiye. 14 hejmar tavilê hatin berhev kirin û bû mijara dawan. 2 hejmar bê berhev kirin hatin dawe kirin. Tenê du hejmar berhev nebû û dawe li wan venebû. Heta niha li dijî kovara me 33 dawe hatine vekirin. 4 dawe dûmayik bûn. Ji wan dawan çar nivîskar û rîvebirê berpirsiyaren nivîsaran yekun 40 hevv heps û nêzî 650 milyon lîra ceze xwarin.

Vê paşiyê jî, ji bo girtina kovarê du dawe hatin vekirin. Ji ya pêşîn rîvebirê berpirsiyaren nivîsaran yê kovara me *Adil Kurt*, ji 19'ê tîrmehê virde di hepsxana Bayrampaşa de girî ye.

Bi kurtî, ji bo kovara me negihîje Kurdistanê û li wir belav nebe û neyê firotin, dewlet bi hemû cûran zordestiyê pêk tîne. Evê han li ser tîraja kovara me bêşik tesîr dike.

Newroz, di wê baweriyê de ye ku her çiqas ruxiya be jî, ji bo milyonan karker, zehmetkêş û gelên bindest yêne têne mêtîn, ji sosyalizmê pêve tu riyek rizgarriya rastin tune ye. *NEWROZ* dizane ku "serfiraziya" sistema kapitalîst-emperyalîst muweqet e. Kapitalizm, ji

bo pêşdeçûna civakî, humanîzmê û
geşbûyina rasfûn astengekî herfî mezin e.
Kaniya her xerabiyê dikare di kapitalizmê
de bê dîtin.

Serxwebûn ku piraniya civakê ji bin-
destiya biyaniyan rizgar bike, lê belê
bixe bin destê diktatoriye k dîmaû, bi wa-
teyek rastînî civak rizgarbûyî nayê beri-
sandin. Bi vê armancê kovara Newroz,
bawer dike ku Kurdistanekê serbixwe û
demokratik divê di eyñî demê de pişta
xwe dabe azadiya rastîn ya karkeran,
gundiyên xizan û gelê kedkir. Kovara
Newroz xîtabî gelê karker û xebaikar yêñ
dixwaze ku wan li dora ramana serx-
webûn û sosyalîzmê bi rîkxistin bike,
dike. Rizgariya çîna karker bi gelempêri
bi rizgariya civakî, bi rizgariya neteweyî
dê gengaz bibe. Ji ber vê yekê kovara
Newroz, li ser navê çîna karker û gelê
kedkir, xîtabî hemû netewê kurd dike.

- Wek piraniya kovar û rojnameyên
kurdan yêñ ku li Tirkîyê derdikevin,
Newroz jî bi du ziman; bi tirkî-kurdî
derdikeve. Ji bo çî ?

- Newroz di bingehê xwe de kovareke
konevanî ye. Ji konevaniyê re, nîsbeten
zimanekî pêşdeçûyî divê. Piraniya gel li
alîkî, di cehwara rewşenbirêne me de jî, ji
300-400 bêjan bêtir tunin. Bi ewqas
bêjan ne gengaz e ku mirov konevaniyê
ragibîne gel, ew li alîkî, mirov nikare
bigihîne rewşenbiran jî. Evêñ han
rastîniya me ye û heta neyê guhartin jî
dê wiha bidome.

Di nava armanca me de, guhertina vî
tişti jixwe cib digre. Ji bo zimanê kurdî
bibe zimanekî konevanî û zanistî û
felsefi, perwerde, çand, xîret û dem divê.
Ev jî encax tedîcen dê pêk were.

- Ziman û edebiyata kurdî li Tirkîyê di
çî rewşê de ye ? Hûn pêşeroja ziman û

edebiyata kurdî çawa dibînin ? Ji bo
başkirin û bipêşdexistina wan planêne
çî ne ?

- Xebata di derbarê wêje û ziman de
belav bûyî ye. Xebatêni kesîti ji ber
bêderfetêni daringî nayêñ nirxandin.

Di vê gehinekê de, xebateke kurdî, ji
bo xwediyê xwe dibe kulfeteki darlingî.
Banekiya xwendinê ya gelê me tune ye.
Divê mirov ji par re mayina zimanê
kurdî û zordestiya dewletê ji bîne ber
çavan. Ji ber van sedeman firotina berhe-
meke kurdî ji 300-400 hebî derbas nabe.
Di bin van mercan de, ji çapkırına
berhemên kurdî re, fedekariyeke kesîti û
mezringeyî divê. Ji bo kesa rewşeka
teşwîqi jî tune ye.

Ferheng, rîziman û rastnivîsek ku her
kes li ser tifaq bike tune ye. Yêñ ku hene
jî ji alî ber kesî ve nayê pejirandin, an jî
baş nehatine geş kirin. Niha ber kes
çawa dizanin wisa dinivîsin. Weke ku
hûn jî dizanin li ser tîpan, heta li ser
dengan jî lihevhatinek nîne. Gengaşıya li
ser alfabyek standart hê jî berdewam
dibe.

Pêşeroja wêje û ziman bi çarenûsa gelê
kurd ve girêdayî ye. Li gorî xurtbûna
têkoşîna netewî, zêdebûna baweriya bi
rizgariyê û paşê sewiya nêzhatina serx-
webûnê dê geşbûnî bibin.

Em dibînin ku çarenûsa gelê kurd hêdî
hêdî diguhere. Destyariya ku ji têkoşînê
re heye, baweriya bi rizgariyê, besdariya
têkoşîna azadiyê roj bi roj zêde dibe. Ev
rewş, bivê nevê bandûra xwe di alî wêje
û ziman de jî dide xuya kirin. Hêdî hêdî
hîmîn mezringan yêñ netewî têne avêtin
ku ew jî xwe ji bo çap kirin, belav kirin
û firotina berhemên wêje û ziman amade
dikin. Li ser hin pîrsîrêkên ziman, bi
besdariyek fireh civîn pêk têñ. Pîrsîrêk
çiqas giran bin jî, ji bo pêşeroja wêje û
zimanê kurdî em xweşbin in. Heta li

gorî deh sal berê, gelek kes bawer dikin ku em niha ronesanekê dijîn. Ji bo vê yekê maf û sedemên me yên objektif hene. Lê belê ji ber ku navend ne azad e, di vê derbarê de, xebata ku niha li Ewrûpa dibe, ji ya li welêt bi pêşdetir e.

Em pişt didin xebata ji bo pêşdeçûna ziman, huner, wêje. Di vê mijarê de ci ji destê me tê em dikin. Kovara *Newroz*, her çiqas bi giranî kovareke konevanî be jî, dîsa cih dide helbest, şano û çîrokên kurdi. Helbestvan, wêjevan û hunermendan destek dike. Ku derfet dest bide, dixwaze kovareke seranser ya wêjeyî, huner-

mendi jî çap bike, an jî ji kovareke wiha re bibe aîkar. Kovara Newrozê van mijaran raserî partîyan dibîne. Anglo naxwaze van mijaran raste rast di bin bandûr û siya partîyan kin. Em wer diramin ku xebata ji bo çand, wêje, ziman û hunermendî ku di binê dagera konevaniyê de ye, ne pêşveçûn ne jî afrendêri pêk nayê.

Em rûmetê didin hemû xebata di derbarê ziman, wêje û hunermendiyê û ji bo aîkariyê em amadekariya xwe diyar dikin.

Ji bo vê hevpeyvinê em gelek spas dikin. Em serketina we dixwazin.

Pirsên ku ji rojnameya WELAT re hatibûn şandin

1 - Ev cara yekemîn e, ku rojnameyek hefteyî ya xwerû bi kurdi li Tirkiyê derdikeve. Tradisyonike rojnamevaniya kurdi li Tirkiyê çê nebûye. Vê yeka han ci astengî derxistin pêsiya we ?

2- Ger em hê dûrtir neçin, ji avakirina Cumhûriyeta Tirkiyê û bi vir de, zimanê kurdi bi fermî nehatiye bikaranîn, loma jî ew neketiye warê nivîsandinê; qels û jar maye. Bi zimanekî wilo derxistina rojnameyekê ne zehmet bû? Zehmetî ci bûn, an jî ci ne ?

3- Hûn xîtabê kê dikin, xwendevanên we kî ne, tîraja we çiqas e ?

4-Li Tirkiyê rewşa çapeme niya kurdi çawa ye? Ji bo başkirina wê divê ci bête kirin?

Kovar û rojnameyêñ kurdan

Xwedî û Berpirsiyarê AZADÎ

İkramettin Oğuz

NÜDEM- Weke pirraniya kovar û rojnameyên kurdan, rojnameya we ji nêvî bi tirkî û nêvî bi kurdî derdikeve. Ev ji tradisyonike kevin ya çapemaniya kurdan li Tirkîye bi pêş dikeve. Sedemên vê yekê çi ne? Ji bo çi hûn dixwazin vê tradisyonê bidomînin?

İkramettin Oğuz - Her çapemeniyek xwedî komek xwendevan e. Sedema vê yekê pêwîst e çapemenî li gor hewcayı û çaverêniya xwendevanan bi çelengî kar û barê xwe sererast bike. Koma xwendevanan bi kijan zimanî baştir mesajan bigire, pêwîst e bi wî zimanî gazî lê bê kirin. Lewra weşanên siyasi her yek armancek xwe heye. Ger bi weşanê mesaja ku rojname dixwaze rabigêne, sedemên ziman negêje armancê, dikarin bêjin ku rojname jî nagêje armanca xwe.

Di vir da dijraberiyek tê xuya. Rojname kurdan divê bi kurdî be, bes mixabe ku kurd bi xwe nikarin baş kurdîyê bixwînin, yan bînivîşînin. Ev rewş li ser rêya çapxaneyên kurdi astengek mezin e.

Ji ber vê yekê iro, sedema ku rojname bikaribe li gel xwendevanan pêwendiyên xwe bidomîne, bivê-nevê lazim e di nav rüpelên xwe da cî bide zimanê tirkî jî. Lewra heftê sal zêdetir e ku Komara Tirkîye bi siyaseta pişaftin (asîmîlasyon) û încarê, xwestiye hebûna ziman û çand û edebiyata kurdi bihelîne, zimanê kurdi bide ji bir kirin. Hewce ye bêjin ku ev siyaset iro gelek serketi jî bûye, lewra kurd ji rubiyeta millî û ziman, gelek dûr ketine. Ziman tenê di warê xeberdanê da û zêdetir li gundan û li nav malê bi kar tê. Tipen cuda yên alfaba kurdi, ji gelek kurdan ra nenas in. Ger iro, kitêb û kovar û rojnameyên xwerû kurdi kêm têne firotin, ev ne ji kîmasiya wan e, lê ji nezaniya ziman e.

Lewra iro du wezîfe li pêsiya weşanên kurdi bene. Wezîfa yekem ew e ku di warê maf û berjewendiyên millî û demokratik da, hewl bidin ku rojek zûtir gel rizgar bibe, herwiha baştîrin û zûtîrin gel hişyar bike û millet bi rê bixe. Iro di

misogeriya rojê da ev rê zimanê tirkî dide pêş.

Wezîfa duduyan jî ew e ku di warê ajdana ziman û edebiyata kurdî da xebatek da ku millet ji nû va fêrî xwendin û nîvîsandina zimanê kurdî bibe, xwedî li çand, huner û edebiyata xwe derkeve, berhemên netewî biparêze. Ger wezîfa duduyan bi başî were cî, wê demê rêya weşanan xweştir dibe, di rûpelan da beşê kurdî roj bi roj zêdetir dibe, weşan dikare bi bernameyek baş xwe bi temamî vegerîne ser zimanê kurdî.

Diyar e xwestina dil û rewşa jiyanê her tim ne wekî hev in. Mirovên welathiz mumkun e bixwazin ku xwerû bi zimanê kurdî di hemû warê jiyanê da kar bikin. Baştırın tiş ev e. Lê gelo ev rê wê çiqas serkefi bibe, wê millet bikaribe bi başî ji weşanê kelk wergire ? Di mercen iro da, ku kurd û tirk teklihev dijîn û di nav hev da belav bûne, ma ne hewce ye ku kurdên ku xwe "tirk" hisab dikin, ew jî li doza xwe xwedî derkevin û pirsa kurdî li dor berê xwe munaqeşe bikin ?...

- *İro li Tirkiyê hindik be jî bal û meylek li ser ziman û edebiyata kurdî heye. Kovarek mehane, rojnameyek heftane ya xwerû bi kurdî û gelek kovar û rojnameyên bi kurdî/tirkî derdikevin. Gelo bi hevkariyek di navbera van kovar û rojnameyan de, derxistina rojnameyeke rojane ya xwerû bi kurdî li Tirkiyê ne mumkun e? Hûn ji xebateke wilo re çi dibêjin?*

- *İro li Tirkiyê, kurdî-tirkî, yan jî xwerû bi kurdî gelek kovar û rojnameçap dîbin. Kovarek mehane û rojnameyek hefteyî xwerû bi kurdî ne. Lê ewên*

din bi kurdî-tirkî çap dîbin. Her yek ji wan fonksiyonek xweser bi cî tînin. İro zirûfîn rojnameyek rojane ku bi temamî bi kurdî be, mixabe tune ye. Lewra koma xwendevanê kurd iro nikare barê rojnameyek wiha hilgire û rojnameyê li pê ragire.

Wekî din rojnameyek rojane valahiya kovar û rojnameyên hefteyî a mehane bi temamî tijî nake. Mesaj û miqale, lêkolîn û şiroveyên siyasi, rojnameyê ji aktualîteyê dûr dixe. Lê pêwîst e bêjin bê guman karekî wiha di warê çand û ziman da feydeyek berçav dixe dest. Lê dibe ku armancêni siyasi bi başî negêjin raya gişti. Dîsan jî lazim e weşanxaneyên kurd bi hevkariyek dirêj xayên cehd bikin ku rojnameyek xwerû kurdî û seranseri derxin. Ev karek gelek baş e. Him zimanê kurdî pêş dikeve, him jî ruhê hevkariyê geş dike. Karekî wiha, dibe gavek baş di rêya yekîtiya gelê kurd da. Xebatek wiha di gel xwe sazûmanên millî jî pêk tîne. Sazûmanên çandî, ziman, wêje û hunerî yên millî iro gelek pêwîst in. Tenê bi riya sazûmanên wiha doza kurdayefî bi berçavî pêş dikeve û ziman perwerde dibe. Em hazır in ku di karekî wiha de bixebitin. Her çend rewş pir xweş nebe jî, lê dîsan eger xebatek baş hebe, mirov dikare rojnameyek aktuel derxîne. Ne şert e ku di destpêkê da rojane be. Lê 15 rojî, yan jî hefteyî dest pê bike, bere-bere bibe rojane. Lê dil dixwaze ku karek wiha bi hevkariya hemû çapxaneyên kurd pêk were.

- *Gelo em dikarin iro behsa rojnamevaniyeke kurdî ya profesyoneli bikin? Profesyonallîzm li ba we çawa ye?*

- Mixabe ku, rojnamevaniya kurdî iro

ne bi tehrek profesyonelî ye. Heta dikarin bêjin ku şertên rojnamevaniya profesyonelî jî îro hê peyda nebûne. Îro çapkariya li Tirkîyê zêdetir di warê kitêb û kovaran da pêşda çûye. Xuya ye, kitêb û kovar derxistin ne wekî rojname derxistinê ye. Kovar jî zêdetir siyasî bûne. Anglo weşanek pirreng, pirdeng û piralî hetanî niha derneketiye. Kovarê siyasî, yan çandî, ne bi profesyonelî der çûne. Dîsan jî dikarin bêjin ku di warê kovaran da tecrubeyek berçav civiya ye, lê ji bo rojnamevaniyê îmkanek wiha tune ye.

Wekî din jî, baş têzanîn ku, profesyonelî hewcâyî lêzanîn û pisporiyê ye û perwerdebûnek jê ra divê. Li hemû ciyê cihanê şert û zirûfên profesyonaliyê kivş in. Em ji ber xwe va nikarin şertên nû damezrînin. Rojnameya kurd, divê xeberbêjiyek rast li pêş xwe bigire, ji bo zanebûna civakî bixebite, bûyerên welat bi zûyî rast bigêjine raya gişû.

- *Hûn rewşa ziman û edebiyata kurdi li Tirkîyê çawa dibînin? Ci ji pêşeroja wan dikeve serê we?*

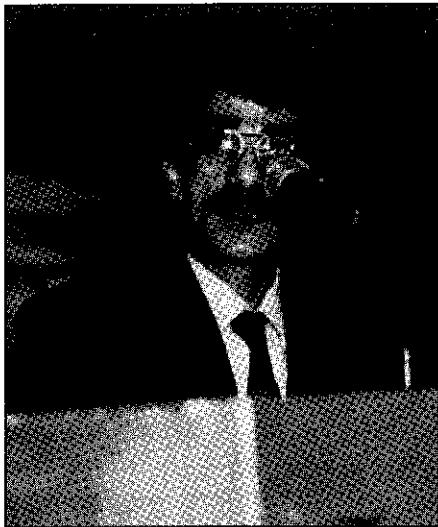
- Îro di warê ziman û edebiyata kurdi da xebat heye, lê ne bes e. Lê lazim e bêjin çend problem jî îro çaverêyê çareserkirinê ne. Wekî rastnivîsîn, rîziman û alfabyê da problem hene. Ji ber ku sazûmanek giştî û bawerpêkirî di warê rîzimana kurdi da tune ye, teklihevî têne pêş. Serkidayetiye millî, çavederiye zanyarî hewce ye. Ev kîmasî hînbûna ziman bi paşve dixe, hewesa millet dişkêne. Lewra her weşanek bi gora baweriya xwe, yan jî zanîna xwe li ziman xwedî derdikeve. Lê ya rast ci ye, kî ye, ev ne xuya ye. Lewra otorîteyê baş tune ye ku herkes

pirs û pîvana xwe bi gora wê safî bike. Di nav kurdên Tirkîyê da jimara xwenda û nivîskara gelek kêm e. Yênu ku hene ew jî dema temâse dikin ku, ziman her yek e lê alfabe û rastnivîsîn cuda ye, vêca dimînin di navberê da. Gelo kîjan rast e, kîjan baş e... Xwestina wan bersiv nabîne. Lazim e ferheng, alfabe, rîziman û kitêbên zanîn û hînbûnê zêdetir çap bibin, ziman û alfabyêwan hev bigre. Dersxaneyê ziman û semînerên fîrbûnê çê bin. Sazûmanen millî, wekî weqf û enstitû û komelên kurd jî alîkariya vê xebatê bikin. Wê demê ziman û edebiyata kurdi bê guman dikeve ser riya pêşveçûyinê. Xebatek wiha seranserî dibe sedemê ajdan û perwerdekariya çand û zimanê kurdi. Rojek zûtir divê kurd cehb bikin ku di vî warî da gavêng girîng bêne avêtin.

Lê, di gel van hemî kîmasî û problem, dîsan dikarin bêjin ku îro li ser pêşdabirina ziman û edebiyata kurdi xebatek heye û roj bi roj ges dibe. Dil dixwaze ku, pêşdabirina ziman û edebiyatê bi hevkariya hemû hêzên millî ber bi pêş here, lewra ev kar ne wezîfa grûbekê ye, lê wezîfa hemû kes û grûbêñ kurd e. Hêvidar in ku yekîtiyek netewî çê be û agahdarî li pêşketina ziman û edebiyatê jî bike. Rewş ber bi başiyê ve diçe.

Stembol, 27.07.1993

Berpirsiyarê Giştî yê Kovara NÜBIHAR

Sabah KARA

NÜDEM - Fikra derxistina kovareke İslâmî ya xwerû bi kurdi çawan bi we re çê bû? Ji bo çi we pêwîsiya kovareke bi vî celebi dît?

Sabah KARA - Berî her tişti gereke ez nîşan bidim ku ji mefhûma "kovara İslâmî" ez ci tişti fehim dikim.

Bi baweriya min gereke kovar xwe zencir nekin, xwe bi îdeolojiyekê bi tenê girê nedin. Kovar gereke cihê munâqeşe, kêşin, diyarkirin û helsengandina her cure raman û îdeolojiyan bin. Yan kêm i kêm, gereke deriyê xwe bi rûyê tu raman

û pêşniyarî ve negrin, tim li hûkmet û heq û xweşiyê biggerin û heqiyê li kûderê bibînin, gereke qebûl û tecrîh bikin.

Ji aliyê din, ela kullî hal, her kes li derekê ye û ji derekê dest pê dike. Meriv nikare di hengamekê de li çend cihan be.

Ez naxwazim vê behsê dirêj bikim...

Naxwe diyar e ku ji aliyê ewil, ez ji mefhûma "kovara İslâmî" hez nakim. Lîbelê ji aliyê din ve, ev mefhûm pêwîsiyek e. Lewra em li vir in û em ji vir ve dest pê dikin...

Yanê mefhûma "kovara İslâmî" li cem min bi hîç wechî naye maneya berçavika filan an bêvan rengî...

Ev mefhûm, bi tenê cihê me nîşan dide; îhtîrama me bi baweri, çand û adetên gelê me nîşan dide.

Naxwe pişti ku İslambûna kovara me bi vî şikli hate diyarkirin, gereke ez li ber vê pîrsiyara we, li ser vê yekê biseki-nim ku fikra derxistina kovareke xwerû bi kurdi çawa bi me re çê bû?

Weke ku min di sernivîsara hejmara heştan a Nûbiharê de jî gotiye, axaftin, xwendin û nivîsına bi zimanê zikmakî, ji her mirovî re pêwîsiyek e devjénayêberdan e.

Çawa ku dar bê kok nabin û li ser kokêن xwe hêşin dibin, mirov jî nikarin bê ziman bin û ew jî li ser zimanê xwe şîn têñ. Erê; peywendiya dar û kok ci be, peywendiya ziman û mirov jî ew e. Çawa dara bê kok nikare şîn bibe, mirov an gelê bê ziman jî nikare bi pêş de bikeve û di cihê xwe de pûç dibe. Lewra meriv bi ziman "difikire". Her ci beriya ziman, qeweta fikrê bi şiklê "bilquwwê" di nefsa meriv de mewcûd be jî, pêkhatin û derhatina fikir, bi sayeta ziman e. Naxwe em karin bibêjin ku zimanê meriv çiqas qewî be, fikra meriv jî ewqas qewî dibe.

"Manâ" bi sayeta ziman tête wucûdê. "Çibûn" û "çawabûn" a her tişti bi

sayeta ziman tête famkirin û îdrak dibe û cardin bi sayeta ziman tête famdan û îdrakdan.

Ziman ji cîheta nijadî, irsî, enanetû û tarixî jî pir muhîm e. Nijad, berî her tişti, ji cîheta ziman ji hevûdu cuda dîbin. Lewra xusûsiyeta eslî ya her nijadî, zimanê wî nijadî ye.

Ziman, di mîjîyê her şexsî de weke dews, şop û rêçê ye û ev dews, şop û rêç, wî şexsî bi hevnijadiyên wî yê berê û yê îroyîn ve girêdide. Loma dibe bête gotin ku ferqa di nav însan, civak û çandên curbecur de, ferqa zimanen wan ên curbecur e. Yanê jihevcudabûna zimanen, însan û civak û çandan ji hevûdu cuda dike.

Ma eger *Aristo* ne yunanî, lê çinî bûya, wê bikaribûya felsefa xwe pêk bîne? Yan *Mewlana* eger ne parsî, lê meselen bi tirkî nivîsandibûya, ma wê bikaribûya *Mesnewî* biafirîne? Ma kes kare *Qur'an Mecîd* a ne bi erebî bîne ber çavê xwe?

Ez naxwazim behsê duvdirej bikim û qala wergêrê û mumkin nebûna wergêra mutleq ji tu zimanî, bînim holê...

Ji aliyê din, gereke em li ser vê yekê jî bisekinin ku Xweda çîma di *Qur'an* de dîferme ku: "Afirandina azmanan û erdê û curbecurbâna ziman û rengê we, ji ayetên Wî(Xweda) ne. Bê sîk, di vê yekê de ji zaneyan re delîlin hene," (Sûreta Rûm/30:22)

Gereke em dîhna xwe bidinê ku di vê ayetî de, afirandina ziman û rengan, yanê mirovîn ji rengê curbecur; bi afirandina azman û erdê ve pevre zikir dîbin.

Naxwe piştî van hemû izahan, ma tu lizüm dimîne ku ez bibêjim, fikra derxistina kovareke xwerû bi kurdi çawa bi me re çêbû?

Em kurd in û kurd gereke berî hemû zimanen, bi zimanê xwe biaxîvin, bixwînin û binivîsin. Eger em dixwazin li ser piyê xwe bêpayende bisekinin, tu

rêke din li ber me tuneye.

Kovara me li ber çava ye. Ev celeb kovar baş e, nebaş e? Di vê babetê de ez naxwazim tiştekî bibêjim. Ya ku ez karim bibêjim ev e ku di van şertan de tişten ku ji destê me têt, ev e.

- *Zehmetiyên sereke yêñ derxistina kovareke xwerû bi kurdi li Tirkîyê ci ne? Astengiyên çilo derketin pêşıya we?*

- Weke ku hun zanîn, weşandina kovarekê bi xwe, zehmeteke pir mezin e. Kovar bi ci zimanî be wisa ye. Lî bi ser de, em kovara xwe xwerû bi kurdi diweşînin. Èdi her kes wê bizanibe ku karê me çiqas bi zehmet e. Lîbelê zehmetiyên sereke yêñ derxistina kovarê, ne ev tenê ne. Li aliyê din, xwendevanê me jî pir di haleke nacurî de ne. Kûrdîn Kûrdîstanâ bakur ên ku em xîtabî wan dikin, ev zemankî pir dirêj e ku ji xwendin û nivîsandinê bi dûr in. Hê ne hazir in ku bikarîbin têra xwe kovar û kitêbên bi zimanê xwe bixwînin. Çand û zanîna vê mintiqê bi gotin û bibîstînê ve girêdayî maye. Gelê me, gotin û kelîmeyên ku dizane jî, hê têra xwe ne amedeye ku ji simbol û berfan bixwîne. Di mintiqâ me de "nivîs" a bi zimanê kurdi tiştekî pir nû ye. Yanê em hê di destpêka kar de ne û weke gelek karan, destpêka vî karî jî bi zehmetiyan ve tijî ye. Lîbelê lazim bû ku me ji derekî ve dest bi vî karî bikira û me kir. Roj bi roj em bi pêş ve jî dikevin.

Du zehmetiyên herî mezin li ber me ne. Em ji alîkî dinivîsin û ji aliyê din ve jî xwendevanê xwe çêdîkin, xwendevanê xwe ji cîheta axastin û xwendin û nivîsandinê ve bi pêş de dîbin. Lî astengî pir in. Dev ji kêmâsi û bêîmkaniyên me biqerin, asteng û manîen herî mezin jî li ber me bene. Astengiya herî mezin jî, ev dewleta ceberrût

e. Hinin ji mirovên me ditirsin ku bibin abone û kovar û sayir weşanên xwe bixwînin. Îro di bin vê dewleta ceberrût de weşanên tirkî ji bi hêsanî nikarin werin xwendin. Ev dewleta ceberrût li kitêb û sayir weşanan weke dijmin dinihêre. Kitêb û sayir weşanên mewqûf û zencîrkirî, di nav çekên mewqûf û girtî de teşhîr dikan û vî karê necîs ê xwe mîna iftîxarekê ji televizyonan diweşînin û nîşan didin. Hema ji her mehekê du mehan,bihayê kaxizan giran dikan. Wextê ku halê weşanên tirkî wisa be, êdi halê weşanên kurdî, hun bifikirin.

- *Hûn xîtabê kê dikan? Xwendevanên we kâne? Tiraja we çiqas e?*

- Em dixwazin xîtabî hemû kurdan bikin. Em dixwazin hemû xwendevanên kurd, xwendevanên me jî bin. Em yên ku niha Nûbihar naxwînin jî xwendevanên xwe yên sibe dihesibînin. Lîbelê piraniya xwendevanên me yên niha, dînparêzên kurd in.

Me heta niha Nûbihar di nav 5.000 û 2.500 hebî de çap kiriye. Hejmarên me yên ewil 5.000 hatine çapkîrin. Heta hejmara heştan, Nûbihar dîghêje destê dor 2.500 xwendevanî. Lê tadada xwendevanên me ber bi pêş ve diçe. Ji aliyê din, li gor malûmata ku dîghêje destê me, cihê ku kovarek me diçiyê de, kovar ji terefê gelek xwendevanan ve tête xwendin. Lê cardin jî em vê tadarî pir kêm dîbinin. Hedefa me, di merhala ewil de 5.000, di merhala hinek dirêjtir de jî 10.000 xwendevan e.

- *Rewşa weşan û çapemeniya kurdî li Tirkîye çawa ye? Çi ji pêşeroja wê dikeve serê we?*

- Ev pirsiyara we bi pirsiyara diduya ve girêdayî ye. Min li wira tiştin di heqê vê

pirsê de zikir kirin. Lê meriv çiqas behs bike, cardin jî ev pirs naqede.

Rewşa weşan û çapemeniya kurdî li Tirkîye, hê di halê zaroktiya xwe de ye. Lîbelê diyar e ku ev zarok pir bi hêz e. Naxwe heqê me heye ku em ji hatiya xwe umêddar bin.

Ez van cûr xebatan mîna bizir dîbinim.

Darin hene di nava latan de şîn tê. Ba, bizrê wan biriye êxistiyê di nava latekê de û ew dar di wir de şîn hatine.

Wextê ku ez li ser çapemeniya kurdî li Tirkîye difikirim, ew dar têne bîra min.

Ez umêddar im ku eger ev ax be, lê lat jî be, wê ev dara mazlûmiyetê, wê ev dara tûba, şîn were.

Ma wê çîma şîn neyê?

Va ye ev ziman, sikir ji Xweda re ku êdî ne bêxwedî ye. Ev dar di nav cesedên bimbarek ên mazlûmîn dîrokê de hatiye çandin û xwîna mazlûman weke baran û rehmetê bi ser de dibare.

Eger şîn neyê, bila dîrok fihêt bike.

Erê maniên pir û çefûn li ber me ne. Lê êdî ronahî, sînga tarîtiyê qelaştiye. Xwîn bi ser şûr de niqutiye û şûrê zaliman ri-zandiye.

Weke ku min got, asteng pir in.

Astengên nivîsandînê li ber me ne, yên belavkirine li ber me ne, yên xwendinê li ber me ne.

Xusûsên belavkirinê...

Gerek ez vê yekê bibêjim, cihê ku em kovarê dişînînê ne pir zêde ne. Yanê hê kovara me neçûye gelek cihênu ku kurd tê de dijîn. Naxwe wextê em bikaribin kovarê qenc belav bikin, ez bawer im ku em ê bi zûyî bigihêjin 10.000'an.

Yanê pêşeroja me rohnî xwiya dike. Em umêddar in. Ne mumkin e ku tu giya di bin kevir de bimîne.

Sê helbest ji
Rojen BARNAS

TIRKÎN JI DILÊ MIN

Tirkîn ji dilê min çû, dîsa
Rawestî hilma min bi kîlîkek
Giraniyek venişt li ser dilê min
Guhê min bi xewt
Li ringîna derî
Çingîna telefonê
Meazellah
Guhê min li ser hisa.

Ev ci bela ye, ku tê gerîm
Qeder e, an bext e, nizanim
Saetek şêst deqe ye, lê tu
Di her salîseyê de li bîra min
Û di her salîseyê de bi awakî di
Hişê min, fikra min li hev dixî
Jiyanê li ber min dikî cehennem.

Guhê min bi ser te de xwarkirî
Bi xewt digere zembereka dil
Ha te dî qurîfî, şikî, rawestî
Ji tırsabihîstina nûçeyek nexweş
Ji hêla te ve
Ha te dî ji tırsa tırsê rojekê
Sekinî û bû glokek hestî.
Tê bibêjî gelo ?
" Ox-xweş!..."

Nizanim.
Tê ci bêjî, tu zanî. Lê,
Tirkîn ji dilê min çû, dîsa
Û meazellah
Guhê min li ser hisa.

HEZAR Û YEK

Ji bona ji te hezkirinê
Sedemek tiqûtenê.
Lê hezar û yek hene
Ji bona nehezkirinê.
Ew yek,
Girantir davêje di mêtâna dil
Ji hezar û yekê dînê.

Gelo teraziya dilê min
Xirbende ye ? An jî
Eqle min hêşîr e, ji pejnan ra.
Lewra,
Ne maqûl e; ku
Hezar û yek siviktir bin ji yekê,
Û yek ji hezar û yekê zêdetir.

MALA CIBO

"Mala Cibo di zirnê de ji hevûdu fam dîkin."
Gotineke gelêri

Mala Cibo ji hevdû
Di zirnê de fam dikirin,
Serwext dibûn ji libta
Çav û birû.

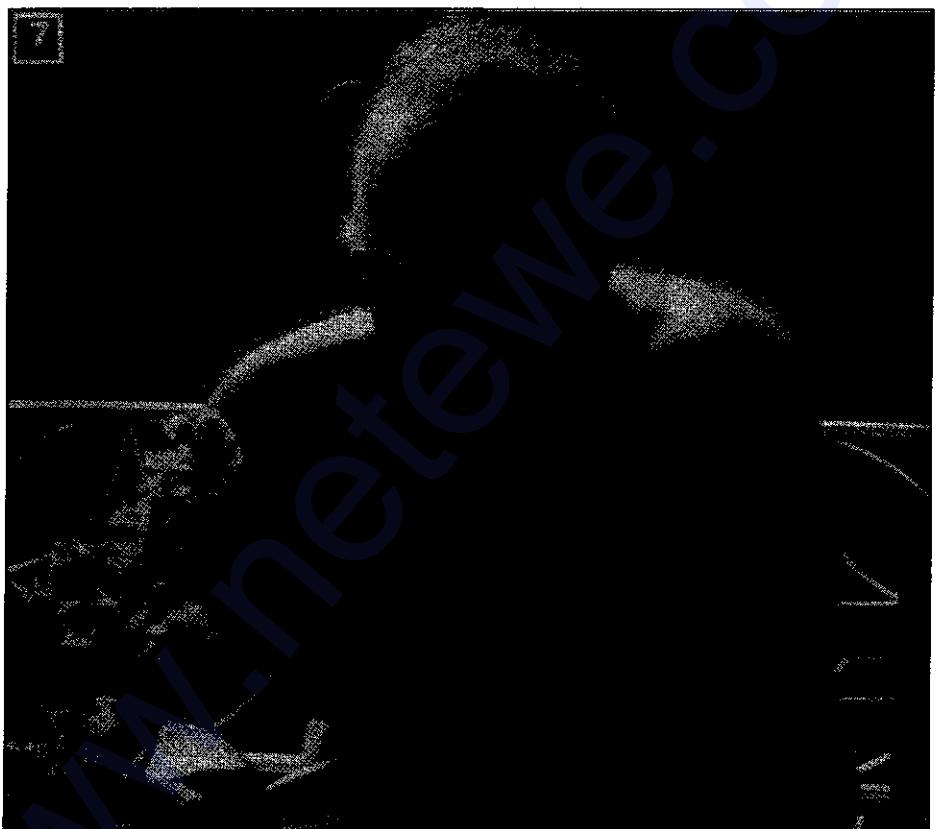
Em di ber hevûdu de qerimîn êdî.
Ev çendî zeman,
Ev çendî sal bi devkî û nivîskî
Lê havîlkar in, ku hevûdu serwext bikin
Lê mixabin em;
- Ez û tu -
Ne ji gotina fesîh
Û ne jî ji beyana belîx
Fam dîkin ji hevûdu.

Xuyan e, em ne ji Mala Cibo ne:
Mala Cibo zirnevan bûn,
Mala Cibo sergiha,
Mala Cibo însan bûn.

YAŞAR KEMAL

DIKEVE 70 SALIYA XWE

Rohat

Yaşar Kemal

Yaşar Kemal, ûsal pê re dikeve 70 saliya xwe. Ew di sala 1923'an de hatîye dinê. Her salek, ji bo ber netewekê, giringîke wê heye. Nivîskarê bi nav û deng di saleke wusan reş û tarî de tê dinê, çavê xwe vedike ku, ev sala di dîroka Kurdan de saleke gelek xirab tê hesibin û tê bi bûr anîn. Ji ber ku di sala 1923'an de bi avakirina Cumhûriyeta Tirkîyê ve rewşa Kurdan ji yekten xirab dibe, Kurd wek netewe rastî zordestî û lêdanên

nedîti tê, ev rewşa xirab heta niha jî berdewam e. Her çiqas dê û bavê Yaşar Kemal, ji bajarekî Kurdistanê, ji Wanê tên jî, nivîskar bi xwe ji der Kurdistanê li gundekî Çukurovayê, bajarekî Tirkîyê ji dîya xwe dibe. Malbata Yaşar Kemal di salêن destpêka Şerê Cihanê Yê Yekemîn ji Wanê bar dike, tê gundekî Çukurovayê, navê vî gundi Hemîte bûye, gundekî Tirkmenan e, di nav vî gundi de tenê malbata wî, malbateke Kurd bûye. Ev gunda li ser qeza Osmaniyê tê hesibîn, ev qeza jî bi bajarê Adanê ve girêdayî ye. Malbata wî di sala 1915'an de ji Wanê derdikeye, tê Çukurovayê. Pişî heyât salan Yaşar Kemal tê dinê, navê wî, wê çaxê Kemal Sadik Gökçeli bûye, paşê navê xwe diguhirine, daîne Yaşar Kemal. Navê dîya wî Nîgar, navê bavê wî Sadiq bûye. Dîya wî ji eşîra Kizikan, bavê wî ji eşîra Luvan bûye, angorî çawa ew dibêje, ev eşîra Luvan wek mileki eşîra Zîlan tê hesibîn. Malbata Yaşar Kemal, berî ku were li Çukurovayê bi cîwar bibe, li gundekî Wanê, Ermîsê dima, ev gunda bi qeza Muradiyê ve girêdayî bûye. Dema ser dest pê dike, Wan û dorberê Wanê dikeve bin destê ordiyêñ Urisan, ev malbata Kurd jî, wek gelek malbatêñ din ji tîrsa direve, tê Çukurovayê. Lî belê ev rîwîsiya berbi Çukurovayê, angorî nivîskar bi serê xwe çîrokeke dirêj e. Di destpêka vê cîwarbûnê de gelek zehmetî û dîjwarîyan dibînîn. Di pênc salîya xwe de, bavê wî li ber çavê wî tê kuştin, ew gelek di bin bandûra vê bûyerê de dimîne, ditirse, çend salan ziman lê nazîvire, nikare wek berê xeber bide. Paşê apê wî Tabîr, bi dîya wî Nîgarê re dizewice. Ew, li ber destê dîya xwe mezin dibe. Yaşar Kemal, zimanê Kurdi, nimûneyên folklorâ Kurdi û hemû erf û edetên Kurdi ji dîya xwe fîr dibe. Kuştina xalê wî, wî gelek dişêne, ev xalê wî eşqîyakî bi nav û deng bûye, navê wî Mahîro bûye, gelek salan li serê çîyan ji xwe re textek ava kîriye, bûye "padîsahekî çîyan", di warê hilbijartina mîrxasân çend romanan de, çîroka vî xalê wî, bandûreke gelek mezin li ser nivîskar dihêle. Ji alîyê din, ji ber qezeyekê ew çavê xwe yê rastê jî winda dike. Hemû ev bûyerên tîrş û tal bibe û nebe Yaşar Kemal gelek dişînin. Dema mirov hersê romanen wî yên dawî dixwîne (Çivîka Baranê, Derîyê Kelê, Dengê Xwînê) bandûra van bûyeran li ser wî çawa mezin bûye, mirov baştîr dibîne, motîfa tîrs û xofê di van hersê romanan de dibe motîfeke bingehûn. Ev hersê roman wek sêberekê, dumahîyê hev in û her çiqas mirov nikare van berheman wek çîroka jîyîna wî bi nav bike jî, lê belê wek nîvotbîyografîke jîyîna Yaşar Kemal dikare bê hesibîn, Yaşar Kemal li ser jîyîna malbata xwe jîyîneke nû di van berheman de afîrandîye. Bi kurtî di salêن zaroktîya xwe de Yaşar Kemal dibe şahîdê gelek bûyeran nejibirkiri.

Di sala 1951'ê de Yaşar Kemal tê, li Stenbolê bi cîwar dibe, karêñ xwe yên edebî li vî bajarî berdewam dike, dikeve rojnama Cumhuriyetê, li vira kar dike. Di van salan de ew wek rojnamevan cara pêşîn dîce Kurdistanê, gelek nûçeyan û roportajan ji wira bi rî dike, bala sed hezaran mirov dikşîne li ser rewşa Kurdan. Yaşar Kemal li Istenbolê bi keçekte bi navê Thilda re dizewice. Kurekî wan heye, navî wî Raşit e, niha ber-pîrsîyariya Weyanxana Toros dike. Çawa tê zanîn hemû berhemên Yaşar Kemal li Tirkîyê ev weşanxane amade dike, diweşîne. Ev cîwarbûna Istenbolê di jîyîna wî de wek destpêka qonaxeke duwemîn, vegereke nû dikare bê hesibîn.

Yaşar Kemal, çawa li Tirkîyê, wusan jî iro li cîhanê wek nivîskar, bi taybetî wek romannîvîsekî navdar û naskirî tê zanîn. Qası 30 berhemên wî li 26 welatan, bi 30 zimanî der çûne, hatine wergerandin. Çend berhemên wî, li Iraqê bi Kurdi jî der çûne. Nivîskar, heta niha gelek xelat û nîşanên netewî - navnetewî wergirtine. Îsal, wek en-

damê Akademîya Cihanê li Fransê hate hilbijartin. Yaşar Kemal, di sala 1991'ê de li Tirkîyê wek Hunermendê Dewletê hat hilbijartin, lê belê wî ji ber kemasîyen demokrasiyê, tunebûna mafêni mirovî li welêt, ev nîşana şunda vegerand, nepejirand.

Yaşar Kemal, heta niha li dora 40 pirtûkan gelek berhemên ji hev cuda weşandine. Piranîya van berheman ji romanen pêk tê. Ew, çawa tê zanîn iro zêtir wek roman-nivîsekî tê zanîn. Ji der romanen, Yaşar Kemal, wusan jî çend berhemên mayîn nivîsiye, wek çîrok, serpêhatî, efsane, roportaj, şano, bend û maqale û çîroka jîyîna xwe. Ji alîyê din, Yaşar Kemal wek folkloristikî jî hafîye nasîn. Çawa tê zanîn pirtûka wî ya pêşin di sala 1943'an de wek berevokeke stranen şînê bi navê *Ağitlar* hafîye weşandin. Ji bîsî zêdetir roman nivîsiye, romana wî ya pêşin Memedok (Ince Memed) wek tê zanîn gelek nav daye, navê romanê û navê nivîskar gelek caran gazî hev dikin, ketine zikê hev, dema qala Yaşar Kemal tê kirin, bêguman cara pêşin ev romana tê bîra mirovan. Roman wek çar cilda hafîye amade kirin, cildê pêşin di sala 1955'an de hafîye weşandin.

Sala 1989'an bû, cara pêşin Yaşar Kemal min li Stockholmê dît, li vira me nasîya xwe de hev. Çend saetan hate mala me, em li ser gelek pîrsên cuda peyivîn. Wê salê ez li ser pirtûka xwe ya bi navê *Di Edebiyata Türk Ya Hevden De Tema Kurdi* (Çağdaş Türk Edebiyatında Kürtler) dixebeşüm, min jê re qala vê xebata xwe kir, ew gelek kîfx-weş bibû. Dema pirtûk çap bû, li Stockholmê der çû min nimûneyek li ser adrêsa wî rê kir, paşê dema min ew dît, digot, min ev lêkolîna te bi derbekê, carekê de xwend, da hevalên xwe yên Kurd. Yaşar Kemal jî, nasîbê xwe geleki ji politikayên asimilasyon û zordesiyêni li ser Kurdan, gîrsîye, îmkana hînbûn û xwandina zimanê Kurdi nedîtiye, bi taybetî di nav dorberên Tirk de mezin bûye. Lê belê dîsa jî, her çiqas zimanê Kurdi xwes deng neke jî, tiştîn têne peyivîn, piranîya wan têdighê, fam dike, dikare çend sohbetên kurt jî bike. Carekê dema li Stockholmê bû bi dil û can strana *Saliho* gotibû, Yaşar Kemal wek mirov, kesekî şengûşupal û şengeşox e, dilgesh e, dema stran digot gelek tijî bûbû, rengên gelek cuda li ser rûyê wî peyda bibûn, bîna dengbêjekî salbihurj jê dihat. Kêfa wî gelekî ji folklorâ Kurdi re tê.

Di sala 1992'an de pirtûka min ya bi navê *Di Berhemên Yaşar Kemal De Realita Kurdi* (Yaşar Kemal'in Yapıtlarında Kürt Gerçeki) li Istenbolê hat weşandin, pirtûk 178 rûpelan pêk dihat. Di vê lêkolînê de ez, bi kûrahî li ser motifên ku Yaşar Kemal di berhemên xwe de bi kar anîne, sekînibûm. Ev cara pêşin bû, li ser Yaşar Kemal, berhemên wî xebateke awa fireh li Tirkîyê dibile weşandin. Yaşar Kemal piştî xwendina vê pirtûka min, gelek dilşah bibû, ji alîyê din bi Kurdişya xwe ve serbilind dibû, ji min dipirsî wekî min ev lêkolîna xwe çîma wek xebateke doktorayê pêşkêşî zanîngehekê nekirîye. Ji pirûkê çend heb kiribûn, li hevalên xwe belav kiribû.

Vê havînê, dema ez çûme Istenbolê, ez bi tîlefonê lê gerîyam, min xwast em hev bibînin. Roja din, me li "Çinar Oteli"yê hev dît, paşê em derketin li ber deryayê (zerya) gerîyan. Yaşar Kemal ji xwe re kirîye edet, rojê saetekê-duda li qiraxê deryayê bi peyati digere. Di rê de timê qala serborîya xwe, nas û pizmamên xwe û edebiyat û folklorâ Kurdi kir. Paşê em çûne restoranteke ku lê masî têne xwarinê, rûniştin. Piştî demekê, kesekî li wir kar dikir, hat li bal masê, wî Yaşar Kemal nas dikir, got: "Kek Yaşar niha min radyo guhdar kir, bûyereke gelek mezin çêbûye, li dorberê bajarê Bingolê ji 30'yi zêtir kes hatine kuştin". Çawa tê zanîn, di wan rojan de şer ji alîyê Kurdan de bi

ROHAT

YAŞAR KEMAL'İN YAPITLARINDA KÜRT GERÇEĞİ

Çukurova-Van Karşılığının Çahsi

FIRAT YAYINI

Bergê pirtûka Rohat

wî, ewqas ne dûr bû. Em çûne malê, me sohbeta xwe li wira domand, jina wî Thilda jî li wir bû, rebenê ew jî ji ber wê bûyerê gelekî li ber xwe ketibû, êşîya bû. Paşê em derbasî salona pirtûkxana wî bûn, em ketine nav dinya pirtûkan. Tenê alîki pirtûkxana wî, ji pirtûkên ku wergerên pirtûkê wî ne, pêk hatîye. Ew jî, êdî zêde nizane kîjan pirtûka wî, bi kîjan zimanî, li kîjan welatî çap bûye. Çar alîyêne wê salona mezin, bi pirtûkan ve tiji bû. Çend pirtûkên xwe yên van salên dawî de hatine weşandin, dîyarî min kir. Paşê çû ji nav pirfûkên xwe, çapa wergera Kurdi ya *Efsana Çiyayê Araratê* girt, anî da min, got hela bi dengekî bilind rûpelekî bixwîne, mîze bikim Kurdiya wê çawa ye. Min beşek ji pirtûkê xwand, kîfa wî gelek bi xwaşî û bedewîya zimanê Kurdi hat, ji jina xwe re got, mîze ke Thilda zimanê Kurdi ci zimanekî edebî ye, Thilda reben ji ber famnekirina Kurdi, tenê bi dev û lîvîn xwe ve bersîvek da. Yaşar Kemal, paşê li ser xebatîn xwe yên pêşerojê peyiî, di vê nabeynê de qala navê romanekê kir: *Mezopotamya û Botan*. Yaşar Kemal, eger ez pêra bîghînim ezê romaneke wusan binivîsim wekî tenê tema serborîya Kurdan û êş û janê Kurdan têda bibe temake bingehîn. Vê gavê li ser romaneke mayîn kar dike: *Gurê Bi Zengilok*. Angorî Yaşar Kemal, eger gundi bixwazin ji guran xelas bin, dema rastî gurekî têñ wî nakujin, wî diqefîlinin cîhekî tenê zengilokekî stûyê wî de darda dikin û wî ber didin. Êdî ew, ji ber ku zengilok deng dike, nikare nizîkî pêz û dêwêr be, ew ji qehra wî zengilokî dimire, diçe. Bi alîkarîya vê çîrokê ew dixwaze enînîvisa gelek ronakbirîn Tîrkîyê (ew jî di nav de) di vê romana xwe de bîne zimîn. Ew ronakbirîn ku ji alîyê polîs de navê wan tê derxistin (wek zengilok), çawa tê zanîn êdî nerehet in, şikeke mezin li ser wan heye, wek gurê

yeCALî hatîbû sekinandin, bîna bayekî aştîyê li Tîrkîyê dihat. Yaşar Kemal, demekê bêdeng ma, paşê vege riya vî dostê xwe : "Dostê min, ev karê Kurdan nîne, karê PKK'yê jî nîne, hin hêzên neaşîtxwaz teví van bûyeran dibin, ew naxwazin ev pirsâ bi rêke aşûyê safi bibe". Demekê ber dilê vî dostê xwe de hat. Ew çû ser karê xwe, em jî bi germû û germî ketin nav pirsâ Kurdi. Yaşar Kemal, wek her Kurdekkî dilşewat, wek te, wek min bi vekirî li ser vê pirsê disekeñî. Wi digot : "Heta pirsâ Kurdan li Tîrkîyê neyê çareserkirin, mîrov nikare qala demokrasiyê bike, çareserkirina vê pirsê, pîvaneke demokrasiyê ye. Nezanîn me, bêhişen me vê yekê fam nakin, ew dixwazin bi metodên leşkerî, bi darê zorê koka Kurdan bînin, ew çawa dikarin koka panzdeh mîlyon mirovan bînin, mîze ke, her der Kurd tiji ye". Hêrs û rîka wî li dijî hêzên zordest ji yekten bilind bibû. Ji ber vê bûyera rûsar, masîyêne me jî sar bibûn. Paşê got, werê em herin malê. Mala

Rohat bi Yaşar Kemal re

bi zengilok in.

Yaşar Kemal, di berhemên xwe de ji der bikaranîna motîfîn Kurdi, di çend rojnameyên Kurdan, Tîrkan û Ewrûpîyan de, li ser çanda Kurdi rewşa Kurdan bawerî û dîtinên xwe jî raste û rast pêşkêş kirine. Ev bawerî û dîtinên wî bi taybeftî li ser rewşa Kurden Tîrkiye ne. Ji alîyê din Yaşar Kemal, ji bo çareserkirina pirsa Kurdi çend pêşneyaran jî pêşkêş dike. Em çend gotar û nivîsên Yaşar Kemal yên li ser Kurdan in, di vê hejmara *Nûdemê* de wek çend dokumentan werdigerînin zimanê Kurdi, ji bo ku xwandevanên Kurd xwe bîghînin îmkana hînbûna bin bawerî û dîtinên vî nivîskarê navdar û dinênas.

Dema mirov van nivîsên Yaşar Kemal raçav dike, tiştê ku cara pêşîn bala mirovan dikşîne ser xwe, Yaşar Kemal di piranîya van nivîsên xwe de, çanda (kultur) Kurdi beşek ji çanda mirovatîyê dibîne, çanda mirovatîyê jî baxçekî "ji hezar kûlîkkan pêkhatî" bi nav dike. Yaşar Kemal zordestî û lêdanên li ser çanda Kurdi wek qutandin û çîlmisîna kûlîlkeke vî baxçeyî dibîne, angorî nivîskar, hemû ev êrifî û talanan, wusan jî çanda cihanê xizan û jar dike. Ji alîyê din ew, van êrifî û talanan li dijî mirovatîyê wek seferên kambaxkirin, wêrankirin û kavilkirinê dibîne. Yaşar Kemal, bi motîfa "baxçeyê ji hezar kûlîkki pêkhatî" û "jêkirina kûlîlekê" ve zordestiyên Tîrkiyê û rewşa çanda Kurdi bi stîleke gelek edebî radixe li ber çavan, rûberî hev dike.

Ji alîyê din, Yaşar Kemal di van nivîsên xwe de dewlemendî, rengînî û giringîya çanda Kurdi timê pêsta dikşîne û hêzên ku pêşî li gulvedana çanda Kurdi digrin, bi zimanekî gelek tûj û alegorîk wan rûreş, sosret dike.

Yaşar Kemal, pirsa Kurdi di nav xet û sînorên mafîn mirovî de ciwar dike, dixwaze pirsa Kurdi bike pirseke mirovatîyê, rengekî humanîter bide pirsê. Bi zimanekî mayîn, ew gazî berpirsiyârên dewleta Tîr dike ku, hûn nikarin li pêşberî mirovatîyê rawestin

û mafêñ Kurdan yên mirovî pêpes bikin, hildin nav lingan.

Di van nivîsên Yaşar Kemal de tiştekî balkêş jî, nivîskar bingehê ifada "biratîya Tirkîyê û Kurdan" dikolîne û nîşan dide ku, bira pêwîst e biratîya xwe bizanbe, li kîderê hatîye dîtin ku bira zimanê birayê din jê dike, qedexe dike? Yaşar Kemal ji bo bersivdayînê, vê pirsê dispêre birayêñ Tirk, berpirsiyârîyêñ wan tîne bîra wan.

Yaşar Kemal, ji bo çareserkirina pirsa Kurd, hemû mesajên xwe li ser adrêsa hikûmet û dewleta Tirkîyê bi rê dike, berbirsîyarîyêñ wan car bi car tîne bîra wan û lezkirina avitina çend gavan jî wek pêwîstûke mezin dibîne, dema êdî mirov dereng ket, tiştek ji destê mirovan nayê. Ew çiroka "biratîya gundi û mar" ya ku Yaşar Kemal li rojnama Le Monde de dubare dike, çirokeke gelek hînkar û rînşandar e.

Em li jêrê çend dîtinêñ Yaşar Kemal wek dokûment pêşkêşî xwandevan dikin. Ji wan çend heb bi temamî hatine wergerandin, çend heb jî, ji ber dirêjahîya wan tenê beşek ji wan hatîye wergerandin. Em wusan bawer dikin ku, bi alikarîya van dokûmentan, Yaşar Kemal di 70 saliya xwe de, ji aliyê xwandevanêñ Kurd de, dê baştir bê nasîn.

ÇEND DOKUMENT DI DERHEQA YAŞAR KEMAL DE

Dokûment I ÖZGÜR GÜNDEM

(Rojnama *Özgür Gündem* di rojêñ 25/27.8.1992'an de sê rojan li ser hev cih da hevpeyivîneke Yaşar Kemal. Ji vê hevpeyvînê beşekê em li jêr diweşînin).

...
Hertim min bi vekirî got. Roja pêşin dema ez hatim Babîaliyê min got koka min Kurd e. Ji zaravê min ne dihate fam kirin wekî ez Kurd an jî, ji Adanê têm. Ez rastî tu cudatîkê ne hatim, ji ber Kurdbûna xwe ez piçûk ne hatim dîtin. Lê belê tenê gelek zordesîyêñ politîk min dîtin. Ji ber tekoşîna min ya sosyalist gelek tişt hatin serê min. Yek jî, di salê 1971'ê de ji ciwanan pirsibûne:

"Yaşar Kemal ji we re propaganda Kurdan dike, ne?" Ev jî dihata guhê min. Hinek rojnamevanan jî zanibûn polîsan pirsên awa kirine. Malbata min ji gundekî qeza Mûradîyê tê navê gund Arnis (Günseli) ye, ev qeza, qeza Wanê ye. Apê bavê min an ji kurê apê min Gulîxan Beg ji eşîra Luvan tê, milekî eşîra Zîlan e. Dîya min ji eşîra Kizikan .

Ji dema min dest pê kir nivîsî heta niha herkes zane ku koka min Kurd e. Kesê ku koka xwe wunda dike, înkâr dike, min ji wan qet hez ne kir, timê min ew piçûk dîtin.

Dokûment II

SABAH

(Ev nîvîs jî di rojnama *Sabah* de hatîye weşandin, Yaşar Kemal, berf ku jîyîna xwe wek pirtûk biweşîne, beş û beş bi kurtkirf di vê rojnamê de wek diwanzdeh besan weşand. Paşê hemû jîyîna wî wek pirs û bersîv, di pirtûkekê de cih girt. Ev pirtûk cara pêşin bi Fransizî, paşê jî bi Tirkî der çû. Navê çapa Fransizî "Entretiens Avec Alain Bosquet"(Hevdudîtinên bi A. Bosquet re) (1992), navê çapa Tirkî jî, "Yaşar Kemal Hayatını Anlatıyor" (1993) ye. Di vê pirtûkê de hevpeyvîneke dûr û dirêj bi Yaşar Kemal re heye. Yaşar Kemal bersîvên gelek pirsên helbestvanê Fransî Alien Bosquet dide. Ji bo ronîkirina rewşa malbata wî, li jêr em beşekê ji rojnama Sabah û beşekê jî, ji vê pirtûka nav li jor gotû, diweşînin).

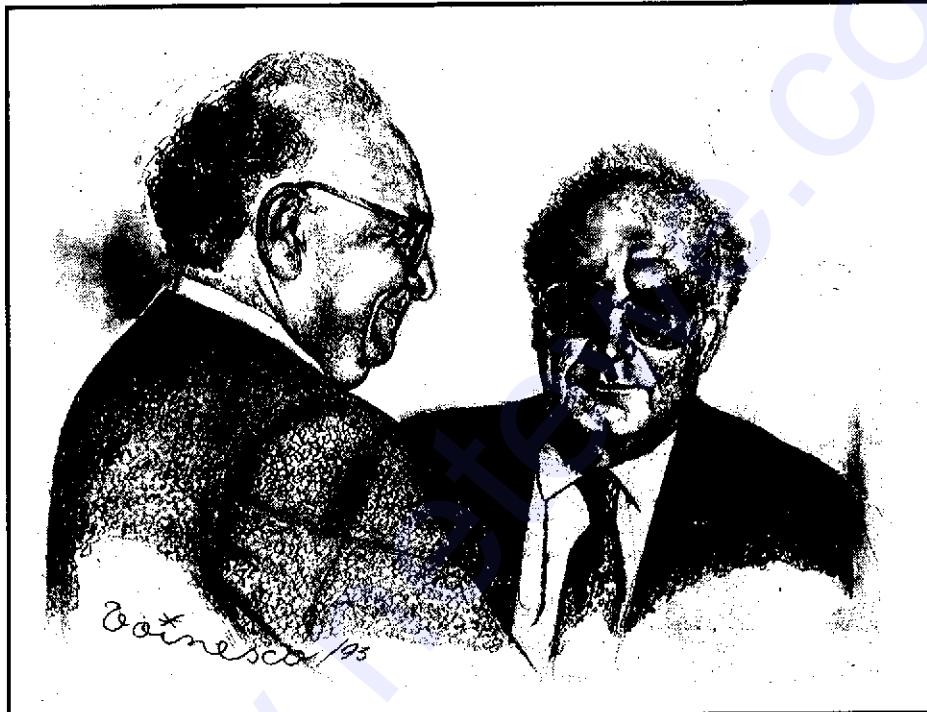
* * *

Gund, tam li qiraxa Gola Wanê, li ber pala û quntira çiyayê Esrûk ku li alîyê golê yê rojhilata başûr e û li nêzîkê çiyayê Suphanê ku pişî çiyayê Araratê bi bilindîya xwe wek çiyayê Tirkîyê yê duwemîn tê hesibîn, dijmîne. Mehîn baharê yên sala 1915'an e. Ordîya Uris ji jor de zora Ordîya Osmanî bîriye, ji alîyê çiyayê Suphanê bi dengê topan ve berbi gund diherike. Gulleyên topan dikevine orta gund. Gulleke topan tam dikeve orta gund, çeleke mezin vedike. Ji çelê avên germ dipekin. Gullêni topan her diçin zêde dibin, dikevin nav golê jî. Ji golê wek bejna minarekê av dipeke berbi ezmîn. Bi carekê gundi berev dibin û koç dest pê dike. Berbi rojhilatê, berbi ava Bendîmâhî dimeşin, Xezal û Zibeydê bi destê hev girtine. Herdu jî merivêne me yên nêzîk in. Zibeyde paşê dibe jina apê min Tahir. Parçekî gulleke topê tê van destê hevgirtî hildide, dibe. Dema têne li ser pira Bendîmâhî, dibîmin ku bûye roja qiyametê...

Min li jorê jî got, ez li gundekî Tirkmanan hatime dinê. Derbareyi Kurdan de ji tiştên ku min ji malbata xwe dibîhist, min tiştek zêde nizanibû. Mirovên wî gundê ku ez lê hatim dinê, em ji xwe qet venediqetandin. Qet miameleke cuda li me ne dikirin. Ji alîyê din ji ber qencîyên ku bavê min li kesên mayîn dikir, wan ez li ser destan digerandim. Ez geleki şerrut, bêkêr bûm, toleransa mirovên vî gundi, tenê belakî wek min diparast, di gund de dibû sedemê baş xweyîkirina min.. Cara pêşin serhildenê Kurdan ez ji stran û destanên wan fêr bûm. Disa di saxîya bavê min de, apê wî Gulixan beg, wek begekî Kurdan bi hemû malbata xwe ve hatibû sirgun kirin, li vir dima. Sedemê vê yekê ez hîn bibûm. Şêx Seid wek olperestekî Kurd serf hildabû, bi ordîyen Tirk ve şer kiribû, paşê binketibû, zora wî biribûn. Apê bavê min jî wek gelek begên Kurdan bi sirgun hatibûn şandin. Yekî geleki mezin, rûdan sipî, çeleng, geleki baş dipeyivî û kesekî giran bû. Kincên xweş jî li xwe dikir. Hem Kurdî, hem jî Tirkî wek hev baş dipeyivî. Bi wî re tevayî dengbêjê began jî hatibû. Li ser binketinan, têkçiyînan, li ser şerên biburî heta sibehan destan digot. Ev destan li ser kesên ya li dijî Osmanîyan, ya dijî Farisan, ya jî, li dijî Iraqîyan bûn, wek destanên mîrxasîyê li ser wan dihatin gotin. Van destanan geleki bala min dikişand. Wî li ser xalê min yê mirî, anglo li ser bîrayê dîya min ji destanên hatine lorandin, bi dengekî giran stranek digot. Dengekî wî yê xweş hebû, mirova pê bawer nedikir û beg bi destanbêjê xwe ve serbilind dibû. Li rûbarê dinê emsalê wî tune bû, ew dengbêjekî wek

Evdalê Zeynikê bû. Navê wî min ji bîr kiribû, ya jî qet negotibûne min. Timê wek dengbêj gazî wî dikirin.

Dema em bêñ ser pirsa Kurda, diyar e ez li ser pirsa Kurdî gelek fikirîm. Heyşt sal ez di nav berpirsiyâren Partîya Karkerên Tirkîyê de mam. Min wek Endamê Konseya Birêvabirina Merkezî û wek Serokê Beşa Propagandayê kar kir. Di nav partîyê de hevalen min yên Kurd çêbûn. Ez timê di çarçeveke sosyalist de li ser pirsa Kurdî fikirîm. Ez pirsa Kurdî ji der tekoşîna sosyalist nagrim. Gelek siyasetvanê Kurd jî wek min difikirin...Di salêñ 1970'yan de girtina Partîya Karkerên Tirkîyê jî, ji ber pirsa Kurdî bû.

Yaşar Kemal (*Ji rojnameya Le Monde*)

Dokûment III LE MONDE

(Rojnama Fransî ya bi nav û deng *Le Monde* rûpelê xwe yê duwemîn seranser di roja 13.7.1993'an de ji Yaşar Kemal re veqetand. Yaşar Kemal, di vê hevpeyvînê de, li ser rewşa Tirkîyê û Kurdistanê bersîvîn pîrsên Altan Gökalp dide. Li jêr em tenê bersîva Yaşar Kemal ya li ser pirsa Kurdan diweşînin). Ev benda *Le Monde* ji aliyê Fewaz Hussin ji Fransizî hatîye wergerandin.

Pirs: Şerekî çekdarî pir dijwar û terorîzma tekoşerên tevgera vegetxwazêñ Kurd ên P.K.K li dijî artêş û sazgehêñ dewleta Tirk li çiyayêñ rojhilata başûrî Tirkîyê radibin. Kuştin, komployêñ (kuştinxwazê) hov, wêrankirina gundan û dûrxistina şeniyêñ wan, dibin çarenûsa rojane. Li hemû bajarêñ mezin ên welêt de gelên bi eslê xwe Kurd cîhekî mezin di nav şeniyân de digirin û di civata Tirkî de cîhêñ ci mezin, ci piçûk dadigrin. Malbateke Tirk tune ye ku mirovekî wê an nas û hevalbendekî wê yê Kurd tune be. Her çiqasî wext dibuhire, her wusan jî kîn û dijminahî berê xwe di navbera Tirk û Kurdan de firehtir dike. Eger em bêjin ku rojekê çareke sîyasî, dawîyekê, ji vî şerê çekdarî re, bi xwe re bîne, gelo herdu millet dê bikaribin aşûtiyekê çêbikin û li hev ben?

Bersiv: Kurdêñ Tirkîyê bi xwe ji bo serxwebûneke neteweyî ber xwe nadîn. Ew berî her tişî dixwazin bibin xwedanê çarenûsa xwe û bê merc û bê asteng bîghêjin mafêñ xwe yên mirovi. Armanca şerê çekdarî yê niha, bi xwe ev yeka ye. Tirk, Kurd gelek kes di vî şerî de dimrin. Eger em bêjin dawîya vî şerî bê, biratîya di navbera milletê Kurd û Tirk, dê bibe biraflîke kûrbirîn û dijwar. Çawa du milletêñ ku xwîn di navbera wan de birije dê bikaribin ji nû ve bi hevre bijîn? Berî ku dereng bimîne, pêwîst e dawîya vî şerê nava biran bê. Min çend cara di çapemenîya Tirkî de xwast balê bikşînim li ser dijwariya vê xeterê: mirov çiqas tovê kînê li dora xwe belav bike, ew-qasî jî jîyana bi hevra dê zehmet be. Nimûneya şerê Bosnayê li ber çavêñ me ye: emê çawa bikaribin teswîr bikin ku di rojêñ pêşta jîyanek xweş wek cîranan di navbera Sirban, Xirvad û Misilmanan de, piştî van hemû kirêtiyan û hovîtiyan dê mimkûn be?

Çîrkokek wusan li Anadolîyê heye, li ser marekî tê gotin: Rojekê ji rojan gundîyekî li bestan kar dikir, dît ku qulingek hema di ser serê wî re difire, tê û diçe û marekî piçûk di nav nikûlê wî de heye. Mirovê gundi di cî de dasa xwe davêje quling heta ku ew nêçîra xwe berde. Ji tîrsa quling mar ber dide. Mirovê me radibe wî derman dike, qenc dike. Lê belê dîya wî marê piçûk lê digeriya û paşê jî ew çêla xwe di mala wî gundi de dibîne. Je ber malavakirinê û spaskirinê ew ji mirovê gundi re dibêjê: "Tu çi ji min dixwazî, bixwaze! Ezê wê daxwazîya te bi cîh bînim". Gundi lê vedigerîne û dibêjê: "Ezê çi ji marekî rût û tazî bixwazim, de bi riya xwe de here...". Lê belê mar naçe û gotina xwe ji nû ve dibêjê: "Te lawê min ji mirinê xelas kir, divê ez jî qencîya te, li te vegerînim. Herroj, ezê di qûla embara te de derbas bim û ezê zêrekî ji te re bîhêlim". Bê ku yek car bawer bikira, yê gundi riya dûr çû wekî qulê binêre, zêrekî xweşik têde dît. Ev tişî pir ecêb û sér herroj qewimî û gundîyê belengaz dewle-mendîya bavê xwe nizane. Bav ji lawê xwe re dibêje ku destbirakî wî mar heye û ew mar di danê sibê herroj zêrekî ji wî re dihêle. Law, sozê dide bavê xwe ku heta ew ji Istenbolê vegere, ewê her sibe bi vî karê piçûk li hemberî apê mar rabe. Lê demek dibuhire, law ji xwe re dibêje ew kerêtîke e, ew herroj li hêviya wî zêrê hanê bimîne, ew, bîryarê xwe digre wekî mar bikuje, hemû zêrê di nava wî de ne, bi carekê derxîne. Ew gotina xwe naka duda û darekî hildide, li benda mar dimîne û dema mar berê xwe dide qulê, ew lêdide. Mar ji mirinê difilitê, lê parçek ji boçika xwe di navberê de dihêle.

Paşê mar vedigere, bi lawik vedide û wî dikuje. Dema bav dizvire, dibîne ku ci malwê-ranîk bi serê wî hatîye. Ewdîce mar dibîne û jê re dibêje: "Ew serhaşiyek bû û xelas bû û çû . Tiştê çû em nadin dû, bira biraşya me wek berê bimîne û berdewam bike! Wê gavê mar lê vedigerîne: "Heta ku derdê mirina lawê te di dilê te de be û ezê jî boçika xwe ya hatîye jêkirin, bibînim, em tu carî nikarin wek biran bijîn". Rastî jî ew bû, biraşya wan qedîya.

Mirov bixwaze û nexwaze em wusan hatine çêkirin, erê dema em dixwazin eşkere bikin ku em zordarıya li me bûye, ji bîr bikin, lê belê hiş û bîra mirovan, van zordestîyan di hundirê xwe de wek eşeke dijwar dihêlin.

Binêrin ci li Almanyê li dijî mihacirên Tirk û daxwazên penabirîyê wek ezîyet û kuştin diqewimin. Zordestîya li Ewrûpê li mihaciran dibe, mixabin ne tiştekî awarte (îstîsnayî) ye tenê li Ewrûpayê dibe. Lê tiştê dike ku tirs û rik, di tevgera Almanen ku agir berdan malen mihaciran xurtir dibe, ew e ku ev şewat li Almanyê bi xwe ne, ne dereke din çêbûne û her kuştinek wek vê kuştinê hovîşya Nasîzmê tîne bîra mirovan. Xetera hera mezin ya iro em jê ditirsin kambaxîyên kansera nijadperstîyê ne. Me se-ranser vedigerîne li Şerê Cihanê Yê Duwemîn û wan kirêtiyan tîne bîra mirovan. Pêwîst e mirov tiştekî baş fêbîghê: Kesên wek me çêbûne, dikarin ji bîr bikin, lê sînorên vê jibirkirinê hene, em ji bîr nakin. Her birfînek di wîcdana mirovatîyê de birînek e û ev birîna eger iro na, sibê dê vebe û xwînê jê here.

Çareserkirina pirsa Kurdi dê rê nede, wekî birfîneke nû di wicdanê me de vebe. Çareserkirina pirsa Kurdi dê rê nede ku dequeke reş li eniya Tirkîyê çê bibe û Tirkîye ji civata medenîyetê dûr bikeve. Çareke bi rûmet bi xwe ewqasî ne zehmet e. Ew, tenê bi gişî dixwazin bigihêjin mafêñ xwe yên mirovî. Dibê em bêjin ku milletê Tirkîyê jî ji bo Kurdên birayê xwe yên hezar salî, dixwazin ku ew bighîjêñ van mafêñ mirovî yên here bingehîn. Hemû mercêñ lihevkirinê bi rastî gîbiştine hev: ji cil salî vir de jî, de-sthilatêñ kar û barêñ Tirkîyê ma rabûne herdem mohira xwe li bin peymanêñ parastina mafêñ mirovî nexistine û ew nepejirandine? Berî her tiştî, Kurd dixwazin navçeya xwe ji paştamabûna ku wê mecbûr dike bi gişî re girêdayî bimîne, xelas bikin. Ew daxwaz dîkin ku, bi kêmânî li bal wan jî pêşdaçûyîneke wek navçeyêñ mayîn li Tirkîyê, pêk bê.

Ew dixwazin zimanê wan wek zimanekî bê pejirandin, bi zimanê Kurdi bê xwandin û bidin xwandinê, pirtûkên Kurdi bêñ çap kirin û weşandin, radyo û televîzyonêñ wan bi Kurdi hebin. Lê belê sazgehêñ Tirk heta iro jî, ev mafêñ bingehîn nedane, derheqa Kurdan de û van mafan de rûnanêñ. Li şûna çaresereke bingehîn, ev sazgeh bi engirîn li pirse dinêrin, hemâ van daxwazan bi kurî dibirin, davêjin alîki. Di meha çîrya dawîn de, serokkomarê Tirkîyê Özal, bi min re şêwirîbû, wî daxwast ku li ser pirsa Kurdi dîtina min ci bû, nas bike. Min jê re gotareke têra xwe dirêj ku rojnameyeke Tirkî de, ne ji zû ve belav kiribû, şand. Min jê re gotibû: "Ev heye hezar sal ku gelên me bi hevra wek biran dijîn. Mirov çawa dikare teswîr bike ku bira zimanê birayê xwe bibire ? Artêşa Tirk dikare Abdullah Ocalan "Apo" serokê tevgera veqetxwazên P.K.K. ji meydanê rake, mirov dikare qira nêzîkî panzdeh mîlyon Kurd jî bîne. Lê belê em di dema mafêñ mirovî de dijîn û milletê cîhanê roj bi roj bêtir hurmetê nîşanî istêñ bingehîn ên mafêñ mirovî didin .Şerekî dijî Kurdan dê hin bi hin bibe şerekî dijî ramana navneteweyî. Mirov divê xweş bizanibe ku ev serê hanê, şerê dijî ramana cîhanê ye, û

tu carî bi ser nakeve, binêrin çawa Amerîka li Vietnamê bin ket û çi bi serê Sovyetistanê li Afganîstanê hat".

Dokûment IV DÜNYA - KİTAP

Di sala 1992'an de li Tirkîyê çawa tê zanîn pirtûkeke Yaşar Kemal bi navê Ağıtlar der çû. Di nav röpelên vê pirtûkê de gelek stranê şînê cih girtine. Di destpêka vê pirtûkê de, Yaşar Kemal dûr û dirêj li ser stranê şînê disekine û qala dewlemendîya folklorâ Kurdi jî dike. Li ser vê pirtûkê di rojnama *Dünya-Kitap* de bi Yaşar Kemal re hevpeyvînek hatîye weşandin. Yaşar Kemal, bersîva çend pirsên M.Sabri Koz dide. Ji van pirsan yek jî, li ser folklorâ Kurdi ye).

...

Pirs: Di pirtûka we de dewlemendîke cara pêşin tê dîtin jî, hûn qala "destanên Kurdi" û "stranê şînê yên Kurda" dikin. Her celeb nerehetiyêن politîk, baweriyêن pêşin û statûya resmî mirov bavêje alîki, wek ronakbireki, nivîskar û lêkolînvanekî derbareyî çanda gel kar dike, li ser çanda gelê Kurd jî mijûlîke we nîşan dide, hûn çend nimûneyêن hunermendêن wan didin, ev yeka di vê babetê de jî intibake hebûna kar û xebatên we nîşan dide. Di vî warî de pêwîst e ji alîyê folklorîstên Tirk de ci bê kirin?

Bersîv: Koka min bi xwe Kurd e. Ez li Çukurovayê gundê Hemîteyê hatim dinê. Li gund wek mala Kurda tenê mala me hebû. Yêñ mayîn Tirkmenêñ Bozdoxanê bûn. Wusan tê xuyan ez hem Kurdi, hem jî Tirk di demekê de fêr bûme. Du zimanê min hene. Lê belê niha ez Kurdi wek Tirkî ewqas baş nizanim. Ji bo min, rûbarê dinê wek baxçekî çandî ku ji hezar kulîlkan pêkhatî ye. Heta sedsala me çandêñ cihanê timê hev têr kirine, hev xwedî kirine. Li rûbarê dinê tu çandeke ku ji alîyê çandeke mayîn ne-hatîye xwedî kirin, tune ye. Piştî destpêka emperyalizmê çandan dest pê kirîye hev xwarine, koka hev anîne. Niha mirov çand bi nav bike çanda dawîtanînê çanda mirovatîyê dixwe, koka wê tîne. Di demeke komînikasyonê ya wusan de, li ber vê bagerê qet ev berf dimîne, çandêñ netewî serobino dibin. Dinya rojêñ bi tirs û xof ve dijî. Ji alîki de tebiyet, ji alîki din de jî çandêñ netewî di nav sekaretekê de ne, li ber mirinê ne. Kanê berî demekê min qala cihaneke dewlemend ku ji baxçekî ji hezar kulîlkan pêkhatî, kiribû, ev yeka wusan here ew hezar kulîlkên biçilmisin, wek bikevin nav şewatekê, bikizirin. Eger ji vî hezar kulîlki yek ji vê dinya me kêm bibe, mirovatîyê rengekî xwe yê bedew wunda bike. Mirovatî, ji bo kulîlkeke ku li ber wundabûnê ye, pêwîst e şev û roj hewl bide weki wê kulîlkê xelas bike. Folklorâ Kurdan jî wek folklorâ Tirkân ji her alîyan ve dewlemend e. Stranê şînê, wek berhemên mayîn yên gelî, li bal Kurdan di wê mezinahîyê de ewqas têñ parastin. Di vî warî da jî, ji zanîngehêñ me tu hêvîk tune ye. Ev kara disa dikeve li ser milêñ Kurdan. Enstitûyê Kurdi li Tirkîyê û cihanê vedibin. Gelek sazgehêñ kevin jî hene. Ew jî, wusan tê xuyan ,wek Tirkân haya wan, ji dewlemendîya vê çanda netewî tune ne. Deh, panzdeh sal derbas bin, ji berhemên Kurdi yên gelî tiştek dest de namîne. Ji hezar kulîlki yekê disa wunda bibe, here. Eger me hem berhemên gelî yên Tirkâ û hem jî yên Kurda berev bikira, me

dikaribû du bedewiyên bi şeng û şepal, du rengên Anadolîyê pêşkêşî mirovatîyê bikira û alikarıya me dikaribû bigîhişa çanda cihanê. Ji ber ku, afirandariya mirovî, ji çandeke netewî, çandeke tendurist û çandeke bingehîn re derbas dibe. Kesekî çanda xwe hazm neke, çanda cihanê qet hazm nake. Ji ber vê yekê jî, ew kes nabe kesekî afirandar. Ez meymûnê piçûk nabînim, ew tehrekî koka mirovatîyê yê mayîn in. Nijada meymûna cuda ye, ya mirovan cuda ye.

Eger stranên şinê di nav Kurdan de baş bêñ berev kirin, dibe em xwe daxin koka epopeyan û pêkhatina wan. Ez di navbera stranên şinê û epopeyan de nêzikhahîke mezin dibînim. Ilyada, strana şinê ya Hektor û Akhileus nîne? Li ser Troya ya ku hatîye wêran û kambax kirin, li ser wê nîne? Lêkolîneke wusan, ji ulmêñ mirovî re, hunera devkî re gelek imkanan dikare peyda bike. Ka kiderê ye, ew mîrxas û xweşmîrê ku bi sedan, bi hezaran stranên Kurdi, berhemêñ gelî berev bike!..

Dokûment V SABAH

(Rojnama *Sabah* diwanzdeh rojan li pey hev 7.2.1993 û 18.2.1993 li ser jîyîna Yaşar Kemal nivîseke dirêj, bi navê "Yaşar Kemal Jîyîna Xwe Dike" weşand. Li jêr em tenê beşike ji vê nivîsê, ya ku li ser dengbêjê Kurd Evdalê Zeynikê ye, diweşînin, ev nivîs di roja 9.2.1993'an de der çû).

Serbilindîke malê jî ew bû wekî helbestvan, dengbêjê Kurd yê gelî Evdalê Zeynikê hatibû li Wanê di mala me de stran goti bû. Di devê hemû malê de bûbû benîşt: "Mala ku Evdalê Zeynikê li ser çoka rûnişîye, lê stran gotin e, ev mala ye". Li ber çavê min Evdalê Zeynikê derketibû, bûbû ewlîyakî. Madem wusan bû diya min çîma li pey vî ewlîyayî çûyîna lawê xwe re destûr nedida? bi navê wî peyê xwe didan? Piranîya dengbêjîn ku dihatin malê, stranên Evdalê Zeynikê digotin. Jîyîna Evdalê Zeynikê ketibû nav efsanan. Her dengbêjekî dihate malê, li ser Evdalê Zeynikê destanek bi xwe re dianî.

Dokûment VI AYDINLIK

Yaşar Kemal, ev nivîs berî mirina serokkomarê Tirkîyê Turgut Özal wek name şandîye. Name roja 30.4.1992'an de ji Turgut Özal re haşye şandin. Li ser pêşneyara Turgut Özal, Yaşar Kemal di vê nivîsa xwe de, li derbareyî pirsa Kurdi de dîtinêñ xwe pêşkêş dike. Ev nama di rojnama *Aydinlik*'de wek du beşan haşye weşandin 2/3.6.1993. Em herdu beşan jî pêşkêşî xwendevanan dîkin).

Pirsa Kurdi, pirsa demokratîkbûna Tirkîyê ye. Ji mafêñ mirovî bêpar hîştina Kurdan ve li tu rûbarê cihanê demokrasî pêk nayê. Tu li welatê xwe nêzîkayî panzdeh mîlyon şeniyî ji hemû mafêñ mirovî bêpar bihêle, paşê rabe li pêşberî cihanê bisekine bêje ezê li welatê xwe demokrasîyê bi dar xînim. Ser de jî, bi vê derewa mezin ve, di vê demê de tuyê mirovan bixapînî. Em ji bîr nekin ku, mirovatîyê navê demokrasîya me ji mîj ve danîye. Jê re faşizma sergirtî dibêjin. Ha, ji alîyê din jê re demokrasîya Asiyatîk dib-

êjin. Bi dereweke wusan ve cîhan xapandin, ji bêhişî û ji xewnerojan zêdetir tiştek nîne.

Tirkîye, Afrikaya Başûr nîne. Tirkîye Ugandaya İdi Amin jî nîne. Tirkîye, êdî welatêkî pêşketî ye. Tirkîye endamekî Konseya Ewrûpê ye, hewl dide bikeve Sûka Hevbeş. Tirkîye li pey tiştê mezin ketîye, ez endamê welatên hevdem im, dibêje. Ji bo endambûna welatên hevdem, welatek ji cîhekî re derbas dibe, tek û tenê ji demokrasiyê re derbas dibe. Demokrasî rûmeta welatên hevdem yên rojên me iroyin e. Di nêzîkayê de belkî mirovatî gotinekê dê icat bike: tu qasî demokrasiyê bi rûmet î! Welatekî ku li wir demokrasî ne hatîye pêk anîn, mirov nikare qala rûmeta demokrasiyê bike. Welatekî wek Tirkîye ku bi mirovatîya xwe ve hatîye nas kirin, bêrûmetîya faşizma sergirtî nikare bipejirîne. Mafen mirovî yekpare ye. Li Tirkîye mirovên ku ji van mafan bêpar mane kî ne? Ew Kurdên ku nêzîkî panzdeh mîlyonan in. Ew Kurdên ku ev bezar sal e, li ser van erdan bi hevra dijin. Hela hê demeke nêzik de, dema Şerê Cîhanê Yê Yekemîn de qasî xwîna Tirkan, xwîna Kurdan jî ne rijîya? Li Çeneqelê, Sakaryê, Dumîspinarê Kurd û Tirkan bi tevayî şer ne kirin? Kurda di wan rojên teng de, bi leşkerên Tirkan ve tevayî xwe ne avitîne ser Serhildana Kurdi ya Koçkiryî? Kurdan bi tevayî hemû quweta ji bo Serhildana Koçkiryî seferber bikirana, dawîya şerê Rizgarîyê dê wusan bûya? Belkî jî hûnê bêjin dê wusan bibûya, lê belê ewqas hêsa dibû? Li ser biraîtya Kurdan û Tirkan pirtûkên ji bezar rûpelî pêkhaşî dikarin bên nivîsin. Ev herdu millet wek göst û neynûk in, di nav hev de mezin bûne.

Pâşê werê birayê xwe piştî avakirina Cumhuriyetê bihelîne, asîmîle bike. Bi dirê-jahîya heftê salî, wek hemwelatîyen duwemân li wan mîze bike, eziyetan lê bike, berî wan de, bi tevayî sîrgûn bike, tiştekî ne anîye serê wan, nehêle. Dema quweta te naghijê wan asîmîle bikî, wê çaxê vê şahsiyeta mirovî ya mezin ji zimanê wî, ji çand û ji mirovatîya wî bêpar. Bihêle, ez biraîtye wusan ci bikim...

Pâşê jî bi yekdevî em diqîjin û diqîrin, ev Kurd ci dixwazin... Mirovatîya xwe ya ku birayêن wan dest dane ser, dixwazin. Ji mirovatîyê jî kêmânîkê dixwazin, hûnê bêjin kêmânîya mirovatîyê jî qet dibe. Dibe, dibe, binêrin ezê wan kêmânîyen ku bi dilsozî dixwazin, rêt bikim: Zimanê xwe, bê têkilîya tu kesekî dixwaze bipeyîve. Hûnê bêjin, ev maf dane wan. Azadîya zimên wek demokrasiyêni Asîyâtik yên me nayê dayîn. Zimanek, bi xwendevanîyê ve, bi edebîyateke nivîskî ve dewlemend dibe. Bi tiştekî din ve nabe. Hemû zimanzanêni cîhanê batine li ser wê bawerîyê ku, zimanek tenê bi edebîyateke nivîskî ve dewlemend dibe. Zimanê Kurdi, wek birayêni wan yên Türk belav dikin, zimanekî ku ji pênsed peyvî pêkhaşî jî nîne. Zimanê Kurdi, zimanekî pêşketî yê destanan, stranan û çirokan e ji. Zimanê Kurdi, ji sedsala 12'an û vir de di edebîyata xwe ya nivîskî de helbestvanêni li cîhanê naskîri gîhandine. Eger ev heftê sal e li pêşîya vî zimanî asteng pêk nebatana, zimanê Kurdi jî dikaribû nivîskarê romanîn û helbestvanêni mezin bigîhanda. Çanda ku ji vî zimanê cuda peyda bûye, dikaribû çanda Tirkî têr bikira, çanda Kurdi jî, ev çanda têr dikir, dewlemendike çandî li Anadolîyê dikaribû bejn bida. Bi vî tehrî faşizma sergirtî, pêşîya vê dewlemendî û biraîtya destnakeve bend kir, bû asteng. Kurd dixwazin ji navgînên ragihandinê (haceten komînîkasyonê) karekê bibînin. Ji radyoyê, ji televîzyonê, ji her navgînên ragihandinê. Di sedsala me de ev daxwaz, mafekî mirovî yê bingehîn e. Ez nizanim, beşeke çapemenîya me ci dixwaze, çima televîzyon bi Kurdi nîn be, ci zirara vê ji milletî Tirk re heye? Ew nivîskarêni me

yên nasyonalist qet ne be vê zirarê bêjin, bêjin em jî rehet bin. Yek jî em bêjin Kurdi qedexe kirin, televîzyon jê re venekirin, serê milletê Tirk ji bela û malwêranîya here mezin xelas kirin! Hûn nivîskaren hêja û dilovan! bûn dizanin wekî ew listikên ku hûn di televîzyonê de dibînin, listikên Bîtlîs, Diyarbekir, Wan, Urfa, Malatya, Erzîncan, Qers , Agirî ji sedî nod yên Kurdan in. Eger dixwazin navê listikên Kurdi ji we re wergerinim Tirkî. Lî ew stranê ku di televîzyon û radîyoyê de têr gotin, sedî nizam çiqas raste rast stranê Kurdi ne. Ji ber tîrsa qedexebûnê, anîne wergerandine Tirkî. Di demeke wusan de ev yeka qet bi mirovatîyê dike? Navên wê daynin bira here. Dansen Kurdi re, dansen Tirkî, stranê Kurdi re, stranê Tirkî gotin gelo ne serm e? Tu dibêjî wek kîmasike gelê Tirk ji gelê Kurd heye. Çanda gelê Kurd li ser gelê Tirk besibandin, piçûkdîtin û xirabdîtuna gelê Tirk nîne? Eger ev herdu çand bi xweşî û bi serbestî di nav hev de pêşda biçûya, iro çehra Tirkîyê di nav mirovatîyê de, dê cuda bibûya. Nabînin çend Cihud me di welatê xwe de pejirandîye û parastiye pişti pêncsed salî li dinê qiyamet radibe. Em jî xwe diwerimînin, em ci mirovîn demokrat in, xwe qure di-kin. De xwe biwerimîne, bi pêncsed salî berê ve xwe biwerimîne, paşê werê hewl bide wekî çand, ziman, mirovatî û zanava (huvîyet) birayê xwe yên ku bi hevra hezar salî jîyayî, bi salan ji dêst bigre. Heftê sal e her tişte wî înkâr bike, ji bo domandina vê yekê jî her tişti bike...

Zanava Kurdan em çîma nadîn wan? Çîma em dest didin ser çanda wan. Xwedê ji we razî be, bêjin dema Kurd gîhiştin çanda xwe, ew dewlemend kirin, ji kî re zirara vê yekê heye? Ci zirara wê dê hebe, gelek û gelek xêra wê heye. Mirov bi zîhnîyetekî faşist ve, vê xêrê nikare têbighê. Divê mirov bi hişekî zane, mirovî têbighê, bizanibe ku ev dinya, demokrasî û mafêni mirovî ci ye, ci nîne, divê bi hişekî çandî dikaribe bikire.

Dîsa dibêjin ku, eger em mafêni van bidin vana, ewê serxwebûnê bixwazin. Mirov tênaghê ne mumkun e, vê yekê ji kîderê derdixin. Bêî ku mafêni çandî nedî Kurdan eger bixwaze li pêşberî mirovatîyê bi heq dê derkeve. Hevalên hêja yên nivîskar yên nasyonalist, yên welatparêz, eger Kurd mafêni xwe yên çandî û mirovî bi dest bixin, ew mafêni xwe yên din çiqasî dixwazin bira bixwazin, mirovatî nîvê alîkarîya iroyîn jî, ji wan re nikare nişan bide, nade.

Demîrelê birêz û çend nivîskar, rojnamevanê hevalê min yê nasyonalist, dibêjin beta teror neyê sekinandin, azadîyê ziman, çand, ramanî û azadîya bi mirovî jîyînê, nikarin ji Kurdan re bêîn dayîn. Yarebbî, ci pêwendîya teror û mafêni mirovî heye. Ezê yekî bidim, yê din bistînim, mirovatîyê qet mantiqeye wusan dîtîye, bîhîstîye. Li her derê cîhanê teror heye, serokwezîrek û kesen mayîn çawa dikarin bifikirin, bêjin heta teror ji dinê ranebe, demokrasî nayê.

Pêkhatina demokrasike rastîn, rastîke demokrasiyê jî, ji nasîna zanava Kurdan, ji destxistina mafêni mirovî re derbas dibe. Nêzîkaya panzdeh mîlyon şînê tu li welatê xwe ji her tişti bêpar bîhêle, paşê rabe bêje ez demokrat im, Kurd dikarin bibin serokwezîr, serokkomar, mebûs, general û burokratên mezin, wek min dikarin bibin nivîskar jî, êdi ci dixwazin ev Kurd? Zimanê xwe dixwazin mîrzayê birêz, çanda xwe, zanava (huvîyet) xwe dixwazin. Di vê dewrê de dixwaze zimanê xwe, mirovatîya xwe dewlemend bikin. Serokkomartîyê, generalîyê didî wan, heval çîma zimanê wan, çanda wan nadî van mirovan? Peyvîn Kart û Kurdu me kirîye benîşt, ew bi pêncsed peyvan

ve deng dikan, dibêjin. Yek jî bûn wî "Tirkê serê çîyan" bi nav dikan. Camêr dibêje ez ne Tirkê serê çîya me, zanaveke min heye, di nav mirovatîyê de dewlemendîke min ya çandî heye, dibêje. Wexta tu wusan cometî, aliyê wekhevîyê digri, bide çanda camêr, mirovatîya wî bidê, bide şahsiyeta wî. Belkî Kurd li dijî wî tişte teror tê bi nav kirin, ji te baştir şer bikin. Îbhûmaleke wusan tune ye? Ew mirovatîya xêrxaz ya ku li piş terorê sekinîye bivê û nevê dê vekişe. Eger Tirkîye, vî keysetê yê li dijî demokrasiyê berdewam bike, mirovatîyê bi tehreki mezin li pêşberî wê bisekine. Bi Apo re şer kirin û ji ortê rakirina wî belkî hêsa be, şikandina berxwedan û têkoşîna nêzîkaya panzdeh mîlyon Kurd jî belkî hêsa be, lê belê şikandina mirovatîya ku li ser mafêni mirovî refen xwe nêzik dike, ez bawer dikim ji aliyê giregirê me de ewqas ne hêsa ye. Hela hê wext heye, rê nêzik e...

Dokument VII CUMHURİYRET

(Ev nivîs pişti kuştina ronakbîr û nivîskarê Kurd, Musa Anter hatîye nivîsin, di rojnama Tirkîye ya navdar û naskirî Cumhuriyetê de wek du beşan hatîye waşandin; 26/27.2.1992).

Bawerîya min belkî jî ecêb be. Min bawer nedikir wekî çavê mirovekî xwîna reş jî têkevê, eziyetkar be jî, hezar mirov jî kuştibe, canê kesen wek Musa Anter jê bistîne. Dema ez bîst û sê salî bûm, min Musa Anter nas kir. Dostanetiya me ji wê rojê heta niha berdewam bû. Mirovekî wusan bû, timê bi çavekî qenc li dinê mîze dikir. Di rojêن here tarî de, di rojêن here bedbin de jî, ew timê ronak bû, hêvîdar û bawermend dibû. Di mirovekî herf xirab de jî, alîkî qenc didit, ew mirov bi vî aliyê piçûk ve hez dikir û hewl dida wî fam bike. Di xelasîya reşahîyêن here tîr de, here sêri de li tîrêjekê digeriya, didit, di bedbûniye here tîr de wî hêvî dibiriqand. Milletekî ku gelek zilm dîtîye, ji ber êş û jan, zilm û zordesiyê stûyê xwe xwar nekirîye, bin nekeşîye, ew parçekî vî milletî bû. Rûmet û ronahîya binneketinê, stûnexariyê li ser wî bû. Ev şahsiyeta wî ya ewlîyavî û pîrî, ji vê para rûmetê ya stûnexariya wî dihat. Wî bawerîya xwe bi çanda gelê xwe dianê. Wî wusan jî bawer dikir ku ev çand, dê bibe alîkarîya çanda cihanê. Tu wext nebû kesekî nijadparêst. Wî welatparêzî û nijadparêzî tevlihev nekir. Her wusan sosyalist û demokrat ma. "Apê Musa...". Kurdan ji wî re timê "Apê Musa" digotin, kesekî gelek nerm bû. Wî li gotin û rêvaçûneke here ters jî, bi çavekî nerm mîze dikir. Carcar, ev gelek kêm bû, hêrsa wî ji sînorê vê nermokayê derbas dibû. Heta dawiyê jî, bi bawerîyen xwe re bi serhişki girêdayî dima. Bi hemû hebûna xwe ve li dijî wundabûna çanda xwe, zanava xwe bû. Tekoşîna wî heta dawiyê, heta mirina wî bi tehreki nekembûyî ajot. Ji ber vê yekê ew hate kuştin. Apê Musa bi dilşahî mir. Wî dawîya tekoşîna xwe nedît, lê belê tîrêja wê dît. Berê jî min got, edetê wî bû wekî tîrêjên paş tarîyê bibîne, hem jî tîrêja heft qat paş tarîyê. Kesen ew kuştin an jî dan kuştin qet baş nekirin.

Kesen ew kuştin an jî dane kuştin, canê Tirkîye jî xwarin, wek kesen avîtine ser Şîrname, serobino kirin, wek kesen Goleyê, xistin gola xwînê, wek kesen Anadolîya Rojhîlat vegerandin gola xwînê. Ev kesan gelekî xirabîya Tirkîye dikan. Kuştina Tirkîye dixwazin. Wan pêwîst bû êrîş nebirana li ser bajarekî ji bîst hezaran pêkhatî.

Ev yeka, wek karê hêzên ku welatan zeft dikan, wek karê diktatorên xwîndar in. Tirkîye divê neketa devê vê rê. Dema em dikevin sedsala bîst û yeka, divê ev leka reş li enîya me nehata kirin. Di vê dewrê de, mirovafî van kirinê nemirovî napejîfîne, tu wext jî nabaxşîne.

Tirkîye û mirovafî kuştina kevokên aşîtiyê wek Musa Anter jî nabaxşîne. Ji ber ku evqas zilm û pişû evqas xwîn rijandinê lihevhatinek qet dibe? Ez di bextê we de me, rê hela hê nêzîk e, wext hela hê heye, ji bo xatirê xwîna kesên wek Musa Anter, ji bo xatirê evîna birâfiya hezar salan û ji bo bedewîya birâfiya li pêşrojê, werên em vî karf biqedînin. Tiştekî ewqas dijwar jî nîne. Lihevhatina Tirk û Kurdan. Yê vî karf dijwartir dike, ev heftê sal e, hem gelê Tirk, hem jî gelê Kurd dibecîne û dihincirîne, ev zord-estüya bêdestpêk, qadîmî ye. İro jî kesên vê belayê tûnîn serê me, dîsa ev bermayêن van zordestêن çavşor in.

Erdê Anadolîyê, erdekî hevfamkirin û toleransê, birâfiyê, cîhê ketina faktorên cureûcure li zikê hev û erdekî ku demokrasî dikare lê bejn bide, erdekî wusan adan û fêkîdar e. Werin em bêhişiyê nekin, çanda vî erdî û hevfamkirina vî erdî nekujin. Kurd çi dixwazin, timê awa dipirsin. Ez vê yekê baş dizanim. Musa Anter çi dixwazin, gelên Kurd çi dixwazin, ez zanim. Îdî di vê dewrê de zef tiştan naixwazin. Zimanê xwe dixwazin. Hinek dibêjin, va ye ew zimanê xwe dipeyîvin! Dipeyîvin. Ev peyivîna generalên bi nav û deng qedexe kiribûn! Generalên navdar û welatparêz... Ziman xwestin, tenê ne peyivîna wî ye. Hebûna zimanê civatekê, tenê bi dengkirina wî zimanî ve nabe. Edebîyateke wî zimanî ya devkî û nivîskî heye. Ji salên Osmanî vîrda heta salê Cumhuriyetê, hem edebîyata Kurdi ya devkî, hem jî ya nivîskî hebûye. Ji bo ku zimanekî civatekê hebe, pêwîst e xwendegehê wî zimanê jî hebin. Ji xwendegeha pêşîn bigre heta unîversitê. Divê akademî û ensifî û hebin. Sazgehêن zimîn divê hebin.

Dema em têن ser Kurdan; di salê rabirdû de edebîyateke wan ya ku pêşketî û dahî gîbandine heye. Helbestvanêن wan yên li dinê naskirî hene. Helbestvanê sedsala 14. Ehmedê Xanî yek ji van e. Paşê helbestvanê dîwanê û van helbesten xwe bi temamî Kurdi nivîsine û Melayê Cizirê, Feqiyê Teyran...Feqiyê Teyran bi dirêjaya hemû jîyîna xwe helbesten xwe pêşkêşî civîkan kirîye, li ser civîkan helbest nivîsiye. Tirba van hemû helbestvanê min navêن wan ji bîr anîn, li Anadolîya Rojhilat wek tîrbîn ewlîya û pêxemberan bûne cîhê zîyaretiê. Her sal bi sed hezaran kes van tirba zîyaret dikan, qurbanan serjê dikan.

Edebîyata Kurdi ya devkî jî pir dewlemend e. Epopeyên Homerîk iro li dînyê di nav du milletan de dijîn: Yek li bal Kurdan, yê din Kirgiz in. Paşê stranê Kurdi, stranê şînê û govendê, çîrok, serpêhatî...Folklora Kurdi jî wek folklora Tirkî dewlemend e. Dinya wek baxçekî ku ji hezar kûlîlkan pêkhatî ye. Her kûlîlkî rengek, cudaük û bîneke wê heye. Ji deh hezar kûlîlkan yek kêm bibe, çanda mirovafîyê rengekî, bînekê wunda dike. Sed hebî wunda bike, çanda cîhanê xizan û jar dibe. Heta emperyalîzmê, çandan timê hev xweyî û têr kirine, alikarîya hev kirine wekî pêşkevin, dewlemend bibin.

Ev heftê sal e, eger ji çand û zimanê Kurdi re destûr hebûya, van herdu çandan, ji ber ku li ser axekekî gul vedane, ew hewa kişandine hundirê xwe, dê hev dewlemend bikirana û dê pêşta neçûna? Anadolî dê nebûya welaîe çandêن yekceleb. Belki çanda Kurdi di nav heftê salan de, ji mirovafîyê re dikaribû *Nazum Hikmet*, *Sait Faik*, *Orhan Veliyek*, *Ahmet Arifek*, *Melih Cevdetek*, *Fethi Naciye* pêşkêş bikira. Çandeke awa ji bo Ana-

dolîyê dê xirab bibûya? "Tirkan ji der Mustafa Kemal Ataturk, giringîk dane çanda xwe, zimanê xwe?" Zordesûya heftê sali ji ser çanda Tirkî re jî wek silindirekî derbas bû, lê nehincirand, ji ortê ranekir. Ji bo ku wek ziman, çanda Kurd qedexe kir, qedex-ekirina çanda gelî ya Tirkî ji destê zordesstan nehat.

Ez bawer dikim ku li dinê wek Tirk û Kurdan du milletên ku wusan di nav hev de, ev hezar sal e wek bira dijîn, bûne goşt û neynûk, hela hê tunin. Dema wisa ye, ev şer ci ye?

Ev pirseke demokrasîyê ye, wekî din tiştek nîne. Hinekî jî ev pirsa nijadperestiyê ye. Serhişkik û pirseke cîhan nefamkirinê ye.

Kurd, mafêñ xwe yên mirovî dixwazin. Zimanê xwe, çanda xwe dixwazin. Yek jî gir-ingîya ku hukmetê daye li ser rojavayê, ji vêya dehî yek dixwazin bide li ser rojhilate. Çimkî, Kurd dibêjin ev dera jî beşeke welêt e. Baş tê fam kirin, Kurd van dibêjin, bi-rayên welatparêz? Guhêñ we dibihîzin, Kurd naxwazin ev welat bes be, ev jî, ev jî baş hate fam kirin?

Ez dixwazim, ev gotinên jêrîn di gubê me de bibin guhar, ji aliyê herkesî de bêñ zanîn. Mirovatî bi serwextîke hin jî mezin ve dikeve sedsala bîst û yekan. Mirovatîyê êdi fam kir ku, cîhan ji baxçekî bi hezar yek reng kûlîk ve xemiliye, pêk hatîye. Li dijî wêrankirina çandêñ cuda, mirovtayî bi serwextî organîze dibe. Mirovatî, ji bo jîyîna me, parastina tebîyetî çawa wek mercê yekemîn hesibandibe, têgîhiştibe, mirovatîyê parastina çandan jî wusan ji zû de dîtîye û tekoşînekê dide.

Ji vir şunda mirovatî, êdi ji wêrankirina tu zimanekî û çandekê re destûrê dê nede. İro mirovatîyê li bal çanda Kurdî ya awa û ya wusan lê zordesû dibe, birîndar bûye, cîb girtîye, tekoşînê dide. Ev tekoşînê bin jî zêtir be. Mirovatî, ji aliyê mirovan de, xwe afirandarê xwe de, wêrankirin û çîlmisandina kûlîlkê xwe re destûrê nade. Di vê tekoşîna bawermend de, tu hêzeke li pêşkêsiya mirovatîyê bigre jî tune.

Ez dixwazim tiştekî din jî bipirsim; em zimanê van Kurdan bidinê, em ji bo pêşketina çanda wan alîkar bin, ci zirarê bîghêje me? Di hemû dewra Osmanî de ci zira-ra me bûye ku!.. Ez dibêjin xêra çanda me di vê yekê de heye.

Yek jî pirsa Apo heye. Heta Apo êgir nede sekinandin, em mafêñ demokratîk nadine Kurdan. Bi bawerî û mantikeke weha re ne qijik, civik jî dikarin pê bikenin. Ci pê-wendîya Apo, bi demokrasîya me re heye? Ji bo ku mafêñ çandî û mirovî yên Kurdan dixwaze? Hûn nizanîn iro me kêm û zêde em welatekî ku li binê hemû peymanîn ma-fêñ mirovî mohir kirî ne. Li wira xaleke (madde) Apo heye? Yarabbî ev ci bêmantiqî ye.

Yek jî dibêjin, em mafêñ mirovî bidine Kurdan, di dawîyê de ewê serxwebûnê bixwazin. Niha bêî ku tu van mafêñ mirovî nedî wan, ew çîma nikarin bixwazin? Serda jî, li ber mirovatîyê ew bi mafedar dernakevin? Mirovatîya mezin li bal wan dikare şer neke? Kanê me realîta Kurdî nas kiribû? Nasîn awa dibe? Bi vegerîna welêt wek gola xwînê ve dibe? Bi vegerîna welat wek eziytxanê, zilimxanê ve realîta Kurdî tê nasîn?

Pêwîst e em vê gola xwînê zuha bikin, koka wê bîmiçiqînin... awa? Li masê rûniştin... Bi kê re? Bi Kurdan re. Bi kijan Kurdan re? Ew, hêsa ye, pirseke teknîkî ye. Bi herkesî re, bi nûnerên ku ji navçan tê... Ez ci zanim, em dikarin kesen nûnerên panzdeh mîlyon şenîkî, şenîkî bi hêz û qenc, di vî welati de hertim dikarin bibînin, hem jî, li tenişa me de... Binêrin ez ji we re bêjim; eger Musa Anter nehata kuştin, ev

karê aşitîyê yê min qalê kiribû, dê hin jî hêşantir bikira. Li dora masa aşitîyê, wîcdana wî hem gelê Tirk, hem jî gelê Kurd dikaribû temsîl bikira. Çawa bevalên rojnamevan dibêjin eger rêxistineke dewlet diparêze, ew ne kuştibe, beşek mirovîn ku dikarin Kurdan û Tirkan bi hev bînin, li Tirkîyê hene. Eger em destê xwe sivik bigrin, dê baş bibe.

Roj bi roj ev şerê bêmane û pîs li me zêde mal dibe. Ev şerê gerfillayî, tecrubeyan nîşanî me da ku, ango ceribandinê cîhanê, bi hêsanî xelas nabe. Dê xelas nebe jî... Yek jî jenosît heye, wek çend kesen hişê wan berê maye, pêşneyar dikin wekî li şerê çiyayê Cudîyê gihakî nehêlin û xwe ba dikin, dibêjin Şirnaq destpêkek e.

Îmkana kuştina hemû panzdeh mîlyon Kurd tune ye. Îmkana şunda vegerandina panzdeh mîlyon Kurdan ji mafêni mirovî jî tune ye. Kesên ku zanava xwe dixwazin, di vê rê de serê xwe danîne, bi ci tehrî dibe bira bibe ne tirsek, zilmek, ne jî kuştinek bi wan dikare, hûn nikarin wan jî daxwazên wan vegerin.

Birano, welatparêzno, çepno, rastno, evanano, ewanano ez çavê we hez dikim, ev bela, idareyên xirab, ev heftê sal e li şerê me vekirine. Kar berbi xirabîyê dimeşin. Tişten ku dê bênen serê me, di nav çend salan de tişten bênen serê me ez bêjim, çend kesen xirab, devrê rabin bêjim, ez tîrsa difirînim.

Werin birano em gişk bibib yek. Kurdê di dawîyê de mafêni xwe dê ji destê me bisûnin, em jî pêwîst e bi kêfxweşikê van mafan bidine wan, ew van mafan dixwazin. Em birayê xwe demeke dirêj ji van mafan bêpar nehêlin. Heyf e. Çima ew birayê me yên hezar salî nîn in?

Binêrin, em bi destê xwîn ve nekevin sedsala bîst û yekan. Bira bi bira kuştinê ve nekevin sedsala bîst û yekan. Bi deqa xwîna birayan ya reş li ser enîya me, bi vî tehrî nekevin sedsala bîst yekan. Li pêşberî mirovatîyê stûyê me bira xwar nîn be. Di sedsala bîst û yekan de şewata mirovatîyê, mafêni mirovî çanda mirovî li bal me hin jî bira zêdetir be. Ëdi cihan pir teng bû. Mafêni wan mirovîn ku tu li vira sosret dikî, zorê lê dikî, ji mafêni mirovî bêpar dihêli, li serfîkî cîhanê yê mayîn jî te dipirsin.

Di vê dewrê de bi demokrasîyê ve idare bûn, rûmeta welitekî ya here mezin e. Eger tu mafêni panzdeh mîlyon mirov nedêyê, tê demokrasîyê çawa saz bikî?

Ëdi mirovañ nabêje, nikare, kes nikare pê bide gotinê ; "ya dewlet here ser text, ya qelareşk here li ser mirar û beratê" (Ya hero, ya mero).

Bi rastî em welatê xwe bi qasî Musa Anter hez dikin? Lî demokrasî ? Emê ji vê astengê derkevin. Ji ber ku bawerîya min gelekî bi Musa Anterên vî welañ heye. Ci Tirk be, ci Kurd be; bira bijî Musayêñ Anter, Apêñ Musa.

HETAV BÛN

Mervanê KELEŞ

*Ji bo kurdjehîdên
şewata Sinema Amûdê
û Girtîgeha Hisîça ku
di nav gulên ar de razan!*

Min digot: qey ez raza me
lê êvar dihat
wiha sist, yekta û di lorînan
de
li ba
dibû
dibawişkî
bi hilata
mij
û
berbangê
re
Dûr diçûm
dûr û bê hiş dimam
di sînga
şevê
de

digiriym
bê gul,
dost
û bê
çiya
di şînê de
dikeliyam
Deng zîz bû
Ü
EZ
di nasnameya devokên
YARÊ
de
bê hawar û lal
bûm
Du şitlên hetavê
bûn
û
du
zarokên hêviyan
li mil
di dil
û can
bi can
şehîd bûn û
şîn hatin
li bin
siha dîn
bi saw
û
mişt hilma
bêxwedîtiyê!!!
Bajon warêñ
av,
axê,
şehê tovê
û werin em herin
nav panavêñ sînorêñ
dilê dayikê

SWÊD, 93

ÇÎROKA EVÎNEKE BÊMIRAD

Felat DILGEŞ

Li welatê me dildara xwe revandin adeteke me kurdan ya kevin e. Ev adet ji bav û kalan ji me re maye. Bûyerên revandinê ji ber gelek sedeman pêk têñ. Hevdurevandin pirrê caran bi şahî û dîlanan diqede; yêñ xeyidî li hev têñ, bûk û zava bi miradê xwe şâ dibin. Di nav me kurdan de bûyerên revandinê her gav ji ber asteng û dijwariyan çenabin; carna dildar bêyî ku malbatê wan ji wan re astengan derxin direvin. Revandin di evînê de riya berî nêzik û kurt a bihevrebûnê ye. Hin bûyerên revandinê hene ku malbat û eşîrên dildaran ji hev re dikin neyar û dihêlin; xwîn û malwêraniyê bi xwe re tînin. Lê dîsa hin bûyerên revandinê hene ku dijminatiya navbera malbatê eşîrên dildaran ji holê radikin û di navbera wan de aştiyê peyder dikin.

Sedemên revandinê gelek in. Heke malbata keçê daxwaza xwestinê ya xorî dildar nepejirîne, revandin ne sir e. Di vê demê de herdû alî ji dizanin ku dildar fer-sendê bi dest bixin, ew ê bi hev re bire-

vin. Di rewşen weba de revandin pîr hêsan e.; keçik buxçika xwe amade dike û di şeveke tarî ya bêstêrik de bi pey evîndarê xwe dikeve; evîndar bîna xwe li serê çiyayekî an jî li mala dostekî distünin. Di bûyerên revandinê de hergav xorî li pey revandinê nînin, carna jî keç li benda revandina xwe ne. Keça evîndar ku ji dilketiyê xwe rû nestîne û evîna wê ji alî dilketiyê wê ve neyê pejirandin, êdî ew bi pey revandina xwe dikeve. Keça evîndar ya ku dilketiyê xwe neyne rê û bi agirê evîna xwe dişewite; carna bi stranekê evîndaran ji êşa xwe re dike şirîk... Ji xwe di vî warî de edebiyata me ya devkî gelek dewlemend e. Stranên wekî;

"Bavê Fexro gidî minê digot were emê bi destê hevdu bigirin herin çiya", an "Hê Ezîzo min birevîne, çiyan bi çiyan min biggerîne" li gelek deverên Kurdis-tanê têñ ditin.

Çawa ku hin bûyerên revandinê bi şahî, bi dîlan, bi kulam, bi stran û bi def

û zirnê diqedin, wisa jî hin bûyerên revandinê bi êş, bi keder, bi xwîn û bi malwêrân bûnan diqedin. Gotinê "Xwedê mala xayin, xêrnexwaz û dilnexwazan xera bike" di pey malwêraniyêñ ewha de têñ gotin. Nifirêñ li yên ku dildaran ji hevdu diqetînin û nahêlin ku miradê wan bi hevdu şâ bibin giran in.

Herwekî ke me di serî de got carna evîn têñ tefandin û daxwaza evîndaran di gewriya wan de dimîne. Çawa ku baskêñ kevokê aştiyê têñ şikandin, wisa jî evîn têñ wêrankirin; yên ku evînan dikin gorê têñ jibûrkirin; lê evîn û evîndar her dijîn.

Welaîte me ji gelek evînan re bûye goristan; dirûvê qedera evînen welaîte me, bi qedera me dike. Ev nivîs çiroka tefandina evînekê ye; ev nivîs çiroka evîneke bêmirad, ev nivîs çiroka evînke emirkin e; ev nivîs çiroka evîneke bextreş e; ev nivîs çiroka evîneke herî teze ye.

Gelo çîma bextreşî? Kî bextreş e? Li welaîte me her jiyan kurt û her jiyan nîvcû bextreşî ye. Ji xorêt ber miradan ên ku zû dimirin an têñ kuştin re bextreş dibêjin. Bextreşî dijberî gotina bextspîtiyê ye. Bextspî bi evîna xwe, bi miradê xwe şâ dibe û ji behra evînê û jiyanê para xwe distîne... lê bextreş bêpar in.

Ev çirok çiroka bextires û bêmiradan e.

Sal 1993, ji demsalan bihar, ji mehan adar e. Îsal rojiya Remezanê ji ketiye meha adarê. Wê li Kurdistanê du cejn bêñ pîrozkirin. Yek cejna herî mezin û manîdar Newroz e; ya din ji cejna Remezanê ye. Bihar e; bîna biharê li hemû deş, çiya, gund û bajarê Kurdistanê li pozzê mirov dixe. Li devêñ newalan beybûn vebûne; dar û devî di amadekariya vekirina pelêñ xwe de ne. Mizgîna bihar û Newrozê li seranserê Kurdistanê

digere. Berfîn Çiyayêñ Kurdistanê hêdi hêdi û vê mehê de dihelin. Bi helandina berfa li serê çiyan re av di newalan de na-sekinin û ber bi cemân diherikin.

Li serê çiyan şer germ e; lê li gundan jîyan wekî berê nebe jî, dom dike. Di mirinan de şîn, di dîlanan de şahî beye. Ma kî bi qasî gundiyyêñ kurd ji êş û şahîyêñ hevdu re dibin şîrik. Şîn û şahîyêñ maleke gund, şîn û şahîya hemû gund e. Jiyana li gundêñ Kurdistanê wisa tevûhev e ku gundî bi hev re diçin giya, bi hev re diçin çilo, bi hev re diçin genim, bi hev re diçin zeviyêñ xwe, bi hev re diçin beravê... û hwd. Gotinêñ wekî "Li gundê me dîlan e, li gundê me şîn e, li gundê me şer e..." jiyana gundan a şîrik radixe ber çavan.

Tanzê gundekî Sasonê ye. Bişar xortekî wî gundî ye. Dilê Bişar di keçêke Hêlisê de ye. Ew ji nazdarek Hêlisê ya bi navê Nazdarê hez dike. Evîna Bişar û Nazdarê ne wisa evînek bi nav û deng e. Ji xwe ne Bişar û ne jî Nazdar dixwaze ku bikevin devê dost û neyaran. Ew bi evîna xwe ya bêdeng û biçük bextiyar in. Ma ci hewcîye ku evîn bikeve nav zar û zimanê xelkê. Bişar weha difikire.

Bîna biharê dilê Bişar rakiriye pêdarê. Dilê wî jê re dibêje "Tu were min neşkîne, vê biharê, vê adarê min dûr nebêle ji Nazdarê." Û di peyde straneke li ser lêvîn wî daftîne. Dengê wî xweş e, lê ew her car xwesbûna dengê xwe ji dost û hevalan vedîşere. Lê iro helbestek li ser zarê wî ye. Dike nake xwe ji gotina vê helbestê ranagire. Helbest bi wî awayî ye:

Vê biharê

Vê adarê

Dil dixwaze biskîn yarê

Dil bi evîna te mest e

Tu li ku yî lê Nazdarê

Deşt û çiyan xemili ne
Bi beybûnan kemili ne
Were em hev birevînîn
Dil şâ bikin vê adarê

Heta ku ev helbest nehatibû ser zarê Bişar, pirsa revandina Nazdarê di dilê wî de derbas nebûbû. Lê pişti vê helbestê ramana revandina Nazdarê di serê Bişar de bi cih bû. Bişar biryara xwe dabû, ew ê Nazdarê birevanda. Lê Nazdarê, dê Nazdarê li hember vê biryara Bişar çi bigota ? Gelo wê bi kêfxweşî bigota "Erê" an ku ewê li hember derketa û bigota "Tiştekî ewha nabe, ez bi te re na-revim".

Bişar di nava van ramanan de berê xwe da riya Tanzê. Mala xwişka Bişar jî li Tanzê bû; ji ber vê yekê ew bi hêsanî dikarîbû biçuya Tanzê û Nazdarê bidita. Bişar ket rê û çû Tanzê. Dema ku Bişar evîna xwe dit û fikra xwe jê re got, Nazdarê ewha bersiva wî da:

- Heke xwarza te jî bi me re were, ezê bêm. An na ez bi tenê, bi serê xwe bi te re nayêm.

Van gotinêñ Nazdarê dilê Bişar hênik kirin. Hatina xwarza Bişar a bi wan re zor çênebû. Xwişka Bişar dildar neşikandin û keça xwe bi wan re şand. Bişar tevî Nazdarê û xwarza xwe ketin rê. Evîndaran pişta xwe dan oxirê û berê xwe dan felekê. Riya wan beta Bismilê bû; dê Bişar Nazdarê bavêta bajarê Bismil û di pey de dewa xwe bida çêkirin.

Herdu evîndar û mîvana xwe ketibûn rê. Ew hatin li ber çemê Sîndayê sekînîn; lê çem rê neda. Berfa çiyan a ku diheliya û bi barana bîharê re diket çem, buhur nedida. Bişar bawerî pê anî ku ewê nikaribe Nazdarê û xwarza xwe di çem re derbas bike. Tu niyetek çem a ku rê bide evîndaran tune bû. Loma Bişar berê xwe da riya pirê. Pire li Gidorniyê bû.

Divabû ku herdu dildar û mîvana xwe herin Gidorniyê û li wê derê di pirê re derbas bibin da ku xwe bigihînin Bismilê.

Dema ku dildar û hevrîya xwe gibîştin Gidorniyê roj li wan çû ava; bû êvar. Vê êvarê, di vê rewşa tevlihev a Kurddistanê de rîwîti ne hêsan bû; rîwîtiya bi şevan jî ji canê xwe acizbûn û dînîti bû. Heke vê şevê bi silametî li Gidorniyê derbas bikirina, wê sibê zû biketina riya xwe. Ji xwe nikarîbûn di riyan de bîheliqiyana, lewra mala bavê Nazdarê dê bidin pey; dilê Bişar bi vê tirsê dikir gurmîn, lê vê şevê jî rîwîti nedîbû. Ma ku îşev li malekê bîmanan, wê çi bibûya, ma wê kevir bibariyana? Ma qey mirovê yekem ê ku keç revandibû ew bû? Hem ji xwe kî dizanîbû ku wî Nazdarê revandiye. Yêñ ku jinan direvînîn wisa destvala van karan bi serê xwe nakin. Helbet hevalên wan, hevkarêñ wan hene.

Bişar li ser van tiştan difikirî; yekî ji Gidorniyê nêzîkayî li wan kir û bi wan re peyivî. Mêrik dizanîbû ku ew xerîbê vî gundî ne û di vê şeva tarî de nikarin bi derekê de herin. Pişti peyivîneke kurt mîrik ew vexwandin mala xwe. Bişar nikarîbû vê pêşniyariya mîrik qebûl neke.

Demekê bi şûn de Bişar, Nazdarê û xwarza Bişar li mala mîrik bûn mîvan. Bişar hewce nedît ku rastiya bûyerê ji malxweyê malê veşêre. Li ser pirskirina mîrik Bişar tevê hedîsê jê re got. Lê mîrik bawerî bi gotinêñ Bişar neanîbû. Ji xwe nedixwest ku baweriya xwe bi gotinêñ Bişar bîne. Lewra ev mîrik gundparêz bû; mîlîsekî bi pere, kirêkiriye dewleta Tirk bû. Wî di dilê xwe de digot "Hebe tune be ev gerîla ne; beke ez tiştekî binim serê wan, ez dê xe-lateke baş ji dewletê bistinim."

Mîrik bi vê ramanê xeber gihad

serokê gundparêzan Serokê gundparêzan ê ku ji heft cejnan li cejneke ewha digeriya û bi xayintû bêbextiya xwe hatibû nas-kinin, pê re dest avêt kar. Di demeke kurt de tevê gundparêzan li hev civiyan, di pîrsa nêçîra xwe de bi hev şêwirûn. Dewleta Romê ji bo serê her kurdekî xelat dida gundparêzan. İro fersendek ji wan re çêbûbû, kew ketibû çetik. Herçiqas bila lawik bibêje "Em ne gerila ne" ji ev tiştekî çareser nake. Li ba wan, ji xwe kesên ku di destîn gundparêzan de be nabêje ez gerila me. Ji bo serokê gundparêzan bahane gelek bûn û ew bi xwe berê jî di vê mijarê de xwedî tecrube bû. Kuştina her mirovekî kurd rutba wî bliindir, maaşê wî bêtir kiribû. Ma dewletê ev çek ji bo ci dabû wan? Heta niha kîjan gundparêz ji bo kuştina mirovîn kurd hatibûn girtin û di derheqê wan de dawe vebûbû?

Gundparêz li hev civiyan û di demeke kurt de biryara xwe dan. Biryar gelek kurt bû: Fermana mirina hersê xortan hatibû dayin. Dê ferman bihata cih. Rapor amade bû; di raporê de ewha dihate gotin: "Terorîstan girtin ser gund; sê terorist ji alî gundparêzan ve kuşî hatin bi destxistin."

Kêfa gundparêzan ji Bişar û dergîstiya wî re nehatibû. Tu bersivek wan jî li xweşa gundparêzan neçûbû. Ev hersê xort bi fîkrîn xwe, bi bersivêن xwe ji gundparêzan dûr bûn. Ev rewş hê di bersivêن yekemîn de derketibûn holê. Gundparêzan xwe wekî dewleta Tirk diditîn û dewleta Tirk ji di ser ber tişî de dihesibandin. Di navbera wan û van hersê xortan de cihêtiyek, dûrîtiyek hebû. Herçiqas ew tev bi zimanekî jî dipeyivîn, dişan jî wan ji hevdu fahm nedikir. Di navbera wan de biyanîbûnke hebû.

Li vî welaflî biryaren mirinê bi hêsanî dihatin dayin; li vî welaflî jiyan erzan bû.

Çawa ku li vî welaflî hatina dinê bêdng bû, wisa jî li vî welaflî mirin bê his bûn.

Gundparêzan di demeke kurt de fermana mirinê pêk anîn. Buhurê çemê Sindayê ji jiyanê re rê nedabû. Di meha adarê de, di destpêka biharê de sê çira hatin tefandin; du evîn hatin qurmîçandin. Evîndaran keys nedîtin ku bi evînê re îxanetê bikin; evînke paqij, bêdeng û mazlûm di xwînê de hat gevizandin.

Celadîn evîn kap kirin stûyê evîndaran û ew heta ber qereqola Memedka bi erdê re qaş kirin. Ev bersê xort pîrî ku bi kapan bi erdê re hatin kaşkirin cilêن ser wan helisîn.

Kevir û keleman cêvikan di laşê wan de çêkirin; xwîna wan, beybûnê ku teze dibîşkîvîn sor kirin.

Celadan laşê hersê xortan li ber derê qereqola Memedkan rêz kirin; di vê navê de bombeyek jî danîn ser laşê Bişar ê di nav xwînê de sorbûyi. Ev bombe nîşana "terorîstbûna" Bişar bû.

Qomutanê qereqola Memedkan çavê xwe li ser bedenê van civanan ên tazî gerand. Wî pê re fêhm kirku ev merifeta gundparêzan e. Lê dîsa jî li çekê terorîstan pîrsî. Celadan ji bombayê zêdetir tiştek nîşan nedan. Pîrsa qomutanê qereqolê qet li xweşa gundparêzan neçûbû. Di dawiyê de qomutan jî wan re ewha got: "Ev bûyer min eleqeder nake. Qereqolê Pasûrê dikarin li vî karî binêrin; lewra ciyê bûyerê bi Pasûrê ve girêdayî ye.

Kapên gundparêzan amde bûn. Hersê xortan bi qasî qunaxa du saetên din jî bi erdê de kaş kirin û ew li ber derê qereqola Cacâsê danîn. Dotira rojê de televizyona tirkan de nûçeyek bi vî awayî kurt derket: "Terorîstan êrisî ser gundê Gidorniyê kirin; di navbera wan û gundparêzan de şer derket. Gundparêzan du gerilayên keç û yekî mîr kuşî bi dest xistin."

Du helbest ji Rizoyê XERZÎ

BENDEWARÎ

Neçilmise gulê,
Bi min re li hêviya nazelînê
Bimîne.
Heger hat û te hişk dît
Ez ê bêjim ji rondikên
Bendewariya te
Xunava xwe tev mijt
Lê heger hat
Û ez nedîtim
Bêje...
Na, gulê, tiştekî nebêjê
Bi tenê xwe bi dû min de
Winda bike...!!
Nazelînê
Serê govendê berda
Dengê min
Bi desmala destê wê re
Li ber ba çû
Lewra
Gotinên şêrîn
Nema karin
Govenda helbesteke bigirin.

BIYANI

Bi tenê wê şevê
Xewnek şêrîn dît
Berî riwê xwe bişo derket
Li nav rîwiyên trênenê
Tevan gerya
Lê dîsa bi tenê vegeriya
Kesên li hêviya xwe nedît
Ji pêy şûsek meya vala
Û cendekê helbestekê
Tiştek li hêviya xwe nedît...!!

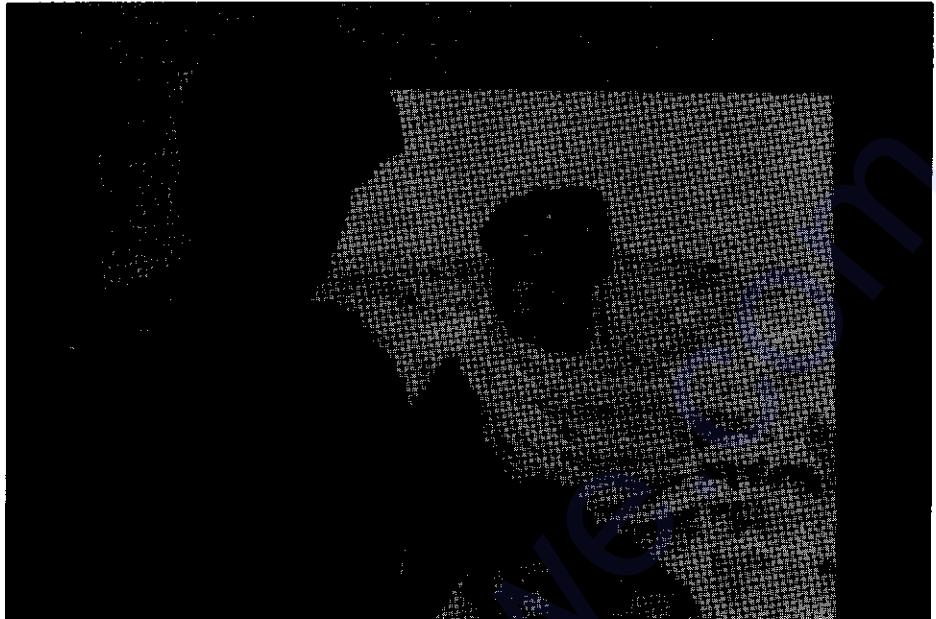
Qamîslo, 1993

ZUHÊR HESÎB; NEYNIKA BINEFSÎ YA DESTANAN

Dilower MÊQERÎ

Bwareke zivistana 1986'an bû. Ez di oda xwe de rûniştibûm min dixwend. Mêvanên min hatin; F. Huseynî, Abdîn û Zuhêr Hesîb. Ev cara yekem bû ku Zuhêr dibînim. Ji mêj ve min dixwest em hevdu nas bikin, lê fersend bi destê min neketibû. Bi dû ku em rûniştin, em li ser helbestek min ya nû ku di rojnama Yekîtiya Nivîskarên Sûriyê de belav bûbû, peyivîn. Di wê demê de Zuhêr jî mîna wênekarekî moîvan di wê rojnamê de dixebeitî. Hingê mala wî tune bû, ew li nik F. Huseyn dima. Mala wî dûrî navenda Şamê, li taxeke piraniya xelkê wê ji penaberên Filistînî û gundiyan bûn. Mal nuh ô fireh bû û ji du qatan pêk dihat. Zuhêr di qata jêrin de rûdiinişt. Li hundurê oda wî tenê nivînek û xaliyeke kevin hebû. Li ser dîwarênen odê çend tablo dalîqandîbûn, ku bêhna cîhanê ji wan dihat. Tabloyek nuh di quncikê de, li ser erdê bi cih bûbû. Berî niha jî, gava Zuhêr ji bo seredana malbata xwe çûbû Cizirê, min ew dîtibû. Tablo bi navê "Şehîd" bû. Mezinahiya wê nêzî 2 X 1 M bû. Wek hemû berhemên wî, ji rengê zeyî û li ser caw bû. Û tê de çend meriv nêzîkî hev bûn. Wêne gelek trajedi bû. Yekî ji wan profila Yılmaz Güney dida. Li paşkîtiya wênê laşê merivekî sîngtazî, paldayî û mirî hebû. Di vê tabloyê de bandûra Bişar Îsa baş

Z. Hesîb li ber tabloya xwe ya "Mem û Zin"

xuya dibe. Bi taybetî di tabloya wî de "Kuştina Mar Circis." Her dîsan bendewariya vê tabloyê di berhemek din yê Zuhêr de; "Siyamend û Xecê" xuya dibe. Em bi taybetî vê bandûra han di figura zilamê mirî de dibînin. Lê ev tiştekî pirr normal e. (Em ê di cibeki din de vegeerin vê xalê.)

Wê rojê Zuhêr tabloyek biçük diyarî min kir, ew hê jî oda min dixemîlî ne. Her ku ez çavêن xwe dirêjî wê dikim, taybetiyêن rengên dadayî dilê min germ dikin. Di paşkîtiya wêne de, wek ku mij çarşefa xwe li ser erd û esmên raxistibe. Rengên binefşî bêtir di tabloyê de xuya dibin. Û tam nav rengên din yên zer, kesk û laylekî wek neynikek sihri, têkel dibin. Di navenda tabloyê de jinek cotkar, bi cilêن kurdu, rawestiyaye. Qeflek simbilêن genim di destê wê de ye. Rûyê wê bi xêzên reş hatiye beriz kirin. Bi awayekî tûj şîni ji çav û devê wê dibare. Di wê demê de Zuhêr rewişt û mijara hunera xwe her dem diguhert. Ji ber ku ew hûn di destpêka bidestxistina kesaniya xwe de bû. Û pêgeha wî bi pey çend bandûran here ta ku kesaniya xwe ya hunerî bi dest bixe.

Piştî demeke kurt, me dît Zuhêr li taxa me ji xwe re odehyek peyda kir. Ode pirr teng, tarî û rût bû. Wî carê depa ku radihêje tabloyê her tim nêzikî pencerê bi cih dikir; da ku tav li wêne xe. Di wê demê de ez li wênegeha dostêن xwe Şêrin Mella û Mustefa elî dixebeitim. Wan herdulan xwendina xwe li gel Zuhêr li xwendegeha spehî, li Şamê tewaw kiribûn. Karê me çekirina seramik, cam û neynikêن rengîn bû. Û keçen hunermend Selah Zilfo, alîkariya me dikirin. Heta wê demê hin Zuhêr pêşangeha xwe ya taybetî çênekiribû. Tenê, di dema tewawbûna xwendina xwe de beşdarî pêşangeha zanîngehê bûbû. Bi şûn de ew bi şev û roj xebitî, da ku ew hejmara tabloyêن xwe

bilind bike û pêşangeheke taybetî li dar xe. Eger mirovek bikeve oda wî, ew ê surdar û matmayî bimîne, gelo ev ci hişê ku dihêle herêmek bi tevayî bi erd û esmanê xwe yê rengin, di nav vê oda teng de, belav bibe ? Birayê xwediyê malê, kaleki heyştê salî bû. Jê re digotin, bavê Gasêm Zirikî. Ew bê jin û zarok bû. Bi zimanekî erebî û xurt û paqî dînivîsand. Carcaran helbestên xwe ji me re dixwend û çend helbestên kurdî ên klasîkî ji dizanibû. Her ku ez diçûm ba Zuhêr, min didît ku bavê Gasêm li cem wî rûniştiye û çavê xwe yênsist li asoyen tabloyan digerfine. Carekê Zuhêr li der ve bû, bavê Gasêm ji min re got: "Çi heyf e, ev xorîz zirek mîna cewherekî ye, lê di nava axê de winda ye." Min gotina wî gihande Zuhêr, ew keniya û got: "Mala wî ava, lê ger serdanen wî këmtir bûna ez ê bêtir bi ser biketama."

Di wê demê de mamoste Şêrko Bêkes li Şamê bû. Me şeveke çandî li taxê ji bo wî amade kir. Lê mixabin hinek hevalan nexwestin ez Zuhêr agahdar bikim (?) Û paşê gava Zuhêrbihist, ji min xeyidî. Heyvek derbas bû, min bihist ku Zuhêr odecke nû, li navenda Şamê peyda kiriye. Mal li meydana Ernûs, nêzîkî mala mamostayê wî Fatih MUDERIS bû. Oda wî li qata jêrin, fireh û mezin bû. Her tişt li dora malê diliviya. Du cadeyên modern û navdar, Salihiyê û Tulyanî, li ber malê xaç dibûn. Û di quincike-ke meydanê de firoşgehek antîk û tabloyan hebû. Rojekê me di gel resamekî çerkez ser-dana wê firoşgehê kir. Bazirgan bîhna wî ji resaman teng bûbû. Wî ji me re got: "Gelek tablo ji mîj ve li ser dîwarên firoşgehê daliqandî ne, bêî ku ew bêne firotin. Lê dûsan wî xwest ku ew çend mînakän ji berhemên Zuhêr bibîne. Deima zilêm li tabloyan mîze kir, çavên wî yêñ xewînî vejniqîn û ji Zuhêr re got. "Çi li cem te heye bîne, ez ê wan ji te bikirim." Edî riya bazirganiyê ji Zuhêr re vebû. Ew fersenda ha ji wî re geleki baş bû, ji ber ku ew ji bo kirîna boyaxê, xwarinê û kiriya xêni hewcedarî peran bû. Lê ev bazirganî ne li ser hesabê bazirganiya wî bû. Roj li pey rojê hunermendiya wî bi pêş diket û her çendakî tabloyek nû li oda wî diyar dibû. Min her roj çend saetan li pirtûlxana mezin "Al-Assad" dixwend. Ji ber ku riya min di ber mala Zuhêr re bû, min carcaran serek lê dida. Eger yek li tabloyen Zuhêr binêre, wê bibîne ku têkiliya tabloyen wî bi kîlîka rojane re tune ye. Ew bêtir bi bîranînen buhurî ve û bi cihê ku zaroktiya wî lê derbas bûye ve girêdayî ne.

Wî di sala 1959'an de li gundê Hesiça çavên xwe li dinyê vekirine. Çemê Xêbûr, ew ci û warêñ bişk û zuha, kiriye mîna buhuştek şîn. Û ev cihêñ ha xweş zelal di tabloyen zuhêr de xuya dibin. Birayê wî yê mezin Omer bi xwe resamekî jîr e û bandûra wî li ser tevgera hunera kurdî li gel Omer Hemdi, Beşşar İsa, Xelîl Ebdilqadir û Înayet Attar heye. Di her tabloyek Zuhêr de, xwezaya herêmê xwe li ba dike. Deşten zer û kesk yêñ bê dawî, bi alîkariya rengê binefî, rengê herî nêzîkî dilê hunermend, di asoya wênen wî de têkel dibin. Tavdanê xurt ya ku ji tava roka tûj, cilêñ rengîn yêñ kurdî û profila jinan taybetiya hunera Zuhêr ber bi çav dike.

Hunermendê me Zuhêr modelan bi kar nayne û meyla wî li ser çekirina porträta tune ye. Ew çiqasî li Şamê ma ji, mirov di tabloyen wî de tu wênen vî bajarê kevnar nabîne. Lewra Zuhêr ber bi riya destanen kurdî de dere û nêzîkî dibistana sembolizmê dibe. Bê guman bandûrek xurt ji aliyê mamostê wî Fatih Muderis lê bûye. Mirov vî tişfî di berhemên wî ên dawî de dibîne. Dema ku Zuhêr tabloya xwe "Siyamend û Xecê" şanî me kir, em geleki pê şâ bûn. Ew dibû tabloya wî ya yekem di zincîra destanen kurdî de. Xecê di navenda tabloye de cilêñ spî li xwe kiriye û tembûrek di hemêza wê de ye.

Profila wê mirov sermest dike, nemazê çavêن wê şîn i kûr... Li milê rastê serê du pezkoviya bi rengekî tûj beriz dibin. Beşa jorîn ji laşê Siyamend li paşkitiya wêne xuyanî dike û çavêن wî girtî ne û ew miriye. Lê çavêن Siyamend yêngirtî, di rûyê pezkovî de vekirî bi cih dibin. Ew nêrî, yê ji laşê kuştiyê pepûk ber bi jor ve dirêj dibe. Tiştê ku bala mirov dikşîne, ew tembûra di hemêza Xecê de ye. Gelo ew nişana ci ye ? Hunermend tabloya xwe şirûve nake. Picasso, di vî warî de dibêje: "Hûn dixwazin angoya tablo bizanî?... Fermo, hewl bidin ku angoya xwendina bilbil û bîhna gulan bizanibin!" Lê mirov dikare texmîn bike ku tembûr li vira dike ku nişana nemirina folklorâ kurdi be. Ji ber ku samanên destanên kevnar, bi riya stran û muzikê gîhiştiye me.

"Siyamend u Xecê" zeyt li ser caw, 120X 90 cm.

Sala 1987'an hat. Di wê salê de çend bûyer di jiyana Zuhêr de çêbûn. Wek ku me berê ji got, riya bazirganiyê ji wî re vebû û niha ji du çavkaniyê aborî, yênuh bi dest xist. Salona antîk û mobel ya herî girfing li taxa bûrjûvaziyan li Şamê "Abû Rimânê"... û jineke frensizî ku mamoste bû lê bazirganiya tabloyan ji dikir. Em dikarin bêjin ku Z. Hesîb di nav nivşê xwe de hunermendê yekta bû, ku bi firotina tabloyen xwe dikaribû bijî. Wê jina fransizî her tabloyeke Zuhêr bi nêzîkî heyst hezar lîrâyên Sûrî dikirî. Dibe ku ev bû sedema sereke, ku hevalên wî yêngiresam êrişî wî kirin. Lê mixabin, gelekan digotin, ku Zuhêr bazirganiyê bi motîvên kurdi dike. Bi rastî ez tênedigîhiştîm ku angoya wan bi "bazirganiyê" ci bû. Ma qey mafê resêm tune ye ku ew bi firotina tabloyen xwe peran bi dest bixe ? Ango dibe ku hunermendeke ya nivîskarek bibêje, ez dilsozê netewa xwe me û ez ê bê pere berhemên xwe belav bikim? Bê guman, kêmasyiyê Zuhêr wek hemû mirovan hene. Carna ew berî ku fotoyên

tabloyen xwe yên nû bikişîne, wan difroşe. Tê bîra min, carekê bê min çawa ew agahdar kir ku ew tabloyeke taybetû çêbike. Ew yeka han ji bo 800 saliya şerê navbera Xaçperest û Eyubiyan de bû. Wê demê ez ji bo amadekirina lêkolînek li ser dîroka hunera kurdî ya kevin dixebîsim. Ji ber ku haya rewşenbîrên me ji vê mijarê tune bû, ez mecbûr mam ku ez wextekî taybetû ji bo wê lêkolînê vegetînim. Lê ev pêşniyar neket şerê hunermendê me Zuhêr jî û wê ew tablo amade nekir. Û dawî, di meha tîrmehê de, ji bo bi bîranîna vê bûyerê, li salonekê, salona pirtûkxana Al-Assad, pêşangehek mezin çêbû. Bi bîstan hunermend ji Sûriyê û dewletên ereban besdarî wê pêşangehê bûn. Mixabin, di nava wan de hunermendekî kurd jî tune bû. Û dawî Zuhêr jî poşman bû.

Di payiza 1987'an de, pêşangehek Zuhêr a yekem li salona taybetî - İştirâ - li dar ket. Ew bi bîst û pênc tabloyan besdar bûbû. Hêviya hunermend bi vê bûyerê mezin bû. Lê du hefte derbas bûn û tablo nehatin firotin. Hinek ji sedeman ew bû ku reklama pêşangehê pîr sisit bû. Di gel wê jî nivîsek li dijî Zuhêr, li rojnama Tişrin (mezintirîn rojnama Sûriyê.) Ew nivîsa han bi pênuşa rexnegirê huner, Dr. Mahmûd Şahîn bû. Bahana wê rexna negatîv ew bû, ku peywendiya hunermend gelekî bi mijara mamoşteyê wî Fatih Mudersi re heye. Lê xuya bû ku bêhna şovenîzmê ji wê nivîsâ dihat. Rexnegir bi xwe baş dizane, ku di bin bandûra mamoştê xwe de mayin ji bo şagirkî gelekî normal e. Û Fatih Muderis bi xwe îñkar nake, ku ew jî di bin bandûra mamoştê xwe yên fransızî û itâlî de mabû. Ev tiştekî normal e, gava nivşê nû di bin bandûra nîşê kevin de bimîne. Berê hatiye gotin: "Yê kevnê wî nebe, nuhê wî jî nabe." Lê nivîsa dosît me Abdîn bersiva nivîsa rexnegir da û hinekî dilê Zubêr xweş kir.

Di vê pêşangehê de tabloya "Mem û Zîn" bala min kişand. Di navenda vê tabloyê de tenê herdu evîndar xuya dibin. Ne sembol, ne jî tiştekî din heye. Li paşkîtiya wênê, rengê binefşî ku nîşana hunera Zuhêr e, belav dibe. Çiqas mijara vê tabloyê, bi giştî klasîkî ye jî, lê profila Mem bêtir rewişa hişî û nûjen nîşan dida. Lîbelê tev ku keçen hunermend her tim bi rewişa klasîkî têñ nîşandan, belê çavêñ wan pîr bi şîn, xemgînî û rengê tenik têñ pê. Tê bîra min, ku min li ba desgirtiya Zuhêr û hinek dostân din rexne li tabloya wî girtibû. Sedema rexnê ew bû, ku tablo bê sembol bû û profila Mem bi ya kurdan nediket. Tabloyeke din bala min kişandibû. Ew bi navê "Xewna Xecê" bû. Bi ya min wê şoreşek di rewişa hunera Zuhêr de kiriye. Ji bilî wê, tabloyeke din jî hebû, ku ilhamâ xwe ji destana "Siyamend û Xecê" stendibû. Ev careke din e, ku Zuhêr vê destanê di tabloyen xwe de nîşan dide. Pişti vê pêşangehê, rojekê Abdîn hate ba min û got ku Zuhêr tabloyek nuh jî ilhamâ "Mem û Zîn" ê çekiriye, tê de sembol heye û Mem ji nû ve motifâ kurdi girtiye. Lê mixabin, berî ku Zuhêr fotoya vê tabloya hêja bikişîne, ew firot.

Di destpêka sala 1988'an de, min bîryara xwe da ku ez ji welêt derkevîm. Ew salek reş bû. Gelek dost hatin girtin, yan xwe veşartin, yan sînorêñ welat derbas kirin. Berî ku ez derkevîm, lêkolîna min ya li ser hunera kurdî tewaw bû. Zuhêr ji bo bikaranîna hin sembolên mîtolojik û dîrokî, dixwest wê nivîsa min bixwîne. Ji ber ku min ew nivîs ji çapê re amade dikir, min nikarîbû bida wî. Bi rasî jî xwendîna dîrok û folklor, asoya resam firehtir dike û mijarêñ nû jê re vedike. Li ser vê pîrsê gotineke Yanis RITSOS hate bîra min. Ew dibêje: "Rengê li ser kevir her dimîne û namire."

Min gotina helbestvanê Yunanî ji Zuhêr re got, cend roj derbas nebûn, min dît ku wî

"Xewna Xecê" zeyt li ser caw, 16X18 cm.

hinek içonên spehî ku ji rengên hunermend yên taybetî bûn, li ser kevir çêkir.

Şevbuhêrka min ya dawî li welêt, li cem dostekî me çêbû. Zuhêr û Abdîn jî bi me re bûn. Zubêr motîvek bi reng ji bo qapaxa dîwana min pêşkêşî min kir.

Piştî ku ez li derveyî welêt bi cih bûm, ji nameyên hevala xuya dibe, ku hunermendê me Zuhêr di van salêن dawî de pirr bi pêş ve çûye. Ew di tîrmeha 88'an de, li gel Abdîn besdari pêşangehek bîharê bûye. Ew yeka han li Navenda Çanda Fransa, li Şamê li dar ketibû. Piştî wê pêşangehê, wî di gel mamostê xwe Fatih Muderis, li hotêla Meridien, li Şamê pêşangehek çêkir. Di adara 89'an de, pêşangehek taybetî li bajare Helebê pêk anî. Di ilona vê salê de, diploma pedagogî, bi dest xist û ew di nav xwendevanan de yê herî li pêş derket. Di sala 1990'î de disan pêşangehek taybetî li salona İştir li Şamê çêkir. Di vê salê de dizewice.

Wek berê jî min got, ku şorêن Zuhêr bi riya doston, digihaştin min. Ji ber ku ew tu naman ji kesî re naşîne. Lê ez ji vî tişti aciz nabim û tişte ku ez jê dixwazim ew e, ku ew her tim bi hunera xwe dilsoz be û bi ser bikeve.

JACK LONDON

(1876 - 1916)

Mustafa AYDOĞAN

Jack London , nivîskarekî ku damga xwe li dawiya sedsala 19-an û destpêka sedsala 20-an xistiye. Di wê demê de, kêm nivîskaran bi qasî wî tesîr li civakê kirine. Li gel ta'ma xwendina nivîsên wî, intresantbûna jiyana wî jî bala mirov dikşîne. London ne tenê di nava xwendevanê edebiyatê de tê nas kirin. Ew mirovekî pirralî bû. Di nava hemû alîyên vê pirralibûna wî de, ahewgeke piş baş hebû. Ji bo naskirina London, lêhûrbûna jiyana wî ya zaroktiyê şert e. Bêî vê yekê, fahmkirina wî û nivîsên wî, dê piir zehmet be. Ger mirov bibêje; hema hema hemû pirtûkên wî, ji wan hedîseyên ku wî bi çavêن xwe dîtine an jî yên ku ew bi xwe jiyane, pêk têî, dê ne mubalaxe be(Li vê derê qesta min, bi tenê nivîsên wî yên edebî ne). Ev çîroka bi navê "Xwêdana Eniyê" jî li ser esasê jiyana wî ya ku di fabrikeya konserve de derbas bûye, hatiye ava kirin. London wê gavê çardeh salî bû.

Rastiya civakê û protestoya li hember şertên jiyanê, bingeha nivîsên wî bû. Lê wî hemû hêlên vê rastiyê, di bin ronahiya zanyariya edebiyatê de, dianî ba hev; heyecan û hisêñ xwe tevlê dikirê: bi hemû şiyana xwe ya hunerî distira; bi îdealên xwe yên pêşerojê ve dibûna û pişî gîbaştina qonaxa yêkîtiya diyalektik ya di navbera estetûk û rastiyê de, ji nû ve pêşkêşî civakê dikir. Ji ber vê yekê, London wî cîhê xwe yên ku di dilê xwendevanê edebiyatê de peyda kiribû, hîn jî diparêze.

London di 12.01.1876-an de, li San Fransisco hatiye dinyayê. Ew, berhemê wê têkiliya bi dizî ya dîya xwe(Flora Wellman) û bavê xwe(astrologekî İrländî) bû. Gava ku hîn ew di zikêdiya xwe de bû, astrologê İrländî ji San Fransisco diçe û nema vedi-gere. Pişî Jack dibe neh mehî, dîya wî bi John London re dizewice. Jack li ba vê malbatê mezin dibe. Ji xwe paşnavê xwe, yanî LONDON jî ji vê malbata zirbavê xwe stendiye.

London xwedî jiyaneke zarokti ya piir intresant bûye. Zaroktiya wî di feqîriyê de derbas bûye. Ji ber vê yekê jî London di temenekî piir piçûk de, dest bi jiyana kar kiriye. Wî ji rojname firotinê, ji kovboytiyê, ji lizêrgerfinê, ji di fabrikeyan de karkirinê, ji serseritiyê û hwd heta di 1904-1905-an de, korrespondentiya herba Rûsyâ û

Jack London

jîngehêن cûda jiya. Jiyanek bûyerzengîn û interssant... Nivîsên wî, li ser vê jiyanâ bûyerzengîn û intressant hatin ava kirin û bûn zimanê protestoya li hember neheqiyê... Ji ber vê jî ew, wek nivîskarê xebatkaran tê nas kirin.

Jack London di şeva 21.11.1916-an de, ji ber nexweşîya xwe di nava cîha de bû. Bi şev, ji dermanên ku doktor dabûnê dozajeke zêde xwar û roja din çavên xwe bi yekcarf girt. Li gor hinekan sebeba mirina wî, bêdîqetî bû. Lê li gor hinekî din jî wî bi zanebûn weha kiribû û bi vî awayî qedera Martin Eden taqîp kiribû. Gava ku London çavên xwe girt cil salî bû. Di vî cil salî de, nêzîkî pêncî pirtûk; wek "Pahniya hesini" (1907), "Martin Eden" (1909), "Qerîna Wahşetê" (1903), "Berî Adem" (1906), Şampiyon, Geliyê heyvê, Berxwedan, Agir dadan, Kûçikê Sîrkê û hwd û gotarêñ bêhejmar li dû xwe hiştibû.

Jack London ji nava dilê gel û ji kûrahiya civakê dest pê kir, bilind bû, gîhaşt serê keleha cîhana edebiyatê û di çapa dînyayê de, bû nivîskarekî navdar...

XWÊDANA ENIYÊ

Jack LONDON

Wergêr: Mustafa AYDOĞAN

*Va wextê kar hat. Xwedê min ji karê min veneqetîne.
Ger ez berî ku şev bi ser me de were bimrim,
Hêviya min ji xwedê ev e ku bila karê min qediya be.*

Amîn

"Johnny, binihêre, ev cara dawî ye ku ez ji te re dibêjim; ger tu ranebî, divê tu taşte ji bîr bikî!"

Ev forta hanê çavê lêwik netirsand. Lawik, weke yekî ku xewneke pîr xweş didît û ne dixwest jê şiyar bibe, heta ku jê dihat di berxwe de dida. Destêن wî bi sisû hatin girtin û kulmikin lerzokî li hewa kil bûn. Hedefa van kulmikan diya wî bû. Lê jinikê dema ku bi milên wî girt û kil kir, weke hertim vê carê jî xwe ji kulmikên wî parast.

"Min rehet bibêlê!"

Ev bangkirin weke bi destanpeyvandina yekî razayî dest pê kir û dû re ji nişka ve bilind bû û bû qêrîneke dijwar. Di taliyê de jî hêdî hêdî qels bû, di devê wî de bû weke vînvinike ku nedihat fahm kirin û wenda bû. Mirov digot qey, êşeke giran dikşîne û li hember jiyana xwe îsyân dike. Lê diya wî, qet guh neda vê reaksiyona wî. Pîrekeke weha bû ku mirov ji çavên wê xemgîniya wê û ji rûyê wê jî betilîbûna wê dikaribû

bixwenda. Ev wezîfa ku wê her roj dikir, êdî ne xema wê bû. Xwe çengî lihêfê kir û xwest ku ji ser lêwik bavêje. Hingê lêwik dev ji kulmikavêtinê berda, bi awakî bê hêvî hişk bi lihêfê girt û xwe li çarşefa ku li binya nivîna bû, gerand. Jinikê içar xwest çarşefê ber bi erdê ve bikişine. Demekê di ber hev de dan. Jinik ji wî girantir bû. ji ber vê yekê hem lêwik û hem jî lihêfê maxlübiyet qebûl kirin. Lawik ji bo xwe ji serma dijwar ya odeyê biparêze, bêî ku lihêfa germ berde, tevî çarşefê, xwe heta ber nivînê xwe, bi erdê re kişand. Heta kêleka nivînê xwe hat. Dema li xwe hay bû ku dike bi ser serê xwe de bikeve û bigindire, ji nişka ve şiyar bû û balansa xwe serrast kir û li ser lingêni xwe ket erdê. Di eynî wextê de, diya wî ew ji milên wî girt û kil kir. Lawik careke din dest bi kulmikan kir. Vê carê kulmikên wî xurttir û serrastir bûn. Ji nişka ve çavêni wî vebûn. Hingê diya wî milên wî berda. Êdî şiyar bibû.

Lêwik di bûr xwe de got:

"Temam temam"

Jinikê rahişt lampê û lawik di tarîyê de hişt û derket derive. Dema ku di derfî re derket, bala lêwik kişand û got:

"Ew dê pereyên te bibirin ha!"

Johnny guh neda tarîyê. Kincen xwe li xwe kir û berê xwe da metbexê.

Hew hestû û çerm ma bû. Lê bi saxlemî pê li erdê dikir. Halbükkî çipêni wî weke darikan bûn. Mirov digot qey ew dê nikaribin giraniya laşê wî hilgirin. Kursiyeke ku binijêketi bû kişand bin xwe û li kêleka maseyê rûniş.

Diya wî bang kir:

"Johnny!"

Johnny ji cîhê xwe pengizî. Bêî ku tu gotin ji devê wî derkeve, berê xwe da (lawabô) destşokê. Destşok bi rûn bû. Pîr gemarî bû. Ji qulika wê, bêhneke weke bêhna beratê dihat. Guh nedayê. Tu tişt nikaribû bi qasî batina bêhna pîs ji lawabo, tebîî ba. Ji aravê reşbûna sabûnê û kefdan jibirkirina wê jî tebîî bû. Sabûn kef bide, dê ci bibe, kef nede dê ci bibe. Ger te çend dilop av li ser çavêni xwe kiribe, temam e. Diranêni xwe firçê ne dikir. Tew di emrê xwe de, firçê-mirçê jî nedîti. Wî tew nizanibû ku li ser rûyê erdê, bêaqilîn bi qasî ku diranêni xwe firçê bikin jî hebûn. Diya wî bi ser wî de kir pit pit û got:

"Qe, rojekê bêî ku min ji te re bigota, te ruyê xwe bişuştâ!" Jinikê kapaxa misinê qehwê bi destê xwe girtibû û qehwe dixist fincanan. Lêwik dengê xwe dernexist. Ji ber ku ev mescla serçavşusînê, hertim dibû sebebê munaqeşeyê. Diya wî serê wî dixwar. Rojê carekê ji mecbûri divê serçavê xwe bişuştâ. Bi peşgireke perîti ya bi rûn, şîl û gemarî, xwe zuha kir; pirtikêni peşgirê bi ruyêni mirov diman. Dema ku hate ser sifre, diya wî jê re got:

"Xwezi em ewqasî ne dûrî cîhê kar bûna. Tu dizanî ku ci ji destêni min tê, ez dikim. Lê em çawa bikin, ew dolara ku ji ber kirê dimîne, pîr girîng e. Tew odayen vir jî pîr in, tu bi xwe jî vêya dizanî."

Gotinêni diya wî di guhekî wî re diketinê û di yê din re derdiketin. Eynî gotin ewqas dibûhist ku! Diya wî pîrekeke nezan û serhiş bû. Gava devê xwe vedikir, eynî mesele bû; peyv hertim dianî ser wan derdêni ku ji ber mala wan dûrî fabrikê ye, dikşînin.

Lawik bi awakî ku peyvekê li bin çengê diya xwe xe, got:

"Rast e, dolarek, tê wê maneya ku çend pariyên zêde dê têkeve qirika me. Divê ez bileyinim û têkevîm rê. Ka wê taştiyê bîne."

Nanê xwe nîvco dicût, ew pariyên ku baş nedihat cûtin, bi xêra qehweyê dadiqtand. Bi lez dixwar. Ew tişte ku wî vedixwar, dişibîya aravê. Ji bo ispatkirina qehwebûna wê aravê, hezar şahid lazim bûn. Halbukî Johnny digot qey, ev qehwe ye û hem jî qehweyeke pirr qenc e. Ev yek ji wan çewtfahmkirinên wî yên jiyanê bû. Di emrê xwe de, tu carî qehweya rast ta'm jî nekiri bû. Bi nan re hinek jambonê cemidi hebû. Diya wî fincana wî ya qehwê careke din tije kir. Dema pariyê xwe yê taliyê avêt devê xwe, weke yekî ku digot ma hîn heye, li diya xwe dinihêri. Ev nerînen tijepirs ji çavên diya wî ne reviyan.

Diya wî got:

"Pirrxuriyê meke, Johnny! Te para xwe xwar, xwuşk û birayên te, ji te piçûktirin."

Bersiva vê gotina diya xwe ne da. Wekî din jî ew ne yekî weha bi pirrpeyv bû. Dev ji bi çavên birçî li dora xwe nêrînê berda. Bi sebir bû. Tu gazin ji rewşa xwe nedikir. Qehweya xwe qedand. Bi pişta destê xwe devê xwe paqij kir û ji bo çûyinê rabû ser xwe.

Diya wî xwe avêt ortê û got:

"Ka bisekine belki ez bikaribim ji nêñ perçeyekî din derxim... Lê perçeyekî tenik..."

Di tevgera wê de, bileybzûna hoqebazekî xuya dibû. Ji nanê somûn, tu parî jê nekir. Lê weke ku jê kir da xuya kirin. Dû re somûn xiste qutiya nêñ û ji herdu pariyên xwe yek dirêjî wî kir. Diya wî weha bawer dikir ku wê lawik xapandiye. Lê ev bileybzûna destên wê, ji çavên lêwik nereviya bûn. Lê car din jî, bê fedî rahişt nêñ. Ji ber nexweşiya kronik ya diya xwe, weha bawer dikir ku ma'dê diya wî zêde nedîçû xwarinê. Jinikê dema dît ku lawik nêñ zuha zuha dicû, qehwa xwe jî bera fincana wî da û xwest izah bike:

"Sebep ci ye, ez nizanim. Lê vê sibehê dilê min naçe tu tişî."

Dengê zirav yê pîspîsekê, herdu jî rakir ser piyan. Jinikê li saeta ku di refikê de bû, nihêri. Milên saetê pênc û nîv rê dida. Karkerên dinya fabrikkeyê yên mabûn, hîn nuh ji xew şiyar dibûn. Diya wî şalek avêt ser milên wî û şepçeyekî kevn, gemarî û rengjêçûyî da serê wî. Filîla lampeya gazê daxist û got:

"Divê em baz bidin."

Bi destpelînkê rîya xwe dîtin û bi pêlikê daketin. Hewa paqij bû, lê serma hebû. Johnny bi temasî hewayê ricifi. Li ezmên stérkan hîn dest bi wendabûnê nekiribûn. Bajar tarî bû. Hem Johnny û hem jî diya wî, dema ku dimeşîyan piyên xwe bi erdê re dikişandin. Mirov di got qey tu taqet di çongên wan de ne maye û lingên wan li dû wan dikşin. Pişti ku bi qasî panzdeh deqîqeyan meşîyan, diya wî li destê rastê zîvirî. Beriya ku di tarîyê de wenda bîba, temiya xwe ya talî li lêwik kir:

"Tu dereng nemînî ha..."

Johnny tu peyv lê venegerand û rîya xwe dewam kir. Deriyêner derve yên fabrikkeyê nuh vedibûn. Johnny jî ketibû nav girseya ku tarîti dagirtibû. Dema ku di deriyê fabrikê re derbas bû, dengê pîspîskê careke din jî hate bihîstin. Li aliyê rojhîlat nihêri û dît ku roniyeke qels di ser baniyên xaniyan re xuya dibû. Beriya ku pişta xwe bidê û di

nav hevalên xwe yên kar keve, hemû roniya rojê ya ku wî dît ewqas bû. Di nav rêza makîneyan de, cihê xwe stand. Li ber wî, li jora sindoqa ku tije bobinê piçûk bû, bobinê mezin dizivirin. Bi tiliya girdikê û ya işaretê serê ta digirt, bi destê xwe yê ras-tê jî bi aliyê din yê tayê bobîna piçûk digirt. Herekeiên herdu destên wî jî diviyabû di eyñ wextê de û bi lez bana. Dû re bi lez girêkeke tevnvaniyê davêtê û bobîn serbest ber dida.

Rojekê pesinî bû û gotübû:

"Ez di xew de ji dikarim girêkan bavejim."

Di vê gotina wî de, rastiyek hebû. Di hinek şevan de, xewnin ku mirov digot qey bi sedsalan berdewam dikin, didit. Di wan xewnan de girêkavêtin tu carî ne diqediyen. Hinekan jî bobinê ku vala dibûn bi derengî diguhartin. Ji ber vê yekê hem wext dihate wenda kirin û hem jî makîne li valahiyê dizivirin. Ji bo pêşilégirtina vê derengbûnê, nêrevanek li ser serê wan dima. Carekê, dema ku cîranê Johnny qelpî kir, nêrevan bi wî hesiya; guhê wî kişand, bi ser de qîriya û got:

"Li Johnny binihêre... ji bo çi tu ne wekî wî ye?"

Bobinê Johnny pirr zû vaia dibûn û ev pesindanên indirekt jî qet tesîr lê ne dikirin. Hetta carekê... lê pirr zû de bû. Dema wekî nimuneyekî hate nîşan dan, li rûyê wî yê bêhîs tu guhartin xuya nebûbû. Karkerekî pirr baş bû. Wî vêya dizanibû. Vêya ewqas jê re hatibû gotin ku êdî nema tu tesîr lê dikir. Wekî din jî ji bo wî tu qiymeta van pesindayanın tunebûn. Ne karkerekî bêqusûr, lê êdî bûbû makîneyeke bêqusûr. Ne ku tu carî çewtifi nedikir. Lê gava di karê wî de, çewtifiyeke peyda bîba jî, ev wek çewtifiya makîneyê ji ber çewtifiya malzemeyan dihat. Bê çawa, ji qalibekî bê qusûr ya bizmaran, îmkana çewt çêkirina bizmarekî, çi qas mumkun ba, çewtîkirina wî jî ewqas mumkun bû. Di vêya de, tiştekî ku mirov diviyabû lê ecêbmayî bîma, tune bû.

Rojeke wî jî bê makîne derbas nebûbû. Mirov digot qey makîne di hundurê wî de ye û ew bi makîneyê re mezin bûye. Beriya nuha bi duwanzdeh salan, li odeya bobînpêçandina vê fabrikeyê, hediseyeke piçûk çê bûbû. Dilê diya Johnny ji bir çûbû. Jinik di nav gîrgîra makîneyan de, li erdê dirêj kiribûn. Bangî du pîrekêni bi emir hatibû kirin. Serekhoste jî alî wan kiribû. Pişti çend deqiqeyan, ji dervayî wan kesen ku di derî re ketibûn hundur, însanekî din jî li odeya tevnê peyda bûbû; ev Johnny bû. Johnny di nav gîrgîra makîneyan de hatibû dinyayê. Pişikên wî hîn bi nefesa wî ya yekem re, hewa germ û bi rutûbet ya ku karkerê pembo hertim di nav de bûn, hate dagirtin. Di roja yekem ya jiyana xwe de, ji bo xwe ji tiftikê biparêze kuxuyabû. Ji wê rojê û heta nuha, ew kuxuk her berdewam e.

Lawikê ku li kêleka Johnny dixebeitî, bi îske-îsk bêvila xwe kişand. Ji serçavên lê-wik nefretâ li hember nêrevanên ku bi awakî tehdîtkar lê dinihêri, dahate xwendin. Lê hemû bobîn bi lezbûna herî talî dizivirin. Lawik ji bobînan re, hertim çêr dikir. Lê dengê wî pênc-şes metreyan jî ji wî wê de ne diçû. Gume guma odayê, ev deng weke dîwarekî dadiqurtand. Johnny guhê xwe qet ne dida vana. Evan bûyeran êdî tu tesîr lê nedikirin. Hingî hertim tekrar dibûn, bûbûn monoton. Gelek caran bûbû şahidê hediseyên weha. Li gor wî; li hember nêrevan derketin, bi qasî li hember makîneyê derketinê bê feyde bû. Makîne ji bo xebatê û ji bo bi vê xebatê ve hinek kar bicîhanînê, hatinin çêkirin. Ev tişti ji bo nêrevan jî derbas dibû. Lê saet di 11-an de, li odayê heyecanek hebû. Ev heyecan bi carekê li her derê belav bû. Lawikê bi lingekî yê ku li kêleka

Johnny dixebitî, tev darên ku dixist bin çengên xwe, ji nişka ve wenda bû. Mudurê Fabrikeyê bi mirovekî xort re kete hundur. Mirovê ku bi mudur re bû, taximekî kince paqîj û qutikekî qolakirî li xwe kiribû. Li gor bi simikirina Johnny, ev efendiyek bû û bêşik divê mufettîş ba jî. Dema ku di ber wan re derbas bû, bi awayekî sert li zarokan dinihêri. Carinan jî disekinî û ji wan hinek tişt dipirsî. Dema ku dipirsî, diviyabû bi dengê hêl bipeyiviya. Ji bo ku dengê xwe bigihîne wan, ewqas bang dikir ku rûyê wî bi awayekî xerîb diqermîçi. Kenê mirov pêdihat. Ew dezgeha li kêleka Johnny ya ku vala dizîvirî, ji çavên wî yên ku dilîztin, nereviya. Lê tu tişt negot. Dema ku çavê wî bi Johnny ket, di cîh de sekîni. Ji bo ku Johnny metreyekê ji makîneyê bi dûr bixe, bi milê wî girt. Lê milê wî bi dengekî ecêbmayî berda.

Mudurê fabrikeyê ji heyecana keniya û got:

"Çi qas zeîf e."

Mufettîş got:

"Darikên çıxaran. Li van çîpan binihêre. Bi vî zarokî re nexweşıya hestiyâ heye. Hîn destpêk e, lê heye. Ger ew taliyê bi dayê nekeve jî, tu xelasbûna wî tuneye. Ji ber ku ew dê berê ji ber jana zirav bimre."

Johnny lê guhdar kir, lê tu tişt fahm nekir. Ji xwe nexweşıya ku dê di pêşerojê de derkeve pêsiya wî, ew qet alaqadar nedikir. Ji ber ku nuha nexweşıyeke xerabit ya ku di şiklê mufettîşekî de wî tehdît dikir, li ber bêvila wî bû. Mufettîş ji bo dengê xwe bigihîne lêwik, xwe daqûl kir û di guhê wî de got, lê ya rastî bang kir:

"Li min binihêri kurê min. Ez dixwazim ku tu ji min re rastiyê bibêji. Tu çend sali yi?"

"Çardeh salî "

Johnny derew kir. Wexta ev derew kir, ewqas bang kiribû ku hemû quweta pişikên xwe bikar anîbû. Bi vê bangkirinê re, kuxukeke zuha wî girt û tîstikên pembo yên ku bi pişikên wî ve zeliqî bûn, kil bûn. Mudur:

"Bi kêmamî 16 salî xuya dike."

Mufettîş:

"Ya jî 60 salî !"

Mudur got:

"Ew hertim weha xuya dike."

Mufettîş bi lez pîrsî:

"Ev çiqas e ku ew weha ye?"

Mudur:

"Gelek sal derbas bûn. Lê ew tu carî kal nabe."

Mufettîş:

"Tu ji bo ci nabêjî ku ew tu carî nabe xort. Ez weha bawer im ku hemû emrên ku tê xuya kirin jî li vê derê derbas bûne."

Mudur got:

"Carinan dixebitî û carinan jî dev ji kar berdida," û ji nişka ve lê zêde kir: "Lê ev berî qebûlkirina vê qanûna nuh bû."

Mufettîş makîneya ku bi bobînên nîvpêçayî digeriya işaret kir û pîrsî:

" Ma ev makîne vala ye?"

Mudur:

" Weha xuya ye."

Mudur bangî nêrevan kir, ew makîne rê wî da. Bi ser wî de rabû, di guhê wî de tiştin gotin û dû re vege riya ser mufetûş û izzah kir:

"Makîne vala ye."

Dema ku mufetûş û mudur derbas bûn û çûn, Johnny ji vege riya ser karê xwe. Ji ber ku nexweşiya xwe bê qeza û bela derbas kiribû, hilma xwe berda û oxînek kişand û dilê wî rehet bû. Lî şensa lawikê bi lingekî, ne bi qasî ya wî bû. Mufetûşê ku çavên wî zîz dibûn, weke ku bi destêن xwe xistibûyê, ew ji sindoqê kişand û derxist. Lîvên wî diricisîn. Rûyê wî wek rûyê yekî ku felaketek bi serê wî de hatiye, bû. Nêrevan qaşo ev cara yekem e ku lêwik dibîne, şaş mabû. Mudur şok derbas kiribû. Rûyê wî zer bûbû.

Mufetûş got:

"Ez wî lawikî nas dikim. Ev12 sañî ye. Min ew îsal, sê caran ji fabrikeyê qewiran-diye. Ev dibe cara çaran."

Mufetûş li lawikê ku bi lingekî bû, zîvirî û got:

"Ka te soz dabû min ku tu dê biçûya dibistanê?"

Çavên lêwik tije hêşir bûn û ji nişka ve weha got:

"Ji bo Xwedê mufetûş beg, du zarokên me mir in. Em maleke pirr feqûr in."

Mufetûş weke ku lêwik bi sûcê cînayetê îtham dikir, pîrsî:

"Tu ji bo çi weha dikuxe?"

Lawikê bi lingekî li hember vê îthamkirinê, bi awayekî xweparastinê bersiv da:

"Tiştekî min tune ye, mufetûş beg. Min hefteya berê hebekî serma girtibû. Hemû ewqas e."

Lawik bi mufetûş re ji odayê derket û mudur ji nerazîbûna xwe diyar kir û da dû wan û derket. Dîsa hewayeke monoton, bundurê odayê dagirt.

Sibeheke dirêj û paşnîvrojeke ku ji wê jî dirêjtir qediya û pîspîşa ku wexta qedan-dinê diyar kir, lê ket. Dema Johnny ji deriyê fabrikayê derket, tarîyê xwe ji zûde bera erdê dabû. Di navbeyna ketin û derketina wî ya fabrikayê de, tavê li ezmana nêrdewaneke zêrînî danîbû û germahiya xwe ya dilovan li dînyayê belav kiribû. Dû re nizm bûbû û li aliyê rojava, di nav ewrêن ku ji ber baniyên xaniyan ve, perçê perçê dihatin xuyakirin de, wenda bûbû.

Li malê dahnekî xwarinê tenê hebû ku hemû endamên malbatê hazır dibûn. Ew ji şîv bû. Johnny û xuşk û birayêن wî, tenê di vî dahnê xwarinê de, li ser sifreyekê dihatin ba hev. Ev bihevrebûn ji bo Johnny wek herbê bû. Wî xwe geleki kal(ixtiyar) didit û xuşk û birayêن xwe ji pirr ciwan didit. Wî nikarîbû tehamuîlî békêrî û bêfesaltiya wan bikira. Ji xwe, ji wan fahmkirin pirr zehmet bû. Zaroktiya wî geleki li paş mabû. Ji ber bêfesaltî û rûşuştîbûna wan, xwe pirr aciz dikir û bûbû weke kalekî asabi. Di demen weha yên ku pirr diqeherî de, xwe bi fikra ku rojekê ji rojan ewê ji ji bona nanê xwe bixebitin, teselî dikir û xwarina xwe bê deng dixwar. Wî dê teb'ên wan yên ku ne baş bûn, ji wan bibirya û wan jî weke xwe bikira mirovên cidî û giran. Wek hemû mirovên din, Johnny ji xwe pîvan dihesiband û hemû kaînat li gor vê pîvanê dinirxand.

Dîya wî li ser xwarinê tişten xwe yên berê, yanî gotina xwe ya ku " Çi ji destêن min tê, ez ji bo we dikim" tekrar dikir. Xelasbûna wê xwarina ku ji xwe têra wan nedî-

kir, pêşıya van gotinan birfi. Johnny kursiya bin xwe bi paş de dahf da û ji sifreyê rabû. Li ber deriyê odeya raketinê û deriyê ji derive bi awayekî dudilî sekînû û taliyê ji derket derive. Ji malê dûr neket. Li ber devê derî rûnişt. Çongên xwe ber bi jorê kişand, bi milên xwe yên teng daqûlî pêş bû, enîşkên xwe danî ser çongên xwe û desten xwe da ber rûyê xwe. Li tu tiştekî ne difikirî; rûniştibû û istirahat dikir. Zihن wî di xew re çûbû. Xuşk û birayêن wî li derive bi zarokên din re dilştin û bi şematakê li dora Johnny diçûn û dihatin. Lampeya li qoziyê listika wan ronî dikir. Wan dizanibû ku Johnny zû diqehere û asabî dibe. Lî hewesa macerayê wan ber bi wî ajot. Li pêşıya wî bi desten hev girtin, laşen xwe bi aheng kil kirin û dest bi dîlokeke bi qerf kirin. Johnny dest bi çeran kir. Ev çer ji hosteyê fabrikeyê hîn bûbûn. Lî ev çer bê feyde ditin, cidiyeta xwe anî bîra xwe û ket nav bêdengiyekê.

Birayê wî yê ku li pişta wî, Will hîn nuh ketibû sala dehan. Will serokê zarokan bû. Johnny ji wî qet bez nedikir. Ji piçûkaniya xwe û vir de, wî her li Will niheriye û temenê(emrê) xwe ji bo alikariya wî amade kiriye. Will ji dîlba ku rabuya û rûnişta, jê re dûa bikira, nankorî dikir. Johnny di wextê berê de, ji zaroktiya xwe tu xêr nedîtibû. Wexten wî yên listinê, bi xwedikirina Will re derbas bûbû. Will wê demê zarokekê pêçekê bû. Diya wî wê demê ji weke nuha, bi rojê li fabrikayê kar dikir. Ji ber vê yekê, Johnny ji will re hem hinek dêtî û hem jî hinek bavî dikir. Weha xuya bû ku Will ji vêya baş ıstifade kiribû. Laşê wî saxlem xuya dikir. Têra xwe dagirtî bû. Di bejna Johnny de bû. Lî jê qelewtir û girantî bû. Mirov di got qey jîndarî û xwîna yekî ketiye damarên yekî din. Ev ji aliye rubî ji weha bû; Johnny westiyayî bû, bêdeng bû û zuha mabû. Lî birayê wî yê piçûk heta ku tu bibêje, li ser xwe bû û di cîhê xwe de nedisekinî. Dîloka biqerf her çû bilind bû.

Will dema ku dans dikir, hêdî hêdî ber bi wî de dihat, xwe daqûl dikir û zimanê xwe jê re derdixist. Destê Johnny ji nişka ve dirêjî pêş bû û hişk bi qirika Will girt. Kulmîka xwe ya destê din jî li orta bêvila yê din xist. Ev kulmikeke qels bû û bi hêrs hatibû avêtin. Lî bi qasî ku birîndar bike sert bû. Qêrîna lêwik vêya îspat dikir. Qêrîn bi zarokekî din ketibû. Xuşka Johnny, Jennie ber bi malê baz da. Johnny, Will bi paş de dahf da û pihînek li qapaxa çonga wî xist û dû re wî ser dev de avêt nav heriyê. Heta ku rûyê wî çend caran di heriyê de neda jî dev jê berneda. Pirr derbas nebûbû, diya wî bi rûyekî xemgîn û bi xezebekê hat. Diya wî bi ser wî de rabû. Johnny jî li hember vêya weha got:

"Ji bo çi ew bela xwe di min de dide? Ji bo çi min di halê min de nahêle? Ma tu nabînî ku ez westiyayî me?"

Will bi rûyê heribûyi û bi çavên bi hêsisir, di nav desten diya xwe de, bang kir:

"Ez jî bi qasî te mezin im. Ez dê hîn jî mezin bibim. Wê gavê ez dê
rê te bidim, bê ka dinya çawa ye... Tu bisekimî, tu dê nuha bibînî!"

Johnny:

"Ger tu ewqas mezin be, ji xwe re karekî bibînî. Di eslê xwe de, sûcê te bi xwe jî ev e... Divê tu bi kêrî tiştekî bê. Ji te re kardîtin jî wezîfeya diya te ye."

Diya wî li hember vê gotina wî derket û got:

"Lê ew hîn pirr piçûk e. Ma emrê wî çi ye!"

Johnny:

"Dema ku min dest bi kar kir, ez ji wî piçûktir bûm."

Johnny devê xwe vekir û dikira ew neheqiya ku li wî hatibû kirin, bigota. Lê devê wî bi şırmaqekê hate girtin û bi awayekî bê hêvî li ser paniyên xwe zîvirî, kete hundur û çû odeya xwe ya raketinê. Deriyê odeyê ji bo germahiya ji metbexê tê, tesîra xwe lê bike, vekirî hatibû hiştin. Johnny di nîvtariyê de, kincen xwe ji xwe dikir. Di eynî wextê de, axaftina dîya xwe û ya pîreka ku cîranê wan bû jî dîbihîst. Dîya wî digiriya. Axaftina wê bi bêvilkîşandineke pirr bêrub dihat qut kirin. Dengê dîya wî dihat guhê wî:

"Ez nizanim bê ci bi Johnny hatiye. Wî berê, tu carî weha nedikir. Melekekî piçûk û bi sebir bû."

Dû re dest bi parastina wî kir:

"Ew di eslê xwe de lawikekî pirr baş e. Bi her awayî xwe daye kar. Di emirekî pirr piçûk de, dest bi kar kir. Lê ci gunchê min heye... Ez bi vêya bawer im ku ci tiştên ku ji destên min tê, ez dikim."

Hîn jî dengêñ îsk îsk û bêvilkîşandinan ji metbexê dihat. Dema qapaxêñ çavêñ wî hatin girtin, di ber xwe de weha got:

"Ha, bila tu vêya zanibî... Tabî ez bi ruh û can xebitûm."

Dîya wî serê sibehê, wî dîsa kil kir û ji xewa şêrîn rakir. Dû re dîsa ew taştiya ku qula diranekî danedigirt; di tarîtiya reş de rîwîtî û tirêjên qels yên roja ku berî Johnny pişa xwe bidê û di deriyê fabrikayê re têkeve hundur, di ser baniyên xanîyan re xuya dibûm...

Îroj jî wek hemû rojêñ din bû. Hemû roj wek hev bûn...Di jiyanâ wî de tiştê ku mirov jê re karşîba bigota guhartin, hew di dema ku ji karekî derbasî karekî din dibû, an dema ku nexweş diket, peyda dibû. Ji şes saliya xwe û vir de, ji Will û ji xuşk û biray-ên xwe yên din re dê û bavû kiribû. Dema ku heft salî bû ketübû fabrikayê û dest bi karê bobîn pêçandinê kiribû. Di heft saliya xwe de, derbasî fabrikayekê din bûbû. Karê wî yê nuh pirr rehet bû. Hemû tiştên ku wî dikir ev bû; Wî ji bo ku çemê qumêş rast biherike, bi darekî piçûk ew idare kir. Ev çemê qumêş ji zikê makîneyê dihat, di ser silîndîreke sorkirî re derbas dibû û diçû alîyê din û rîya xwe dewam dikir. Ew hertim li eyînî cîhî rûdinişt; Li cîhê ku roj nedidît û di bin lampeyeke gazê ya ronîlerzokî de, bûbû perçeyekî mekanîzmayê. Johnny tev germahiya bi mezeloq jî ji karê xwe memnûn bû. Ji ber ku hîn pirr ciwan bû û gelek xeyalêñ wî hebûn. Dema ew qumaşen ku dûkel jê diçûn, di ber wî re derbas dibûn, ew diket nav xeyalan, hem jî ci xeyalêñ harîka. Lê karê wî tu huner nedixwest. Aqil bikaranîn ne pêwîst bû. Ji ber vê yekê jî aqilê wî bi wextê re tembel bûbû, êdî di xew re diçû û xeyalditîn jî hêdî hêdî kêm dibû. Ji xwe di hefteyekê de, ancax du dolar diketin destên wî. Ev herdu dolar, sembola ferqa di navbeyna feqîriya kronik û birçîbûna dijwar de bû.

Lê dema ku emrê wî bû duwanzdeh, ji kar hat derxistin. Sedema vêya sorik bû. Pişti ku rehet bû, di fabrikayekê caman de dest bi kar kir. Li vê derê pereyên ku diketin destên wî, bêtir bûn û karê wî huner jî dixwest. Ji ber ku li gor hesabê perçeyan, müce (maaş)distend, çiqasî zêde kar bikira, pereyên ku diketin destên wî jî ewqas zêde bûn. Ev kar karekî teşwiqkar û bi hereket bû. Johnny bi tesîra vê teşwiqê bûbû karkerekî baş. Kar gelekî hêsan bû. Johnny tapayêñ cam bi şûşeyên piçûk ve girêdida. Hertim gilokeke qinab pê re hebû. Ji bo ku bikariba bi herdu destên xwe kar bikira, şûşê dixist nav çongên xwe. Ji ber ku dema rûdinişt, xwe bi ser çongên xwe xwar dikir û duqañ

dibû, xûz bûbû û rojê deh saetan ta'de li kafesa sînga wî dihat. Rûniştina weha ji bo pişikan qet ne baş bû. Lê wî rojê sê sed duzîne şûse girê didan û ji bo vêya jî tu rîyeke din tunebû. Mudur bi wî gelek dipesinî. Ji bo xelk wî bibîne, wan dawetî fabrîkayê dikir û Johnny nişanî wan dida. Di hundurê deh saetan de, sê sed şûse ji destên wî derdik- etin. Ev îspata ku ew gihaştibû mukemeltiya makîneyê bû. Hemû hereketên nepêwîst ji dervayî kar hatibûn hiştin. Her hereketa milên wî yên zirav û her livandina adaleyen tilikên wî yên zirav, bi lez û bi aheng bû. Ji ber ku wî hertim di nav stressê de kar dikir, pîr asabî bûbû. Adaleyen wî bi şev dicivîyan ser hev û bi roj, ji xwe tu firseta xwerehetkirinê û istirehetkirinê nedidît. Hertim bi stress bû û adaleyen wî jî hey dicivîyan. Rûyê wî bi wextê re cilmiş bû. Kuxuka ku ji ber lîfîn bi pişikên wî ve zeliqî bû, pê re peyda bûbû, her diçû girantir dibû. Dema ku pişikên wî serma girt û bi zatûreyê ket, karê xwe yê di fabrikeya caman de jî wenda kir. Nuha vegeriyabû ser karê xwe yê ku cara yekem di fabrikaya lîfan de, bi bobînan dest pêkiribû. Lê vê carefîkirin li pêşîya wî bû.

Karkerekî baş bû. Pişti demeke din, ew dê derbasî beşa qolayê û dû re jî odeya dez- geha tevnê biba. Ji vêya zêdetir bilind nedibû. Tiştên ku ji vêya pê ve zêde biba, bereketa kar bû. Makîne ji dema ku cara yekem, ew ketibû kar bilezir dixebişû. Lê serê wî hêdi dixebişû. Edî xeyal-meyal dîstin tunebû. Halbûkî salêن wî yên destpêkê, bi xeyalan dagirtî bûn. Carekê evîndar bûbû. Ev evîn, dema ku bi darekî rîya qumaşê ku di ser silindirê germ diherikî, rast dikir, pê re peyda bûbû. Keçika ku dilê wî ketibûyê, keça mudurê fabrikeyê bû. Keçik ji wî bi emirtir bû. Hema hema jinek ciwan bû.

Johnny tev de şes caran, ew jî ji dûr ve ew dîditibû. Lê bila weha ba, dê çi zerarê wê heba? Li ser rûyê qumaşê ku di ber wî re diherikî, planêن xweş yên pêşerojên çedikir, di kar de serkevtûnên mücîzeiyî bi dest dixist, makîneyên nehatine dîstin icat dikir, idareya fabrikeyê dixist destêن xwe, dibû patronê fabrîkayê û dû re keçik himbêz dikir û wê ji enîya wê maçı dikir. Lê vana pîr li paş man. Ji bo evînê pîr kal û westiyayî bû. Keçik zewicî bû û çûbû. Aqilê wî ketibû xewê. Lê çi dibe bila bibe, ev ji bo Johnny bûbû tecrubeyeke pîr baş. Bê hinek jin û zilam çawa li rojêن xwe yên ku dema ji perîyan bawer dikirin, dizîvirîn û difikirîn, Johnny jî weha difikirî. Wî ne ji perîyan û ne jî ji Noel bawer dikir. Lê wî ji dil baweriya xwe bi xeyala pêşeroja dibişirî ya ku li ser çemê qumaşê ku dûkel jê diçû çedikir, anî bû. Jiyanê ew zû kiribû zilam. Di heft- salîya xwe de, dema ku heqê xwe yê hefteyê stand, dest bi zilamtiyê kiribû. Wê gavê hîseke serxwebûnê ketibû dilê wî. Têkiliyên wî yên bi dîya wî re hatîn guhartîn. Li vê dînyayê bi kêfi tiştekî dihat. Edî pere diketin destêن wî û nan û xwarin dianî malê. Ji ber vê yekê, ew jî bûbû wek dîya xwe. Dema bû yanzdeh salî û dû re şes mehan di war- diyea şevê de kar kir, edî tam dest bi çaxa xwe ya zilamtiyê kiribû. Tu zarok pişti karê wardiyeya şevê, zarok namîne. Di jiyana wî de, yek-du hedîseyen mezîn çêbûbûn. Ji vana yek, dema ku dîya wî alûcê Kaliforniyayê kiribû û ya duduyan jî dema dîya wî krema çêkiribû, hatibû meydanê. Evana bûyerên mezîn bûn. Dema Johnny vana dianî bîra xwe, dilê wî xweş dibû. Di wan deman de, dîya wî behsa şeranî çêkirinê kiribû. Li gor dîya wî navê wê "Girava ku avjeniyê dike" bû û "ji krema jî xweşir" bû. Johnny dema li ser sifreyê rûdîniş, hertim bi hesreta "girava ku avjeniyê dike" bû. Lê wextê re ew jî xist nav îdealên xwe yên ku mirov qet nikare bigihêjê. Rojekê, li peyar- ekê 25 sentê zîv dît. Tev ku taliya wê bi dilêşî qediya bû jî ew jî yek ji wan hedîseyen

mezin yên jiyana wî dihat hesibandin. Dema ku çavê wî li biriqandina pereyê zîvî ket, berî ku ji erdê rahêjê, wî wezîfeya xwe ya di rewşen weha de zanibû. Li malê wek her-tim xwarin tunebû. Bê çawa heqê hesteya xwe ya ku di her roja şemîyê de distand, dibir malê, diviyabû ev pere jî raste-rast bibira malê. Rastiya di vê rewşê de pirr eşkere bû. Lê wî tu rojekê jî pereyên xwe, bi xwe xerc nekiribû. Tew dilê wî jî ewqas diçû şekir!

Dema ku behsa şekir dibû, ji xwe dilê wî ji bir diçû. Ancax di cejn-mejna de, devê wî bi şekir dibû. Li xapandina xwe negeriya. Wî dizanibû ku tişte ew dike, guneh e. Lê bi zanebiûn, bi panzdeh senten ji wî pereyî, ji xwe re şekir kirî. Deh sente ku ji ber ma jî ji bo ziyaftetekê din hilanî. Lê ji ber ku hîn fêri pere bi xwe re gerandinê nebûbû, deh sente xwe wenda kir. Ev pere tam jî di dema ku bi wîcdanê xwe re ketibû muhasebeyekê, hatibû wenda kirin. Vêya wek cezayeke ilahî hate ditin. Ji ber nêzikbûna dehşet û xezeba xwedê, tirsek ket dilê wî. Xwedê wî dîstibû. Ü xwedê berî ku ew gunehê xwe tam bike, ew ceza kiribû. Dema ev hedise, wek cînayeta berî mezin ya di jiyana xwe de, bi bir dianî, wîcdanê wî dişîya û ji nû ve diket nava êşen giran. Tişte wî yê dizî ku ji ber fedî dikir, ev tenê bû. Bi poşmanî li vê hedîseyê difikirî û dilê wî dişewitî. Awayê xerckirina bîst û pênc sentan ne li gor dilê wî bû. Wî dikaribû ew bi awakî hîn baştır xerc bikira. Ger wî zanîba ku xwedê di mesela cezadanê de, dê ewqas bi lez hereket bikira, wî dê temamê bîst û pênc sente xwe bi derbekê re xerc bikira. Di xeyala xwe de, ew bîst û pênc sent hezar carî xerc dikir û di her xerckirinê de, ta'mek baştır jê distend. Bîranîneke wî ya din hebû. Bîranînek ku pirr baş nedihat bîra wî. Lê dîsa jî bi lingêng bêmerhamet yê bavê wî, di kûrahiya ruhê wî de mabû. Ji tiştekî xuya bêtir, dişibiya kabûsekî. Tu ferqa vê bîranînê, ji xewna mirovê ku di xewa xwe de, ji derekê digindire û dikeve nava bapîrên xwe, tunebû. Ev bîranîn di bin ronabiya rojê de, dema ku ew şiyar bû, nedihat bîra wî. Bi şev, dema ku tam wê di xew keta, dihat bîra wî u xewa wî direvand û ew şiyar dikir. Di destpêka vê xewna ku mirov nexwes dikir de, Johnny digot qey ew li binya nivînê xwe, cepûrast dirêjkirî ye. Di nav cîha de, weke ku xeyala dê û bavê xwe di nav xumamê de didît. Wî qet nizanûbû ku bê bavê wî dişibiya ci. Tiştek tenê zanibû, ew jî lingêng bavê wî yên bêmerhamet û wehşî bû. Hemû bîranîn wî yên destpêkê, bi bavê wî re derbas bûbûn. Lê tu bîranîn wî yên aîdi salêng dawiyê tunebûn. Hemû roj dişibiyan hevdû. Do an sala çûyi, wek hezar salî bûn... An jî wek deqîqeyekê... Tu hedise çênedibû. Tu bûyera ku bûbûya nişana herikandina zemên tunebû.

Zeman nedimeşîya. Li cîhê xwe sekinî bû. Bi tenê makîneyên ku dizîvirîn, hereket dikirin. Makîne tev ku bertim zûtir û wek gulê dizîvirîn jî nedîqûn tu deveran. Gava temenê wî bû çardeh, li beşa qolayê dest bi kar kir. Ev bi serê xwe hedîseyek bû. Nîhayet tiştekî ku ji dervayî xewa şevekê an mûçeyê hesteyekê, bi bir bianîya çêbûbû. Ev destpêka demeke nuh bû. Hedîseyeke ku demeke dîrokê tayîn dikir... Weke olimpiyadeke makîneyan bû. Ji devê wî bertim ev peyv diberikîn:

"Dema ku ez derbasî beşa qolayê bibim," an "paşê" an jî "beriya ku ez derbasî beşa qolayê bibim."

Salawexta xwe ya şanzdehan li beşa tevnî û li dezgehê pîroz kir. Ev cîha cîhekî teşwîqkar bû. Ji ber ku dîsa li gor hesabê perçê kar dikir. Li vê derê jî kesek nikaribû bigihişta wî. Çunkî dezgehan wî baş strabûn û jê makîneyeke baş derxistibûn. Di dawîya meha sisiyan de, du dezgeh; dû re sê û herî talî jî çar dezgeh bi hev re dixebeitandin.

Di dawiya sala duduyan de, ji tevnvanekî hoste wêdetir, ji karkerekî wasat du qat zêdetir qûmaş çêdikir. Her ku digihîst tixûbê herî bilind yê perestendinê, tişten ku dihatin malê jî zêdetir dibûn. Lê pereyên ku diketin desten wî, tu carfî têra ihtiyaciye wan nedikir. Zarok mezin dibûn. Hîn bêtir dixwarin. Diçûn dibistanê. Ji bo pirtûkên dibistanê jî pere lazım bû. Tişte xerîb ew bû ku Johnny çiqas bi lez bixebitiya, fiyetê hertiştî jî ewqas bi lez zêde dibû. Tew kirêya xanîyê ku ji ber bêtamîriyê tu nemabû biketa ji zêde bûbû. Bejna wî êdî dirêj bûbû. Lê bejna wî ya dirêj, ew zeiftir û ziravtir dida xuya kirin. Bêtir asabî bûbû. Bi vê asabyetê re xeydokibûna wî û bêtehamuliya wî jî zêde bûbû. Zarokan, pişû ku çend caran dersa xwe ji Johnny stendin, êdî jê ditirsiyan.

Bi diya wî re, li hember vê quweta wî ya pere karkirinê, hurmetek bi tirsê re tevli-hev peyda bûbû. Ji bo Johnny tu ta'ma jiyanê tunebû. Wî roja ku dinya ronî dikir, tu carfî nedidit. Bi şev, ji dervayî iradeya xwe, ji nişkave ji xew vediciniqî û şiyar dibû. Di wextê mayî de jî kar dikir. Şûura wî dişibiya ya makîneyekê. Ji dervayî vêya serê wî vala bû. İdealên wî tunebûn. Xeyalek wî tenê hebû; Wî di got qey ew sibehan, qahwey-ekê bi ta'm vedixwe. Ew heywanekî kar bû. Jiyana wî ya fikri qet tunebû. Lê di kûrahiya mejiyê wî de, li deverek ku wî jî nizanîbû, her hereketa desten wî û rakşandina adaleyên wî, ji bo her saeta xebatê têr pîvandin, wezinandin, hilbijartın û haziriya ji bo gelek hereketen pêş ku hem wî hem jî dinya wî ya piçûk ecêbmayî dihiş, dihate kirin. Di dawiyabiharê de, şevekê dema ku ji karê xwe vegeriya, ji betilbûna xwe ya hertim bêtir betili xuya dikir. Gava ku li kêleka maseyê rûniş, atmos-fereke weke ku mirov li bende tiştekî bû, hebû. Lê wî vêya ferq nekir. Wî di nav bê-dengiyekê de, lê wek makîneyekê dest bi xwarinê kir. Çelp çelpa devê zarokan bû û digotin:

"Immm; ox".

Lê Johnny ew nedibihîstin jî. Dîya wî di talîyê de, bi awakî bêhêvî jê pîrsî:

"Ma tu dizanî ku tu çi dixwî?"

Johnny berê li xwarina ku li ber xwe bû û dû re jî li dîya xwe nihêrî.

Jinikê bi kêf got:

"Girava ku avjeniyê dike".

Johnny got:

"himmm".

Zarokan bi hev re bang kirin:

"Girava ku avjeniyê dike".

Johnny dîsa got:

"himmm".

Pişû ku du-sê parîyên din jî xwar, got:

"Ez bawer im ku ez vê êvarê ne birçî mim." Kevçî danî, kursiya xwe paş de dahf da, bi awakî westiyayî ji sıfreýe rabû û got:

"Ez dê biçim razêm."

Gava ku li metbexê dimeşîya, lingên xwe girantir dikşand. Kinc ji xwe kirin, ka-rekî ku quweteke mezin dixwast û bê feyde bû. Gava bi ferek sola xwe, çû ser cînê xwe digirîya. Di mejîyê xwe de, tiştekî ku her diçe bilind dibe û gûr dibe, hîs kir. Wî di got qey, tilîkên wî yêñ zirav bi qasî zenda destê wî xuya dikir. Di serên tilîkên wî de, hîsek xerîb û nedîyar wek ya di mejîyê wî de, hebû. Hemû bestiyê wî dişîyan. Èşê xwe li

hemû laşê wî belav kiribû. Di hundurê serê wî de, bi mîlyonan dezgeh dest bi girgir û çîr-çîrkê kiribûn. Hemû ezman bi mekîkên ku difiriyan, hatibû dagirtin. Ev mekîk di nav stîrkan de, çıxêzên tevilîhev çêdikirin û bi vir de û bi wir de dicûn. Johnny bi tena serê xwe, hezar dezgeh dixebeitandin. Her ku bilezbûna dezgehan zêde dibû, mejiyê wî ji bi lezbûneke zêde ji hev vedibû û dibû tayekî ku li wan mekîkê difiriyan, gerandî. Sibehê neçû kar. Ew bi hezar dezgehênu ku di serê wî de hebûn ve, meşgûl bû. Dîya wî berî ku biçe kar, ba doktorekî kiribû. Doktor got ku; ew bi gripeke giran ketiye. Jenny jê re hemşîrefî kir û tembûhîn doktor bi cih anîn. Ev tayekte weha dijwar bû ku heta Johnny kincê xwe li xwe bikira û li odayê li ser xwe bimeşıya, diviyabû hef-teyek derbas bûbûya. Li gor gotina doktor, wî dê pişti hefteyekê kariba dest bi karê xwe bikira.

Roja yekşemê, serekhoste hat ziyareta wî. Ji dîya wî re got ku di beşa tevnê de, tevnvanê herî baş Johnny e. Karê wî li bende wî bû. Pişti roja duşemê, di hundurê hef-teyekê de dikaribû vegeriya ser karê xwe. Dîya wî got:

"Johnny ma tu ji bo ci spasi wî nake?"

Dû re li ser navê wî ji mîvanê xwe, doza lêbihurînê kir:

"Divê tu li qusura wî nenerî. Ew gelek li ber nexweşiyê ketiye, hîn hişê wî nehatiye serê wî."

Johnny rûniştibû. Qopika pişta wî derketibû û li erdê dinihêri. Pişti çûyina serokhoste ji heta demeke dirêj weha rûniştî ma. Derve germ bû, pişti nîvro derket derve û li ber derî rûnişt. Carinan lêvîn wî kil dibûn. Mirov digot qey di nava hesabênen bêser û ber de wenda bûye û çûye. Sibeha din, pişti ku dinya baş germ bû, dîsa derket û li ber derî rûnişt. İcar ji bo hesabênen xwe ji cihê ku mayî berdewam bike, pêñûs û kaxiza wî ji hebûn. Hesabênen piir tevilîhev û ecêb çekir. Nîvro dema ku Will ji dibistanê vegeriya, jê pîrsî:

"Pişti mîlyonê ci tê?... Û çawa tê nîvisandin?"

Wê rojê, hesabê xwe pişti nîvrojê qedand. Dîsa herroj derdiket derve û li ber derî rûdiñist, lê êđî bê pêñûs û kaxiz bû. Hogîf dara li hember rê bûbû. Herroj bi saetan lê hûr dibû. Dema ku ba hemû guliyênen wê kil dikir û pelên wê tev li hev dikir, intresa wî zêdetir dibû. Di hemû hefteyê de, bi xwe re ketibû nava sohbeteke kûr û dûr. Roja yekşemê, dema ku li ber derî rûniştibû, bi dengê hêl çend caran keniya. Dîya wî ya ku ji zûde kenê wî nedîştibû, piir şas mabû. Jinik di berbanga sibehê de, ji bo şiyarkirina wî çû ba wî. Ji ber ku Johnny ev hefteyek bû ku têra xwe raza bû, bi hêsanî şiyar bû. Qet di ber xwe de neda. Gava ku dîya wî lihêf ji ser wî kişand ji hişk pê negirt. Ew bê-deng radiza. Dîsa bi eyñî bêdengiyê dipeyivî:

"Tu feydeya wê tuneye, yadê".

Dîya wî di got belkî hîn gêjiya ku ji ber xewê, ji ser xwe neavêtiye, got:

"Tu dê dereng bimînî."

Johnny got:

"Ez şiyar im, yadê. Min ji te re got ku tu feydeya wê tuneye. Ya baş, min rehet bi-hêle. Ez ranabim."

Dîya wî bang kir:

"Lê tê ji kar bê avêtin."

Johnny bi dengeki bêdil û xerîb dubare kir:

"Ez ranabim."

Wê sibehê jinik ji neçû karê xwe. Ev nexweşî, ne ji wan nexweşiyênu ku wê pêdi-zanibû. Wê ji bidestanpeyvîn û tayê fahm dikir. Lê ev dînîtiyeke eşkere bû. Libef dîsa avêt ser Johnny. Dû re Jennie şand pê doktor. Gava ku doktor hat, Johnny di xewa şérin de bû. Li hember şiyarbûna xwe derneket. Ji bo li nabzê guhdarkirinê ji tu tişt negot.

Doktor got:

"Tu tiştekî wî tuneye. Pirr zeif bûye, hemû ev e. Tenê hesî û çerm maye..."

Diya wî ji nişka ve got:

"Ew hertim weha ye"

Johnny got:

"Yadê, êdî here. Min bihêle ku ez xeweke rehet bikim."

Johnny bi dengekî mulahîm û şérîn dipeyivî. Bi cynam mulahîm û

şérînbûnê, xwe li ser kêlekê zîvirand û raza. Saet di dehan de, rabû ser xwe û kincêñ xwe li xwe kir, çû metbexê. Diya wî li wê derê bû. Taswasekê ew girtibû. Johnny got:

"Yadê, ez diçim. Ez dixwazim, xatirê xwe ji te bixwazim."

Jinikê ji nişka ve berdilka xwe avêt ser çavêñ xwe û dest bi girî kir.

Johnny bi sebir li bende wê sekinî. Jinikê bi işk işki got:

"Tişteku ez jê ditirsiyam, hate serê min."

dû re berdilka xwe ji ser çavêñ xwe avêt û bi awakî bi tirs û bi meraq li lawê xwe nihêri û jê pîrsî:

"Bi ku de?"

Johnny:

"Ez nizanim... Kî derê dibe, bila bibe."

Gava ku dipeyivîn, dara li hember rî, bi tûrêjên zelal di xeyala Johnny de, bi ruh hat. Mirov di got qey di bin qapaxêñ çavêñ wî de bû û gava ku bixwesta dikaribû bibîne. Diya wî bi dengekî lerzokî pîrsî:

"Lê karê te?"

Johnny:

"Ez ji îro pê ve, nema kar dikim."

Qêrin bi diya wî ket û got:

"Haho xwedêyo! Weha nebêje!"

Van gotinêñ Johnny, ji bo jinikê wek sixêfan bû. Diya Johnny wek jina ku dibihise lawê wê xwedê ïnkar dike, şok derbas dikir. Hema hema bi hişkahîyeke tawan-barkar pîrsî:

"Tu bi ya kijan şeytanî dikî?"

Johnny:

"Reqem... Reqem... Min vê heftê gelek hesab çekirin. Hesabêñ weha ku dê aqilê te bisckine."

Jinikê bêvila xwe kişand û got:

Çi alaqa çûna te bi vêya heye, ez fahm nakim."

Johnny bi sebir keniya. Stress û asabiyeta Johnny çûbû û di şûna wan de sakintiyek peyda bûbû. Diya wî li vêya ecêbmâyî ma. Taswasa diya wî her diçû, zêdetir

dibû.

Johnny got:

"Li min binihêri û guhdar bikî. Ez piir westiyayî me. Ci min diwestîne? Hereketkîrin. Ez ji roja ku hatime dinyayê û vir de hereket dikim. Ez ji hereketkirinê westiyam. Ez êdî nema hereket dikim. Tê bîra te, dema ku ez di fabrikaya caman de dixebeitûm? Min rojê sê sed duzîne kar derdixist. Min hesab kir ku ez ji bo her şûşeyekê deh hereketên cîhê dikim. Vêya di rojekê de, dike si û şes hezar hereket. Di deh rojan de, sê sed û şest hezar hereket. Ev di mehê de, bû mîlyonek û heyşte hezar hereket? Hadê em bêjin, heyşte hezarî bavêje, bila here..."

Bi dilpakî û rehetiya xêrxwazekî dipeyivî."

Belê heyşte hezarê wê bavêje, di mehekê de mîlyonek hereket dimîne. Ev ji di salekê de, dike duwanzdeh mîlyon hereket. Min di tevnvaniyê de, ji vêya du caran zêdetir hereket dikir. Ma ev ji ji te re bû, bîst û pênc mîlyon hereket? Wekî din ji ez dibêjim qey ev mîlyon sal in ku ez di halê hereketkirinê de me. Min vê hefteyê qet hereket nekir. Bi saetan, min tilîka xwe jî tev ne livand. Ez ji te re bibêjim; Mirov bêî ku tiştekî bike, bi saetan li vê derê rûne jî nikare jê têr bibe. Ez berê tu carî ewqas kêfxwes nebûbum. Min ji bo vêya tu carî wext nedîtû. Min hertim hereket dikir. Ezê êdî nema tu tiştekî bikim. Ezê tenê rûnim, disa rûnim, îstirahat bikim, disa îstirahat bikim û dû re hinekî din jî îstirahat bikim."

Jinikê bi xemgûnî pîrsî:

"Baş e, lê Will û zarokên din wê çawa bibin?"

Johnny :

"Erê ha, Will û zarok."

Lê di dengê wî de tu qehr tunebû. Wî ji mêj de dizanibû ku dilê dîya wî bi ser birayê wî yê piçûk ve bû. Lê êdî vêya wî zêde aciz nedikir. Wî nema guh dida tu tişî. Guh nedida vêya jî.

"Ez dizanim bê tu ji bo Will planêن çawa difikire, yadê. Niyeta te ev e ku tu wî bide xwendin, bike hesabdar û bike zilam. Lê êdî feyde nake. Min dev ji kar berda. Ji îro pê ve, divê ew bixebite."

Jinikê xwest bi berdilka xwe ser çavê xwe bigre, lê dû re dev jê berda û dest bi girî kir:

"Mezin bike, bighîne û dû re bila weha bibe..."

Johnny bi nezaketeke bi keder bersiva dîya xwe da:

"Te min mezin nekir. Min xwe gîhand û mezin kir, yadê. Ü min Will jî mezin kir. Ew ji min girtir, girantir û dirêjtir e. Ez bi zaroktî baş xwedî nebûum. Gava ku ew hate dinyayê û di dema wî ya zarokşiyê de, ez xebitûm û min heqê nêñ anî malê. Lê êdî qediya. Will divê ya weke min kar bike, ya jî here binê dojehê. Kijanê hildibijêre, bila hilbijêre, êdî ne xema min e. Ez westiyam, êdî diçim. Ma tê ji min re nebêjî, rêya te vekirî be?"

Jinikê bersiv nedayê. Dîsa berdilka xwe avêtibû ser çavê xwe û digirîya. Johnny li bindenî demekê sekîni. Îsk îska jinikê bû û digot:

"Heta ku hişê min û qûweta min digihaştê, ci ji desten min dihat, min kir. Ez bi vêya bawer im."

Johnny ji malê derket û di kolanê de, ber bi jêr meşîya. Gava ku ew dara bi tenê dît,

rûyê wî bi kêt vebû. Bi dengekî zirav, di ber xwe de weha digot:

" Ez ji nuha û pê ve nema tu tiştî dikim."

Bi xwestineke xurt li ezman nihêrî, lê tîrêjên rojê yên ku dibiriqandin, çavên wî tarî kirin. Li ber wî rîyeke piir dirêj hebû û wî qet nedilezand. Fabrikeya lifan derbas kir. Gava dengê gîrgîra dezgehan hate guhê wî, bişirî. Ev bisirandineke şérîn û dilovan bû. Ji kesî nefret nedikir, heta ji makîneyen ku gir gir û çîrke çîrk dikirin jî nefret nedikir. Di dilê wî de kîn- mîn tunebû, tiştek tunebû. Bi tenê daxwazeke xurt ya îstirahatê hebû. Her ku nêzîkî pesaran dibû, erdê fireh dihatin pêsiya wî, xanî û fabrika êdî zêde nedihatîn dîtin. dû re bajar bi temamî li pê wî ma. Da ser xaçerêyeke bi dar ya ku li kîleka rîya hesin û meşîya. Ev ne meşa miroveki bû. Di eslê xwe de, nedîşibiya mirovan. Karîkaturekî mirovan bû. Milên wî yên daketî, pişta wî ya xûz, bejna wî ya kinik, sînga wî ya teng... Ew bûbû perçeyekî jiyanê yê bênav ku wek maymûnekî nexweşî duqatî, xwe bi erdê re dikşand.

Îstasyoneke piçûk ya trênenê derbas kir û xwe li bin darekê, li ser gîhayê dirêj kir. Hemû paşnîvroya xwe li wir derbas kir. Carinan xilmâş dibû. Carinan jî ji ber ku adaleyên wî dihatin hev, ji nişka ve ji xewê şiyar dibû. Gava şiyar dibû jî bêî ku tev bilive, wek qalibekî vediket; Ji cîhê xwe yê ku lê veketibû, li çûkan temâşe dikir ya jî dinav gulîyên dara ku di ser serê xwe re, li ezmâna dinihêrî. Çend caran bi dengê hêl keniya. Lê tu alaqa vî kenî û tişîen ku didit ya jî dibihîstin, tunebû. Pişti ku roj çû ava û tarîya destpêka êvarî xwe bera erdê da, trêneke bara bi dengekî bilind hate îstasyonê. Johnny, gava ku lokomotifê, wagonen trênenê li dû xwe dikşand û meqes diguberî, xwe nêzîkî trênenê kir. Derîyê vagoneke vala ya bara vekir, bi zehmetî hilkiya û kete hundur. Derî girt.

Lokomoşîfê li tütûkê xist. Johnny xwe li erdê dirêj kiribû û di tarîyê de dibişirî...

Navnîşana NÜDEM'ê hate guhertin.

Navnîşana nû:

Termov. 52

175 77 Järfälla

SWEDEN

Tel û Fax:

08-583 564 68

HOZANEKÎ WELATPARÊZ Û MÊRXAS;

SEYDAYÊ KELEŞ

Bedirxan EPÖZDEMİR

Wek tê zanîn huner û çand di jiyana gelan de cihekî pîr girîng digire. Yênu ku dîrokek dûr û dirêj dide gelan ev in. Çawa darek li ser rehê xwe çıqıl û şax dide, gelek jî bi kilam, gotin, govend û dilanê xwe dijî û li ser piya discine. Dîroka edebiyata gelan, destpêka jiyana gelan e jî.

Gelekî bindest, nemaze gelekî di bin mercên kolonyalistî de ye, weke her tişte wî, huner û çanda wî jî hatiye talankirin. Zordar û koledar sedema ku har û hov in, sedema ku her dem xwîna şovenistî di serê wan de dikelije, ji derveyî xwe her celeb rengên jiyanê ji her kesî re zehf dibînin. Heyina gelên bindest înkâr dikin, wana dişelînin û talan dikin.

Gelê me yê kurd jî iro di her wañî de di bin êrifîcke giran de ye. Bi rengekî hov û har heyinê me bê perwa têne talan kirin. Hêja jî heyina gelê me tehemûl nakin û jiyanekê serfiraz û azad jê re zehf dibînin. Ger ji wan bê ew ê gelê me ji ortê rakin.

Belê, li hemberî van kirinên kevnar û qirêj, iro gelê me di her warî de bi ciwanmîri li ber xwe dide û li ser piya ye. Ji Eli Herîfi heya Melayê Cizîri, ji Ehmedê Xanî heya Cigerxwîn huner û çanda me; govend û dilanên me çiqas merc dijwar bûne jî disa hatine parastin. Lê lê û lo lo yên me, kilamên me yên hiznîsi û şahiyan, def û zirna me, li ser tenûran, li quncikan, li ber tifîkên agir çîrok û metelokên me yên dûr û dirêj fîrsend nedaye dijmin û nebiştine ku me ji ser rûyê erdê rakin. Helbest û çîrokên me bûne şûr di nav sîngê wan de.

İro jî çi li çiya û şaxêñ Kurdistan, çi li derve û li hundurê welat gelek edîb û nivîskarêñ me yên mîrxas di nav mercen dijwar de, di nav xizanî û tuneyiyê de qelema xwe kirine şûr bi inyat çand û edebiyata me neqîş dikin. Eðî şerê şûr û qelemê bûye yet.

Yek ji wanêñ ku bi mîrxasî li ber xwe dide Seydayê Keleş e. Navê wî yê rastî Huseynê Mihemed e. Seydayê Keleş di sala 1930'î de li mintqa Mîrdînê, li navça Nisêbînê, li gundê Bizgûrê hatiye dînyayê. Wî di biçûkaniya xwe de dê û bavê xwe winda kiriye. Ew di sala 1943 an de hatiye Sûriyê. Wî li wir dest bi xwendina xwe ya oîl kiriye û qedandiye. Jiyana Seyda di nava xizanî, belengazî û tadeyiyan de derbas bûye. Li hemberî tu mercen dijwar Seyda stûyê xwe ji zîlm û zordariyê re nizim nekiyîye. Ew weke şêrekî li hemberî wan sekînî ye. Heya iro jî ew jiyana xwe bi mîrxasî didomîne.

Seydayê me bi têkoşeri ji sala 1954 an vir de li Sûriyê di nava refen pêşverû de cibê xwe giritiye û heya niha jî li meydana cengê ye. Ew niha li bajare Qamîşlo dijî.

Seydayê Keleş ne tenê ristevan e. Herweha ew di her warê edebiyata kurdi de xebatê bêhempa pêk tîne. Wî di warê çîrokan de, berhevkirina mesele û metelokan de jî karêñ giranbiha pêkanî ye.

Pişti ku Seyda tê Sûriyê Cigerxwîn nas dike. Ew Cigerxwînê ku bûye serkaniya çand û edebiyata kurdan. Seydayê Keleş ji vê serkaniya zelal û hêja nesîbê xwe distîne û delavêke avê ew jî vedike ser kulîlk û çiyayê Kurdisatanê.

Gava meriv helbesten Seyda dixwine, sebir û sebat tê mirov, derd û kul kêm dibin, bir û baweriya mirov zexim dibin. Em dikarin bêjin ku ew di ristîn xwe de geleki di bin tesîra mamosta Cigerxwîn de maye. Cigerxwîn di derheqa Seydayê Keleş de weha dibêje: " Gelek xort rabûne ku xwe li ser rîçika min hînî ristîn klasîkî dikin. Vê dawiyê xortekî bi navê Keleş, li ser Filistîn ristek çêkiriye. Tê de dibêje: "Ey Filistîn, ey Filistîn tu necatê ceng û xwîn" gelek bilind çêkiriye." (Dengê Komkar-hejmar 53) bi taybetî bi tehrekî klasîkî nivîsandiye. Ristîn Seyda wek aveke zelal in. Çawa ku mirov tî dibe û jê têr nabe, herwisa mirov ji helbestê Seyda jî têr nabe.

Seyda helbesten xwe bi zimanekî xweş û gelêri nivîsandine. Di van helbesten hêja û xweş de; welatparêzî, pêşverûti bi hosteyî hatine neqîşkirin. Herweha di helbesten Seyda de evîndarî û folklorî jî cîhekî bilind digirin. Car caran mirov mîze dike Seyda wek xortekî çardeh salî evîndar û ji bo evîna xwe methê giranbuha dike. Car caran li meydana ser e weke egîtekî şer dike. Sedema van iro helbestê Seyda bûne kilamên ser lîvî gelek keç û xortan.

Heya niha Seydayê Keleş sê dîwan çap kirine. Tenê dîwana wî ya yekem "Em û Dijmin" sala 1986 li Stockholmê di nava weşanên Roja Nû de çap bûye. Lê sed mixabîn gelek afirandinêñ wî yên hêja ji bê mecaliyê nehatine çapkirin û xwendevanêñ kurd

Seydayê Keles û Bedirxan Epözdemir

ji vê temê bêpar mane.

Helbestvanê me yê hêja çiqas ji cîhanê re venebûbe û di cîhana xwe ya teng de mabe jî, dîsa jî haya wî ji qewimandinên cîhanê heye. Temaşê bikin ku Seyda li dijî çekêñ mezîn û nukleer, ji bo parastina aşıye, leyz û fenên şerxwazan û rewşa bindestan çawa tîne zimêñ;

Li herder agir vêdikeve
Tanq û top diteqin dimeşin
Napalm û nîtron dipeqin
Dest û ling ji laşan diweşin
Xumîn û nalîn li deşt û çiyan dikevin

Gelên bindest tev hûr biçûkan
Ji gund û bajaran dimeşin direvin

Balaşir difirin li me digerin
Ev tanq û sikaybok bi dû me dikevin ax
Ax felekê te çima li me wakir (Dîwana/3)

Li hemberî van kirinê hov û har Seyda bi xurtî bangî gelên dinê dike û rê nîşanî wan dide:

Reşiko, spiyo, kurdo, erebo, tirkî, ecemo
Were bixwine, bibîne zanî be
Bê kî neyarê te ye û te dêşîne
Û bingehan li welatê me datîne
Bi devê maldaran û bi destê qata bilind
Li herder kon û çadirê xwe datîne.
Dê were bi destê xwe pişta xwe
Bixwîne heyfa bav û kalan hilîne ax
Ax felekê çima te li me wa kir." (Dîwana/3)

Hozanê me yê mîrxas dijî zilm û zordariyê dost û hevalên gelên bindest vekirî tîne ziman û riya azadî û xilasiyê nîşanî wan dide;

Gola cîhanê tije dost û heval in
Welatên sosyalîst tevde mirov in
Destê te digrin li pêş in ne hirç û hov in
Dixwaze her kes bibe xwedî tac û xwedî zêr
Topa cîhanê ne tenê ji bo maldara ye
Em jî tê de ne xwedî pişk in xwedî par in
Divê em rabin welatê xwe vegrin herin pêş
Bixwînin rêça Markisi-Lenînî
Destê hev bigrin qeyd û zincîran bişkînin ax
Ax felekê te li me wa kir." (Dîwana/3)

Di helbestên Seyda de rewşa kurd û Kurdistanê bi dilekî dax û keser hatiye neqişkirin.
Ew di helbesta xwe ya bi navê "Em jî mirov in" de hesreta xwe bi dilgermî tîne ziman;

Em jî mirov in wekî her gelan
Çima birçîne wisa perîşan
Wek hemî kesan bi zar û ziman
Li cîhanê tev bê dewlet diman

Em jî xwedanê qada Kurdistan
Tev çiya û çem bi deşt û zozan
Bi kalê kevin xortêñ xwendevan
Ji bo ci birçî bê abor û nan." (Dîwana/3)

Li hemberî rewşa gel û welat hozanê me, ji bo yekîti û hevkariyê hawar û gazî dike
û xwesteka gel tîne ber çavan;

Ev çi perçe û kerîne ev milet yek bî gerek
Kuştin û zîndan û lêdan ve neyar bûye serek
Em divê rabin bî hev re vê xebatê bikine yek

Leşker û pêşmergê Kurda li sînora bikne yek
Herne pêş herne pêş kurdo welat karê te ye." (Diana/3)

Seyda herwiha şerkerekî aştiyê ye. Belê ji bo jiyanekê azad û wekhev di nava meyda-na şer de ye;

Em şer naxwazin
Dijmin dixwaze
Bo hebûna me
Dijmin naraze

Va ji neçarı
Em dikevin şer
Bo birçibûnê
Bo serfurazî (Dîwana/3)

Ez dikarim bêjîm Seyda weke xortekî çardeh salî evîndar e. Ew evîndarê welat e.
Welat li ber çavên wî weke keçekte delal û rind e. Tim û tim li ser dibêje û dinale. Xem
û evîndariya xwe weha tîne ber çavên xwendevanan;

Min xwest te bibînim berî bimrim kedera min
Tîrsa me ji me ko te nebînim kesera min

Derba te li min hatiye rehmê li me nakî
Bayê te li min xurt vemirand find û çira min. (Dîwana/3)

Min dixwest ez gelek tiştên din jî li ser hozanê me yê mîrxas û welatparêz
binivîsînim. Belê min mecal di xwe de nedît ku ez bikaribim dûr û dirêj li ser afîradinê
wî lêbikolim. Bila hozanê me û xwendevanên NÜDEM ê li min bibûrin. Tenê
dikarim bibêjîm; ez ji helbestêni Seydayê Keleş têr nebûm. Hêvîdar im ku Seyda di
jiyana xwe de serkewti be û jiyana wî dûr û dirêj be.

Albert Camus

Fawaz HUSSAIN

Albert Camus li Cezayirê, li Afriqiya Bakur di sala 1913 an de ji dayika xwe bûye. Bavê wî yê bi karê çandin û rakirina erdan radibû di Cenga Cihanê ya Yekemîn de dimire. Camus sêwî dimîne û diya wî ya bi eslê xwe ispanî lawê xwe di rewşeyeke tenik de, di xaniyêkî biçük de, di tarek gelerî de xwedî û mezin dike. Albert Camus dixwîne û li xwendegehê di beşê felsefê de xwendina xwe ya bilind tev dike. Ew di destpêkê de karên biçük dike û bi şanoyê dadikeve. Paşê dibe rojnamevan, li Cezayirê û paşê li Parisê. Fransa li ber êrişen leşkerên Hitler dişike û Albert Camus diji faşismê û diji rejîma Vichy radibe. Ew mîna nivîskarekî ciyekî mezin di Berxwedanê de (La Résistance) digire û di sala 1944 an de dibe redaktorê rojmana Şer (Combat).

Mîna Jean-Paul Sartre, Camus bi gotarê, bi romanê û bi şanoyê dadikeve û bi nav û bi deng dibe. Ew paşê dûrî rojnamevaniyê dikeve û tenê guhê xwe dide nivîsandina berhemên çandî.

Roman û şanoyên wî li dora du mîlan digerin; milê pêşî yê absurd-e, yê pûçê yê; yê dudyân yê (révolte)-ê, serhildanê ye.

Romana wî Mirovê Biyanî li dora mîla absurdê digere. Ew beşê pêşî ji dîtin û ram-anîn Albert Camus li ser merov û li ser jiyanê bigewde dike. Di vê pirtûkê de, felseba absurdê, pûçê di nav tevnê romanê de bi awakî çîrokî, bi şêweyeke hêsan, eßkere dibe. Qehremanê çîrokê Meursault bala xwe tenê dide dengê laşê xwe, û ji ber tiştekî wek germî, wek birçîbûna an wek xewhatînê ew dikare ta guh nede mirina diya xwe û dikare mirovekî ji bikuje. Ew bîrbir e û xwe azad dibîne. Lê belê eger ew xwe azad dibîne ew xwe pîrsyarê tevgerên xwe jî dibîne. Ew ne dijî xweşiyêni jiyanê ye lê dema çewtiyekê dike, ew barê wê çewtiyê hildigre, davêje ser milên xwe.

Albert Camus dîtina xwe li ser pûçê xweş di vê romanê de diyar dike. Ew dibîne ku mirov li ser rûyê erdê dijî, tenê radizê, kar dike, li metroy-yê siwar dibe. Her roj karê wî ev e. Camus jiyana li ser rûyê erdê gişî di van sê gotinan : Dodo, boulot, mètro.;

Albert Camus

ango xew, kar, metro de diguvêse. Mirov vê jiyana bêmane dijî û rojekê ew bi rastiya vê jiyanê agahdar dibe û ji xwe dipirse " çîma ? ". Bi vê pirsê, bi vê çîma-yê, rastiya tiştan, pûciya jiyanê li ber çavên wî eşkere dibe. Valahiyek bê serî û bê binî li ber wî vedibê û dilê wî ji her tişî sar dibe. Ew wilo, mîna Meursault, di bajarê xwe de, di mala xwe de, bi dê û bavê xwe re xwe biyanî dibîne. Bi vê pirsa li ser bingeha jînê mirov dibe " Mirovê Biyanî ".

Pûçî (absurde) çi ye ? Duniya bixwe ne pûç e, mirov jî ne pûç e; lê pêwendiyên di navbera duniyayê û mirovan de pêwendiyine pûç in, qalikine vala ne, tiştine bêmane ne.

Albert Camus di sala 1940 ï de romana Mirovê Biyanî tev dike, lê ew wê di sala 1942 an de bi eseya Destana Sisyphe, pirtûka li ser felsefa pûçê, belav dike. Ew felsefa xwe li ser pûciyê di ramana xwe de dixe çarçefa çîrokekê û ji xwendevanan re pêşkêş dike. Qehremanê wî, lehengê çîrokê Meursault li nivîsgehekê li bîroyekê, kar dike û ew li ser jiyana xwe ya rojane diaxife. Ew bi zimanekî pir hêsan, bi zimanekî ji zimanê fransî yê xurt biyanî biserhatiyên xwe rêt dike. Ew bi hevokine sade li ser tiştên biçûk û mezin dinivîse. Meursault dibêje çawan ew ji her tişî biyanî ye, ji hezkirina Marie, ji hemû dan û standinên xwe û ta ji kuştina mirovkî li kêleka deryayê û mirina diya xwe di mala pîran de jî...biyanî ye.

MIROVÊ BIYANÎ

Albert CAMUS
Wergêr: Fawaz HUSSAIN

Beşê pêşî -I-

Iro dayê mir. Belkî jî do bû. Ez nizanîm. Ji mala pîran telegrafek ji min re hat: "Dayikê wefat kiriye. Veşartin sibe. silavên bijartî". Maneya vê yekê tune. Ew belktî do bû.

Mala pîran li Morengo ye, heyştê kilomitri dûrî bajarê Cezayirê ye. Ez dê saet dudya li otobusê siwar bim û ez dê pişû nîvro bigihêm wê. Wilo jî, ez dê bikarim şevê li ber laşê diya xwe bimînîn û ez dê sibê êvarê vejerim. Min du rojên bêkarî ji xwedanê karê xwe xwestin û ji ber hemanek, súcek wilo, wî nikarîbû bigota na. Lê ew ne bikêf xuyabû. Min jê re jî got : " Ev ne sucê min e ". Wî deng nekir. Wilo jî ez paşê fikirîn ku ne gerek bû min ew yek di

rûyê wî de bigota. Lê bi çend gotinên kurt, ne li min bû min bexşîn û buhurîn jê bixwesta. Gerek wî ji ber xwe ve di ber dilê min de bida, bigota bera serê te sax be. Lê bêguman ew dê van tiştan sibnadusib ji bo min bêje dema dê bibîne ez şîniyê dikişnim. Anîha, mirov dikare hinekî bêje wek ku dayê hêna ne mirî ye. Pişû veşartinê, ev yek bixwe dê bi gîhişti bê guhertin, ew dê wek serhatiyê ciyê xwe bigire û her tişt dê têkeve qalîkekî bêtir resmî û bi rêk û pêk.

Ez saet dudyan li otobûsê siwar bûm. Dunya gelekî germ bû. Min li xwaringehê, li bal CEleste, wek her car, fravîna xwe xwar. Li wê derê, hemû li ber min diketin, û CEleste ji min re got : " Deh

diyên merov tunene, tenê dayikek mirov heye ". Dema ez rabûm herim, ew bi min re hatin ta ber devê derî. Ez hinekî gêjomêjo bûm ji ber ku pêşî gerek ez hilkiyama bal Emmanuel û min grafetek reş û bazûbenda şîniyê ji wî deyn bikirana. Wî apê xwe berî çend mehan binaxkiribû.

Min bazda ta otobûs li min neçûya. Vê lezê, vê bazdanê, bêguman ji ber van tiştan û bi ser de jî ji ber hejandina otobûsê li ser rê, bêhna benzînê, şewqa li ser rê û li asmanan, ji ber van hemû tiştan ez xulmaş bûm. Nêzîki hemû dirê-jayiya rê ez razam. Û dema min çavêن xwe vekirin, min dit ez bi ser xwe de li kêleka leşkerelî hatibûm guvaştin. Yê leşker bi min re keniya û ji min pirsî eger ez ji dûr ve dihatim. Min got "erê" ta min rê ji axiftinê re vekirî nehîsta.

Mala salmendant du kîlomitran ji gund dûr e. Ez peya çûmê. Min xwest seraser diya xwe bidîta. Lê belê yê dergevan ji min re got ku pêşî gerek min serdebîr, berpirsiyarê malê bidîta. Ji ber ku ew ne vala bû, min hinekî xwe li hêviya wî ragirt. Di wê wextê gişî de, dergevan hema kir pitepit û paşê min serdebîr dit.: Ew li nivîsgeha xwe, li bîroya xwe, hat pêsiya min. Ew kalekî hûrik e, wî xelata "Nişana Civaka şerefê" girtiye. Wî bi çavêن xwe ên zelal li min nêrî. Paşê wî destê min di nav destê xwe de wisa demeke dirêj hişt û guvaşt ku min nema dizanibû çawan min dê ew ji nav destê wî bikişanda. Wî li dosiyekê, li kirasekî kaxez û belgehan mêze kir û ji min re got :" Ev heyê sê sal ku xanima Meursault ketiye vê derê. Ji bili te tu negehdar û tu piştine din ji wê re tunebûn". Min bawer kir ku wî wilô gazina tiştina ji min dikir û min destpêkir ta ji wî re bi lêv bikira, bigota çîma. Lê wî gotina min birî : " Lawê min ê delal, ne giring

e tu ji min re bibêjî çîma. Min dosiya diya te xwend. Te nikarîbû ew xwedî bikira. Ji wê re hemşîreyek divat û tu bixwe tu perên pir wilo nastînî. Û paşê, eger bê ya dawî, çawa be ew li vê derê bêtir bikêf bû. Min ji wî re got : "Erê axayê Serdebir". Wî gotina xwe bêtir ajot : " Tu dizanî, ew ne bê heval bû, ez dixwazim bibêjim hevalên di salên wê de. Wê dikarîbû bi wan re li ser gelek tiştan li hev bikira, li ser tiştine ji çax û demine din. Tu xort i û ew bi te re bêguman aciz û dilteng dibû."

Ew yek rast bû. Dema dayê bi min re li malê bû, wê tiştek nedikir hema bi çavêن xwe bi bêdengî dida dû min. Di wan rojêñ pêşîn de ku wê li mala pîran derbaskirin, ew gelek caran digiriya. Lê belê ew digiriya ji ber xwîbûyînê, ji ber ku ew hêna hînî wir nebîbû. Pişî çend mehan, eger ew ji mala salmendant bihata derxistin, ew dê car dî bigirya, herdem ji ber adetê, ji ber xwîbûyînê. Hinekî ji ber vî tişti jî, di sala dawîn de, bêj hema niğen min bi wê derê neketin. Ji ber xwîbûyînê û ji ber tiştekî din jî ez gelekî kêm çûm wê derê. Her ku ez diçûm hemû yekşema min li erdê diket.-ne di ber de, ne di besab de ew zora min li xwe dikir ez diçûm ta otobûsê, min bilêt dikirîn, û min du saetên xwe bi rê winda dikirin.

Serdebir hinekî din bi min re axîf. Lê bêj hema min nema li wî guhdarî dikir. Paşê wî ji min re got : " Ez guman dikim tu dixwazî diya xwe bibînî." Bê ku min tiştek bigota ez rabûm ser xwe û wî berî min berê xwe da derî. Li ser pelikan, wî ji min re kat kir : " Me ew bîriye oda me ya biçûk ya ji bo cendekan. Ta em li ên din kîr nekîn, wan ne tîrsînin. Her cara ku yek ji nav kesen li bal me dimûnin dimire, ên din du an sê rojan bêhteng dimînin. Û ev tişte han

kar û barên me zehmet dike." Em di hewşekê re derbasbûn pîr kal û pîr hebûn. Komek biçük li vir, komek biçük li wir, ew kal û pîr li hev ciyiyabûn û hema pitepita wan bû. Dema em di ber wan re dibuhurîn, wan devê xwe digirtin. Li paş me birre birrê car dî destpê dikir, te digot qajeqajek zîzbûyî ya refêk tütûyên mêm bû. Li ber devê deriyê avahiyekekê, berpirsiyar dev ji min qeriya : " Axayê Meursault, ez te li vê derê tenê dihêlim. Ez li nivîsgeha xwe ji bo hemû daxwaziyên te amede me. Di saet dehan de binaxkirin bixwe hatiye danîn. Em fikirin ku wilo jî tê bikaribî şevê gişî li ber serê rehmetiyê şevîn bibî. Ha ! Ji bo ez xwe ji bûr nekim : xuya ye diya te gelekkar caran ji hevalên xwe re diyar kiriye ku wê dixwest bi awayekî dînî bihata vesartın. Min rabûna bi vî karî avêt ser milên xwe. Lê belê min dixwest vê agahiyê bigihînime te, ta hayê te jê hebe." Min jê sipas û malavayı kir. Di saxiya xwe de, dayê, bê ku inkara hebûna Xwendê bikira, wê bixwe tu carî bîra mezheb û dîn nebîribû.

Ez derbasbûm. Ew odek pir robnî bû, bi kilsê spîkirî bû û bi camê hatibû rapêçandin. Ew bi sendeliyan û bi hespikine ji text di şîklê típa X de hatibû raxistin. Du ji wan hespikan di navenda odê de daretermek, tabûket devê wê bi ser dâkirî hildigirtin. Mîxên pêç ên dibiriqîn pir hindik di depan de çûbûn xwarê. Ji daretermê gişî çavên merovan tenê li wan mîxan diketin û ew li ser depen ku bi boyaxa qalikê gwîzan hatibû rengkirin pir xweş xuya dikirin. Hemşîreyek ereb li ber daretermê bû, berdilkek spî lê bû û wê destmalek di rengekî girtî û xurt de li dora serê xwe gerandibû.

Di wê gavê de, dergevan di paş min re buhuri hundirê odê. Wî bêguman bazdabû. Devê wî hinekî ket hev de û got :

" Devê tabûtê hatiyê girtin, lê gerek ez wê vekem ta tu bikaribî wê bibînî." Ew nêzîki tabûtê dibû dema min bi wî girt. Wî ji min pirsî : " Tu naxwazî ?" Min vegerand û got : " Na." Ew di ciyê xwe de ma, û bi min ne xweş hat ji ber ku min dizanibû gerek min ew yek negotâ. Piştî bêhnikkekê, wî li min nêfî û ji min pirsî : " çim ?" lê bê gazin, wek ku tenê wî dixwest bizanîba, agahdar biba. Min got : " Ez nizanim." Wilo jî, wî simbêlén xwe ên spî li hev badan û bê li min bineriya, wî ya dilê xwe bî lêv kir: " Ez tê de digihêjim." Min bala xwe dayê çavên wî xweşik bûn, rengên wan bi şînekî vekirî bûn, û pûsta wî, çermê rûyê wî hinekî sorik bû. Wî sendeliyek ber bi min ve dirêj kir û ew bixwe, hinekî ji min bi paş ve rûnişt. Ya hemşîre rabû ser xwe û berê xwe da derî xwest derketa. Di wê gavê de, dergevan ji min re got : " Kurma ew xwarin e." Ji ber ku ez tê negihaştım wî çî dixwest bigota, min li hemşîreyê nêfî û min dît wê li dora serê xwe, di bin çavên xwe re, paçek, bandek, girêda bû. Di dera bêvilê de, wê dera gerek hinekî bilind bûya, paç rastê rast bû. Di rûyê wê de, merov tenê rengê spî yê paçık didit.

Dema ew çû, dergevan axîfî : " Ez ête bi tenê bîhêlim." Ez nizanim min çî kir, lê ew li paş min wilo şîpya ma. Hebûyîna wî wilo li pişt min bi min ne xweş dihat. Ronahiya xweşik ya dawiya wê rojê derbas dibû û li her derê odê belav dibû. Du mozqirtan, du mozén sor li hember camê dikirin vinevin. ğ haye min jê hebû xewê zora min dibir, dida ser çavên min. Min ji yê dergevan pirsî, bê ku min xwe bi aliyê wî ve bizîviranda : " Ma tu ji zî de li vê derê yî ?" Wî bersiva min di cî de da : " Ev heye pênc sal " - wek ku wî hemû temenê xwe derbas-kirbû li heviya min bû min ev pirs jê bi-

kira.

Paşê, wî di serê min de kir pitepit. Ew dê beheti bimaya, mat biba eger jê re bihata gotin ku, dawî emir, ew dê bibûya dergevanê wargeha Morengo-yê. Ew şêst û çar salî bû, û bi xwe Parîsî bû. Di wê navê de, min gotina wî birri : " Ha, naxwe tu ne ji vir i? " Paşê, hat bîr min ku, berî wî min bibira bal berpirsiyar, ew ji min re li ser dayê axifibû. Wî ji min re gotibû gerek ew zû bi zû bihata veşartin, ji ber ku germa li ser vê erda rast, û nemaze li vê naçeyê. Wî hingê ji min re gotibû ku ew li Parîsê jiyabû û wî dikir nedikir ew ji bîra wî nedîçû. Li Parîsê, mirov dikarin sê rojan û carinan jî çar rojan li ber laşê mirî bimînin. Li vê derê, wextê mirovan ji bo tiştekî wilo tune û bema ew tê digihêjim ku laşek dirêjkirî ye ew gerek li dû navgîna darbendan ber bi goristanê bazzin. Jina wî ji wî re wê gavê gotibû : " Huş be, merov tiştên wilo ji Mêrik re nabêje. " Merovê kal şerm kiribû, sor bibû, û bohirîn û bexşîn ji min xwestibû. Ez di wê gavê de peyivibûm û min jê re gotibû : " Na, çim na ". Min didit ku tiştên wî digotin rast û balkêş bûn.

Di oda biçük ya ji bo cendekên mi-riyan, wî ji min re diyar kir ku ji ber ew desteng û yekcar tune bû, ew ketibû wê seraya salmandan. Lî belê ji ber ku wî xwe li ser xwe didit, wî xwe pêşkêş kiribû, xwestibû ciyê dergevanê serayê bigirta. Min ji wî re got ku çawa bûya, ew jî yek wek wan pîrên li wê dijiyan bû. Wî ji min re got naxêr. Wî berê bala min kişandibû çawan ew li ser kesen mala pîran diaxivî; wî ew bi nav dikirin û tenê digot : " wan ", " yêñ din ", û pir kêm caran digot " yêñ pîr ", teví ku bin ji nav wan kesan bi salêñ xwe ji wî ne me-zintir bûn. Lî belê, tiş helbet ji hev cihê bûn : ew dergevan bû, û, bi hawa-

kakî ji haweyan, mafê wî hebû wî xwe di ser wan re bidita, emir li wan bikira.

Di wê gavê de, hemşîra goyinger bu-hurî hundir. var ji nişkê ve ketibû. Li jora caman, şevreşê pir zû xwe raxistibû û perixandibû. Dergevan destikê eketrikê bada, û ronahiya ji nişka ve pijiqî çavên min kwîr kîrin. Wî destê xwe ji bo şîvê ji min re ber bi sıfrexanê ve kir, lê ez ne birçâ bûm. Wê gavê, wî xwest ji min re qehwak bi şîr bianiya. Ji ber ku ez bixwe pir ji qehwa bi şîr hezdikim min pejirand û got erê. Piştî demekê, ew bi tebekêkê, bi berkêşokê vege riya. Min qehweşîra xwe vexwar. Bi vê yekê re, dilê min bijiya kişandina çıxarekê. Ez dudilîbûm, dilekî min got erê çîma na, û dilekî min got na nabe, nabe ez vî tişti li ber dayê bikim. Ez fikirîm, û min ev tişt yekcar bê qîmet û bê mane dît. Min yek dirêjî dergevan jî kir û me çıxarêñ xwe kişandin.

Wî di wê navbirê de ji min re got : " Tu dizanî, hevalên Xanîma diya te wê bêñ ew jî li ber serê wê şevîn bibin. Ev adet e. Gerek ez rabim herim sendeliyan û qehwa res amede bikim. Min ji wî pisî eger wî dikaribû yek ji wan lempan vemiranda. şewqa xurt li ser dîwarêñ spî min diwestand. Wî li min vege rand ku ew yek ne mumkin bû, çare jê re nedibû. Lempe wilo hatibûn kişandin, sazkarin : yan giş bi hev re pêdiketin, yan jî giş bi hev re vemirî diman. Min nema pir guh li wî kir. Ew derket, vege riya, sendelî rêz kîrin. Li ser yekê ji wan , wî fincanêñ qehwê li kêleka cizwa (qehwedana) ser eletrikê danîn ser hev. Paşê ew li hember min li aliyê din yê dayê rûnişt. Hemşîra goyinger di zikê odê de rûniştibû, piştî xwe dabû me. Min nedidit wê ci dikir. Lî ji livandina bend û bazûyên destêñ wê, min dikaribû bigota ku wê bi şüjinêñ tentenan tiştek dihûna. Dunya

hênik û xweş bû, û qehwê canê min germ kir. Di deriyê vekirî re bêhna şevê û gulan dihat. Ez bawer im ez hinekî xulmaş bûm.

Ez li ser dengékî sivik wek dengê kir-asekî ku bilive hişiyar bûm. Ji ber ku min çavên xwe girtibûn ode ji min re spîtir hat xuya kirin dema min ew veki-rin. Li ber min, siyek çiye peyda nedibû, û her tişt, her kuçe, her derên kec wilqas pir dihatin xuya kirin ku wan awirêن mirovan dibirrîn. Hema di wê gavê de, hevalêن dayê derbasbûn. Ew bi gişî deh keseç hebûn, ew di nava ronahiya ku çavên mirovan kwîr dikir bi bêdengî şemiûn. Ew rûniştin bê ku qırçîniyek biçûk çiye ji sendeliyekê jî bihatâ. Min ew diditîn wek tu carî min di temenê xwe de bi çavên serê xwe kesek nedîtibû, û tiştékî biçûk çi ye ne ji rûyêن wan ne ji çekêن wan ji min nefiliû. Lê tavilê ve yekê, dengêن wan nedigaştin guhêن min û min nizanîbû çawan min dê ji çavên xwe bawer bikira ku bi rastî ew hebûn, li wê derê li hember min bûn. Bêj hemû jinêن pîr bi peşmalikan bûn û benê ku wan li nava xwe gerandibûn bêtir zikê wan ên bel û tilêri dida xuya kirin. Berê, wê ziktilêriyê tu carî bala min nekişandibû û min nizanîbû ku zikê ji-nêن pîr bi wî awayî mezin dibû. Kalên li wê derê bêj hema ew jî giş pir jar û qels bûn û bi kopalan dimeşîyan. Tiştê ku di rûyêن wan de pir bala min dikişand ew bû ku min ji binî ve çavên wan nediditîn, tenê, min rohniyek pîsik di nava hêliniek qermîçok de didit. Dema ew rûniştin, piraniya wan li min nêrin û bi nereheti serên xwe hejandin û lêvên wan di korta devêن bê diran de winda bibûn, çûbûn xware, û min nasnekir çîma wan serê xwe ji min re wilô hejandin, gelo wan silav li min dikirin an jî serên wan ji ber xwe ve hema wilô dihejiyan. Ez

bêtir bawer dikim ku wan silav li min dikirin. Di wê gavê bixwe de min bala xwe dayê ku ew hemû li hember min rûniştibûn, li dora dergevên û serê xwe dihejandin. Di kêlikêkê de, tiştékî seyr, tiştékî kenê merovan pê dihat ket serê min.: erê ew pîr û kal ji min re hatin xuya kirin wek ku ew li wir bûn ta bi-ryarek di wê dadgehê de di derheqa min de bibirrîna.

Hinekî derengtir, yekê ji nav wan pîrejinan dest bi girî kir. Ew di rêza dudyan de bû û ji ber hevalekê wê min xweş ew nedidit. Wê di ber xwe de, li ser hev, bi dengékî nizim hema dikir hîskehîsk. Ji min re xuya dibû ku wê nema tu carî dev ji giriye xwe berdida. Yê din li wir bûn wek ku wan dengê wê nedikirin. Ew ji hev ketî, rû tal û tirş, bêdeng bûn. Wan li daretermê, an li gopalêن xwe, an hema li çibûya dinêrin, û hama nêrinêن xwe ji wan tiştan nedibirrîn. Ya pîrejin hema digiriya. Ez gelekî mat bûm ji ber ku min nizanîbû ew kî ye. Min dixwest bes dengê wê bikira. Lê belê min ceger nedikir ew tişt jê re bigota. Yê dergevan xwe bi aliye wê xwar kir, bi wê re peyivî, lê wê serê xwe hejand û tişték di nav diranêن xwe de got.û wê giriye xwe, bi eyñî wê berdewamîyê dirêj kir. Wilo ji dergevan xwe nêzîkî min kir. Li kêleka min rûnişt. Piştî demeke baş dirêj, wî bê ku li min bineriya ew yek ji min re kat kir: " Di navebera wê û Xanima diya te de pêwendiyek pir xurt hebû. Ew dibêje ku ji bilî diya te tu hevalêن wê li vê derê tunebûn. û aniba jî tu kesî wê nemaye."

Em wilô demeke dirêj man. Axîn û giriye wê pîrekê destpê kirin pir kêm bûn. Wê bi difna xwe pir dikir finefin û dawya dawî, ew temirî. Xewa min nema dihat, lê ez westiya bûm û êş ketibû pişa min. Anîha tiştê bi min pir ne xweş bû û bêhna min teng dikir ew bê-

dengiya hemû wan mirovan li dora min bû. Car carna, tenê dengekî taybetî, ne wek tu dengan dihat guhê min û min nizanîbû ew yê çibû. Dawî, min tê derxist ku hininan ji nav wan pîr û kalan goştê gepên xwe dimijandin û wilo wan ew mirçemirça ne xweş û seyr derdixistin. Wan wilqasî xwe di nav hîzr û fikrên xwe de winda kiribûn ku hayê wan ji wan û ji wê mirçemirçê tunebû. Þ di wê navbirê de, gumanek di serê min de bi gewde bû û min bawer kir ku ew miriya li wê derê ramidandî di çavêن wan kesan de, ji bo wan, yekcar netışek bû. Lê anîha ez bawer im ku ew guman ne rast bû.

Me gişa qehwa ku dergevan li me gerand vexwar. Paşê, ez nema dizanim çawan şev buhuri. Tê bîra min ku di demekê de, min çavêن xwe vekrin û min dit ku hemû kal û pîr di xwe re çûbûn û bi ser hev de ketibûn. Tenê yekî ji wan kalan çena xwe danî ser destêن xwe ên darê gopal bernedidan û hema ziq li min dinêri, wek ku ew tenê li heviya min bû ez ji xewê rabûma. Paşê, ez disan razam. şâ piştâ min hema xurtir dibû û ez ji ber wê ji xew rabûma. Ronahiya rojê derbasbibû û di ser caman re dişemîti. Hineki paşê, kalek hişyar bû û pir kuxiya. Wî di desmalek mezin bi damik tif dikir û her ku wî piştî kuxuka xwe tij dikir, te digot perçak ji sîngâ wî bi wê tifê re derdiket. Wî yên din wilo jî ji xew rakirin û dergevan ji wan re got gerek bû ew derketana. Ew rabûn ser xwe. şevez bi wê zehmetiyê rûyê wan gişan bi rengê xwelliyê seyinandibû. Dema ew derketin, ew giş hatin destêن xwe dane min. Vê yekê pir hişez ecêbmâyî bibûma. Ew şeva ku me gotinek çiye tê de ji hev re negotibû, te digot belkî wê bêtir me nêzîki hev kiribû.

Ez westiyayî bûm. Dergevan min bir

bal xwe û li wê de min hineki ser çavêن xwe şûşt û çek-mekêن xwe rast kirin. Min dîsa qehwa bi şîr vexwar û ew pir xweş bû. Dema ez derketim roj bi giştî derketibû û bilind dibû. Di ser girêن di navbera Marengo û deryayê de, sorayıyê xwe li asmanan pêçandibû û dagirtibû. Þ bayê ku di ser wan re dihat bi xwe re bêhna xwê dianî vê derê. Ew destpêka rojek xweş bû. Ji mêj ve, min xwe li dervî bajêr, di nava gund û erdan de nedîtibû û min dizanîbû çiqasî kêfa min dê mezin bûya ez li wan deran bigeriyyama, eger ne ji ber dayê bûya.

Lê di hewşê de, di bin darek çînarê de, min xwe ragirt. Min sînga xwe tije bêhna axa hênik dikir, û nema xewa min dihat. Ez bi hevkarên nivîsgehê fikirîm. Ew di vê saetê de ji xew radibûn diçûn kar : ji bo min saeta herî zehmet di rojê gişî de ew saet bû. Ez hineki din bi van tiştan mijûl bûm, lê zingilekî di nav xaniyan de lêdixist û dengê wî zingili bala min ji cî bir. Li paş penceran xirecirekê destpê kir, lê car dî, paşê her tişt bêdeng bû. Roka rojê hineki din ber bi zikê asmanan ve hilkişiyabû û wê destpêkir bi fîna xwe nigêna min germ dikirin. Dergevan di hewşê re derbas bû û ji min re got ku serdebîr li min digeriya. Ez çûm nivîsgeha wî. Wî bi min çend kaxezêñ resmî dan imze kirin. Min bala xwe dayê ku wî çekên reş bi ser şerwalekî xetxetî li xwe kiribûn. Wî rahiş destikê telefonê û bi hişkayî ji min re got : " Ev heye demek ku karkerêñ kefen kirin û veşartinê amede ne. Ez dê ji wan bixwazim bêñ devê tabûtê bigirin. Tu dixwazî ji bo cara dawîn berî girtina wê li diya xwe binêri ? " Min got na. Wî di telefonê de dengê xwe nizim kir û emir da : " Figeac, ji merovan re bêje ew dikarin destpê bikin".

Paşê wî ji min re got ku ew dê ji bo

veşartinê hazir bibûya û min jê re got mala wî ava. Ew li paş nivîsgeha xwe rûniş, çimên xwe yên kinik avêtin ser hev. Wî agahî da min û got ku, ji bo binaxkirinê, ez û wî em dê bi tenê bûna, tev hemşireya newbetdar. Ew bi xwe nedibû ku rûniştevanêna mala salmendantan hazir bibûna. Wî tenê destfûr dida ku wan şeva dawî bi laş re bimana : " Ev pirs pîrsa mirovantiyê ye ", wî got. Lê vê carê, tenê vê carê, wî hiştibû ku bevalekî kevn yê dayê bi navê xwe Thomas PEr-ez, tev li kesen li dû cenazê bibûya. Li vê de, serdebîr hinekî di ber xwe de keniya. Wî ji min re got : " Ev dilgermiya hanê, tu dizanî, bixwe dilgermiyek hinekî zarokane ye. Lê ew û diya te, bêj hema tucarî ji hev qut nedibûn. Li vê de, her kesî ji xwe re bi henekî ji PErez re digot : " Ev dergîstiya te ye " û PErez bi vê yekê hema dikeniya. Vî tiştî dilê wan xweş dikir. Rastî ji ew e ku mirina Xanîma Meursault pir lê kîr kiriye. Wî xwest bi me re bê, û min nedît ku gerek bû min daxwaiya wî bavêta. Lê li gor şireta textorê tê wan dibîne, min nehişit ku do ew ji besdârî buhurandina şevînê li ber laş bibûya "

Wexteke baş dirêj di wê navbirê de buhuri bê ku deng ji yekî ji me herduya derketa. Serdebîr paşê rabû ser xwe û di pencereya bîroya xwe re nêri. Wî got : " Va ye hingê keşê Marengo. Ew berî wextê hatiyê." Wî xwest hayê min jê heba ku bi kêmanî sê çarîk meş hebûn ta merov xwe bigihanda dêra ku di gund bixwe de bû. Em daketin. Keşê û du zarokine ji sirûdxwendeyê dêrê li ber avahiyê bûn. Bixurdan di destê yekî ji wan zarokan de bû û keşê xwe daqûl kiribû, dirêjbûna zincîra ji zîv, dûzan dikir. Dema em gihaştin ber wan, keşê rabû ser xwe. Wî bang min kir " Kurê min " û çend gotin ji min re kirin. Ew buhuri

bundir, û min da dû.

Min di cî de dît ku mîxpêçênen tabûtê di wê de çübûn xwarê û ku çar mirovên bi çekênen reş di hundir odê de bûn. Di eyînî vê gavê de dengê serdebîr gihaşt guhê min, wî got ku ereba darbendkêşê li ser rê li bendî me bû, û wilo ji keşê dest bi xwendê kir. Ji vê demê û vir de, tişt li ser hev pir zû derbasbûn. Her çar mirovan rahiştin şerşefekê û ber bi tabûtê ve çûn. Keşê, berdesten wî, serdebîr û ez ji em derketin. Jinek li ber devê derî bû. Min ew nasnedikir. Serdebîr min bi wê da naskirin û got : " Ev e axayê Meursault ". Wî navê wê ji ji min re got lê ew negihaşt guhê min, tenê min naskir ku ew hemşîra hanê hemşireya nemayende, hemşireya çavdêr bû. Ew bi qeysî serê derziyê ji bi min re nekeniya û wê bi serê xwe silav li min kir, wê rûyê xwe yê dirêjokî û giş hesî ber bi jêr ve xwar kir. Paşê me gişa me xwe da alî, me ji bo derbasbûna tabûtê rê vekir. Me da dû wan çar keşen tabût hilgirtibûn û em ji seraya salmendantan derketin. Ereba tabûtkêş li ber devê derî rawestiya bû. Ew lekkirî, dirêjokî bû, û wê dibiriqand. Wê bi şikilê xwe qelemdanik anî bîra min. Berpirsiyarê kefenkirin û veşartinê li kîleka wê bû. Ew mirovekî qamqutikî bû û kenê merov bi çekênen wî dihat. Merokekî kal ji, bi tevgerine ne xwezayî li kîlekê bû, û min tê derxist ku ew PErez bû. Wî kumekî ji kulavê nerm ,kumekî girover bi hawîdorêne pehn xistibû serê xwe (Wî ew ji serê xwe kir dema tabût ji derî derket). Wî taximek li xwe kiribû û şerwalê wî yê pir dirêj li ser solêñ wî xwe li hev badida, gloftîk çêkidikirin. Grêka qirika wî ya ji cawekî reş li gor gerdena mezin ya gumlikê spî pir biçûk bû. Lîvîn wî di bin difnek tije pitikên reş de dilerziyan. Du guhê bi ecêb di nav porê wî yê spî û nermokî de dadil-

qiyan û kerînokêن wan ne lihevhatî bûn. Rengê sor, rengê wek xwînê sor yê wan guhan di wî rüya zuha de pir bala min kışand. Berpirsiyarê kefenkirin û binaxkirinê ciyê her yekî ji me nîşanî me da. Keşe li pêşiyê, û li dû wî ereba tabûtkêş. Li kêleka erekê, ew çar mirovên barhilgir. Li paş erekê, serdebîr, û ez, û li dawiya me gişan, hemşireya çavdêr û PErez.

Rok baş hilkişiyabû, û asmanê sincirî destpê dikir hemû wexm û giraniya xwe bi ser rüye erdê de berdida. Germa rojê hema xurt dibû. Ez nizanim çima em wilqasî man berî me bida ser rê. Min di nav wan çekêن reşî tarî de pir germ bû. Kalê hûrik yê serê xwe nuxumandibû cardî kumê xwe ji serê xwe kir. Ez hinekî bi aliyê wî de zîvirşûm, min lê mîzê dikir, gava serdebîr ji min re li ser wî peyvî. Wî ji min re got ku gelek caran axayê PErez û diya min bi hev re, êvaran derdiketin, û bê ku hemşireyek ji wan dûr biketa, ew ta wî gundiñ diçûn. Min li gundiñ û derderôn wî ji xwe re temaşa kir. Erê di nav van darêñ serûyê ên rîzêñ xwe rast dikirin û dûr diçûn, diğîhaştin tepeyêñ ber perêñ asmanan, erê li ser vê axa narincî û kesk, erê ev xanîyêñ pir hindik ên bizanebûn wilo xweşik hatibûn sazkirin, erê çima na, ez di diya xwe de digihêjimn, dizanim çima wê êvaran ji vê devrê hezdikir. Pişti agirê rojê, êvar li vê navçeyê bêguman wek navbirek ji aşîtiyek xemgîn bû, wek istegehek ji xweşiyê bû. İro, di nava rojê de, pêtêñ rencawer ji jor dibariyan dihiştin ku li ber çavêñ min tiştan leyлан bidana, û hawîrdor dikir dojeheke debara mirovan lê nedibû.

Em ji ciyê xwe liviyan û me da ser rê. Di wê gavê de, min têderxist ku PErez hinekî dikuliya. Erebe hin bi hin, bi pele, zûtür diçû û wê dihişt zora PErez-ê pîr ji biçûya û ew li paş bima. Yek ji

wan çar kesen dabûn kêleka erbanê ji li paş ket û anîha ew di rîza min de dimeşıya. Rok zû, wilo pir zû ber bi zikê asmanan ve bildikişya û wê hişt ez ecêb mayî bîbûma. Min bala xwe dayê ku ji mîj ve hawîrdora me êdî tije vinevin û zimezima zindewar û kêzikan bû û dengê xişexişa gîha bû. Xwêdan di ser rûçikên min re dihat xwarê. Min tu kum nedabû serê xwe, û ji ber vê yekê, min destmalka xwe ji xwe re kir wek bawesinkê û min ba li xwe dikir. Karke-re kefenkirin û veşartina miriyan ji min re tiştek di wê kîlîkê de got, lê dengê wî xweş negibaşt gubêñ min. Di eynî wextê de, wî qehfê serê xwe bi destmalkekê di destê çepê de zuha dikir û destê wî yê ras-tê bi pêşîya kum digirt ew bilindikir û car dî datanî ser wî qehfî. Min jê re got : " Te ci got ? " Wî gotina xwe du gîsin kir û li asmêñ nêri : " agir dibare ". Min got : " erê ". Hinekî paşê, wî pîrsî : " Ev di wir de diya te ye ? " Min car dî got : " Erê ". " Ew pîr bû ? ". Min vegerand : " Hinekî " ji ber ku min temenê diya xwe yê rastî rast nizanîbû, min nizanî ew di kijan salê de çebibû. Paşê, wî nema den-gê xwe kir. Ez li paş xwe zîvirşîm û min dît ku PErez-ê kal nêzîkî pêncî metrî li paş me mabû. Wî dilezand û kumê xwe di destê xwe de bi vî alî û bi wî alî dikir. Min li serdebîr ji nêri. Ew bi gelek meznayî û giranî dimeşıya û livandinek çiye ne di ciyê xwe de bûya ji wî çênedibû. çend dilopên xwêdanê li ser eniya wî diriqandin lê wî ew zuha nedikirin.

Ji min re xuya bû ku koçê destpê ki-ribû hinekî bêtir bi lez diçû. Di nav wan gundan de, li wê hawîrdorê, tûn û şewqa rokê xwe berdabûn her derê, ji her derê dipijiqûn. Ew germ û şewq wilqasî xurt û dijwar bûn ku debarba mirovan ji ber wan nedibû. Li ser reya ku ber bi gund ve diçû em carekê ketin ser perçak rê ji

nû ve hatibû çêkirin. Solên nigan di qîrê de diçün xwarê, şûna xwe di laşê wê yê dibiriqand vekirin. Di ser serê erebê re, kumê erbaneçi yê ji çermê di nav avê de hatibû kelandin xuya dikir, û te digot ew ne di nav avê de lê di nav wê heriya reş ya rê de hatibû stirandin. Min xwe hinekî winda kiribû ji aliyekî di navbera wî asmanê şîn û spî de û ji aliyê din de di nav hevtayî û berdewamiya rengê reş de : reşê mezeloqî yê qîra bi nigan ve radibû, reşê vemirî yê çekan, reşê dibiriqand yê erebanê. Rokê, bêhna çerm û rêxa dewarêñ erebe dikişandin, bêhna cîla û bixûrê, dijwariya şevez bê xew, van hemû tişatn dihiştin ku duniya li ber çavêñ min bilerziya û hîzir di serê min de tevlihev bibûna. Min car dî ji li paş xwe nêri, PErez ji min ve pir dûr xuya kir, ew di nav ewrekî mezin ji germê de winda bû û paşê min nema ew dît. Min çavêñ xwe lê gerandin û min dît ku ew ji ser rê derketibû, dabû nav erdan. Rê ji li wê derê xwar dibû. Ez tê gîhiştim ku PErez-ê ku xweş ew der nasdikir, dizanibû çawan reya xwe bi kurtî bibirriya. Pişti ew dera ku rê xwe li hev dipêçand Pérez car dî tev li me bû. Paşê, me car dî ew winda kir. Bi wî awayî gelek caran, ew ji ser rê derket, wî da nav erdan. PErez ev yek dikir, û ez bixwe pê dîhesiyam ku xwîna min ber bi serêñ min hildikişya di cêniñen min de lêdida.

Paşê, tiştan bi lezek mezin, bi zanebûn, bi duzan û bi xwezayî dan dû hev û ew nema têñ bîra min. Tenê tiştek tê bîra min : li serê gund, hemşireya çavdêr

bi min re axîfî. Dengê wê dengekî taybetî bû, û wî dengî û wî rûyi hanê li hev nedikirin, dengekî dilnişîn bû û dilerziya. Wê ji min re got : " Mirov nizane çi bike çi neke. Eger em bi bêhna fireh heerin heye ku rok li me bide û me bişewitîne. Eger em gelektî bilezînin, jîxwe em ê di nav xwêdanê de bifetisin, û di hundirê dêrê de, taya sar û germ wê me bigire". Wê rast digot. Bi rastî tu çare li ber me tunebûn. Ji vê rojê, çend sûretine din jî di serê min de man : wek nimûne, ez dikarim bibêjim ew rûyê PErez wextê cara dawî li serê gund ew tev li me bû. Hêşirine stûr ji bêhntengiyê û ji şewata nava wî li ser rûçikên wî digerîyan. Lê ji ber qermîçokan ew hêşir nedihatîn xwarê. Wan xwe radixistin, xwe tev li hev dikirin û lekek ji avê li ser rûyê ji hevketî çê dikirin. Ji nav van sûretan jî ên têñ bîra min, dêr û gundiyêñ li ser kêlekêñ cadê, gulêñ sor î şemedanî li ser tîrbêñ goristanê, PErez dema ji ser hişê xwe çû (dema ew li ser axê gevizi tê bigota ew bûkek sisto-fisto ji textikan bû), axa di rengê xwîna sor de ya ku di ser tabûta dayê re digindirî, û laşê spî yê kok û rehêñ dar û gihayan ên tev li wê axê dibûn, car dî bin kesen din, deng, gund, bendemyîna li ber devê çayxanê, guregura motor ya tev nedibû, û kêfxweşîya min dema otobûsê wek çûkekî xwe berda hêlinâ ronahiyêñ serbajarê Cezayir, û tê bîra min ji min di serê xwe de ji xwe re got ku min dê xwe dirêj bikira û duanzdeh saetan ser hev ez dê razama.

BÎRANÎNA SEDSALIYA JI DAYIKBÛNA MAYAKOVSKÎ

Süleyman DEMİR

Mayakovskî û mirovên dema xwe, pir li hevdu nekiribûn; wan ew baş fam nekiribûn. Loma jî hêviya wî mirovên pêşerojê bû. Pişti mirina wî bi 63 salan jî ew qet nehatiye ji bîrkirin; û di nav dostêن wî yên demêن bi dû wî de Kurd jî bene. Bi bîranîna sedsaliya bûyina Mayakovskî, ya di nava rûpelên *NÜDEM*'ê de, ji bo me kurdan jî serbilindahî û rûmetek e.

Vladimir Vladimiroviç Mayakovskî di 19'ê Tirmeha 1893'an li Gurcistanê li bajarê Bagdadî hatiye dinê. Bavê wî mamûrekî biçük yê daristanê bû. Ji wî pê de du xuşkên wî jî hebûn. Bavê wî di sala 1906'an de ji nexwesiyê dimire. Ew û diya xwe û herdu xuşkên xwe bar dikin Moskovayê.

Mayakovskî di destpêka helbestvaniya xwe de di bin tesîra Aleksandr Blok de bû. Ji sala 1912' an pê de Mayakovskî û çend hevalên xwe dest bi parastina rastiya Futurizmê -hunermendiya pêşerojê- kirine. Sala 1913-1914 ji bo ku ew xwe û Futurizmê naskirin bidin, ew Burljuk û Kamenskî derketine turné. Ji ber vê sedemê jî Mayakovskî û Burljuk ji dibistanê hatine avêtin.

Mayakovskî tîrmeha sala 1915'an li mala Lîlî û mîrê wê Osîp Brîk dibe mîvan. Li wir dil dikeve Lîlî. Ji 1918'an û pê de ew wek jin û mîrê jiyanê. Pişti vê bûyerê jî hersê demekê di malekê de bi hevre jiyanê. Lomajî hinck dibêjin ku Mayakovskî û Osîp bi şirîkatî mîrê Lîlî bûn. Lê ev ne rast e. Pişti ku Lîlî û Mayakovskî bi hevre didin û distînin pêwendiyêن Lîlî û Osîp wek jin û mîrê diqedin. Ji xwe, berî wê bi salekê jî, di gel ku ew di malekê de dijiyan jî, têkiliyêن wan weke jin û mîr nemabûn.

Lîlî ji bo Mayakovskî ne jin tenê bû; sedema jiyanê û kaniya nivîsandinê bû. Lê di sala 1922'an de pêwendiyên wî û Lîlî wek jin û mer sist dibin û hêdî hêdî digihe hevdûberdanê. Mayakovskî bi dû Lîlî re hevaltî bi jinê din re jî kiriye. Lê dostnî û bevaltiya wî û Lîlî jî her dom kiriye.

Mayakovskî 14'ê nîsana 1930'ı demançe di dilê xwe de teqand. Mayakovskî çîma xwe kuş? Bê guman gelek sebebênu ku ew hêdî hêdî bîrine kuştinê hene.

Berhemên ku Mayakovskî giha binivîsîne, 13 cildên qalind dadigirin. Bê hejmar helbest û kurtehelbest nivîsîne. Şano û senaryo di nivîskariya wî de cihê duwemîn digirin. Ji bo biserketina Leşkerê Sor û Şoreşê di nav salêni 1919 -1922'an de wek berpirsyarê propaganda û ajitasyonê yê daîra telgirafê li dor 600-700 afîş çêkirine û li ser wan afîşan kurtehelbest nivîsîne. Di nav salêni 1923-1925'an de bi çend hevalîn xwe re kovara *LEF* û paşê jî *LEFA NÛ* derxistiye. Berhemên wî yên bi nav û deng, *Ewrekî Di Sal De, Di Derbareyî Wilo De, Heta Deng Hebe Qêrin* ne.

Mayakovskî di jîyana xwe ya şexsî, civakî û helbestvaniyê de bi cesaret û nûjentiya xwe bûye keseñi serek. Wî her xwestiye rûmeta mirovantiyê biparêze û hunermendiyê bike çekê jiyanek bi rûmettir.

Mayakovskî helbest û helbestvanî ji hêşîriya aheng û xweşikkirinê xelas kiriye. Li gor Mayakovskî, dema helbestvan ket dû xweşikkirina helbestê, aheng û pîvanan lê bike bar, misoger dibe ku mana helbestê qels bike. Helbest, wilo kevnare diqerîme, ji hemdemîya xwe wenda dike. "Divê helbest wek buharê azad be, wek çemekî bi xuşîn biherike, rast be û bi navero-ka xwe wek risas be. Helbestvan, divê di jiyanê de jî serek be". Mayakovskî helbestvanî ji nûve li ser van bingehêna asê avakir û diyarî mirovantiyê kir.

Mayakovskî

LÎLÎ CAN

Ji bedêla namê

Vladimir MAYAKOVSKI
Wergêr: Süleyman DEMİR

Dûmana tûtinê hewa xwar.
Oda min-
çû wenda bû
wek beşek "doja" Krûçyonîş .
Tê bîra te?
Li vir, li pişt pacê bû
cara yekem min destê te
bi evîndarî firkandibû.
Bi dilekî pola,
tu îro dîsa li wir û.
Sibe jî
tê min biqewirînî-
û bi ser min de hilbî.
Li wê bêwana erjeng
ji lerza destên min re
tiştekî din dihate gotin-
nema reya zendikan diditîn.
Dixwazim bazdim derva
ji qamê de xwe di kuçê werkim.
Wek heywanekî bê aqil
ji kambaxî
xwe bikim piç û parî.
Hêvî tê nemaye delala min,
xweşika min,
ka em anîha ji hev xatir bixwazin.

Çawa be,
evîna min ji bo te
bargiraniyek e-
tu çawa jî bikî wilo ye.
Kabihêl ez cara dawîn
ji xem û êşa û şerpezetiyê
têra xwe bi ser te hilbim.

Dema ga ji kar bê hal dikeve
li quncikek bê deng,
di nav ava sar de radikeve.
Bêyi evîna te
tu derya tune ne ji bona min.
Di nav hêstîra de tîka hinek dilovanî
li ba dilê te yê pola bê fêde ye.
Filê betili, ger aramîyê bixwaze,
di qûma germ de wek paşa kêtê dike.
Bêyi evîna te
tu ro û qûma germ
tune ne ji bona min,
û ez nema zanim
bê tu bi kê re yî û li kuderê ye jî.
Heke evqas tadahî
li helbestvanekî din bibûya
bi delala xwe re wê qumar bileyista
ji bo ku serdest bibûya
bi rûmetê û pera.
Lê tu xweşî û serketin
bihistina tu dengên din
wek dema navê te tê gotin
xweşî û hedanê nadî min.
Lê ez ê tu jehrê venexum,
pacê venekim, xwe tê wernekim.
Devê tu demançen sar nedim cêniķa xwe.

Tûjbûna tu xenceran
tirsê nadine min-
hew awirêne te-
Tu ê jibîr bikî sibe
ku miñ çawa tac li te kir,
û canê min yê gul didan
bi evîna te şewitî,
wê geşiya karnevala pozbilindiyê
li rûpelên pirtükên min teva binerin.
Ma gelo ew pelên biçûk û bi xîret
ku di peyvîn min de zûwa şîn dibin
wê te hinekî rawestînin?

Bihêl qet nebe
bela ew gevêne te ji min bi dûr dixin
xwe li ser dilovaniya min
a ji evîna te zuwa bûye raxin.

Petrograd 1916

FEDÎ

Edîp POLAT

Ew diçû dibistana navîn, sêzdeh-çardeh salî yan hebû, yan tune bû. Mala wan li gund bû, lê belê ji bo ku ew biçûya dibistanê divabû ku ew li bajarê Batmanê bi cih bibûya. Ji bili mala kirîvê wî bavê wî tu kes nedinasî. Kirîvê wî Hecî bû. Ji bo qeydkirina dibistanê ew dereng mabû. Ya Rebî pîrr şukur ji te re ku mamosteyekî nas, gundiyekei wî, ji dibistana ku wê xwe qeyd bikira derket. Mamosteyê matematikê bû.

Carekê eşqa xwendinê li serî xistibû, ji ber wê yekê tu tişt li ber çavan nedibû asteng. Birçitî, tazîtî, bêcîhî û bêpereti... Xasme wî bêpereti pîrr kişandibû û hê ji dikişand. Bavê wî ji bo diviyahiyêne hefteyekê pênc banqnot dida wî. Pênc banqnoten wê demê. Ji wan pênc banqnotan sisê li heqê rê diçû. Roja ku wî xwe ji kunduktorê trêne bidiziya û perê bilêtê nedaya, ew wê rojê pîrr kêfxweş bû. Carna wî xwe di daşira trêne de vedişart. Gava bilêtvan ew zeft dikir, wî pîrr fedî dikir, serê xwe dixist ber xwe û pozê xwe yê bi lîçik paqîj dikir. Lê cardin bi rûmet serê xwe radikir û pênc banqnoten kaxizi dirêjî bilêtvan dikir. Bilêtvan carna ew efû dikir, carna jî bilêteke bi ceze ji wî re dibirî. Lê ew bi hêsanî ji bin bandora fediyê dernediket. Fedî... Ev bêje di serê wî de geleki cih girtibû. Gava wî çewtiyek bikira, kesekî tiştek ji wî re negotâ jî, wî bi xwe fedî dikir. Bi serê xwe diponijî. Eniya wî diqermiçî. Sedemê vê yekê ji hevalên xwe mezintir dida nîşandan. Hevalên wî henekê xwe bi wî dikirin, ji wî re digotin "Pîro". Mîna zilamên mezin diponijî û diaxifi. Qama wî kurt bû. Li gora hevalbendê xwe kinik mabû. Li hevalên xwe yê dirêj di nêrî û fedî dikir.

Ew bi tenê bû. Tim û daîm bi serê xwe digeriya. Bi hevalên xwe re jî tenê bû.

Hawîrdor mij bû. Hawîrdor dûman. Çaralî "Batman".

DDKO ya Stembolê afîş li stûnê elektrîkan xistibûn. Bala wî dikişand, lê belê fam nedikir. Sal 1975, olperest cardin pîrr bûn di Îlihê de. Partiya Selametê ya Netewî (MSP) di wê demê de xurt bû.

Çarkêlek tarî!

Li herder nalîn. Li aşîman ewr.

Dibistana ku wî tê de dixwend, cihê zarokên zengînan bû. Keç û kurêng zengînen Îlihê li wir dixwendin. Gava ew çav bi bisiklîta wan diket, wî fedî dikir. Xwendevanên zengîn çiqolat dixwarin, lê wî? Wî nanê tisî, tasek ava qerisi...

Ew carna di hewşa dibistanê de li quncikekê rûdinişt. Xwendevanên zarok ên zengînan jî ji bufa hewşa dibistanê çiqolata û kola dikirin. Wî jî li wan dînihêrî, destê xwe davêt bêrîka xwe û piştre fedî dikir, lê belê nikarîbû bikire. Keç û kurêng zengînan di hewşê de bi bisiklîtan digeriyan, lê ew? Wî zaf ji siwarbûna bisêklîtan hez dikir. Carna hevalê wî bisiklîta xwe dida wî, wî baş nizanîbû bajota, lê dîsa jî li xweşa wî diçû. Wî qet ji bîr nedikir; rojekê cardin bisêklîta hevalê xwe diajot, keçek zengîn ling avêtibû ber wî,

ew keçik zaf li xweşa wî çûbû.

Mala ku ew lê dima maleke Hecîyan bû, bi nimêj û taet bûn. Ew jî mecbûr bû ku nimêj bikira. Birçî dima, pêxwas dima û nimêj dikir. Nimêj û taet...

Bi pirrani şorba savarê çê dikirin. Roja ku di teşte de şorbenîk hebûya, wê rojê ew pirr bi kêt diçû dibistanê. Serê sibehê bi berbangê re radibû û di serma çile de berê xwe dida dibistanê. Hêja di bîra wî de ye ku di rojeke çile de, berf û qeşa li erdê, miriyek li ber riya "Su Pompasi" yê dîtibû. Cesedekî cemidi, devê wî ji hev û çavên wî dibiriqîn. Yekî parsek bû. Laşê wî zaf lawaz bû. Çermê wî reş dikir. Laşê wî mirî hişk bûbû. Gava ku devê wî yê vekirî dîtibû, ew zaf tırsiyabû. Heta wê rojê qet mirî nedîtibû. Tasika parsek a peran hêja li cem bû. Çokek wî li erdê, yek li hewa bû. Şaşika serê wî hêja li cih bû. Gelo ew kî bû, kurê kî bû? Bêkes bû, yên li dora wî biyanî bûn. Ez bêjim pêncî salî, tu bêje şêst salî hebû.

Gava çav bi wî miriyê bêxwedî, belengaz, lawaz û xizan ket, wî bi wê zaroktiya xwe fedî kir. Ji dêlva mezinan ve wî ji însanetiyyê fedî kir. Mezinan gotibû: "Kes ji birçîna namire!" Gelo ew parsek ji bo ci miribû?

Birçî dima, firavîn nedixwar. Li gora hevalên xwe lawaz mabû û qama wî kin bû. Serma û seqm pirr bû. Bi şev di nava cihan de bi zor germ dibû. Carna bi şev bi xwe hişyar nedîbû û nedîçû daşirê. Serê sibehê bi xwe dihesiya ku ci bibîne, nava doşekê şil e. Gava ku destê wî şil dibû, mîna ku gulleyek lê bikeve. Ji eyb û fedîyan ji bo ku şîlbûn negîhiye tejê, wî cilêن xwe dixistin bin doşekê.

Wî fedî dikir...

Xanima malê serê sibehê dihat ku nivîna rake. Gava destê xwe davêt doşeka wî, ew pirr ditirsiya. Hem ditirsiya hem jî dua dikir. Di dilê xwe de digot: "Ya Rebbî hema mûz negîhiştibe tejê!" Pişti rakirina doşekê, ger şılayî tunebûya, wî nefesek bi rebetî dis-tend. Lê ku erd şil bidîta, mîna ku nava wî biperite, weke ku aveke sar ji serê wî hetanî lingêن wî were xwarê, sar dibû. Guhêن wî sor dibûn. Serê xwe dixist ber xwe û şermek mezin ew digirt. Hema bimira ji wî halî çêtir bû. Wî sibehê taştê nedixwar. Ji tırsan carna bi şev ranediza.

Ji çend mehan carekê, bavê wî dihat wir. Gava li civatê rûduniştin û qala wî dikirin, ew pirr ditirsiya. Di dilê xwe de digot: " Ya Rebî hema hema behsa wê mijarê nekin!" Bavê torbê arvan û şekir dida ser milê xwe, dianî malê û ji xwedîyê malê re digot: "Gelo kurik çawa ye? Ci dixwe, ci naxwe?" Xanima malê, yan jî kirîvê Hecî gava dest bi bersivê dikirin, wî li devê wan dinihêrt û dia dikir. Xwezî behsa wî nekiranî! Behsa wî bikirana jî, qene tiştek negotana.

"Lawik baş e, em ci dixwin ew jî wê dixwe. Birçî namîne, me oda Hecî Xefür daye wî. Lê belê, tiştek heye..." Kirîvê Hecî weha digot.

"Lê ci? Tu dixwazî tiştekî bêjî, lê tu vedişêri." Kurik zeif e. Bi şev şiyar nabe, naçe daşirê..."

Xwezla hevoka dawî negotana. Xencer li ser dilê wî diket. Pozê wî liçik diavêt û diçû li quncikeke dîwêr rûdunişti û dest bi grî dikir. Dengê giriyê wî nedîçû kesî. Ji xwe fedî dikir, liçika pozê xwe paqij dikir û serê xwe bilind dikir. Bi çavên xwe yên sor li dora xwe dinêri, bi rûmet bi rê ve diçû. Bi rê ve diponijî. Sedemên her tişti hêdi hêdi fam dikir.

Êdi fedî dikir!

ŞEVBUHÊRKEK LI MALA MUSA ANTER

Jan DOST

Jan Dost & Masa Anter

Balafira me, 18'ê hezîranê 1992'an, saet 15.30'ı ji balafirgeha Helebê rabû. Saet nêzîkî şeşê êvarê em gihîştin asmanê Stembolê. Derya reş û Marmara weke du xaliyên şîn û tarî xuya dikirin. Bexçeyêñ darê sewlîyê, malên banê wan ji qermîtê sor, weke wêneyekî li erdê avêtî xuya dikirin. Ewrin tenik, spî, weke komên pemboyêñ jenandî, carna ew wêne ji ber çavêñ min winda dikirin. Ez ketübûm ramanan û bêdengiyekê

girtibû ser min. Weke her kesê ku nû diçe bajarekî, min di dilê xwe de digot: "Gelo ev bajar wê çawa be ?"

Raman, ramanê dikişîne, ramanên min ez dûr birim. Wê gavê xeyalêñ min weke kaniyek buharê teqiya bû. Şerê navbera Osmaniyan û Bîzansiyâñ dibate ber çavêñ min. Hindik mabû min hîrehîra hespê Fatîh Mehmet bibihîsta. Wer xuya bu, ku Marmara ji wê jêra han, bi xumxuma pêlêñ xwe ji min re digot:

- Pirr xwîn li vir rijiya ye. Xwîna sor ya mirovênan, ev pêlên min û spî gemari dikirin, qîrîn û heyheya siwaran, dengê tifing û topan, masiyêñ min ditirsandin û ber bi binaniya dilê min ve dibirin.

Marmara weha digot, min ji bêdeng lê guhdarî dikir û di cama balafirê re li jêri xwe dinêri. Ji nişkê ve dengê kaptanê balafirê, bêdengiya min li min herimand û got: "Rêwiyêñ xoşewîst, em niha li ser bajare Stembolê difirin, paya germiya wê 27 e, qayışen xwe girê bidin û cigarên xwe vemirînin, em berjêr dibin."

Balafirê hêlan kir û hêdî hêdî daket, heta ku gihişte erda balafirgeha Atatürk. Pişti me kar û barê derbasbûna Tirkiyê qedand, me berê xwe da Laleliyê, otêlê. Berî ber tiştî ziyareta rojnameya WELAT di bala min de bû, min dixwest ez rojnameyê ji nêzîk ve nas bikim.

Em rojekê du rojan li Stembolê geriyän, me der û dor dîtin, dawiyê ji otêlê min telefon rakir û ez li rojnameyê geriyam.

Ji wî alî dengekî kurdi, bi kurdiya zelal dipeyivî:

- Ferno, rojnameya WELAT...

Ji min re bû xewnek, Stembol û zimanê kurdi?!

Min xwe da nasîn û me soz da hev ku êvarê em hevdu bibînin. Êvar hat, hevalêk ji aliyê rojnamê hate otêlê. Ewê ku hat berpirsiyarê nivîsan Mazhar Günbat bû. Em tev de li otêlê rûniştin û em li ser rewşa tevgera toreyî û rojnamevaniya kurdi li Stembolê axiftin. Dawî Mazhar Günbat xatir ji min xwest û got:

- Sibe tu li rojnama WELAT mîvanê me yî.

Pirr caran, mirov weke xewnan dikeve demên xweş. Bi rastî çûna Stembol beta niha ji min re xewneke şêrîn e. Ne ji ber ku Stembol bajarekî xweş û fire ye, lê ji ber ku min xwe di nav xebateke hêja de

dît. Mezopotamya Kültür Merkezi, Enstituya Kurdî, Rojnameya Welat, weşanêñ Melsa... Û li Stembola ku zimanê kurdi qedexe kiribû, ez bi kurdîyeke pak û zelal diaxivîm. Min piçek bi tirkî dizanibû, lê hewcedariya min bi wî piçikî ji nemabû.

Min navê Musa Anter ji zû de bihîstibû û şanoya wî "Birfîna Reş" dîtibû. Îcar min pirr dixwest ez wî bibînim, bi wî re rûnim. Kêfa min zahf ji nivîsandinê wî re dihat. Zimanê wî xweş, gotinê wî tûj, henekên wî, tev de min di quncika TîR de dixwendin. Ëdî ji bo dîtina wî sebra min nemabû. Min ji M. Günbat rice kir ku ew min bibe ba Musa Anter. Camêr bi telefonê soz ji Musa Anter stand û me karê xwe û çûyinê kir.

Dinya germ bû. Ez û M. Günbat û birayekî xwe li gemiyê siwar bûn û gemiya me mîna gayekî westiyayî hêdî hêdî bi nav avê de çû. Bayekî xweş û hênik li rûyê me dixist. Dibe ku ji gemiya me hêdî nedîçû, lê ji ber ku ji bo dîtina Apê Musa ez bêsebir bûm, bi min wiyo dixuya.

Dawiyê gemî li bendera Kadıköyê râwestiya. Em ji gemiyê peya bûn û me rast çû texsiyek kirê kir û me berê xwe da mala Apê Mûsa. Mala wî di avahiyek ne pirr bilind de bû, li rex girekî biçûk, ku Apê Mûsa digot, ev gir Kurdistanê tîne bîra min. Em hersê bi derencan re hilperikîn, kamera di stûyê min de bû û pelên min di bin çengê min de bûn, min dixwest ez demê rawestînim û sevbehîrka bi Mûsa Anter re ji xwe re bikim tarîxeke ku neyê ji bir kirin.

Ji ber ku M. Günbat rêberê me bû, wî li zengilê derî da. Çend saniye nebu-hurîn, derî vebû. Xortekî xêrhatin da me û em derbasi malê kirin. Mûsa Anter li pêşîya me rabû, destê xwe da me û em bi

dilovanî ramûsandin. Devê wî li ken bû. Gomlegê wî yê spî û şîn î mil kin lê bû, bi ser pantorekî şîn de berdabû, weke xortekî nûhatî xuya dikir.

Wî pîr xêrhatîn bi me kir û xweş bi mîvandariya me rabû. Rast e wî heftê sal derbas kiribû - wî ji min re got temenê min heftê û heft sal e- lê ew hîn li ser xwe bû, xort bû. Rûyê wî sor û kurr bû. Bi rî û simêl, porê wî di gel birhêne wî yên tenik seranser spî bû. Dengê wî yê bilind ode dadigirt. Rehêne destêne wî bilind û şîn xuya dikirin. Sorahiye k di gewrika çavêne wî de eşkere bû, awir tûj bûn. Sedî sed kaleme reki kurd dixewînî, eniyeke fire, sîngeke bilind, qelafetekî zexim û di gel salêne pîr zendêne bi goşt û badayî. Nayê bîra min bê destpêka axaftina min ci bû, lê dema me wêneyê wî kîşand, keniya û got:

- Xuya ye mirina min nêzîk e, bûn van rojan pîr resimê min dîkişîmin.

Me tevan lê vegerand:

- Em ji te re hêvidarê umrekî dirêj in.
- Ew keniya û got:
- Ez bi xwe zû bi zû namirim, ez ê sed û deh salan bikim.

Di pencerê re bayekî hênik dihat, pel û şaxêne nermik yên pîncarêne giyayê xem-landinê, dîlivandin, xuşxuseke xweş bi wan ketibû. Dengê Apê Mûsa yê bilind tevlî wî dengê romantik dibû, yek caran bi neviyê xwe BAHOZ şâ dibû, BAHOZê ku li odê diçû û dihat, bi otomobileke naylon û bicûk dilist.

Gelek ji axaftina me ya wê şevbuhêrkê li ser mirinê bû. Mûsa Anter weke filosofekî qala mirinê dikir. Wî digot: "Mirin ci ye û çîma yek jê ditirse? Û kî ditirse? Yê ku di jiyana xwe de tiştek nekiribe, wê bitirse. Lê yê ku ji mirovantiyê re xizmetek kiribe, natirse, wê dilşa serê xwe deyne. Ez bi xwe natirsim.

Pişt re behsa SOKRATES û mirina wî kir û got: " SOKRATES bi comerdî piyala jehre rakir û vexwar. Ew ji mirinê nedîtirsiya. Çimkî wî gotina xwe gotibû.

Cigara Mûsa Anter her di nava lêvên wî de bû. Wî gelek bi kîn û xezeb qala stema dijminan dikir.

Wê şevbuhêrkê em li dora wî rûniştibûn, wî ji weke pêxemberekî ku ola xwe nû ilan kiribe, ramanêne xwe ji me re digotin. Wî behsa eşîra xwe, malbata xwe, zaroktiya xwe, salêne xwe yên ku di zîndanan de buhurandibûn, dikir. Me nedixwest em ji cem wî rabin. Sohbeta bi wî re wer li xweşa me hatibû ku me êdî bew bîr bir ku em rabin. Lî nedibû, me rabû xatir jê xwast û me hêz kir xwe em bi hev re rabin. Wî bi dilovanî em yek bi yek hemêz kîrin û ramûsan û beta ber derî bi me re rawestiya, me dua şevek xweş jê re kir û em derketin.

Dem dibû nîvê şevê, dîsan em li gemiyê siwar hatin û vegeriyan ciyê xwe.

Keyala Mûsa Anter ji ber çavê min nedîcû. Ez êdî bi kêt bûm. Weke yekî ku Heca xwe temam kiribe vegeriyam, min di dilê xwe de digot: "Niha hatina min a Stembûl ne vala ye, min Apê Mûsa dit".

Pişt wê şevbuhêrkê bi çend rojan, li Navenda Çanda Mezopotamya ez du rojan (24-25 Temmûz) ji bo imzekirina pirtûka xwe KELA DIMDIMÊ rûniştim. Gelek xort û keçen kurd hatin pirtûk imze kîrin. Roja duduyan rojnameya Yeni Ülke bi min re hevpeyvînek çedîkir. Di nav hevpeyvîne re telefonek ji min re hat. Derna min bihîstok rakir, dengekî nerm kete guhê min:

- Merheba JAN!

Tu jîrbûn nedîva ku ez xwediyê deng

nas bikim. Xwediye deng nivîskarê me yê xame tûj, Mûsa Anter bû. Ew ji Ensûtuya Kurdi diaxivî. Wî telefon vekiribû da ji bo pirtûka min spasiya min bike:

- Heyra te ji Feqiyê Teyran xweştir kiriye!

Min lê vegerand û got:

- Mamoste, ez şagirtê te û Feqiyê Teyra me.

Wî li min vegerand:

- Gava mamosteyek şagirtekî xwe biserkefi dibîne, ew bi xwe jî xwe biserkefi hîs dike.

- Spas mamoste.

- Heyran te navê xwe kiriye JAN DOST

- Belê mamoste, ez dostê jana me. Ma ne milletê me tev di nava janan de dijî, jana millet jî jana min e.

- Rast e, weha ye, lê ê min ez Kêf Dost im. Ez pêşerojê xweş dibînim. Rewşa niha nadome, wê bê guhertin, ji pêşerojeke xweş re binivîse.

Disan min xatir jê xwest û ez vege riyan berdewamkirina hevpeyînê. Min tim dixwest ez nêzîkî vî mirovi bibim. Weke kurd dibêjin "ew kalekî zemanan bû." Ew pirr jîr, zana û ramanzelal bû û weke xewnêñ pêxemberan xewnêñ wî rast derdiketin. Wî vê dawiyê geleki behsa mirinê dikir, digot: "Eger ez nemirim, ez ê weha bikim, eger tirko min nekuje ez ê filan tişti bikim."

Axaftina min û wî ya dawî bi telefonê bû. Roja sisê tebaxê bû, ez li ser riya Enqera bûm. Min êvarî jê re telefon vekir û got:

- Apê Mûsa, ez xatir ji te dixwazim, ez ê vege rim welêt.

- Çima JAN ? Divê tu li vir bî, li ba me bî, li Enstituyê bî.

Min nedixwest ez jê re bêjim "na" di

rûyê wî de, lê min jê re got:

- Divê ez herim, ez nikarim li van deran bimînim.

- Çima ?

- Ji bo gelek tiştan.

Min ci jê re got, wî çare didit û her digot: "Divê tu li vir bî, li Enstituyê bicebitî."

Çare tunebû, rabû min jê re got:

- Apê Mûsa tu rastû dixwazî, ez ditirsim, rewşa vê derê nexuyaye û kuştin heye, te dît çawa rehmetî Hüseyin Deniz hate kuştin ?

- Heyfa te, heyfa te, ez kal im natirsim, tu xort î ditîrsî! Tirs ji bo ci ? Heta em bikaribin em ê bixebeitin, em çûn û pê ve, yên li dû me wê dewam bikin.

Ji min, ji wî, min bi ya xwe kir û xatir jê xwest. Wî şîreta çûna Enqere bi trênen li min kir û got:

- Heyra, tê ille bi ya xwe bikî, bi trênen biçe, rehettir e.

Ez bi wan bîranînan û xewnêñ şêrîn şâ nebûm. Pişî ku ez vege riyan Sûri bi kêmî mehekê, ez şevekê çûme şevbuhêrka xwarziyê xwe. Wî bi rûyekî tehl ji min re got:

- Xwedê zane Mûsa Anter kuştine.

Ez veciniqîm, min bawer nekir û pîrsî:

- Kê got, te ji ku bîhîst ?

Xeber rast bû. Min bi guhêñ xwe jî bîhîst, nûçebêjê Show t.v. bi kurtî behsa kuştina Mûsa Anter dikir. Min nedixwest ez bawer bikim, lê tiştê rast rast in, ci tehl ci şêrîn.

Havîna 92'an havîneke xweş bû. Lê payiz tim havînê li dû xwe dihêle û yeko yeko pelên daran diweşîne, daran rût dihêle.

ŞAHÊ NEXŞEBEND;

MEWLANA XALIDÊ KURDÎ

(1773 - 1826)

Zeynelabidîn Zinar

Eger berî 68 salan gulistana rewşen a vêjeya kurdî, ji ber zordesû û xwînxwariya hovan wisa hişk û bêav nemabûna, eger ew gulên cûrî belgên xwe yên di nazik neweşandibûna, eger xwençeyên bişkojan jî wisan di qalikên xwe de givaştî nemabûna, herweha eger bilbilê bengî mirûzê xwe neki-ribûna û ew stûxwar nehiştibûna; stêrkên xwînê nedadiweribandin. Pêre jî eger feleka malikwêran hinekî jê re devlikên mabûna û ji kesên mîna Mewlana Xalidê Kurdî yê Nexşebendi re Geliyê Laleş kiribûna devera geşt û seyranan, ewçax kî çi dizane, belkî niha perû û diyariyên pi-raniya welat û dewletên dinyayê di mûzexaneya Kurdistanê de besterêz bûbûn. Lê ji ber ku Xalid bi njada xwe Kurd bû, îcar nav û navnîşanên wî jî bi derbekê li zarûk û peyrewên wî qedexe kirin û nehiştin ku zêde Kurd ageh jê

bimînin, wî û şexsiyeta wî binasin.

İro yek ji pirsin girîng ku ji rewşenbir û zanayên Kurd re bûye derd; Şahê Nêxşebend kî bû? Ji kîjan neteweyî bû? Ü çi kiriye, çi nekiriye? Bêguman ev ro minîmûn kes ji Kurdan dizanin, ku Mewlana ji Kurd bû û kurdperwerekî têgihiştî bû. Lê mixabin ji 1925-an heta van salêن dawî, pirî Kurdan dek û dolabêñ kirêt ên bi navên "misilman" tiyê dîtine, îcar di derheqê kesên wisa de jî guhartineke mezin ketibû baweriya wan.

Mewlana Xalidê Kurdî yê şarezorî murşidekî kamil, xwenasekî bêlef, xwespeyekî zana yê hazirbersiv, kûrgerm, xwedanbereket, bi bîr, bi hiş aqildar, peyvzan, xwînsêrin, hunermend, pispor, herweha helbestvanekî Lahûti bû. Herweha hîmdar û şêxê duyemîn ê rêçika Nexşebendi jî bû. Gelek mirîd û peyrewên Mewlana li Kurdistanê, xasma

di bajarê Şarezor û Silêmaniyê de, herweha li Tirkîyê, li Îraq û Îranê hebûn. Ji ber hindê nasnavê *Diyaudîn* (Ruhniya dîn) û *Qutb-ul 'Arifîn* (Mezinê zaneyan) jê re rewâ hatibûne dîtin. Lê zêdetir ew li Kurdistanê bi Şahê *Nexşebend* tê binavkirin.

Mewlana Xalid di 1773-an (1193) de li gundê Qeredaxa grêdayê bi Cafê ve hatiye dînyayê û di 1826-an (1242) de, 16-ê Zilqe' ideyê şeva inê di navabera mexrib û 'eşayê de li Şamê, Taxa Salihîyê, ji nexweşîna *Ta'ünê* çavêن xwe ji jîyanê girtine.

Di 1842-an de bi fermaña Siltan Ebdul-hemîd kumbeteke cuwan li ser gora wî hatiye çêkirin. Ew Kumbet ji Kurd, Ereb û piraniya misilmanan re, herweha ji hemû peyrewêن Rêçîka *Nexşebendî* re deveke piroz, giranbiha û qedirşinas e.

Mewlana Xalid, pêşî li cem bavê xwe xwendîye. Piştre li ba Seyid Ebdulerîmê Berzencî, li ba Mele Salih Termarî û li ba zanatirê Kurdistanê Xerîki xwendina zanistî, zanyarî û zanîna îslamî, 'Ilmê Hîkmet û Kelam xwendîne. Piştre çûye bajarê Sineyê (Senenda) di zanistiya İctîhad, Şerî'et, Usûla imamî Şafiî de ji serokê zaneyan Şêx Mihemed Qesîm şadetnameyeke payedar wergirtiye. Mewlana piştre çûye bajarê Silêmaniyê ders daye feqîyan, herweha bi têgîhandina kurdîtî ji kamil bûye.

Profesor Qanadê Kurdo, li ser Mewlana Xalid nivîsiye, ku: Kamûran Bedirxanê rehmetî di pirtûka xwe ya bi navê "Fêrbûna Zimanê Kurdi" de gotiye: Mewlana Xalid di Terîqeta *Nexşebendî* de şibha Xalidî daniye. Ji Kurdê Silêmaniyê ye. Di 1242-ên hicrî de li Şamê miriye û li Çiyayê Çilyaran hatiye veşartin. Wî, diwanek bi kurdi nivîsiye. Kamûran Bedirxan helbesteke wî di pirtûka xwe de daye çapkîrin.

Profesor Kurdo jî, wê helbesta

Mewlana ku ji 41 malikan hatiye holê, di pirtûka xwe de çap kiriye. Min jî çend malik ji wê helbesta Mewlana, bo xwen-devanê Nûdemê li vir nivîsin:

*Ci tedbir, ey musulmanan
Ki men xudra nemûdanem
Ne tersa me, yahûdiyan
Ne gebr û ne misilman im
Ne berri yem, ne behri yem
Ne serqi yem, ne xerbî yem
Ne ez erkanê tebhî yem
Ne ez eflaqê gerdan im
Ne ez Çin im, ne ez Hind im
Ne Bulxar û Maçin im
Ne ez milkê Îraqê me
Ne ez xakê Xurustan im
Ne ez av im, ne ez ba me
Ne ez xak im, ne ez ates
Ne ez dinya, ne ez iqba
Ne ez Firdewsê Ridwan im
Nişan im, bê nişan based
Mekan in, Lamekan based
Ne ten based, ne can based
Ne men ez canî canan im
Ne baba me, ne dada me
Ne 'ema me, ne xala me
Li ser wechê ciraya me
Dikim iro di efxan im.*

...

Basili Nikitin, di pirtûka xwe ya bi navê "Kürtler" de behsa hin navên şêxan kiriye, ku çiqas tîna wan li Kurdistanê hebûye. Di rada yekemîn de navê Mewlana Xalid aniye zimên û domandîye:

Bê ku li nav derwêşen Neşebendî roleke siyasî hebe, Mewlana Xalidê Silêmanî tîneke giran daxistibû ser miridan. Ew, kurdeki ji rêtê yê li herêma Şarezorê bû. Pişti xwendina medresê, bû mele û li Silêmaniyê dersdarî kir. Şevekê di xewa xwe de dibîne ku, Şêx Evlahê Dehlewî dibêje: *Ya Xalid, here Hecê. Tu yê li Ke'beyê derwêşeki di sûfî min de*

bibînî, ku ji xwe sipiyan seh dike. Tu, ji wê rewşa wî nezêvire, tenê bi guşekî ebaya wî bigre û bihejîne. Ew, bo tiştên ku tu dixwazî dê ji te re bibe alîkar." Lê ew hîç guh nade wê xewnê û jibûr dike.

Di 1220 (1804) i de Mewlana çaxê di riya Mûsil re ku çûye Hecê, pêşî çûye Şamê ba Şêx Mistefayê kurê Mihemed Kurdi û Şêx Mihemed Kezberî, hindî mebest di Tilmî Hedîs û Tilmî Qur'anê de pirs ji wan pirsîne, hêj çûye Medineyê.

Xalid li ber Ke'beyê derwêsekî dibîne, ku ji ebaya xwe sipiya digire û dikuje. Îcar ji ber ku navekî Ke'beyê "Beyt-ul Heram" e, yanî li wir kirina hin tiştên

helal ji heram e weke kuştina sipiya û gwd. jê hêrs dibe û wî haydar dike. Lê Derwêş dibêje: *Ya Xalid. Ma te wê xewna ku dîtibû, jibîr kiriye? Haniha eger tu neçî Dehlê, bo te riya felatê dirêj dibe.*

Mewlana Xalid dema li Hecê bûye, vê helbesta li jêrê bi zimanê xwe yê netewî li ser Mihemed Pêxember ristiye:

*Ha miseran neseb, ha miseran neseb
Mehbûbim, henşayê 'alîneseb.
Îsmes Muhammed, Qureysî û Ereb
Edas namîne kenaçeyê Weheb
Temamî 'umrus şeşsed û sê salen
Bab û bapîriş bê terz û halen:
Ebdulla, Ebdulmutelib, Haşim*

*Ebdulmenafen, bizanes lazim
 Ne túta û ne berz, sipî û gendimgûn
 Ne kewten sayes, ne rûyî dinya dûn
 Be weledî biyen ce Mekkeyî enwer
 Çil sal çagemend bî be peyxember
 We sêzdeyî henî ew xworcemeine
 Rahî bî, koç kerdeşî we Medîne
 Ço ge muqîm bî ta mudeyi deh sal
 Mergispeyî amace alayî bêzewal
 Bersice dinyayı fanî bê binyad
 Ebleh kesê wen dil pêş kerr û şad
 Sed û bîs û çar hezar pêxember e
 Sêsed û sêzdeh resûlên rehber e:
 İbrahîm û Nûh, Mûsa ûlul'ezm
 İsa û Muhemmed bizaneş we cezm
 Seyidulkewneyن xetmulmurseln
 Ce masîwa heq bihter cegerdin.*

Ev helbesta Mewlana Xalid a li jêrê ji, li ser evînê hatiye nivîsandin:
*Dîsa diyarê dilberê wek meş'elîstan da
 diyar
 Nûr bûn le ser Kûyê Uhud, tomar be
 tomar aşîkar
 Xwes xwes nesîmê 'enberîn, bênxwes
 dekatin ser zemîn
 Ema nebûyî 'enberîn, ya nafe yî müşki
 Tetar
 Bêwade îmşew roj helat, ya nûrî canan
 sat be sat
 Rewşen dekatin ser bîsat (filleyîl
 yûlîcûn 'nehar)
 Pir bû le nûr deştî feqa, go ya hebibî
 xwes liqa
 (Leylen 'elesselî irteqa, mîn nûrîhî
 ilqa'û istîna).*

Mewlana Xalid di Heca xwe de gava
 çûye bajarê Medîneyê ji, vê helbesta li
 jêrê nivîsiye:

*We ewdal nekem, we ewdal nekem
 Ta key xwem çun Qeys we ewdal
 nekem
 Bazuwê derwêş im pir xerxal nekem*

*Poşakê ce lonik şâ desmal nekem
 Çenî deyriyan mal be çol nekem
 Tehsîlî rûzî be keşkol nekem
 Fenayim be xak sehayî ber nekem
 Bew kanî û sêlaw dîdem ter nekem
 Bêx rîşey nelz zewqim pey nekem
 Çargoşey cîhan mesken tey nekem
 Perê bext wêm xak we ser nekem
 Ya men ho pey sed Skender nekem
 Ce qewm û eşîret xwom bêzar nekem
 'Ezm we ey Kabil û Qendehar nekem
 Xalid, bê refiq roj we sew nekem
 Cûn tav awan terki xew nekem*

Pişti vegera Mewlana ji Hecê, Mîrza
 Rehim Ellahî digel Derwêş Mihemed
 têne Silêmaniyê. Mewlana ew herdu
 dihinêre Hindistanê ba Şêx Ebdullah
 Dehlewî.

Piştre çûna herdulan, riya Hindistanê
 ketiye ber Mewlana ji. Pêşî ew çûye
 bajarê Sine, ji wir çûye Hemedanê û
 çûye Tehranê. Li Tehranê Mewlana bi
 Şêx Smayîl Kaşî re dîdar bûye û pê re
 munazereyeke zanistî kiriye. Di encama
 niqaşê de, Şêx Smayîl xwe ji Mewlana
 kêmîr dîtiye û ew ji xwe zêde mezintir
 zaniye. Mewlana ji Tehranê di Xerqan,
 Bestam, Semnan, Neyşapûr û Tûsayê re
 çûye Meşhedê, ji wir çûye Gelko ba
 Hezretî İmam Reza. Li wir helbesteke
 cuwan bi zimanê farîsi di pesnê İmam
 Reza de honaye. Mewlana ji wir gava
 çûye Qendehar û Xezneynê, êdî ketiye bîr
 û baweriya niştîmanî û helbesteke
 nazenîn li ser Kurdistanê nivîsiye:

*Xalida! Ger nîstî dîwane û sehra nûred
 Tu kuca û kabil û 'eznûn û xak Qendehar?
 Le paşan erwa taegate Dehlî
 Cîhan abad, lew maweyî wa!*

Mewlana li Hindistana Ebdullahê
 Dehlewî bû, dîroka bîr û rayê Ciya Ciyan
 nivîsiye. Mewlana li wir pir maye

û di rêcîka Nexşebendî de şixuliye, ta ku xelîfetî ji Şêxê xwe Dehlewî stendiye. Û di 1808-an de şûnde vege riwaye welatê bav û kalan, hatiye Kurdistanê. Li bajarê Sineyê maye heta dersdarê wî Şêx Mihemed Qesîm ji ketiye Rêcîka Nexşebendî. Piştî demekê Mewlana ji Sineyê çûye Silêmaniyê û li wir rûniştiye.

Mewlana Xalid di demekê de ji Silêmaniyê çûye Bexdadê û pênc salan di Tekya Qadîrî de maye, dîsa şûnde vege riwaye Silêmaniyê. Herweha di Îrşadê de pir xebitiye. Pir kes bûne peyrewê wî û xişmeteke giran ji mirîdan bi ser ve hatiye. Ji wir Mewlana dîsanê vege riwaye Bexdadê û li Fêrgaya Îhsaniyeyê rûniştiye.

Mewlana çaxê Tekya Xalidî li Bexdadê vekiriye, gelek kesên zana, menşûrên Ereb, maqûlên Kurd lê kom bûne, Rêcîka Nexşebendî pejirandine û bûne peyrew û mirîdên wî. Di wî çaxî de du mûrîn Mirektiya Baban Mehmûd Paşa û Evdirehman Paşa cûne Bexdadê û hêvî ji Mewlana kirine ku ew dîsa vegere Silêmaniyê.

Lê ew çax li herêma Silêmaniyê Rêcîka Qadîrî pir xurt bû û destûr nedaye ku Mewlana here li wir Tekya xwe veke û rêcîka Nexşebendî berfireh bike. Îcar Mewlana xelîfê xwe Seyîd Tahayê Şemdinan hinartiye bakûrê Kurdistanê û xelîfê xwe Şêx Ehmed Hewlîrî ji hinartiye Şamê. Li Şamê di demeke kurt de Rêcîka Nexşebendî xurt bûye û Mewlana ji çûye wir dest bi xebatê kiriye, ta ku li wir çûye dilovaniya xwe.

Mewlana Xalidê Kurdi di şan û nîşana xwe de navûdeng dabû û li serê pir hatiye nîvisandin. Hin ji wan kesen menşûr ku li ser Mewlana nîvisine ev in:

Berkûlî di Dîwana helbestan a bi navê *Mîssbahud-dîwan* de nîvisiye ku: Helbesten xarîqul 'ade yên Mewlana, wek dîwan li Îranê çap kiriye.

'Ellame Dawid di pirtûka El T'erif de nîvisiye ku 'Ellame Mela Mihemed Qizilcî yê mezintirîn miftiyê Bexdadê gotiye: *Mewlana Xalid bi zimanê kurdi, farisi û erebi dîwaneke helbestan nîvisiye. Û li Astanê bi ferma nađîşahê wextê çap bûye. Mewlana Xalid ji Se 'îdê (Larî) û ji Hafîzê Şerâzî mezinir û zanatir bû.*

Kovara *Gilawêj* di 1943-an û *Mêjûyi Xulasey Kurd û Kurdistan Cildê Yekem* di rûpela 365-an de nîvisîne ku: Zanayê navdar M. Emin Zekî Beg weha gotiye: *Mewlana Xalid di 1197-ê hicri, 1783-ê Milâdi de li gundê Qeredax ji diya xwe re çêbûye, ji eşîra Pîr Mikail e. Ew li Cafê bûye navdarê bi Mikaîliyan.*

Mamoste Şepûl nîvisiye ku wî ji bavê xwe weha bihîztiye: *Mewlana Xalid geleki li nav eşîrên Rojhîlata Kurdistanê geriyaye, li gundê Tîkantepe mizgefta Mewlana heye, ku niha jî xelk ew der cihê wî dizane. Ew mizgeft 'Ellame Mela Se 'îd saz kiriye. Ew 'Ellame bapîre Şepûl bû û di 1269-an de li wir dersdari kiriye, di 1290 î de jî miriye.*

Gelek pirtûk û keşkol li ser keşf û keramet, payedarî û zanyariya Mewlana Xalid bi zimanê erebî û yê farîsi hatine nîvisandin. Herweha pir kesan ji li serê lêkolinêñ hêja kirine. Hin ji wan kesan ev in li jêrê:

'Ellame Seyîd Ubeydullah Heyderî. Şêx Ehmedê Tirablusî. Şêx Smayîl Kûrî. Eli Dûrekî. Haci Şukrî Romî. Smayîl Nubhanî. Usiv kurê Smaîl Binhanî. Xêredîn Zerekî Kurdi. Şemsedin Samî. Seyîd Mehmûd Alûsi. Evdilmecîdê kurê Mihemed Xanî. Mihemed Mezher Me'sûmî. Mehmûd 'Itte. Corc Zeydan. Smayîl Paşayê Baban. Yûsuf Elyan Serkis. Ehmed Hilmi. Diktor Mihemed Es'ed Telsî. Şêx Osmanê kurê Sened. Emîn kurê Hewkîri.

Ehmed Şewket. Şêx Mihemed Ebdulmun'em. Mestûre xanima jina Xesrew Xanê Waliyê Erdelanê. Mela Mihemed Qizilcî. Mihemed Emin Zekî. Mihemed Cemîl Bendî. Mamosta Mihemed Xal. Şêx Me'rûf Nûdî. Şêx Şahîn 'Etar. Mihemed kurê Ebdullah Xanî. Mûsa Seba'i. Mihemed Cumleyî Heneffî û gwd.

Mamosteyê nemir, zimanzan û rênasê nijadî û dersdarê navdar û bi ilm û zanînê Seyda Hejar li ser Mewlana Xalid ev çend malik gotine:

*Ke serdestî hemû mestan e Xalid
Nemamî baxê Kurdistan e Xalid
Feydatî bim niştiman bo Şarezor
Ronak e Şam û Estenbul be nûrit*

Navê hinek ji wan pirtûkên ku li ser Mewlana Xalid hatine nivîsandin ev in li jêrê:

- 1- Şeyx Me'rûf Nûdîhî, bi zimanê erebî.
- 2- Miftî Zehawê, bi zimanê kurdî.
- 3- *Esf-el Mewarid, Fî Silsali Ehwali Îمام Xalid*, Şêx Osman Kûrî.
- 4- *El Feyz-il Warid 'Ela Mersiyetî Mewlana Xalid*, Ebû Sena Seyîd Mehîmûd Alûsi.
- 5- *El Meced El Talid Fî Menaqibî Mewlana Xalid*, İbrahîm Fesîh Heyderî.
- 6- *Hisam-ul Hindî Lî Nesretî Mewlana Xalidê Nexşebendî*, Mihemed Emîn 'Abîdîn.
- 7- *El Esawir-ul Mescîdiye Fî Masiri-il Xalidiye*, Şêx Hesenê kurê Ehmed Besîrî.
- 8- *El Heqîqetun'nedyet wel Behcet-ul Xalidiye*, Mihemedê kurê Silêman Heneffî.
- 9- *En'neşr-ul Werdi bî Îxbarı Mewlana Xalidî Nexşebendî yî Kurdi*, Ebûbekir Mihemed Heneffî Ehsanî.
- 10- *El Qewlis'sewab Bî Reddi Ma Summiye Bî Tehrir-il Xitab*, Mihemed Emîn Nûqî.
- 11- *Essehmussaibû Lî Men Sumiyessa-*

lihu Bil Mubtede 'î-l Kazib, Mihemed Emîn Siwedî.

12- *Husûl-il Însî Fî Întiqâl*, Seyîd Smayîl Xerewî 'Amiri muftiyê Şafiî, Şam.

13- *Riyad-ul Mustaqîn Fî Munaqîbî Mewlana Xalid Diyaeddîn*, Ellame Mela Hamid Şarezorî.

14- *Mesl-il Wacîd we Mesîrînnewacîd Fî Testîrî Mersiyetî Mewlana Xalid*, Şêx Dawudê kurê Silêman Kûrê.

15- *Beqiyet-ul Wacîd*, Mihemed Es'ed, 1924, Şam.

16- *Cem'û-l Qelaîd we Mecme üşşewarîd Fî Qîraeti Hezzretî Mewlana Xalid*, Mihemed Es'ed Sahibzade.

17- *El Rehmet-ul Habitte Fî Zikrî Îsmî Zat Wel Rabîte*, Şêx Huseynê kurê Ehmed.

18- *Hedaiqî Werdiye*, Mecîd Xan Xalidî Nexşebendî.

19- *El Enwar-il Qudsîye Fî Munaqîbî Sadaît-il Neqşebendîye* Mihemed Sexawî, 1925, Misir.

20- *Nûr-ul Hîdaye wel Îrfanu Fî Murabîte Wel Tewecuh*, Xwace, 1894, Qahîre.

21- *Fuyûdat-ul Xalidiye*, Mihemed Es'ed Sahiwzade.

Mewlana Xalidê Kurdi, ji hîmdariya Rêçika Nexşebendî û murşidtiyê zêdetir, nivîskar û helbestvanekî menşûr bû ji. Wî gelek pirtûk nivîsîne, gelek helbest ristîne û broşrîn di derbareya Rêçikê de ji bo kiryar û rêvêçûna mirid û peyrewêñ xwe belav kirine. Hin pirtûkên ku Mewlana nivîsîne ev in li jêrê:

1- *Te'lîqatî Mudewene*, li ser Xeyâli û li ser Ebdulhekîm Xeyâli, 1889, Astane.

2- *Eqd-ul Cewherî Fî Ferqî Beyne Kesbîl Matûrîdî*, Ebdulhemîd Xerpûti şerh kiriye.

3- Şerhek bi Farisî li ser Ezzehb.

- 4- Şerhek li ser meqamatê Eli Herîri Kurdi. Destxeta Mewlana bi xwe hetye.
- 5- Haşîye li ser kitêba Cem-ûl Fuad.
- 6- Nihayeyî Remelî, behsa ïnê, du cild.
- 7- Şerha Eqayida Eddûdi.
- 8- Peraweyek di İbadatê bo mirîdên Henefû ku çûne ser rêçika Şafiî.
- 9- Seyalekûti, Haşîya Ebdulxefûrê Larî li ser kifêba Camî Şerha Kafîye (Berî çûna Hindistanê nîvîsiye).
- 10- Dîwan helebestên bi kurdî û Farisî (Di 1844-an de li Stenbolê çap bûye).
- 11- Xalibet-îl Ekrad Fî Teqelubat-îl Emssar.
- 12- Feraîl-îl Fewaid.
- 13- Cela-ul Ekdar we Seyf-il Bîtarî we Selewat.
- 14- Rîsala Adabêن Şêx û Mirîdan.
- 15- Rîsala Zîkrkirina di Tefriqa Nexşebendî de.
- 16- Îsbata Rabîte.
- 17- Mektûbatê Erebî.
- 18- Mektûbatê Farisî.

Bêguman gelek xelîfe, salik û peyrewêن Mewlana Xalid hebûne. Eger li ser vê babetê lêkolîn bêne kîrin, ez bawer im dê hîn zêdetir tişt derkevin holê. Wek nimûne, li gorî gotina kurdologê Hollandî, Martin van Bruinessen; ew sîstema İslâmî ya di layê rêçikan de ku gihaye Endonezyayê, ji aliyê Kurdan ve çûye. Herweha li Efriqa û gelek welatên dînyayê ji her ew tişt çêbûne.

- Hin ji wan xelîfe û salikên Mewlana yêñ menşûr ev in:
- 1-Şêx Ebdullah Şemzinî Nehrî, di 1814-an de li Bexdadê bûye Xelîfe.
 - 2- Seyîd Tahayê Nehrî
 - 3- Mele Ebdulahê kurê Mele Ebdurehman Celî, di 1817-an de li Bexdadê bûye Xelîfe.
 - 4- Şêx Ebdullah Erzencanî Mekkî, li bajarê Mekkeyê rûdinişt.

- 5- Şêx Xalid Kurdi, li bajarê Medîneyê rûdinişt.
- 6- Mela Mistefa kurê Ellame Celaledin Gulenberî.
- 7- Şêx Ebdulfettah Akireyî, di sala 1869-an de mirye.
- 8- Seyid Ehmed Serdar Berzencî.
- 9- Mela Ehmed Kurdi Hekarî.
- 10- Şêx Ebdurehman Kurdi, li bajarê Şamî rûdinişt.
- 11- Şêx Mehmed Umer Sûsî, li Imareyê rûdinişt.
- 12- Şêx Ebdullah Qerdî, li Qudsê rûdinişt.
- 13- Şêx Ebdulgadir Berzencî, li bajarê Medîneyê rûdinişt.
- 14- Şêx Ehmed Qestemûnî.
- 15- Şêx Smayîl Enaranî. Pişti wefata Mewlana, ketiye şûna wî û Tekya Nexşebendî idare kiriye.
- 16- Şêx Ebdullah Hirewî, duyemîn serwesiyyê Mewlana Xalid.
- 17- Şêx Mihemed Nasîh, duyemîn wesiyê Mewlana Xalid.
- 18- Şêx Mihemed Salih, pêşewayê Şafiîyan, li Beytê û Mekkeyê rûdinişt.
- 19- Şêx Mehmed Efendi Geylanî.
- 20- Mele Resûl Sablaxî.
- 21- Hacı Huseyn Efendî, li bajarê Meletiya rûdinişt.
- 22- Şêx Ehmed kurê Slêman Terablusî.
- 23- Şêx Smayîlê Berzencî.
- 24- Şêx Mihemed Hafiz Erqelî Zehawî.
- 25- Şêx Smayîl Şérwanî, di 1865-an de mirye.
- 26- Şêx Ehmed Exrîbûrî, li bajarê Izmirê rûdinişt.
- 27- Şêx Ubeydîlah Heyderî.
- 28- Şêx Ebdulxefûr El Muşahidî.
- 29- Şêx Mihemed Xeczûb Îmarî.
- 30- Şêx Xalid Cezerî, li Diyarbekir rûdinişt.
- 31- Şêx Smayîl Besîrî.
- 32- Şêx Osman Siracedin, di 1866-an de

miriye.

- 34- Mela Ebdulxefûr Kerkûkî.
- 35- Şêx Mihemedê kurê Slêman, xwediyyê pirtûka El Hediqetun`nediye.
- 36- Şêx Mehmûd Ssahêwu.
- 37- Mele Müsa Cebûrî.
- 38- Mele Ebûbekr Bexdadî.
- 39- Mele Hidayetullah Hewlêri.
- 40- Şêx Tahir Erqanî.
- 41- Şêx Mela Ebûbekr Kurdi, li Şamê rûdinişt.
- 42- Xêweyî.
- 43- Şêx Mes'ûd Amêdi.
- 44- Şêx Ehmed Hewlêri.
- 45- Şêx Ebdulqadir Deymelenî.
- 46- Şêx Mihemed 'Aşiq.
- 47- Şêx Mihemed Qeremeşkî, li Diyarbekir rûdinişt.
- 48- Şêx Mele Xalid Kurdi, imamê Mizgefta Sewîqe bû.
- 49- Şêx Hesen Qazanî.
- 50- Şêx Ehmed Semîn, dersdarê E'zemiye bû.
- 51- Şêx Elî Balolê.
- 52- Mela Mihemed Qezlerî.
- 53- Şêx Hebas Kerkûkî.
- 54- Şêx Mihemed Herayî, li Ulebê rûdinişt.
- 55- Xwace Mehmûd Rasim Efendi.

Li gorî beyana pirtûka *Tenwîr-ul Qu'lûbê*, "Silsile"ya Rêçika Nexşebendi ku di "Xitme"ya zikran de tê xwendin, ji Mewlana Xalidê Kurdi heta ku digije Mihemed Pêxember (ssxl) navêvan şexsiyet dibihure:

- 1- Mewlana Şêx Xalid.
- 2- Şêx Ebdulah Dehlewî.
- 3- Şêx Şemsedin Hebibullah Canîcanan Mezher.
- 4- Şêx Nûr Muhemed El Bedwanî.
- 5- Şêx Muhemed Seyfudîn.
- 6- Şêx Muhemed Me'sûm.
- 7- Şêx Ehmed-ul Farûq-il Serhendî.

- 8-Şêx Muhemed Baqî Billah.
- 9- Şêx Muhemed Xwacekî.
- 10- Şêx Derwêş Muhemed El Semergendi.
- 11- Şêx Nasirudîn Ubeydullah.
- 12- Şêx Yeqûb El Cercî.
- 13- Şêx Mela Elaedîn Ettar El Buxarî El Xwarzemî.
- 14- Şêx El Seyid Emîr Kulal.
- 15- Şêx Muhemed Baba Semasi.
- 16- Şêx Elî El Ramîtenî El Meşhûrî bîl Ezîzan.
- 17- Şêx Mehmûd-il İncîlxewî.
- 18- Şêx Arif-il Ribukerî.
- 19- Şêx Ebdulxâliq-il Xucduwanî.
- 20- Şêx Ebî Ye'qûb Yûsif-il Hemedanî.
- 21- Şêx Ebî Eli.
- 22- Şêx Ebî Hesen Elî Binu Ebî Ce'fer.
- 23- Şêx Ebî Yezîd Teyfûr.
- 24- El İmam Ce'fer-ul Sadiq.
- 25- Qasim Binu Muhemed Binu Ebibekir El Sîdîq.
- 26- Selman-il Farisi.
- 27- Ebî Bekir El Sîdîq-il Ekber.
- 28- Muhemed Pêxember (ssxl)

*

Hîmdarê yekemîn ê Rêçika Nexşebendi, Behaedin Muhemed Buxarî di 1318-an de li gundê Qesr-ul 'Arifina (Qesra Hindawan) li nizî Buxarayê hatiye dinê û di sisiyê Rebî'ulewela 791 (2 Adar, 1389) ê de ji davî li jiyana wî hatiye.

Behaedin Nexşebendi mirovekî nefspicûk, xeberxwêş, xerîbdost û zanayekî dagirtiyê ji ilm û zanînê bû. Wî pir ji mîvanan hes dikir, kesê ku diyariyek jê re dibir, wî ji diyariyek lê vedigerand. Gava mîvanekî wî dihat, eger ew bi rojî bûna, pê re xwarin dixwar û gelek ji heywanan ji hes dikir. Behaedin Nexşebendi hêj zarûkeki sêsalî bûye, Xoce Muhemed Baba Sêmmâsi ew ji xwe re kiriye ewlad

û biriye cem xwe. Piştre Semmasî Behaedîn daye Seyid Amir Kulal, da wî di xwendin û tewra Tesewufê de bigehîne. Behaedîn heft salan li cem wî maye, dema 18 salên xwe kuta kiriye, di Tesewufê de tam gihaye û ji cem wî çûye, ji xwe re zewiciye û dest bi jiyaneke nû kiriye. Herweha Behaedîn piştre çûye ba Ebdulkaliq Xujduwanî û di Tesewufê de şixuliye. Behaedîn xwe di Tesewufê de, ji Amir Kulal zêdetir edabteyê livak û tewra Xujduwanî kiriye. Çewa ku bi devê xwe jî gotiye: Ez di Rêçikê de deyndarê Ebdulkaliq Xujduwanî me. Behaedîn ji bo bipêşxistina xwe di Tesewufê de heft salan li cem Mewlana Arif Dîkgiranî maye. Piştre çûye ba şêxên Rêçika YASEWÎ, li cem Şêx Kuşam û Xelîl Ata (Di 1347-an de miriye) maye û di Tesewufê de danûstendin kiriye. Piştî mirina Xelîl Ata, Behaedîn pir hiziniye û ji karûbarêñ dinyayê bêzî kiriye, ji wir çûye gundê Zivartûnayê (Buxara) û bi temamî ciwar bûye.

Bêjeya Nexşebend çewa û bo çi bûye nasnavê Behaedîn, ne diyar e. Lê li gorî gotina hinek dîroknasan; dibe ku ji pal-dana bingeh a Rêçika wî hatibe girtin. (Lewra çewa ku di kurdi de jî her wisan e) bêjeya "nexş" û "bend" bi mana çekirina nexşan e (Niha "qûnderz" jî tê gotin) û ji kirina zikr û perestiniya di Rêçikê de hatine girtin, herdu bûne xeysetê Behaedîn. Yan jî ev xeyset grêdayê bi rabitteya mirîd û peyrewan ve ye ku şêxê xwe tînin ber çavan û li ser giyana pakî Pêxember selewat didin û ji Qur'ana pîroz ayetên xweşik dixwînin, hatibe meydanê.

Behaedîn Nexşebendi di Tesewufê de gelekî berekêş çûye, tiştên nûjen derxistîne holê û navûdengê wî li Hindistanê belav bûye. Herweha ew şaxên rêçika xwe ber bi Asyaya Navîn, Rojhilata

Navîn û Rojhilatê ve jî hinartiye. Ji ber wê yekê gelek şêx û rêçikên herêmê li pêşberî rêçika wî cebhe girtine û şerê wî kirine. Li ser wê yekê navbera Amir Kulal û Behaedîn jî xirab bûye. Lê dîsa jî têkiliyên wan ên dostanî domandine. İcar Amir Kulal çend rojan berî mirina xwe ya di 1370 yi de gotiye mirîd û peyrewêñ xwe: Piştî mirina min, bibin peyrew û mirîdêñ Behaedîn Nexşebendi.

Behsa vî himdarê Rêçika Nexşebendi her çiqasî di çavkaniyêñ mêtjû de bi awayekî fireh zelal nebûye, lê di pirtûka Enîsuttalibîn we Uddat-ul Salihîna Selahedîn Mubarek de ku wî ew bi çavêñ xwe dîtibû, bi dirêjî behsa jiyana wî kiriye. Û gotiye ku: Her çiqasî dibejîn ku azbata Behaedîn digije Caferê Sadiq, lê mêtjû vê yekê sererast nabîne. Xasma pirtûka 'Hidayet-ul Ewliya' gotiye: Rastiya wê azbatê bi belgeyêñ dîrokî ne-hatiye tesbîtkirin ku digije Caferê Sadiq. Lê behs heye ku digije Uweysiyan.

Piştî mirina Amir Kulal, mirîd û peyrewêñ wî tev li dora Behaedîn Nexşebendi kom bûne. Bi wê yekê êdi rêçika Behaedîn bûye ya herî xurt û li pîraniya welatên Asyayî belav bûye.

Behaedîn Nexşebendi di dema kamebûna rêçika xwe de du caran çûye Hecê. Di vegerê de çûye Bexdadê, ji wir çûye Merwe û li wir deme ke dirêj maye hêj çûye Buxarayê.

Carek Hukumdarê Heratê digel jina xwe, Behaedîn Nexşebendi vewwendine ziyafetê û gelek diyariyêñ bihadar dane wî. Lê Behaedîn ji ber zordestiya wî li xelkê, ne xwarina wî xwariye û ne jî diyariyêñ wî girtine. Li ser wê yekê navûdengê Behaedîn Nexşebendi zêdetir belav bûye, di nava xelkê de mensûrtir bûye û xwîngermiya her kesî jê re çêbûye.

Belam di mêtjû de ne zelal e ku

Behaedin Nexşebendî kengê dest bi rêçika xwe ya serbixwe kiriye. Lê Rêçika wî li gelek welatên Asyayî tîneke mezin kiribû û piraniya kesêن Şê'î kirine Sunnî. Xasma li Xurasaniyan tîneke mezin kiriye û piraniya wan ji Şê'îtiyê vegerandine Sunnîtiyê.

Behaedin Nexşebendî rojek berî wefata xwe, ferman daye mirîd û peyrewan ku piştî mirina wî li dora xelîfeyê wî Muhammed Parsayî bicivin û wî ji xwe re şêx bipejirînin.

Rêçika Nexşebendî bi alikariya Şêx Ebdullah İlahî Sîmawî (Di 1490/91 de mirîye) hatîye Kurdistanê û ji wir ji derbasi Anatoliyayê bûye. Ew Rêçik piştî mirina Sîmawî, li Hindistanê bi desten Baqî Billah Kabûlî (Di 1605-an de

mirîye) hatîye meşandin, lê navê wê bi Mûceddiîye guhartiye û ji berê zêdetir berfireh kiriye. Ji wir şaxêن xwe bera Îraq, Hîcaz û Sûriyeyê dane. Lê gava Mewlana Xalidê Kurdi bûye hîmdarê duyemîn û li Şamê merkez vekiriye, navê "Muceddiîye" ji ser Rêçikê hil-daye, disa navê wê yê kevn "Nexşebendî" lê daniye.

Çavkanî:

1- *Târixâ Edebiyata Kurdi-1*, Profesor Qanadê Kurdo, 1983, Stockholm, nûl: 137-138, weşanên Roja Nû.

2- *Jinaweri Zanayanî Kurd Le Cihani İslâmî*, Mihemed Salih İbrahim Mihemedî Şepûl, Rûpel: 29-75, 1364, Tehran, Çapxana Mehâret.

3- *Kürtler*, Basili Nikitin, Ozgûrlukyolu, Rûpel: 372-384.

4- *Ansiklopediya İslâmî*, Cild: 9, rûpel: 52-54, çapa wergera bi türki.

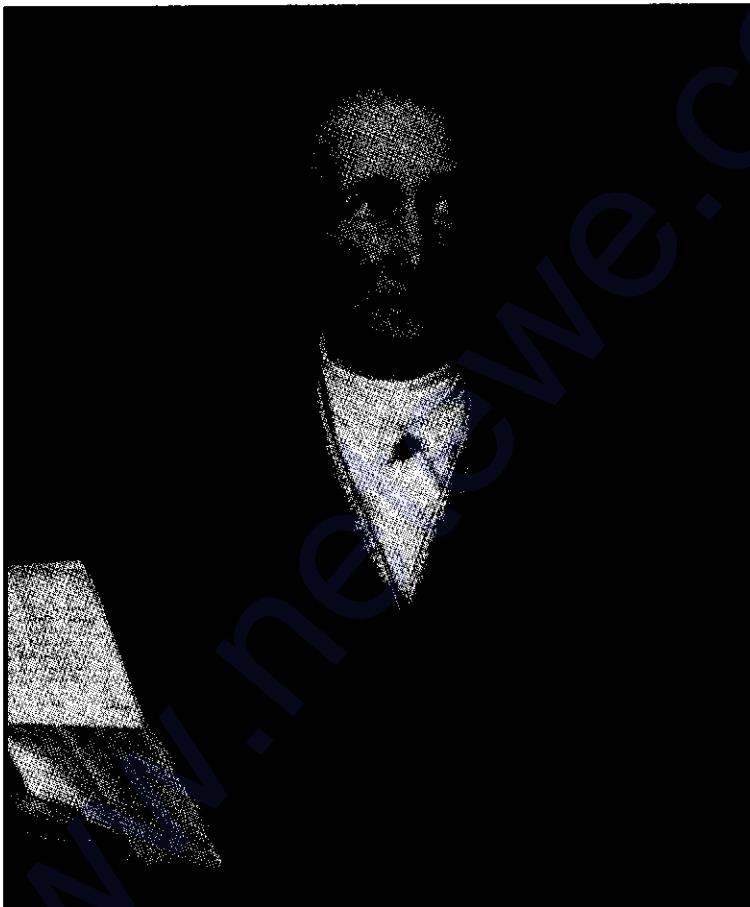
5- *Kitabü Terwîr-ul Qutub*, El Seyx Muhammed Emin El Kurdi El Erbîlî, rûpel: 500-520.

5- *Aga, Şeyh ve Devlet*, Martin van Bruinessen.

* * *

J. W. GOETHE

(1749-1832)

Navdariya nivîsevan û hozanê Alman J. W. Goethe di dîroka wêjeya Almanî û cihanî de diyar e. Li gorî rayên lêgervanan ew yekemîn kes e, ku di helbestvaniya Almanî de û xasima di "Strana Gulanê" de peyvîn sadeyî, manadar û di cih de bikar anîne, da ku rengdariya siruştâ netewî tomar bike û bi hizandarî rojgara jiyana mirovatiyê biçêline.

Strana Gulanê

J. W. GOETHE

Wergêr: Husên HEBES

Bi çi heydedanê
Suruşt ji min ve pertav dibe,
Çawa ro diçûrise,
Çawa mîrg dikene!

Çilpîk mişt in ji gulan
Gulistan e hawîrdor
Û çîkeçîka çivîkan
Gumreh têr ji nav keleman.

Di sîng û beran de
Xwesî û şahî ye
Ah li erdê, li roye!
Ah li xenyê, li xweziyê!

Ne tu bû yî
Evîn, evîn
Ku te jiyan ji nû ve
Li siruştê vegerand!

We dilînî mîrgê nestîle
Tu pîroz dikî
Û cîhanê tevde
Tu geş dikî.

Oy lewendê, keçê!
Ez we ji te hez dikim
Û ji awirrê te yên çîkdar,
Ma tu jî we hez dikî!

Çawa titî bi meraq dixwînin
Li perwazan
Weha jî kulîlkên biyanî
Hêni dibin bi bîhna esmîn.

Evdalê te me ez,
Pêlên evînê radîbin
Tu yî ji min re ciwan î,
Şahî û mîranî.

Te ez vejandim
Bi stran û helperkên nû re
We abedîn xenî be;
Xwedêkê ma tu jî we hez dikî!

ŞEREFNAME

ÇAVKANIYEKE DİROKİ DI CÎHANA KURDNASAN DE

Haviz QAZÎ

Rojhilatnasê Sovyetî F. B. Rastopçîn di sala 1932'an de gotareke nirixdar bi navê "Serinc li barê Kurdan" di hejmarên 13 û 14'an yên kovara "Deng û behsêñ Rojhilata Navîn" belav kiriye. Gotar lêkolîneke li ser jiyan, aborî û komeleyê kurdewariyê ye. Zanayê Sovyet di pêşgotina gotarê de, êrîşkeke pirr tûj dibe ser mêmûnasên kurtbîn, yên ku xebata gelê kurd lekkedar kirine. Bi tundî jî rexne û lome li Rojhilatnasêñ Sovyet, yên ku bi awayekî nezanane û li jêr perda Marksîzmê bêbextî bi bizav û serîhildanêñ gelê kurd kirine û bi kevneperestî û paşverûtiyê tawanbar kirine, dike.

Vî zanayı, yekemîn bîbografiya kurdan li jêr navê "Bîbografiya Kêşa Kurdan" daniye û di sala 1933'an de di bejmarên 3, 4 û 5 ên kovara "Rojhilatê Şoreşger" de bi zimanê rûsî belav kiriye. Ne ev yeka bi tenê, lê wî gelek besêñ din yên giranbiha di derbarî kurd û Kurdistanê de weşandine.

Di salêñ sibî de ji karbidesî Akademiya Sovyetê, Rojhilatnas û Kurdnas, Rastopçîn hâte xwestin, ku ew kitêba "Şerefname" ya ku wek - çavkaniyek kevin ji bo dîroka Kurdistanê û ji bo dîroka Rojhilata Navîn - ji zimanê farisî wergerîne zimanê rûsî, lê mixabin, berî ew dest pê bike, mirinê ew rapêça, ev karê pîroz nehate bi cih anîn û

ronahî nedît.(1)

Di van sih salêن buhûrî de, putepêkirina rohilatêن Sovyet bi kitêba Şerefnamê gîhiştiye pileka berz û bilind. Karbidesta zanistî/beşê kurdî li Dezgeha Rojhilatnasiyê ya Akademiya Sovyetî li bajarê Leningrad, Xatûn Yêvgêna Vasîlêva, di serê salêن şestî de ev çavkaniya dîrokî ya kevin ji zimanê farisî wegerande zimanê rûsî. Di sala 1967'an de bergê yekê yê Şerefnamê bi zimanê rûsî hate çapkirin û kete destên xwendevanan. Zanaya Sovyetî demeke dirêj bi wergerandina bergê dudan jî mijûl bû û niha ew ji hatiye çap kirin û ketiye kitêbxanan.

Bergê yekê bi şêweyeke rûsî i ciwan û berbiçav hatiye wergerandin û hezar û sêsed heb jê çap bûne, lê ji mêt ve li bazarê neima ne. Ev berga han 619 rûpel in, tenê 412 rûpel nivisîna danerê kitêbê Mîr Şerefhanê Bidlisi ye, yê din pêşgotin e û kurtebehseke kitêbê bi îngîlizî jî tê de heye.

Zanaya Sovyetî, di pêncî û pênc rûpelên pêşgotinê de, bi hûrbînî û bi hostayeti kitêba Şerefnamê vewijartiye, heisengandiye û nirkê wê yê zanistî diyar kiriye û gelek zanyarêñ kurd nû yên xwendevanêñ kurd şarezayî tê de rohnî û eşkere kirine. Wê bi dirêjahî mêtjû û lêkolîna Şerefnamê û kevnedestnivisêñ wê û navê kitêbxana ku niha ev kitêba han lê ye, di gel gelek babetêñ din bahs kirine.(2)

Herwekî ku Vasîlêva behs dike, hejmareke pîr ji destnivisêñ kitêbê yên nuh hene û jimara tomarkirina Şerefnamê li kitêbxana cîhanê yên nasyar digihîje bîst heban. Ev yeka han jî ji bo Şerefnamê girîngiyeke girover e. Ev xuya dike ku mirovêñ zana nixeke gelek hêja dane vê berhemê û gelekî li ser nivîsandine.

Kevintirîn û bi nirixtirîn û rasttirîn destnivisa Şerefnamê ew e, ku bi destxeta xwendiyê wê bi xwe (Mîr Şerefhan Bidlisi) li jêrmavê "Şerefnama Tarîxa Kurdistanê". Niha ev destnivis li kitêbxana Bodilyan li bajarê Oksfordê parastiye. Ji destnivisê diyar e, ku Mîr Şerefhanê Bidlisi pirtûka xwe di roja 13'ê meha tebaxê, 1597'an de tewaw kiriye.

Destnivisa dudan ya bi nirix li Kitêbxana giştî ya Leningradê ye. Dîroka nivîsîna wê 1598 e. Mîr Şerefhan bi xwe mohra xwe li ser daniye, lê mixabin hinek rûpel jê kêm in. Ev liba han jî, di navbera salêñ 1826-1828'an de, di dema şerê rûs û farisan de, bi riya leşkerêñ rûsan hatiye bidestxistin. Ev mînaka han, li bajarê Erdebîlê li gel kitêbxana Sefewiyan guhastine Petersburge.

Destniviseke berga yekê ya Şerefnamê, di sala 1606'an de, li bajarê Kilsê, li cem Hesenê Nureldîn bû. Ew niha li Kitêbxana Bodilyan parastiye.

Du kesan Şerefname ji zimanê farisî wergerandine zimanê tirkî. Navê wergêre pêşî ku ew di salêñ 1667 - 1668 de wergerandiye Mehemed Begê Ehmed Begê Mîrza ye, û xwediyê wergera duwemîn jî, Samî ye.

Piştî van herdu wergeran bi nêzîkî du sed salan, Mele Mehmûdê Beyazîdî bi alikariya kurdnasê navdar Aleksandır Jaba (3,4) di sala 1858-1859'an de bergê yekê wergerandiye zimanê kurdî û niha ew werger li kitêbxana giştî ya Leningradê ye.

Vasîlêva wek Rojhilatnasekî jîr, sengekê giran û bayexekê bilind dide Şerefnamê û dibêje: "Nirkê zanyarî yê vê çavkaniyê binde giran e pêwîst nake mirov pêhelde û methê wê bike. Şerefnamê layekî pîr giring ê gelê kurd di dîroka Rojhilata navîn de diyar kir, bê guman ev jî nayête nirxandin, ji ber ku gelê kurd, herwekî rojhilatnasê herî navdar yê rûsî Orbîlî dibêje : Karekî yekcar gelê kurd kiriye ser rewşenbîriya Roj-

hilat, û gelek ji kurên wî li bin navê faris, ereb û ermeniyan wek şâir û müsikkar û cengawerên nemir yên derketin û mêmûya wan milletan bi navê wan kurdan wa hatiye xemilandin.

Vasîlêva dibêje: Bi alîkariya Şerefnamê, em dikarin kêmasiyêñ mezin di mêmûya gelên rojhilatê de piir bikin û cihê rast ê neteweya kurd tê de xuya bikin. Ev çavkaniya mêmûyi ya resen, bo kurdnasan rê xweş dike ku ew bi rengekî kurttir xwe dahêline di binê demêñ kevnar de û gelek ji rûyêñ jiyana siyasi û komelî ya gelê kurd ya îro têbîgîhêñ û reh û rîşalêñ xebata rast a vî gelî, di riya rizgarkirina xwe ji serkutkirinê û paşvebirina netewî û pişîkdariya wan li gel gelên dî, pêk ve girêdin û bigihînin hev.

Şerefnamê gelek rûyêñ gîring ji xebata nexwêş, sext û şeqîkêş ya netewa kurd di salêñ çûyi de tomar kirine û ji bo mêmûnasên biyanî robnî kirine. Ev jî hoyekî kartêker e ji bo netêgîhistina bizava azadî û netewî ya gelê kurd ji layêñ biyaniyan ve.

Karbidestê zanistî li Dezgeha Gelên Rojhilata Nêzîk û Naverast li Akademiya Zanistî ya Azerbeycana Sovyetî Doktor M. Şems, li bin navê "Şerefnama Şerefhanê Bidîsi we çavkaniyek mêmûyi ya gel kurd" behsa Şerefnamê kiriye. Karê vê berhemê han çend salêñ bêrawestan yên Doktor Şemsî girtine. Wî ev behsa bi zimanê azerî nivîsandiye û bi kurtiya behsa bi zimanê rûsi çap kiriye. Doktor Şemsî bi şarezahî û bi zanyariyekê kûr, gelek rû û layêñ Şerefnamê bo yekemîn car eşkere kirine û bi rengekî rêk û pêk şirovekirine û gihadine ber destêñ Rojhilatnasên cihaneñ.

Zanayê azerî Doktor Mehemed Şemsî, ji bili hindê, wî li ser Şerefhan û Şerefnamê ji gotarek zanistî bi navê "Mêmûnasê kurd yê bi nav û deng Şerefhan" nivîsandiye. Doktor Şems di nama doktora xwe de bi dirêjahi behsa jiyan û serpêhatiyêñ Şerefhan û barê siyasi û jiyana komelî ya Kurdistanê di sedsala şanzdehan de kiriye û di naveroka Şerefnamê de peyivî ye. Doktor Şems behsa berhemên pişî Şerefhan wek (Katib Çelebi û Ewliya Çelebi) dike û dibêje: Ew mifayê ku van mêmûnasân ji kitêba Şerefnamê kiriye, ji çavkaniyêñ ku ketine dest wan geleki bêtür bûn. Şaşiyek e ku ew dibêjin, Şerefhan Şerefname bi alîkariya Şahî İranê nivîsandiye. Doktor Şems ev şâsi rast kiriye û gotiye: Gava Şerefhan Şerefname nivîsandiye, ew gelekî nêzîkî Sultanê Osmaniya bû.

Tiştê serinckêş ew e, xwendevanêñ Şerefnamê hestê dike, ku danerê kitêbê ne palpiştê Farisan e û ne ji yê Osmaniyan e, wî karê xwe bi layeniyê kiriye û wek hevbahsi Şah Temasib û Sultan Muradê sisiyan kiriye. Mîr Şerefhan di seretaya kitêbê de bi bê du dilî, behsa sedema pal pêvanay ji bo danana Şerefnamê û dibêje: Çînkî heta niha çu zanayekî mêmûya kurd û Kurdistanê nenivîsi ye, min li ser xwe ferz dît, ku vê kitêbê binivîsinim, da navê xanedan û mezinê Kurdistanê winda nebin. Ev gotina xuya dike, ku bestê kurdayetteyiye di mêmîyê Şerefhan de liviyaye û xwendevanêñ kitibê car caran pê dihese û hay jê dîbin. Xuya ji dibe ku danerê kitibê hinde caran bi rengekî eşkere û xweser, hinde caran ji di bin lêvan ve diavêje Sultan an û dibêje: Kurdistan welatekî serî li ber kesî danaxe û kesê taqeta dagirkirina wê nîne.

Şerefhanê Bidîsi yekemîn kes e ku bê şewaz û bi awayekî rast û bê çep û cir sînorê Kurdistanê diyar kiriye. Berî Şerefhan û bi taybetî di dema Selçukiyan de malbendêñ di kevnenavbera Azerbeycan û Loristan û rojavayê zincirên Çiyayêñ Zagros, bi navê Kurdistanê dihate bi navkirin, di Şerefnamê de sînorê Kurdistanê ji Meletya dest pê dike û li qiraxêñ Kendavê (Erebî-Farisi) kuta dibe û ev nîşana hindê ye ku di sedsala şanzdehan

de secretaya durustbûn û livîna hesta netewî li van zanayêن kurdan peyda bûbû.

Gelek zanayêن biyanî behsa Şerefnamê kirine û lêger û lêkolin li ser nivisîne.

Di sala 1776'an de Hêrbêlo di kitêba "Kitêbxana Rojhilat ya Ferhenga Gişî" di rûpelên 836-841'ê de bi zimanê fransizî cara yekemîn behsa Şerefnamê kiriye û sarinca zanyarêن rojava bo rakêşa ye.(6)

Hêrbêlo bi riya gerrokê tirk Katib Çelebi, di sedsala 17'an de hay ji Şerefnamê dibe.

(Can Malkolim 1769-1833) yekemîn Ewrûpî bû ku destniviseke kitêba Şerefnamê bi dest xistiye. Ev mirovê han diplomatikî îngîlîz e, demek dirêj li Hindistan û İranê kar kiriye, di karûbarêن gelên welatên Rojhilat de şareza bûye, gava wî li İranê kar kiriye, wî hejmareke çavkanî û nivîsên kevin bi dest xistine, yek ji wan jî Şerefname bûye. Vî camêri gelek nivîsên bi nirix li dû xwe hiştine. Malkolim di bergê duwê de ji kitêba xwe(7) gelek mifa ji Şerefnamê di derbarî dîroka İranê de tîne, lê navê Şerefnamê nade. Bê gurban bikaranîna Şerefnamê wek serçavk di wê demê de ji layên şarezayekî mîna Malkolim, bo nirx û bihadariya bê sînor ya Şerefnamê, girovereke mîjûyî ye. (8)

Mêjûnasê fransî Katîrmîr di sala 1836'an de li bajarê Parisê, di kitêba xwe ya li bin navê "Mêjûya Moxolên İran" de gotiye, min mifa ji Şerefnamê wegirtiye.

X.D.Firêن yekemîn rûs bû ku di sala 1826'an de di rojnameya bajarê Petersburgê de behsa Şerefnamê kiriye û wek çavkaniyek mîjûyî ya herî girîng daniye. (9) Pişti hingê bi sê salan Firêni di yek ji nivîsên xwe de, daxwaz kiriye bi zûtirîn ku kitêba Şerefnamê bi zimanekî ewrûpî bête weşandin.

Zana û karbidesî akademiye Vilyamînov Zêrnov ergê belevkirina Şerefnamê bi zimanê farisî kiriye stûyê xwe û şiya sala 1860'î de ji bergê yekê jî li gel pêşkêsiyek bîst rûpelên bi nirx belav bike.(10) Pişti hingê bi du salan, wî bergê duwemîn jî bi pêşkêsiyek heft rûpel bi zimanê fransizî belav kir. Serketina Vilyamînov di vî karî de, hêla paya zanistiya wî di nav rêzên Rojhilatnasen Rusya de hinde bilind be, heta naznavê Akademiye li ser bête danîn.

Salên 1853 û 1859'an de li bajarê Viyana jî aliyê K. A. Barb ve bi zimanê Almanî li gel pêşkêsiya wergerê belav bû ye.

Profesor F.B.Şarmwa jî karekî zanistû, bi rûmet û berfireh di derbareyî Şerefnamê de kiriye û ho û sedemên niyasiya vê çavkaniya mîjûyî di cîhana zanistiya rojava de, di navbera salên 1868-1875'an de şiyaye herdu bergên kitêbê yên bi fransizi li Petersburgê belav bike û berhemên renc û westiyan û bizava xwe ya sih salan bigihîne ber dest. Vî zanayê mezin çapemaniya Vilyamînov Zêrnovî kire bingehê karê xwe û gelek mifa jî ji kevnedestnivisîn Şerefnamê yên din wergirtin.

Ev wergera fransî di çar bergen de belav bûye. Her bergek du cizu bûn. Cizuyê yekê di sala 1868'an de û cizûyê duwê di sala 1870'ê de, cizuyê yekê ji bergê duwê di sala 1873'ê de, cizuyê duwê jî di sala 1875'an de hatine belav kirin.

Şarmwa di vê wergerê de bir û baweriyên xwe yên di derheqa kitêbê de nivisîne û di pêşgotinê de behsa çend ji rûyên jiyana kurdan û cografya Kurdistanê kiriye.

Mamosta Cemîl Rojbeyanî di sala 1953'an de Şerefname wergerandiye zimanê erebî û li Bexdayê çap kiriye.

Mamoste Mehemed Eli Ewnî jî Şerefname wergerandiye zimanê erebî, lê berî ku ew bide çapkiran, di sala 1952'an de dinya rohnî lê tarî dibe û ew wefat dike. Ev wergera han, bi alfakariya mîjûnasê Misri, mamosta Yehya Xeşşab, Wezareta Perwerde û

Fêrkirinê li Misrê, di sala 1958'an de daye çapkiran.

Hozanê navdar yê kurd mamosta Hejar ji (11) Şerefname wergerandiye zimanê kurdi û di sala 1973'an Korê Zanyariya Kurdi li bajarê Necaf çap kiriye û di sala 1981'ê de careke din li bajarê Tehranê çap bûye.

Ji gotinê berê diyar dibe, ku Şerefname li cem kurdnas, mêtûnas û zanayên cihanê xwedî ci cihekî bi qîmet e û çawa navê Mîr Şerefxanê Bidlîsi bi üpêñ zêrîn di dîroka kurd û Kurdistanê de neqîşandiye.

Çavkanî:

(1) Doktor Kemal Mazhar Ehmed - Şerefnameya Şerefxanê Bidlîsi - Hejar - Sala 1981.

(2) Çavkaniya serî.

(3) Mele Mehîmûdê Beyazîdi zanayekî payebilind ê kurd e. Wî ji bili zimanê kurdi, bi zimanê erebî, tirkî û farîstî ji dizanîbûye. Ew demeke dirêj li Kurdistanê geriya ye û meletî kiriye. Wî hejmarek mezin ji berhemên edebî, ziman û komelî yêñ bi nirx li dû xwe hiştiye. (M. B. Rodinko) gotiye: Gelê kurd deyndarê Mehîmûdê Beyazîdi ye, heke bizav û xemxwariya wî û Jaba nebûya, hejmarek çavkaniyêñ girîng wê hetanî iro nehatina parastin. Mele Mehîmûd kitêbeke giranbiha bi navê "Adetên Kurdan" nivîsi ye.

(4) Dema ku Aleksandin Jaba konsolosê Rûsyâ bûye, wî kurd û Kurdistan ji nêzîk ve nas kiriye, wî gelek nivîsên hêja li dû xwe hiştine û hejmarek pirr ji bend û çirokêñ kurdi wergerandine zimanê fransizî û di sala 1860'î de li Petersburgê çap kiriye. Ew hevâlekî Mele Mehîmûdê Beyazîdi yê nêzîk bû û bi aßkariya wî gelek destnivîsên hêja peyda kiriye. Hemû behsîn Jaba yêñ li ser kurdan, niha li kitêbxana gişî li Petersburgê parastine.

(5) Doktor Şakir Xisbak di kitêba "Kurd û Doza Kurdi" di çapa Bexdayê, sala 1959'an de gotiye: Şerefxan kitêba Şerefnamê bi aßkariya Şah Ebasê duwemîn nivîsandiye, lê di wê demê de Şerefxan hevjinê Şah Ebas bû.

(6) Li du (Bibliografiya Kurdnasî bi zimanê rûsi- çapa Moskova sala 1963'an rûpel 55 ya J. S. Moseyliyan), Hêrbêlo li rûpelê 317, 706, 807, 836, 841 behsa kurd û Şerefnamê kiriye.

(7) Mêtûya Îran ji kevin de û heya niha, London sala 1815, rûpel 207, 208.

(8) Doktor Kemal Mezher Ehmed Şerefnameya Şerefxanê Bidlîsi-Hejar-1981.

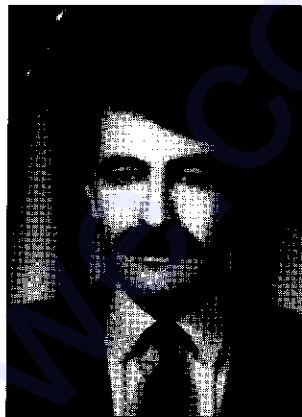
(9) Profesor Qanatê Kurdodi gotarek du gotarêñ xwe de behsa yekemîn kesî kiriye ku di sala 1826'an de bi dirêjahi derbarî Şerefnamê nivîsiye û dibêje: Ew mirov M. Volkov e.

(10) Vilyamînov Zérnov - Vladimir Vladimiroviç - 1830/1904 yek ji rojhilatên navdar ê Rûsyâ ye. Şarezahiyek wî ya çak di mêtû, arkeolojî û ziman de hebû û bi gelek zimanîn dizanîbû. Ew di sala 1861'ê de ji bo akademiye hate hilbijartin. Behra bêtir ji berhemên vî zanayı, lêkolîn û vewujartinêñ mêtûyî ne li gel zimanêñ gelên rojhilata Rûsyâ ne. Wî baş bi zimanê farisî dizanîbû, loma wergerandina Şerefnamê sparte xwe.

(11) Seydayê Hejar roja 21. 2. 1991'ê li Îranê çû ser dilovaniya xwe.

GORISTANA BÊGOR Û RÛXWEŞÊ ZÎVAR

Heyderê OMER

Wek di gotara "li şûna pêşgotinê" de hatiye sayîkirin, ku di van deh salên dawî de, li Sûriyê tevgera tora kurdî geş dibe, da ku karibe şûna xwe di tevayiya tevgera tora kurdî li Kurdistan û li derveyî wê tijî bike. Lê belê pîrr pêwîst e ji bîra neçe ku tora me wê li her beşekî ji yên welatê me û li derveyî welêt wê xwedî nemaziyeke berçav be. Ji ber ku cûdayiyek eşkere di navbera jiyana aborî, politiki, cîvakî, nemaze jî di navbera nîrê xebata netewî de li her beşekî ji wan heye. Eger em vê yekê ji bîr nekin, bi guman em ê zanibin

çima tora me li Sûriyê bi şûnda maye. Em giş rewşa gelê me li vir baş dizanîn û hêja jî nas dikin, ne dibistan, ne pirtûk û ne xwendina bi zimanê dê... Lewra paşdemayina tora me li vir ne tiştekî ecêb e. Lê ev berhemên îro di nav destan de têne dîtin giş bi gav û xebatê kesînî û yekanî ji dayikê dibin û dilsoziya xwediyyen wan bi hêz berçav dikin. Lewre ev kar û xebata wan hêjayî pesnê ye û pêwîst e em li hin kêmasiyêwan bibûrin.

Lê tişteku hêj cihê xwe nagire û em ê nikaribin bibêjin ew kêmasiyeke negiran

e, ew e ku, me gavêni bi cih û bêjayî mayinê, ta îro li vir, di warê tora me de neavêtine pêş.

Eger em nêrîneke bi lez bidin pergala tora kurdi ya li Sûriyê, em dibînin du-sê stûnên bilind rabûne, piyêni xwe di zemîna torê de dicikêni, ew jî Qedîcan, Cegerxwîn û Apo Osman Sebrî ne û di navbera rojêni wan û tevgera toreyî ya îro de salêni dûr û dirêj bi zehmet û cefa derbas bûne. Lî mixabin torevanêni wan salan li ser tiliyan têne jimartin, û gavêni hêja û xweser jî bi pêş wan hersê helbestvanan nexistine.

Rast e, wek çawa di gotara "Li şûna pêşgotinê" de me nîşar kiribû, ku gelek ji helbestvanen me, yên îro, nêrîn û dengêni hin kesen berê dikayikin, an jî tiştên ku ji ber sifren wan kesen dîtir mane, dicûn. Em ha dibêjin ji ber ku wek xuya ye pirrê helbestvanen me li paş tevgera torê û çandê mane. Ma em nabînin heya îro gelek ji me bi stîl û şêweyê Cegerxwîn dinivîsin? Ma em nabînin çiqas Cegerxwînen ne li hev di nav me de peyda bûne û dîbin? Ma çima em ê giyana wî di gorê de rehet nehêlin û nebêjin ew rehme lê kurê dem û nîrekî cuda bû û pêwîst e ciwanen îro wî derbas bikin?

Zanîna zimên bi tenê helbestê, an torê çenâke. Helbest zanîn e. Zanîna têkiliyên navbera üpan e. Zanîna têkiliyên navbera peyvan û derûna helbestan e. Helbest zanîn û çand e. Lî mixabin xuya ye gelek ji helbestvanen me, ne çanda tevayî, ne jî ya kurdi ji xwe re kirine merem û meraq. Ma çedibe helbestvanek "hespê turwada" têxe cihê pesnê û paşê lêbipirse, ka ew ci hesp e? Yekî ji helbestvanen me yê ta niha diji ewha kiriye.

Ji ber van sedeman, ez helbesta kurdi li

Sûriyê, li paş dibînim û şêweyê wê jî, ji yê Cegerxwîn derneketiye. Lewra gelek ji berhevokêni di van salêni dawî de çap bûne nêzîki hevdu ne û ger em navêni xwediyêni wan ji ser qaba rakin, bê guman, em ê bêjin ew giş ên helbestvanekî ne. Anglo ta îro dengê cuda û xweser di nav me ciwanan de peyda nebûne.

Ger em bêne tengä berhevoka "Rûxweşê Zivar, Goristana Bê Gor" birastî em ê bibînin ku du deng di wê de sayî û berçav in. Yek ji wan wê dide kîleka hemû helbestvanen me yên bi dirîv û şêweyê klasik ve girêdayî mane û dengê din jî - teví ku hûn ne xweser e - wî dide tengä şêweyê nûjen. Hemû helbesten bi şêweyên klasikî mewzûn hatine û bi qafîye ne û ji destpêkê de girêdana wê bi welatê wî ve, di navbera hin wêneyêni xweşik û şérîn re, eskere dîkin, wek di helbesta "Gulîstana Rohîlat" de diyar e:

Hey xunava li ser gulan
Derman û melhema kulan
Bihar û newroza dilan
Xwîna hinavêni min tu yi.

Em dîkarin bêjin hemû helbesten di vê belavokê de di warê welatparêziyê de, wek tenêni tizbiyan li pey hev têni rêz dîbin û gelek caran jî armancêni dijminen dijminê gelê kurd eskere dîkin û didin xuyakîrin ku çiqas dijminê me dixebeitê û bobelad û xişman bi ser me de dibarîne, da nijadê kurdan ji ferhenga demokrasiyê rake, lê nikare û wê nikaribe:

Bi girtîgeh û zîndan
Bi girêdan û lêdan
Bi şewtandin û talan
Em ranabin ji cîhan.

Eger ev malikêni jorîni viyana gelê kurd

bi hêz eşkere dîkin, ewana pê re hêviya gelê me jî bi jiyanek xweşik û serbixwe ber çav dîkin û baweriya helbestvanê me bi nerxê wê hêviyê geş û nûjen dîkin.

Ev hezkirina welêt û ev tehlî û dijwariya ku gelê me tê de diji, helbestvanê me têvedidîne tengâ pirsa rîka rizgariyê û serkewtinê. Lewre em dibînin çawa li dorbera xwe dinhêre, da cirûska ku rê şanî wê dike, dibîne. Ji bo vê yekê berê xwe dide şoreşa oktoberê û têdighê, dibîne çawa:

Ges û aza bûn pirr welat
Pir gel gihiştin ser heyvê

Lê mixabin bi poşmanî û destvala dizîvire û bi ahîneke kûr û dilsot dibêje, pişti dîghîne rastiya ku gelek salan ser-girtî ma ye:

Lê dîsa şen nebûn govend
Li welatê Mem û Zînê
Siyamend ma dûr ji Xecê
Ferhad negiha Şérînê

Lê belê tevî vê yekê, helbestvanê me rîka rizgariyê, di desthevdana gelên bindest de, dibîne. Lewre her du gelên kurd û felestûn dide kîlekêñ hev û dibêje:

Dixwazin me bikin dîl
Li Mehabad û Celîl
Li Diyarbekir û Xelîl

Tiştê li vir hêjayî gotinê ye ew e ku gelê me her û her destê piştgirtinê û he-valbendiyê ji her gelên bindest re dirêj kiriye, ev yeka ne tiştêkî sergirtî ye, ku îro em eşkere dîkin. Rûpelên dîrokê bi vê rawestinê avis in. Lê mixabin gelê me her di rojêng teng û dijwar de bi tenê maye û dimîne. Belkî ev rastiya ji hiş û agehê helbestvanê me ne dûr bû, bi

çavên xwe çawa gelê me li Kurdistanâ basûr di serhildana xwe ya dawî de rût û bî tenê ma. Lewre bi qêrîneke dilsotî li dawiya helbesta "Goristana Bê Gor"

Cîma bangâ şeran
Dengê kevok û bilbilan
Bîna kulîlk û sorgulan
Ka bevalên bindestan?

Ev qêrîn û pirsa cegersot gotina dengbêjê me yê nemir "Mehemîd Şêxo" tîne bîran çaxa digot:

Em bê dost û bê heval in.

Lê mixabin em dibin hinek dûman li ser dîtina helbestvanê me di vê helbestê xûya ye, ji ber ku ew dibîne ku me:

Xwast guran bikin kedi
Li pêş çavên me dost û yar bûn dijmin
Neyar û dijmin bûn dost

Gelê me bi parastina dostaniyê gelekî serfiraz e û rastiya vê rawestinê, di rûpelên dîrokê de, baş diyar e. Em bawer nakin ku wî gelê me carekê, destênu ku bi dostanî dirêjê bûne, vala vegerandiye. Lê ew kesênu ku me dost diditîn rûyên xwe ji me guhertin û ew dostaniya jî bin ling kirin. Ma me nedît çawa gelê me li ciyan pêxwas û tî û birçî, bin bombe û balafiran, rût û bê dost mabû? Ma me nedît "Kastroyê heval û dost, çawa qirkirina gelê me dibexşande Seddamê xwînmij û li kîleka wî dijî biryarên koma mileten yekbûyi radiwestiya?" Ez bawer im ku helbestvanê li dawiya vê helbesta "Goristana bê gor" di vê rastiye gîhiştibû, lewre pirseke dilsotî û bê bersiv, li wê dawiyê danî:

Ka hevalên bindestan ?!...

Lewra dema ku ew gelê me, di tengayê
û dijwariyê de, bi tenê û bê dost dibîne,
baweriya wî bi pî û omiza gelê
û giran dibe. Ji bo vê yekê rizgan
di wan piyan û piştan de dibîne û bîhayê
berxwedanê berçav dike:

Xweş bi min...

Riya dijwar

Dûr û dirêj

Tijî bombe

Di nava ar

Tev bi stirî û kelem

Bi keser û xem

Li hawir wê dûpişk û mar

Tê de keftar

Hirç û hov

Êriş dikin ser mirov

Mîna segê çavşor û har

Hingê ez ê bibim çem.

Eger ev naverok û wateyênu ku ta niha
derbas bûne, bi tevayê Kurdistan û gelê
kurd ve girêdayî ne, ji ber ku birîna kûr
ew e, bi rastî vê yekê helbestvanê me ji
ahîn û kovanê gelê kurd li Sûriyê bi dûr
nexistiye û pergala gelê me, li vir, di
hişê wî de sergirtî nema ye û ji ber ku ji-
martina sala 1962'an û kembera erebî
yeke ji wan plan û dubareyêni nijadperes-
tan, helbestvanê me tiliya xwe daniye ser
wan û gotiye:

Nifûs ji me standin

Navênu gundan guhertin

Gotin: kurd ne ji vir in

Bê ax û bê kevir in

Ne gel û ne milet in

Koçerên bê dewlet in.

Û daye xuya kirin, çawa kurd bê guneh
ji gundênu xwe hatine derxistin, wisa ji

ew erebênen reben ji, bê viyana wan, li
şûna kurdan bi cih û war kirine. Ev yeka
tenê ji bo bicîanîna armancêni nijadperes-
tan e, da gelê me ji şûna wî hilkin û ji
hev bi dûr xin, lewre helbestvanê me
dibêje:

Kurd û erebênen reben
Bi dest xwe de kirin ken
Roj li pêş wan kirin şev
Mîna dîkan berdan hev
Da ku bimînin bêkêr
Li hember wan nebin şêr.

Ev yeka, girêka ku navbera torê û gelê
kurd, li her beşekî, ji beşê Kurdistanê,
eskere dike û nemaziya tora kurdî - wek
me berê gotibû - li her beşekî bi cih
tîne.

Ev in naverok û wateyênu vê berhevoka
"Rûxweşê Zivar" û yên me nişan nekiri-
ne ji, di vî cureyi de ne. Lê tiştê divayı
gotinê ye ev e, ku helbestvanê me hemû
bi van naverokan hevpar in û kaniya wan
ji rehmetiyê Cegerxwîn e.

Berî em derbasî durvê vê berhevokê
bibin, hêjayî gotinê ye ku em bêjin, ew
rengê reş, li ser qabê wê û navnîşana wê
"Goristana bê gor" giyanekî sist û bê
hêvî berçav dikin, ev yeka ji ji giyana
naveroka wê ve dûr e. Lewre em dibînin
ev reng û navnîşan û naverok ne li hev
in. Xwezi rengê qaba wê ne reş ba û
navnîşana wê ji ne "Goristana bê gor"
ba.

Eger em bêne tengâ durvê helbestan û
hulma helbestan, em ê bibînin ku hel-
besten wî li du durvan suwar in; durvê
klasîk û yê nûjen (serbest) û hemû hel-
besten klasîk, wek me berê gotibû,
mewzûnîn û bi qasiye hatine û naverokê
nû hilgirtine. Anglo klasîkiyeke nû ye.
Lê mixabin ev nûjeniya ji gelek caran
birindar e û gelek caran ji lenger e. Ji ber

ku di bin zora yekseriyê (mubaşere) de stûxwar dimexele, heyâ ku qeşengiya hin wêneyên xweşik vedimîrîne. Li vê wêneya şêrîn binêrin bê ew çawa vedimîre:

Hey dîlbera bê deng û nav
Vaye jînê kildane çav
Hate xwei bihar, barî xunav
Kanî der bûn, herîki av.

Pêşkêşkirina jînê, bi wêneyê keçikek ciwan û çavşêrîn û bi kil, tevî ku wêneyekî kevn e, lê belê hîn ciwanî û qeşengiya xwe, ta îro parastiye û mirov li hember wê diltenik û cegersot dimîne. Lê mixabin helbestvanê me ronahiya vî wêneyî, di bin giraniya yekseriya banga "Hey dîlbera bê deng û nav!" bi qasî çirûşkekê hiştîye, heyâ ku bandûra wî wêneyî, li xwendevanan, gelekî tenik û sist maye. Ev yekseriya carna xwe bi hêz dide ser helbestvanê me û li şûna ku wê têxin destêن xwe û pozê wê hinekî nizim bike, em dibînin ewaya wî dixe destêن xwe û wî bi muzîka xwe kêfxweş dike, heyâ ku hin malik û wêneyên wî dadikevin tengâ helbestêن fêrbûnê, wek van malikan:

Hey çavresê, hey xezalê
Şox û şîrfîn û delalê
Ji xew şiyar be hevalê
Diji zorê hilde alê.

Û wek van malkêن jêrîn, ku helbestvan tê de li hember baranê radiweste û tikên barînê jê dike:

Bibar hey evîndarê!
Bikuj bîna gemarê!
Bixemilîne biharê.
Bilbil bîghîne yarê!

Rast e, bi gewdekirina baranê û axaftana li gel wê wêneyekî gelekî şêrîn e. Lê mixabin hêza lêkerêن daxwazî "Bibar, bikuj, bixemilîne û bîghîne" wî wêneyî qels dike û şêrîniya wî birîn dike.

Di nêrîna me de, em dibînin ku ev lêkerêن daxwazî, giyana helbestê qels û pûc dikin, xwazî helbestvanê me xwe ji wan rizgar bikin û rêçeke xweser û cuda ji ya rehme lê, "Cegerxwîn" pêk bînin, ji ber ku dem û nîrîn, ku ew tê de dixebeitû, ji yên me, gelekî cuda ne. Di dema wî de, zanîn û rewşenbîriya netewî, li nav gelê me li destpêkê bû û ji wê pergalê re, gotin û şêweyêñ germ û bi hêz divyabûn, da gel şiyar bîbe û rêka xwe nas bike. Lê îro gelê me gavêñ berçav, di vî warî de dane pêş. Lewre divê helbestvan û torevanê me vê yekê nas bikin û bi dem û rewşa gelê me re, pev biçin.

Ez dikarim bêjim, têgihiştina vê yekê, hin bi hin li ba torevanê me, sayî dibe û bê guman li diwaroja nêzîk, em ê helbest û torekê hêja li nav gelê me, li Sûriyê bibînin. Tiştê vê baweriya me ges dike ew e ku di berhevoka "Rûxweşê Zivar" de hin şanêñ vê yekê bi cih bûne, wek vê wêneyê "Newrozê" yê xwaşik û nûjen:

Newroz e, bûka delal
Bûka rûheyv, çavstêr
Sîng ava Dicle a zelal
Cerg Sîpan a tijî şer
Can Mihabad û Şengal.
Kezeb Amed û Hewlêr
Cezîr jê re bejn û bal
Efrîn gerdenê ji zêr.

Piraniya van wêneyên şêrîn, di helbestêن serbest û nûjen de, têne xuya kirin: wek van xêzêñ jêrîn:

Xweş e bi min
Zindana reş
Şeva tarf
Belengazî û hejarî
Birfna kûr
Tajanga xwînmij
Zincîra qirêj.
Da ji bo min bibin tîrêj.

Ev hemû tehlî û dijwariyên di van xêzan re derbas bûne giyana xebata helbestvanê me tûj dikin, heyâ ku ji bo wî bûne tîrêj. Xwazî ev wêneya di xêza dawî de bîma û helbestvan rê bida xwendevanan da bi xwe tê bigihîjin ka ew tîrêj wê çi bike? Lê mixabin wî rê neda wan û got:

Berxwedana min bikin tav.
Xebata min bikin xunav.

Ma tîrêj wê çi bike, ger berxwedanê
geş neke û wê neke ronahî û roj û xebatê
ji neke melhema kula û derdan? Wê
gelekî çêtir ba eger ev du xêzên jorîn û
yen li dû wan tune bana.

Ev yeka, wek em dibînin, dide xuya kirin, ku bandûra hulma klasîk, di hin helbestan serbest de jî, hin bi hêz e. Lê di hin helbestan de jî, tu dibîne wêneyên xweşik û şêrîn, bê birîn, li gor hulma helbestvan diherikin, wek em di vê kitê

de dibînin:

Hey jînê...!
Şadî û şînê
Çima tu ji hinan re
Bihara xweş
Gula tim geşî
Heyva rû li kenî
Roya dilovanî
Keskosorî
Cejnî
Govend û dîlanî
Ji hinan re
Zivistana tariyî
Şeva reşî
Zîndana bê binî yî
Mirina roj bi roj î ?

Ev helbestê serbest didine xuyakirin, ku Rûxweşê Zîvar hin bi hin, ber bi karê helbesta nûjen diçe û di rastiya wê de têdigihê, ku dirûv û naverok bi hev ve girêdayî ne û şêweyên klasîk ji naveroka nû re gelekî teng e û girêkên zor di navbera durvê hunerî û naverok û derûna helbestvan de hene. Lewre em dikarin bêjin helbestvanê me di vê berhevoka xwe de ber bi deriyê ku li dû Qedîcanê rehmetî, girtî maye, diçe da ku careke din wî veke. Lê xebat û xwendin jê re divên, heyâ ku bikaribe wî derî, li dû xwe vekirî bihêle.

Lêborîn:

Di tîprêziya helbesta Ö. Okumuş ya ku di hejmara Nûdemê ya şesan de belav bûbû de, bin şasiyên piçûk çebûne. Em wan şasiyan bi awayê jêr rast dikin, ji Ö. Okumuş û ji xwendevanê xwe lêborînê dixwazin.

Di şûna "hêmê" wê "hûmê" be, "mirov" wê "însan" be û di rêza herfî dawî de jî wê "f" "Ş" be.

Mehkemekirina Selahiddînê Eyûbî

*Şahînê Bekirê Soreklî
Şano, 5 Perde, 46 rûpel,
Weşanên HAYKURD 1989-Stockholm*

Ahmet CANTEKİN

Roja jîndar em dane. Ta îro jî bi tenê li ser cîhana me jiyan heye. Berî me, bi milyonan meriv hatine ser cîhanê. Demekê jiyan û çûn cîhê ku jê batî, axa reş. Hema hema hemû meriv têdikoşin, kefteleft dikin ku jiyana xwe dom dikin. Ji ber ku meriv bikaribe bijî, divê meriv li cîhekî xwedîmal be. Biçine, biçine û bixwe. Li vî cîhî serbest, azad û serbilind bijî. Merivên ku dijin, dixebeitin jî. Ev xebat li gorî rewşan tê guharzinê. Ew kar û xebatênu ku meriv dikin, nîşanên wan merivan in. Navekî wê yê din jî çand e, yanî kultûr.

Merivan ne ku tenê duh şer kirine, yan jî îro dikin. Meriv li ser cîhanê peyda bûne û vir de, şer dikin. Şer, ji bo pariyek ax, nan, şan, hesûdî û pexili. Di şer de, herdu hêl jî wenda dikin. Her yek bi awayekî. Yê ku xwedî maf e, welatê wî hatiye dagir kirin; diolare jî yê êrîşkar pirtirîn wenda bike. Xwedîmafûn nayê wê maneyê ku meriv hema bi ser dikeve. Lê armanc biserketin û serbixwebûn e.

Merivekî ku ji gelekî ye, dikare ji bo gelekî din jî kar bike. Lê divê neyê wê maneyê ku meriv gelê xwe ji bûr bike. Selahiddînê Eyûbî merivekî jîr û jêbatî bûye. Herçiqas ku ew kurd bûye jî lê wî ji bo ola îslamî kar û şer kiriye. Bi vî awayî û rewşê ketiye dîrokê. Ev merivê ku hema hema nîvê cîhanê hejandî, ji ber lep û mîjîyê nivîskar, hel-bestvan, rojnamevan û mamoste Şahînê B. Soreklî nefilitiye.

Şahîn, Selahiddînê Eyûbî ji gora wî radike û dide ber dadgeha (mehkemeya) beşekî Kurdistanê yê rizgar. Sal 1993 ye. Erê, Şahîn ev şanoya 5 perde di 1985'an de, nivîsiye û ji hêla Weşanên HAYKURD ve, di 1989'an de hatiye çap kirin.

Ş. B. SOREKLÎ
MEHKEMEKIRINA
SELAHIDDÎNÊ EYÛBÎ

Xalê balkêş ew e, Şahîn di 1985'an de, beşekî Kurdistanê yê rizgar di 1993'yan de dibîne. Fermo 'Başûra Kurdistanê û Hukimeta Federal' Meriv di hinek çapemeniyân de dixwîne, ' nivîsar (nivîskar) zimanê gelê xwe ye. Divê pêşeroja welat û gelê xwe bibîne.' Şahîn jî yet ji ziman û nivîsarên gelê kurd e.

Şahîn , ew kurdêñ ku ji bo gel û welatê xwe ser kirine, dike xwedîyê ew beşê rizgar kiri û xwedîyê maf. Ev kes in ku Selahiddîn ji gorê radikin û didin ber dadgehê. Şahîn ji kurdêñ 1993'yan re ji nameyekê disîne, fermanekê dinivise.

Her kî ku ji bo gel û welatê xwe, bi çi awayî dibe bila bibe; kar û şer neke; ti mafê xwe tune ku xwedî deng be. Ew jî dê derkeve ber dadgeha gel. Armanç diyar e. Yekemîn ji bo gel û welatê xwe bixebite. Rizgar bike. Rola xwe wek meriv bilize.

Şahîn bi zimanekî û awayekî xweş dinivise. Selahiddînê mezin dide ber pirsan. Herçiqas ku Selahiddîn ji bo gelê kurd û Kurdistanê kevirek jî nedaye ser hev, dîsa jî aboqatekî dide wî ku wî biparêze. Şervanên gelê kurd ku ji av, ax û agir re derbas bûne; bi kevnenivîsan Selahiddînê Eyûbî rezîl û riswa dikin. Selahiddîn herçiqas ku xwe diparêze, dixwaze ji pirsan re hinek bersivan bîne ber hev jî rewşa gelê kurd û Kurdistanê dibîne. Ew ola ku Selahiddîn ji bo ser kiribû, bi çekêñ kimywî zarok û jinikan dişewitîne.

Ew xwedî ol, Komara Tirkîyê, Komara İslâmî ya Îranê, Iraq û Sûriye, hebûna gelê Selahiddîn nabînin. Gelê ku bi tenê azadî û rizgariyê dixwaze, bi koma netewan wek terorist didin nasandin.

Selahiddîn li kirinên xwe dinihêre, li iro dinihêre; ji merivbûna xwe, ji xwe fedî dike. Bi milyonan caran dikeve binî erdê û derdikeve. Qirika wî ziwa dibe. Rûyê wî wek zerikê hêkê, zer dibe. Lê her dîsa mîraniyê di xwe de dibîne û bi kêreke pêşmîrgeyekî xwe dikuje.

Ev şano ji bo merivan e. Merivên mîr. Xwedî dil. Nişûmanperwer.

Eger tu naxwazî sibê derkevî ber dadgeha gel û ji merivbûna xwe fedî bikî; tu divê dijiminêñ di nav seq û paşilêñ gel û welatê xwe de...

Bayê Havînê

Latif EPÖZDEMİR

Şevek ji şevê havînê, germa rojê hê sar nebûye. Hîvek ronî û bilind bi ser erdê ve girtiye. Şewqa hîvronê tu dibêjî qey li aşimanê bilind çirayek e. Westaye her kes. Ên ku hefr kolanê, yên ku ji genim û giyadırûnê, yên ji bêriyê hatine mecal di qamê wan de nemaye niha. Tasek dewê cemidî li gel bayekî hênik... Ev e lezzeta jiyanê, wekî din can sax be bes e.

Li gund, bi şevan mês û kermêş nahêlin kes bi xweşî rakeve. Diyar e ew jî li dû nanê xwe ne. Gezeke wan wekî derba xencerê gurçika rûyan diêşîne. Her yek ji wan bi barek xwîn diwerimin, paşê heldifirin, diçin. Bayê havînê dijminê wan e. Şevê ku dinya nalebite, pel û belg bê deng in. Mîrata germê canê meriv dihêfîne. Zîpîrkên giyayê kolikê bi bedena meriv ve digirin. Toza genim û gêra beyderê wisa mirov dişewitîne ku ne qabil e mirov debar bike. Xwêdan bi ser toza bedenê ve diniqute, dibe heri û çiraveke wekî benîşt. Bayekî hênik, tasek ava cemidî, dermanê mirov e wê demê. Lê ka, mîrata havînê xedar e îro...

Zivastana reş û bi eş, bi barê derd û xeman roj bi roj bi dûr dikeve, li dû zivistanê buhara rengîn tê bi gul û kulîlkên sor û zer ve. Bihar bedena mirov dikelîne, bêhnek xweş li seranser dîbarîne. Êdî dem dema xweşiyê ye. Erd û aşiman ronî, rûbar û kanî gumre, tav dide zeviyan, hilm û guîma erdê wek mij û moranê bilind dibe, digêje ewrê aşiman. Barana Nisanê, barana bereketê ye. Erd rewa digire, gulşen dibe buhuşt. Dem ber bi havînê ve dimeşe, roj bi roj dinya germtür dibe. Fêkî ber digrin, genim ber bi dirûnê ve diçe. Havîn e êdî, dema ceh û genim hate dirûtin, fêkî derket, roj wekî tîr da nav mîjiyê mirov, dizanin ku bê şik havîn hatiye. Mirov bivê nevê li hewaya hênik ya Biharê digere.

Bayê havînê hisreta dila ye. Mîna dermanê birîndara ye. Lewra, di bin germa Tîrmeh û Tebaxê de xebat pir çetin e. Mirov di germê de zêdetir diweste, zû tî û birçî dibe, zû ji hal dikeve. Çar kod jî be, genimê malê divê bikeve çalê. Eger qebale, eger zibare, divê genim û giya di bin tûrêja roja havînê de neşewite.

Lê xebat çiqas zehmet e di bin tava rojê de. Beyanek zû, pêş nimêja sibê radibe her kes û berê xwe dide erd û zeviyan. Çar-pênc saet xebata serê sibê, hêja ye hemû rojê, hêja ye malê dinê. Bedenek azad, hewayek hênik, avek zelal, dasûkek tûj, êdî bila bê melû bi melû, lod bi lod ceh û genimê dirûtî. Kêfxweş e pale, taştıya nîvro ji bo zibarê ye. Qederek bêhna xwe didî û paşê, melûl û stûxwar disan dest bi dirûtinê dikî. Ax, ax rebiyo! Ma ci dibe niha bayekî hênik, bayê havînê bibare, qet nebe du-sê sactên din di nav hênkayiyê de bikaribî lehtekî din dirûtinê bikî. Bayê havînê handerê xebatê, bayê havînê qeweta heyatê...

Gundî, wiha di nav xwîn û xwêdanê de, lê bajarî di kêt û seyranê de. Ewqas zehmet û westabûn ji bona kêt ye, ji bona ci ye ? Qet nebe keda mirov rûmetek baş jî bîne, disan qayil e her kes. Lê hetanî ev rewş wiha be, wê ked û emeg hebe, hetanî ked hebe, wê kedxwar jî hebe. Di kel-kela germa havînê de, ava çeman jî germ e. Hêk li binê rojê dipije, rûn dihele, diçijire. Şîrê qûşxanê diwafire, bi kurtaşı, hewayek hişk û ziwa, din-yayek bê ba û bi zehmet û êza...

Heft saet, heft saet, deh saet, li ser hev nikarî bixebitî. Mirov dixwaze çemek hebe ku her tim herî xwe tê de hênik bikî, tola xwe ji germa havînê wergiri. Lê ka, gelek kes ji vê heyinê jî bêpar in. Bextê reş... Kurê xelkê, di germa havînê de, radikiše, diçe cihê hênik, li havîngeha ciwar dibe, lê ka ew şans û siûda pakeya ku ew jî bi bextekî xweş bijîn. Wê kî genimê zeviyê bidirû, gêrê bike, karê zivistana reş bike ? Paşê, ka ew fersend û mecal, ka ew pere û diravê ku li havîngeha xerc bikî, ma wextê vala qet heye ku bikaribî herî kêt û seyranê ? Rêncberî, zehmetkêşî, kar û xebat pir e. Mirov nikare serê xwe bixurîne. Na bavo, havîngeh ne karê xebatkara ye, ne ciyê gundi û jara ye. Dil dixwze, lê ci feyde, mecal nîne.

Lewra bayê havînê ewqas li xweşa mirov diçe. Wekî din ji bo jiyanê qet hêvî û mecalek tune ye. Lewra her kes di germa havînê de li benda bayekî hênik e, çaverêyê bayê havînê ye. Lê deng nagêje bayê, ba nayê hewarê, her tim kele-kel e, germ û şewat e, xwîn û xwêdan e. Bayê havînê jî, bê rehm û bê wijdan e. Qet li halê jar û rebena napirse. Dar û devî nalebitin, bawesin tune ye. Bi qesel û çiloyê daristanê piranî kolik û kozikan çê dikin, keresiyek piçûk li orta zeviyê datûnin, ji bo şirmijan, ji bo nan û avê, wekî din tu çareyek tune ye. Dil dixwaze, sîwanek hebe, seranserê zeviya genim bigre, sî bide ser palanko xebat xweştir bibe. Lê ka, ka ew zirûfîn hêja, ka ew bextê spî ku xwestina dila bi ci bê?

Bayê havînê ne tenê ji bo hênikbûna bedena mirov e, lê ji bona kirina ka û genim e jî. Dirûn xelas dibe, genim li ber beyderê kom dibe, caran bi patosan, pir caran jî, sedem neçariyê bi gayê cinaran gêrê ye. Gêre, hewqas mirov nawestîne, lê disan jî germa rojê, rûnê bedena dihelîne. Roj hetanî êvarê, li benda gêrê yê di nav beyderê de dizivire wekî semawendek bi sebir. Hêdî hêdî quesela genim hûr dibe, genim xuya dike, lê ci feyde, vê carê divê ka û genim ji hev cûda be. Milhêb hazir in, loda ka û genim li benda kayê sekînî ye. Roj dibe, hetanî êvarê ba nayê, wisan destgirêdayî disekinî. Hinek caran serê sibê, hinek caran jî derengê şevê bi milhêban genim didî ber bê. Ne qabil

e, bivê-nevê, mecbûr û, genim ji kayê veqetînî. Bayê havînê, li ku mayî, çîma nayî, genimê me li ser beyderê, destê me ma girêdayî! Bi serad û bêjingan mîrata kayê ji genim cuda nabe. Kormgan û xîlorîk û zîpir û zîwan, bi hêsayî ji genim venaqetin.

Havîna germ û bê rehm, kanî û çemên buharê diçükurîne. Av ziwa dibe, ava heyî ji germ dike, dikelîne. Ava kaniya wisan germ e, tu dibêjî qey şîr e, fina mirov qet naşkîne. Lê disan jî gazin û giliyan naki, lewra ji tunehiyê gelek çêtir e. Mirov nikare bê nan û bê av bijî. Lê nan û av jî ku bi tamek xweş be, baştir e. Çavên tunehiyê kor be. Xiraba feqîrtiyê zehmet e, navê din yê tunehiyê mirin e, birçibûn, xizanî, neçarı, mirov ji halê mirovan derdixe, dike perişan û sergerdan. Feleka bêbext, ku rûyê mirov nekenîne, jiyan zehmet e, li gel wê jî bayê havînê, av û dewê sar, wexta ku derî li mirov dadin, xwîna mirov ziwa dibe. Gotina sal bi sal xwezî bi par, rewşa xerab ya salê dide nîşan. Ewqas ked û emeg, ewqas belengazî û zehmet, ewqas rebenî û feqîrî, disan jî mexseda dil nayê cî. Genimê beyderê bi sed êş û elem, bi hezar kûl û derd, ji beyderê tê hilanîn. Lê, vê carê jî divê çalek bê vedan, yan kewarek hebe ku genimê malê tê de veşêrî. Eger bi bar û pişti, eger bi barkêşan, divê genim bigêje cî. Dîsan jî derd xelas nabe, hetanî genim dibe nan û tê ser sifrê, gelek êş û êza tê kişandin. Bêwij-daniya bayê havînê, xedariya germê, xwîn û xwêdan, westabûn, derd, zehmetî hemû li aliyeckî, ya zehmettir jî di reşî û dijwariyê de hêrîna genim e. Zivistana pir xedar ku rê û banî têne girtin... Xetera aşitan, berfa zêde, cemed û seqem, bager û bapêça zivistanê... Xwedê dûrke, eger rê hatibin girtin, divê bi pişta xwe genim bibî êş,bihêrî, bikî ard ji bona bibe nan û bigêje destê zarakan.

Wehîdî û feqîrî zehmet e. Mirovek bi tenê, çawa dikare ewqas derd û janê bikşîne, di rewşek weha dijwar de bi rastî jî man û neman du rê ne li ber mirov. Divê serkevî û manê bijêrî. Mîrata êşê jî, çiqas diçe dûr dikeve. Barê pişte jî her wisa giran. Li ser pûka berfê hetanî gavek davêjî, xwêdan ji eniyê tê xwarê. Zehmet e rêveçûn. Yek jî med û mirûzê aşvan, ser û since wî qet mirov dilxweş nake. Gelek caran, destvala vedi-gerî têyî malê. Lewra dora aşê nayê te. Li malê, mecbûrî ard qerz bikî, çend tas ard ji cîranek bistînî, hetanî du-sê rojan ku dema ard ji aşê hat qerzê xwe bidî.

Dem payiz e êdî. Bayê havînê êdî ne hewce ye. Kesek li benda bê nîne. Lewra hemû roj ba û bahoz e, şîfî û baran e. Qedrê bayê havînê namîne. Rewşa jiyanâ gundîtiyê wiha bi derd û kul derbas dibe û diçe. Emrê mirov diqedede, lê reşî û nexweşî naqede. Di halekî wiha de, ji hemû tiştan zehmettir e jî, hêşîrî û bindestû ye. Sedemê vê jiyanâ nexweş jî bê kesî û ne azadbûn e. Tenê dermanê jiyanike çê, azadiya welat e. Hetanî bindestû ranebe, rîncberî û zehmetkêşî jî kuta nabe.

—DANASÎNA PIRTÛKAN—

Amed Tigrîs, Nasir Razazî, Fahad Gardawan

Cografya Kurdistanê

Weşanên APEC

Ev berhema han bi hevkariya Amed Tigrîs, Nasir Razazî û Fahad Gardawan hatiye amadekirin. Nivîskaran ew ji bo dibistanê destpêk û navîn amade kirine.

Pirtûk ji çar mijaran pêk tê, ango ji çar beşan... Mijar I Bakur, Mijar II Rojhilat, Mijar III Başûr, Mijar IV ji Başûrê Rojavayê Kurdistanê. Ew di her beşî de li ser rûerd, avûhewa, av û bend, çem, çûnûhatin, heyiyêن serûbinê erdê, çandînî, pez û dewar û hwd. rawestiyane û bi zimanekî sade û zelal şirove kirine. Di vê berhema hêja de, ya ku bi qasî şagirtên dibistanê wê bi kêrî mezinan jî were, gelek resimên bi reng yên her çar perçeyên welêt hene. Nivîskaran dane xuyakirin, ku wê ev berhema han bi zaravayê soranî, bi lûpêن erebî jî derkeve.

Ev pirtûka ku ji aliyê naverok, pedagojî, teknik û çapê ve berhemeye hêja ye, dikare ji vê navnîşana jêr bête xwestin.

Hör-Lagret, Box 81 33

700 08 Örebro/Sweden

A. Bali

Gotinên Pêşîyan ên kurdî

Weşanên Pelê Sor

Wek tê zanîn di van salên dawî de çend berhemên di vî babeñ de hatine weşandin. Gotinên pêşîyan yên manedar neynika civaka kurdî ne. A. Bali di gel kurdîya wan ew wergerandine tirkî jî û bi çapeke bedew li Tirkîyê di nav weşanên Pelê Sor de daye çapkirin. Pirtûk hemû li ser hev 409 rûpel e.

Berhevkar: A. Bali

Antolojiya Helbestvanên Kurd

Weşanên Pelê Sor

Ev berhema han jî ji aliyê A. Bali ve hatiye amadekirin û di gel pêşgotinekê li Tirkîyê hatiye çap kirin. Heta ku ji A. Bali hatiye, wî antolojiya xwe fireh girtiye û helbesten her çar perçeyên welêt, yên navdar di pirtûka xwe de civandine. Ji bo xwendevanên kurd, bi taybetî yên li Tirkîyê, ku ev heftê sal in ji xwendina kurdî bêpar in û ji edebiyata kurdî bêhay in, ev berhema han, dê ji bo naskirina edebiyata kurdî bibe çavkaniyeke baş. Pirtûk ji 454 rûpelan pêk hatiye û di nava Weşanên Pelê Sor de li Tirkîyê derketiye.

Cegerxwîn

Kî ne em ?

Weşanêن Pelê Sor

Ev pirtûka şârî kurd yê navdar jî ji aliyê A. Balî ve hatiye amade kirin. Amadekar helbestên Cegerxwîn yên bijarte ji pirtûkên wî hilbijartine û di gel wergera wan ya bi tirkî amade kiriye. Ev pirtûk û herdu pirtûkên din yên ku ji aliyê A. Balî ve hatine amadekirin û di nava weşnêن Pelê Sor de derketine, dikarin ji vê navnîşana jêr bêtine xwestin.

Pelê Sor yayınları

Divanyolu Cad. Hoca Rüstem sk.

Zafer Han, No:7 Daire:12/1

Çağaloğlu İstanbul

TURKEY

Medenî Ferho

Beranê Kozi

Weşanêن ABeCe

Pişî ku Medenî Ferho ji welêt derketiye, mîna ku ew heyfa salan hilîne, wî pênuşa xwe tûj kiriye û bê rawestan dînîvîsîne. Ji bîlî bend û nivîsên wî yên di kovar û rojnameyên kurdan de, ew bi pirtûkên xwe jî derdikeve hemberî xwendevanan. Pişî pirtûka xwe ya helbestan, ew vê carê jî bi çiroka xwe ya dirêj "Beranê Kozi" derdikeve pêş xwendevanên kurd. Beranê Kozi ku ji 87 rûpela pêk hatiye, ji bûyerek rast ya herêma nivîskîr dizê. Ev berhemî han bi bi zimanekî edebî, lê cih bi cih bi devoka Tore hatiye nivîsandin. Ev çiroka ku berxwedana çend kurdan ya bi mîrxasî tîne ziman, hêjayî xwendinê ye.

Medenî Ferho:

Mapusluk Gerçegim

Weşanêن ABeCe

Ev pirtûka helbesîkar û nivîskarê kurd Medenî Ferho, ji komek helbestên bi tirkî pêk hatiye. Li gorî ku ji helbestên wî dixuyin û li gorî ku wî bi xwe jî daye xuyakirin, helbestên di pirtûkî de, di girtîgehan de hatine nivîsin. Wî ew êş û eziyetên di girtîgehan de kirine mijara helbestên xwe. Me hêvî dikir, ku ev berhemî hêja bi zimanê nivîskîr, bi kurdî hatibuya nivîsandin, lê li gor dem û rewşa nivîskar tê de bû, ev yeka ha ne mumkun bû. Ji niha û pê ve, çavên me li riya berhemên Medenî Ferho yên bi kurdî ne. Lê yên ku bixwazin vê berhemê peyda bikin, dikarin ji vê navnîşana jêr bixwazin.

Brusselsesteenweng, 638

1731 Zellik (Asse)

BELGIUM

**International Interparliamentary consultation
on the Kurds,**

Weşanên Institut Kurde De Paris

Ev berhema bi îngilîzî ji aliyê Enstituya Kurdî ya Parîsê ve hatiye amadekirin û çap kirin. Pirtûk ji gotarên besdarê konferanseke ku li ser kurdan li Washingtonê hatibû li darxistin, hatiye pê. Xwediyyê gotaran bi kurtayî ev in: Senator Claiborne Pell, Kendal Nezan, Celal Telebanî, Hoşiyar Zabarî, Maryam Elahî, Dr.Bernard Granjon, Peter Galbraith, Claudia Roth, Ann Clwyd û gelek navdarê din. Pirtûk hemû li ser hev 153 rûpel e û bi çapeke bedew e.

Navnîşana xwestinê:

Institut Kurde De Paris
106, rue La Fayette
750 10 Paris- FRANCE

Şêx Mihemed Can:

Leyl û Mecnûn

Weşanên Pencînar

Bi alîkariya Zeynelabidîn Zinar, vê berhema Şêx Mihemed Can ya bi navê Leyl û Mecnûn jî ronahî dît. Wek tê zanîn, Zeynelabidîn Zinar gelek berhemên di vî babetî dane hev, ew ji herfîn erebî kirine yên laûnî û çap kirine. Z. Zinar di pêşgotina pirtûkê de dibêje, ku wî di hezîrana 1992'an de fotokopîyeke Leyl û Mecnûn digel wêneyekî Şêx Mihemed Can , bi alîkariya hin biraderan bi dest xistiye. Ev berhema ku ji 21 sernav û 1882 beytan pêk hatiye, hemû xweşxwîn û rewan in. Pirtûk digel orjinala wê 352 rûpel in.

Zeynelabidîn Zinar

Siyabend û Xecê

Weşanên Pencînar

Zeynelabidîn Zinar di van çend salêن dawî de bêhejmar pirtûk li pirtûkxana kurdî zêde kirine. Ew bi pirranî bi xebatêن xwe yên hevdana berhemên folklorîk û klasîk tête naskirin. Siyabend û Xecê ku yek ji destanê kurdî ya herî kevin û naskirî ye, bi pênuşa Zeynelabidîn Zinar dikeve warê nivîski û pirtûkxana kurdî dewlemendür dike. Nivîskîr xwestiye vê destana kurdî adepteyî pîvanên edebiyatê yên nûjen bike, loma wî bi xwe gelek tasvîr lê zêde kirine. Lê ew ji orjinala destanê bi dûr neketiye û her ew ji xwe re bingeh û çavkanî girtiye.

Ev destana ku bi zimanekî zelai û helbestkî hatiye pê û ji 158 rûpelan pêk hatiye, hêjayî xwendinî ye.

Ev destan û pirtûka bi navê "Leyla û Mecnûn" dikarin ji vê navnîşana jêr bêne xwestin:

Box 3088
161 03 Bromma
SWEDEN

**Mehmed Uzun
Mirina Egîdekî
Weşanên Welat**

Di van salên dawî de bêhejmar xortên kurdan ên zîrek û zana şehîd bûne. Ferhad Uzun ku yek ji van xortan bû, di destpêka sersala 93'an de bi komek hevalên xwe re hate kuştin.

Mehmed Uzunê ku bi pirranî bi romanên xwe navdar e, jiyana vî têkoşerê kurd kiriye mijara destanekê. Mêrxasî, liberxwedan, têkoşîn, bêrîkirin û hîs vê destanê dixe-milînin û rengekî nû dide nivîskariya Mehmed Uzun. Ev pirtûka biçûk ya ku di bêhnekê de tête xwendin, dikare ji vê navnişana jêr bête xwestin.

**Box: 4123
141 04 Huddinge
SWEDEN**

**Bertold Brecht
Horas û Kuryas
Werger: Zagrosê Haco**

Ev pirtûka ku bi pêşgotina Zagrosê Haco dest pê dike, di nava weşanên jinê Kurdistanê de derketiye. Zagrosê Haco di pêşgotina xwe de behsa piyesê û gîrîngiya wê ya ji bo sinifa jêrdest dike. Wek tê zanîn Bertold Brecht bi gelek helbest û piyesên xwe yên bi vî babetî navdar e.

Wergêr, behsa tarîxjiyana Bertold Brecht jî dike û wî bi her awayê wî ve bi xwendenan dide naskirin.

Bi wergerandina vê berhemâ Brecht ya navdar, Zagrosê Haco pirtûkxana kurdî kiriye xwediyê berhemeke hêja.

**Navnişana xwestinê:
Box: 7007
171 07 Solna
SWEDEN**

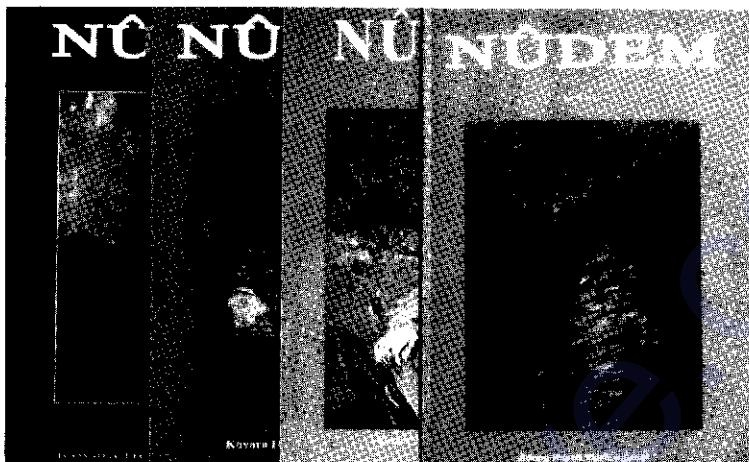
**Bitlisli Kemal Fevzi ve Kürt Örgütleri İçindeki Yeri
Malmisanij**

Ev berhemâ han jî mînakek ji xebatên Malmisanij e. Wek tê zanîn wî di babeta vê pirtûkê de çend berhemên din jî yên li ser kurdan li pirtûkxana cihanê zêde kirine. Ev pirtûka han di derheqa ronakbîrekî kurd bi navê "Kemal Fevzi" de ye. Nivîskar di pirtûkê de li ser Kemal Fevzi, xebatên wî yên di kovar û rojnameyên kurdan de û rola wî ya di nava tevgerên kurdi de şirove dike, gelek mînakan jî ji nivîsên wî pêşkêş dike.

Wek çavkaniyeke dîrokî dikare ji vê berhemê bête îstifade kirin.

**Navnişana xwestinê:
Hyppingeplan 6-5 tr, 163 62 Spanga/Sweden**

BIBE ABONEYÊ NÛDEMÊ!

Ger hewesa te li ser helbest, çîrok, roman, rexne, hevpeyvîn, lêkolîn, huner, sînema û hwd. hebe, pêşniyareke me heye; bibe aboneyê NÛDEMÊ!

Ger tu dixwazî ji tevgera huner û edebiyatê ya herçar perçeyênen welêt haydar bibî û edebiyata dinyayê ya kevnar û nûjen bi zimanê kurdî bixwinî, dîsan bibe aboneyê NÛDEMÊ!

NÛDEM dixwaze ji avakirina edebiyata kurdî re bibe aîkar, tu jî aîkariya wê bikî, bibe abone!

Ez dixwazim ji avakirina edebiyata kurdî re bibim aîkar. Ji kerema xwe re min bikin aboneyê NÛDEMÊ.
Ji bo Swêd salekê 190 Skr. Welatên din 39 \$

Nav û paşnav.....

Navnîşan.....

Vê karta jor dagirin û fotokopiya wê li ser navnîşana NÛDEMÊ bişînin. Çer ku ew bigihîje me, em ê NÛDEMÊ di gel karta abonetiyê ji we re bişînin.

Fîkrêñ ku di dilêñ nefspiçûkan de dijîn, fîkrêñ bilind in.

Montaigne

Ger ev netewe nêvî azad û nêvî jî dîl be, ew najî.

Lincoln

Huner çiqas dirêj e Xwedêyo, jiyan çiqas kin e.

Goethe

Ger dinya vekirî û rohnî bûya, huner çênedibû.

Albert Camus

Ramana ku hişyar bibe, careke din ranazê.

Carlyle

Li bextiyariyê bigere, qet jê megere.

George Sand

Bizanibe cihê xwe bide ji yên ji xwe çêtir.

Terence

NÜDEM

No 7 1993